

qua convenit, erectionum necessitate et omni curio-
sitate et gloria temporali postposita, studeatis ac-
cere, igne tamen charitatis et obedientie ad exal-

tationem Christiani nominis unanimiter inflammari
ut fidem quam lingua nostra loquitur, habitus, fa-
milia et conversatio fateatur.

DOMNI HENRICI TRACTATUS DE PEREGRINANTE CIVITATE DEI.

(Dom TISSIER, *Biblioth. Patr. Cisterc.*, III, 4.)

PRÆFATIO AUCTORIS.

AD CLARÆVALLENSES.

Charissimis ac spiritualibus filiis suis in Clara-
valle Domino servientibus, Henricus peccator mo-
nachus, supereffluentem Paraclети consolationem.

Ex ea qua me sentio vobis charitate devinctum,
vestram quem erga me geritis, metiri ac pensare
libet affectum. Inde est quod sicut de exteriori ve-
stro profectu quotidiana sollicitudine angor, sic fi-
liali affectu vos paternis anxietatibus condolere, et
pro meo statu versa vice sollicitis non dubito co-
gitationibus aestuare. Videns igitur ad præsens non
posse satisfieri votis, ut præsentem vos habeam, et
omnia quæ circa vos sunt, plenius præsens agros-
cam, vestris saltem desideriis satisfacere, si et
absens, cupio: et quæ circa me acta sunt, ex quo
a vobis exivi, vel agantur hodie, volo vobis, prout
possum melius, aperire. Postquam igitur summi
Noë dispositione de arca sum disciplinæ regularis
emissus, et imbrum ventorumque procellis expo-
situs, nullam, ut verum fatear, requiem pes meus
potuit invenire: et qui intra arcam consueverat
stabilis permanere, cœpit extra positus inter la-
bentia fluctuare. Diu ergo multumque in omnibus
quærendo requiem fatigatus ipsisque vexationibus
eruditus, tandemque in me reversus, talia mecum
ait: *Revertar in domum meam, unde exivi (Luc. xi).*
Qui mihi et mundanis? Quid mihi et transitoriis?
Suos ista delineant amatores, suos occupent secta-
tores. Ego qui mea me tunica exspoliavi, quomodo
iterum induam illam? Qui lavi pedes meos, quo-
modo inquinabo illos? (*Cant. v.*) Si spiritu ducor,
utique non sum sub lege. Ubi enim, spiritus Do-
mini, ibi libertas. *Non sum liber? (II Cor. ix.)* Non
sum monachus? Si liberum est aliquibus a Deo
recedere, mihi ad eum liberum non erit redire?
Dum talia tacitus in corde volverem, et ad hæc

B fortius animum obfirmarem, vocem subito dicentis
audio: *Cum esses junior, cingebas te, et ambulabas
ubi volebas. Cum autem senueris, alius te cinget, et
ducet quo non vis (Joun. xxi).* Ad hanc vocem totus
contremui, et divinæ sententiæ nexibus graviter
me constrictum tandem confusus agnovi; et qui
velut onagram liberum me prius putabam (*Job
xxxix*), certo certius comperi, non esse in homine
viam ejus, et quod non nisi a Domino gressus ho-
minis diriguntur (*Prov. xx*). Quis enim restitit ei,
et pacem habuit? Ipse quasi peccatum ariolandi in-
dicat non obedire, et quasi scelus idololatriæ non
acquiescere (*I Reg. xv*). Hæc et alia multa atten-
dens, et mente diligenter pertractans, cum talibus
cogitationibus perturbarer, nec usquam jam exitus
appareret; totum tandem ad Dominum me con-
verti, et ex intimis cordis medullis exclamans ad
eum aio: *Nunquid mare sum ego, aut cætus, quia
circumdedisti me carcere? (Job vii.)* *Abyssus vallavit
me et pelagus cooperuit caput meum. Putas videbo
templum sanctum tuum? (Jonas ii.)* Putas ad illam
meam, imo tuam Claramvallem, ab episcopalis
sarcinæ vinculis absolutus aliquando redibo? Putas
filiis meis dilectissimis, imo tuis redditus, cum eis
tibi lætabundus cantabo: *Dirupisti, Domine, vin-
cula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis? (Psal.
cx.)* *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est,
habitavi cum habitantibus Cedor (Psal. cx),* elonga-
tus ab eis, sine quibus vivere mori mihi est, cum
quibus mori vivere mihi est? Quis mihi det eorum
frui et recreari; præsentia, quorum me confortent
merita trepidantem, exempla provocent dormitan-
tem; eorum humilitas reprimat præsentem,
virtus roboret vacillantem, hæsitantem confirmet
consilia, tristem spirituales lætificent consolatio-

res? Hæc apud me frequentius versans, aures Domini mei Jesu lacrymis pulsare non cesso; illud propheticum mecum sæpius iterans: *Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ, ita oculi mei ad Dominum Deum meum, donec misereatur mei* (*Psal. cxxii*); et cum patriarcha Jacob constanter affirmans: *Non dimittam te, nisi benedixeris mihi* (*Genes. xxxii*). Ad hæc ipse, qui nunquam obliviscitur misereri, tandem me servum suum audire dignatus est clamantem, flentem respicere, pulsanti voluit aperire, revelans oculos cordis mei, ac gratiæ suæ luce perfundens, ad cognoscendum statum illius civitatis, quam Ezechiel, qui et ipse prius audierat: *Ecce data sunt super te vehicula* (*Ezech. ii*), vergentem vidit ad austrum; quam Joannes descendentem vidit de cælo (*Apoc. xxi*); quam propheta David in montibus sanctis ædificandam aspexit (*Psal. lxxxvi*). In hac fratres meos et filios Clarævallenses, quorum absentiam deplorabam, præsentem reperi; in hac omnes bonos in hoc mundo peregrinantes ascriptos cives inveni. Quid igitur restare aliud jam videtur, nisi ut post multos et varios fluctus superius descriptos, civitate tandem habitationis inventa, seminare agros, plantare vineas, et fructum nativitatibus facere studeamus? (*Psal. cvi*.) Hoc a me melius fieri posse non credidi; quam si ea, quæ de civitate prædicta a Domino accepi, litteris commendando, agros studiorum meorum specialibus ac dilectissimis filiis meis Clarævallensibus demetendos dimittam, vel si sarculo opus esse cognoverint, a superfluis purgandis committam. Non vereor ab eis patris nuditatem ridendam, sed compatiendo, pallio illo quod utrumque sufficeret operire, velandam confido pariter et ornandam. Sed nec nudum scio eos judicaturos sermonem minus ornatum, qui secundum approbant potius quam facundum. Persuasum quidem eis esse ab Apostolo, virtutem magis quam sermonem eorum qui inflati sunt (*I. Cor. iv*) attendendam; et regnum Dei in virtute consistere sensuum, non in lepore verborum. Rogo ergo vos, fratres mei dilectissimi, ut cum in paternos labores intraveritis, non alienos eos, sed

A proprios judicantes, fruges vobis dicatas pio consideratione pensetis, et si tanta ubertas non fuerit, ut falce digna videatur, saltem spicas quæ occurrerint colligere et manuficere non contempnatis. Excuset sterilitatem agelli mei apud vos solis ardor, et ut Salomonis verbis utar: *Nolite me considerare, quod fuscus sim, quia decoloravit me sol* (*Cant. i*). Inde est quod nec illum saporem, quem aliquando apud vos habuit, retinet sermo meus, nec illum colorem, quem in me cernebatis, obtinet actus meus. Placeat soli justitiæ, qui non tam urere quam ungere consuevit, meritis et orationibus vestris, et verbis saporem, et operi pristinum reparare colorem. Tractavit beatus Augustinus (*lib. De civit. Dei*) mistim de utraque civitate, et peregrinante in terris, et regnante in cælis; si tamen duæ dicendæ sint, cum non sint nisi una in quam se Propheta gratulabatur iturum, cum diceret: *Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus. Stantes erant pedes nostri in atrii tuis, Jerusalem. Jerusalem, quæ ædificatur ut civitas, cujus participatio ejus in idipsum* (*Psal. cxxi*). Ecce et ædificari Propheta dixit eam in terris, et id ipsum participare in cælis. In terris habet initium et profectum, ubi est *fuisse, esse et fore*: ubi *heri, hodie et cras* (*Hebr. xiii*). In cælis habet consumptionem, ubi *erit, et fuit* vicissitudinis obumbrationem non faciunt; sed *est semper idem est*: et quidquid ibi est, in eo quod ipsum est, immarcescibile est. De illa ergo parte civitatis Dei, quæ jam in cælis coronata triumphat, peritioribus et spiritualibus, qui omnia judicant disserendum relinquo. Ego qui imperfectum meum non ignoro; et scire semper volo quod nesciam; ut si quid ignoro, ignorantia mea meum sit; de militante in terris civitate Dei tractare instituo, si quid in eodem tractatu acceptione dignum sit lectoris iudicio derelinquens. Quæ si repudiandum totum judicaverit, rogo ut prius legat, postea despiciat ne secundum beatum Hieronymum, ut tamen minus loquar, videatur minus recte, antequam legerit, ignorata damnare

DE PEREGRINANTE CIVITATE DEI.

TRACTATUS PRIMUS.

DE PRÆPARATIONE MATERIÆ CIVITATIS DEI.

Cupienti mihi toto desiderio verbo Domini parere dicentis: *O, eramini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam* (*Joan. vi*), nihil ad hoc in præsentiarum commodius occurrit, quam ut civitati Domini virtutum, cujus pars peregrinatur in terris, pars coronata triumphat in cælis, aliquid obsequii mei studeam impertiri. Nam etsi aurum, aut lapides pretiosos non sufficium exhibere, si saltem pilos caprarum obtulerim (*Exod. xxv*), nonnulli

D in opus Domini inveniar contulisse. Et quia laborantem agricolam oportet primum de fructibus suis percipere (*II Tim. ii*), expedire mihi visum est, primo in civitatis ipsius consideratione, diutius immorari, ut tali commoratione ejus tandem civis per Dei misericordiam merear inveniri. Deline ipsius statum studiosus describendo etiam alios ad habitationem ejus instanter provocare, ut nonnullos ei cives, si Dominus concesserit, inveniat collegisse. Sed ad hæc quis idoneus, nisi quem tu, Domine, dignum effeceris per tuam gratiam? Quia nulla est

dignus inventus, qui non ab ea indignus fuerit prae-ventus. Fateor, Domine, fateor me indignum; scio me insufficientem; nec aliunde quidem quam de tua confusus gratia opus istud aggredior. De ipsa me confidere docet sola illa pietatis tuae ineffabilis affluentia, qua praeter merita mea, ad bona si qua feci, me semper praeveniri, et in eis promoveri innumeris experimentis probavi. Ad te igitur nunc, Pater luminum, solito more confugio; te invoco, Deus meus, Deus veritas, in quo, et a quo, et per quem vera sunt, quae vera sunt omnia; Deus sapientia, in quo, et a quo, et per quem sapiunt, quae digne sapiunt omnia; Deus vera ac summa vita, in quo, et a quo, et per quem vivunt, quae vere summeque vivunt omnia; fac me vera et recte sapiendo te vera et summa frui vita; a quo exire, est mori; in quem redire, reviviscere; in quo habitare, est vivere. Manendo in te, vivam ex te, et tu vita manens in me; ut fructum, qui maneat, afferam ex te, non ex me. Ex te fuit, quod prophetae tuo David de tua revelatum est civitate, quodque mihi de eadem per eum revelatur. Quod si et aliis revelatum fuerit per me, non erit ex me, sed ex te. Jam ergo quid intus manens a te audierit, quid apud te viderit David, quid foris ad nos exiens eructaverit, audiamus. *Fundamenta ejus, inquit, in montibus sanctis (Psal. lxxvi)*. Hunc psalmum in nostris operis ponimus fundamento, ne a prophetica et catholicae regulae rectitudine in aliquo deviemus. Ille igitur psalmus septem distinguitur versibus, quibus septiformis exprimitur nostrae civitatis profectus. In primo et secundo versu agitur de civitatis ipsius fundatione, et gloriosa portarum seu murorum consummatione. In tertio de communis asyli in medio civitatis collocatione. In quarto de civitatis populatione; in quinto de ejus informatione; in sexto de confirmatione; in septimo de consummata civitatis laetabunda dedicatione: et haec omnia in aedificatione sine reaedificatione Jerusalem in Veteri Testamento reperiuntur distincta. In aedificatione sub David, in reaedificatione sub Esdra et Nehemia, fundamenta posita, muri aedificati, portae cum seris et vectibus statutae leguntur. Asylum vero commune praeter civitates refugii, templum Jerosolymitanum omnibus creditur existisse; non ad quod congregaret impios quorumlibet impunitas delictorum, ob quam causam asylum Romuleum legitur institutum; sed in quo pro delictis universi satisfactae impii a suis iniquitatibus mundarentur, juxta illud prophetae, *Verte impium, et non erit (Prov. ix)*. De populatione in Esdra sic legitur: *Postquam aedificatus est murus, et posui valvas (II Esdr. vii)*, etc. *Deus dedit in corde meo, et congregavi optimates et magistratus, et vulgus, ut recenserem eos (Ibid.)*. De informatione in Nehemiae historia ita legitur: *Aperuit Esdras librum coram omni populo; super universum quippe populum eminebat, et cum aperuisset eum, stetit omnis populus. Et benedixit Esdras Domino Deo magno, et respondit omnis populus: Amen, amen, elevans manus suas*

et incurvati sunt; et adoraverunt Deum prout in terram. Porro levitae silentium faciebant in populo ad audiendam legem; populus autem stabat in gradibus suis. Et legerunt in libro legis Dei distincte et aperte ad intelligendum, et intellexerunt cum legeretur (II Esdr. viii). Et in sequentibus: *Vicesima quarta die mensis convenerunt filii Israel in jejunio et sacris; et humus super eos. Et separatim est semen filiorum Israel ab omni filio alienigena; et steterunt, et confitebantur peccata sua, et iniquitates patrum suorum. Et consurrexerunt ad standum; et legerunt in volumine legis Domini Dei sui, quater in die, et quater confitebantur, et adorabant Dominum Deum suum (II Esdr. ix)*. De confirmatione ejusdem in sequentibus libris sic legitur: *Super omnibus his percussimus saeculus (Ibid.)*, etc. Item: *Habitaverunt autem principes populi in Jerusalem; reliqua vero plebs misit sortem, ut tollerent unam partem de decem, qui habitaturi essent in Jerusalem civitate sancta, novem vero partes in civitatibus (II Esdr. xi)*. Confirmationem autem hic dicimus, non solum qua populus Domino suo, sed et Dominus populo suo quarundam immunitatum promissionibus obligatur, sicut sub Moysen factum legimus, ubi dicitur: *Audi Israel: Dominum elegisti hodie, ut sit tibi Deus, et ambules in viis ejus, et custodias caeremonias illius et mandata atque judicia, et obedias ejus imperio. Et Dominus elegit te hodie, ut sis ei populus peculiaris, sicut locutus est tibi, et custodias omnia praeccepta illius; et faciat te excelsiorem cunctis gentibus quas creavit (Deuter. xvi)*. Item: *Omnis locus quem calcaverit pes vester, jester erit. A deserto, et a Libano, et a flumine magno Euphrate usque ad mare occidentale erunt termini vestri (Deut. xiii)*. Haec Dominus non solum Israelis populo per Moysen promississe, sed et patribus jurasse perhibetur, sicut est illud: *Per memetipsum juravi, dicit Dominus (Isai. xlv; Jerem. xl. ix)*. Tali privilegio se munitum quondam gloriabatur populus Judaeorum. Sed longe digniori privilegio insignitus est populus Christianus; de quo, quod Dominus docuerit, suo loco dicemus. Dedicationem muri ac totius civitatis ab Esdra et Nehemia factam legimus in hunc modum: *In dedicatione autem muri Jerusalem requisierunt levitas de omnibus locis suis, ut adducerent eos in Jerusalem, et facerent dedicationem (II Esdr. xii)*, etc. Haec de historia Veteris Testamenti ponenda duximus, ut solide fundamento secure superaedificemus. Pro hac igitur septiformi sancti Spiritus operatione Ecclesia septies laudem Domino dicit in die (*Psal. cxviii*). Et sicut in aedificatione domus suae sapientia columnas septem legitur excidisse, sic certis et distinctis anni temporibus Ecclesia septem praedicta solemniter commendando Deum noscitur collaudare, ut his divinae laudis praeconiis, velut septem suffulta inveniatur columnis. Haec autem plenius explicanda singula singulis propositi psalmi versibus reservamus. Sed priusquam ad psalmi principium accedamus, de ipsius psalmi titulo aliquid dicendum esse videtur.

Titulus hic est [psalmus cantici filii Chore (*Psal. lxxxvi*)]. Quid est autem illud, psalmum cantici filii Chore convenire, nisi ut opere impleant, quod voce decantant, qui filii esse Chore, illius scilicet calvi (hoc enim Chore sonat), qui in Calvarie loco suspensus est, non solum sacramento, sed et re sacramenti; non solum adoptione, sed etiam imitatione, seipsos decalvando, et superflua quæque resecando, contendunt? Tales plane filios Chore, mundos scilicet et rectos corde, ferventesque opere decet collaudatio, ut nec vita a voce, nec vox a cordis discrepet puritate; alioqui non erit speciosa laus in ore peccatoris (*Eccles. xv*). Aliud etiam ex hoc titulo attendendum quod, sicut titulus psalmum præcedit, sic foundationem civitatis, quæ in principio psalmi describitur, quædam preparatoria præcesserunt, ut impleretur illud Salomonis: *Præpara foris opus tuum, et diligenter exerce agrum tuum, ut postea ædifices domum tuam* (*Prov. xx iv*) Hoc quoque in Ecclesia, quæ ipsa civitas est, singulis annis et mystice figurari, et actu ipso cernimus representari. Ipsa siquidem suæ foundationis in Christi Nativitate celebratura mysteria, ipsius Dominicæ Nativitatis venerandam memoriam prædicta consideratione quatuor consuevit Dominicalibus officiis prævenire.

Hujus rei si mysterium diligenter attendimus, invenimus quatuor ætatibus præparatum et prænuntiatum multifarie multisque modis Dominicum fuisse adventum: ab Abraham scilicet usque ad Moysen, a Moysen usque ad David, a David usque ad transmigratorem Babylonis, a transmigratore Babylonis usque ad Joannem. Nam duæ quæ præcesserunt ætates, velut infantia mundi et pueritia, minus aptæ, minusque habiles ad veritatis cognitionem inventæ sunt. Vel, si libet ab Abraham usque ad David secundum Evangelium unam computare ætatem (*Matth. i*), dicemus a Noe usque ad Christum quatuor præcessisse. Quæ autem in his ætatibus quatuor facta fuerit Domino suæ preparatio civitatis, plenius in sequentibus exponemus, cum cæperit libri materia plenior apparere. Interim ipsam materiam tantummodo prælibare sufficiat, ut nec nostro operi qualiscunque desit præparatio, qua lectoris animus excitatus ad intelligenda quæ sequuntur, et tenenda memoriter, præparetur. De omnibus igitur quæ quatuor prædictis ætatibus præparata noscuntur, unum ad præsens excerpimus, quod ad tituli prosecutionem sufficere explicasse. Illis siquidem ætatibus sacra a Deo Scriptura noscitur præparata, quæ in totius civitatis constructione cæmenti locum obtineat, ad inæqualium coæquationem et dissidentium conglutinationem. Non enim in civitate Domini bitumen locum habet, quo Babylonii in suo opere usi sunt pro cæmento. Bitumen quippe quod naturaliter de terra oritur, astuta est naturalis, quæ prudentia carnis inimica est Deo. Prudentia vero spiritus, quæ de sacræ Scripturæ velut divini cæmenti compagine generatur, vita et pax. Et quia

A cæmentum de diversis rerum generibus conficitur, voluit Deus singulis prædictis ætatibus singula coadunare, quæ ad hujus cæmenti confectionem necessaria videbantur. Quæ autem sint illa, cæmentum quod manu pontificis sit in consecratione altaris, manifeste declarat. Illud autem ex aqua, et vino, et calce, et cineribus fieri solet. Non enim solum quod aquæ miscetur, inter hæc duximus numerandum, cum ipsum non nisi aqua coagulata esse nascatur. Hæc ergo quomodo summus pontifex Deus diversis temporibus præparaverit, et præparata tandem suo operi adaptaverit, attendamus. Ab Abraham siquidem usque ad Moysen labentium actuum honorum sive malorum historiam texendo velut aquas fluentes in uno Genesis libro, ac si in uno videtur loco congregasse. Inde est quod licet illæ actiones velut aquæ labentes cum sua ætate effluerint, adhuc tamen sacræ Scripturæ cæmento per lectionis revolutionem in legentium memoria integræ permanere noscuntur. Et licet hæc aquæ vinum spiritualis intelligentiæ permistum reperitur; sequenti tamen ætati, a Moysen scilicet usque ad David, vinum spiritualiter attribuitur, in qua mordaces legis præceptiones et prohibitiones traditæ a Domino, susceptæ a populo, et ipsa sui novitate vini austeritatem importasse leguntur. A David autem quæ ad transmigratorem Babylonis viri perfecti velut lapides vivi igne Spiritus sancti excocti, suis operibus futura præsignantes, et prophetico spiritu ventura prædicentes, pluribus librorum monumentis firmitatem calcis Christianæ fidei paraverunt, qua calce formari et solidari in fide discipulos suos volebat Petrus apostolus, dicens: *Habetis firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes, tanquam lucernæ lucenti in caliginoso loco* (*II Petr. i*). A transmigratore Babylonis usque ad Joannem cineres sunt cribrati, cum Judaici populi reliquiæ multis tribulationum angustiis vexatæ, et suas miseras per Scripturæ seriem ad posterum transmitentes, non aliquid innuisse videntur, quam nostræ ætatis fini similia esse præparata; adeo ut semper et præteritorum cinerum recordatione, et futurorum expectatione humiles in prosperis, et fortes inveniamur in adversis. Cinis quippe, cum sit materia vilis, in cæmento tamen non vilem habet effectum, cum et illud durabilius et tenacius reddat. Hoc cæmento Dominus in suæ civitatis ædificatione usus, omnibus fere suis et dictis et factis illud studuit coaptare. Unde et dicebat: *Si crederetis Moysi, credere is forsitan et mihi: de me enim ille scripsit*. Et illud: *Scrutamini Scripturas; illæ enim testimonium perhibent de me* (*Joan. v*). Et quia longum esset retexere omnia, quæ in Evangelio de Veteri Testamento assumuntur, sive quæ in eo de ipsius nativitate, circumcissione, apparitione, hypapante, baptismo, prædicatione, morte, sepultura et resurrectione prænuntiata reperiuntur, illud ad præsens ponere sufficiat, ubi prædicta quatuor nominatim legitur expressisse, dicens: *Hæc sunt verba quæ locutus sum*

ad vos, cum adhuc estem vobiscum; quoniam necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi, et prophetis, et psalmis de me. Quoniam sic scriptum est, et sic oportebat pati Christum, et resurgere a mortuis tertia die, et prædicari in nomine ejus penitentiam et remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Jerosolyma (Luc. xxiv). Ecce hic manifeste totam Scripturam veterem in legem et prophetas, et psalmorum nomine agiographa distinguendo concludit. Habemus igitur vinum in lege, calcem in prophetis, cineres in agiographis, et singulis horum: historiæ aquam permistam; imo per aquam historiæ singula hæc sibi invicem permista et conglutinata unum cæmentum efficere comprobantur. Et hæc forsitan est illa rota, quam vidit Ezechiel, quatuor habentem facies per quatuor partes ire.

De rota quatuor habente facies, et per quatuor partes ambulante.

Historia siquidem humanos actus more humano retexendo, faciem hominis manifeste præterdit. Lex vero Moysi præceptorum et prohibitionum jugo colla subditorum atterens, vituli colligati faciem representat; prophetia comminationum et promissionum sublimiora contingens, perspicacitatem aquilæ imitatur. Agiographa duris invectionibus, et asperis increpationibus leonis rugitum exprimere manifeste noscuntur, qualia in psalmis, ut est illud: *Fili hominum usquequo gravi corde (Psal. iv)*, in Daniele et Esdra expressa sæpius replicantur. Quod autem per quatuor partes hæc ire dicuntur, illud manifeste innuit quod historia ad sola respicit præterita, velut aqua prætereundo deficiens et defluens in abyssum. Secundum sensum vero spiritualem, tota ipsa Scriptura Veteris Testamenti futura prospiciens in anteriora se extendit, triplicem Christi prænuntians adventum; vel primum, qui occultus fuit et humilis, et jam nobis est præteritus; vel secundum, qui præsens quotidie a sanctis intus sentitur et dulcis; vel tertium, qui manifestus et terribilis in fine temporum expectatur. Hi tres adventus ita Scripturæ veteri inveniuntur inserti, ut nunc omnibus congruere, nunc singulos separatim tangere videatur. Quod manifeste cernimus in Threnis Jeremiæ, quos quadruplici distinguens alphabeto, unum ad ruinam terrenæ Jerusalem, reliqua ad triplicem Ecclesiæ casum direxisse videtur. Sicut enim terrena Jerusalem prius de gloria regni, postea de gloria sacerdotii, tertio de legalium cæremoniâ observantia legitur corruisse: et, sicut templum primo a Chaldæis destructum, secundo a Græcis profanatum, tertio a Romanis penitus invenitur deletum; sic spiritualis Jerusalem, quæ est Ecclesia, prius a sacerdotalis auctoritatis humilianda est gloria et dignitate, secundo a Christianæ religionis virtute, et sanctitatis simplicitate casura, secundum quod prophetans Apostolus: *In novissimis, inquit, diebus erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, voluptatum amatores magis quam Dei, habentes*

quidem speciem pietatis, virtutem autem non habentes (II Tim. iii). Tertio ipsam pietatis est speciem relictura, et totius ecclesiastici ordinis formam etiam exteriorum rejectura. Quod forte ipsa Ecclesia in eo præfiguratur, quod tribus diebus ante resurrectionem Domini in gloriam, indecoram et moerentem se exhibet, eo quod communem omnium resurrectionem, et ultimum Christi adventum talia præventura indubitanter exspectet.

De tribus diebus præcedentibus Dominicam Resurrectionem, et de septem antiphonis solemnibus Adventus Domini.

Quod præfigurari manifeste dignoscitur in eo quod prædictis tribus diebus horæ canonicæ sine solito initio et fine dicuntur. Nam ex principio et fine in musica forma dijudicatur. Quod autem, *Dominus vobiscum, Oremus, et Kyrie eleison* supprimuntur, sanctitatis insinuat defectum. Nam quod *Gloria* omnino reticetur, quem hodie Ecclesia obtinet, gloriæ apicem innuit aliquando de medio tollendum. Non tamen subito hæc gloria abscondetur, sed paulatim processu temporis minuetur, sicut a Dominica in passione Domini in missa tantum, ubi specialiter gloria sacerdotalis refulget, incipit reticeri. Hæc etiam distinctio in prædictis Threnis reperitur, cum in secundo alphabeto pollutum regnum et dejecti principes, et omne cornu contractum deploratur; in tertio propheta se esse virum videntem paupertatem lamentatur; in quarto obscuratum aurum, et colorem optimum plangit esse mutatum. Quæ licet de ultimo Christi adventu specialiter dicta intelligantur, multa tamen in eisdem alphabetis ad primum et secundum specialius referuntur. Sicut autem in Ecclesia Domini resurrectio et ea quæ præcedunt, in preparationem ultimi adventus celebrantur, sic et ea quæ primum Christi præcesserunt adventum, in ipsius sunt facta præparationem, et ea quæ singulis annis de primo ejus adventu solemniter recoluntur, mediis adventu præparatoria esse noscuntur. Quod in illis septem solemnibus apparuit antiphonis, quæ in præparatione Nativitatis Dominicæ decantantur: quarum primis quatuor, illorum Patrum qui prædictis quatuor ætatibus Scripturas ipsas ediderunt, clamores et desideria exprimuntur. Nam tribus quæ sequuntur, ipse triplex Christi adventus ab eisdem prædictis Patribus prævisus et desideratus innuitur. Quatuor etiam prædictis antiphonis quatuor secundi adventus præparatoria ostenduntur. Nam per primam excitantur corda torpentium ad surgendum, secundum illud: *Media nocte clamor factus est, ecce sponsus venit (Matth. xxv)*. Secunda excitationes admonet ad ornandum, quo sponsus suscipiendus est, locum, juxta illud quod sequitur in Evangelio: *Tunc surrexerunt omnes virgines illæ et ornaverunt lampades suas*. Tertia ad obviandum, secundum illud: *Exierunt obviam sponso et sponsæ*. Quarta ad intrandum, sicut dicitur: *Quæ paratæ erant,*

intraverunt cum eo ad nuptias, et clausa est janua (ibid.). Cujus januæ claviger est et clavis : cui vult claudens, ita ut nemo aperiat; cui vult et quando vult aperiens, ut nemo claudat : ille qui in quarta antiphona ad veniendum vocatur, et clavis David nominatur. Aliis enim quæ prædiximus, alias tres antiphonas facile lector diligens assignabit. Patet igitur, ea quæ primum Christi præcesserunt adventum, præparatoria tantum nostræ fuisse civitatis; ipso vero Christi primo adventu civitatem ipsam fundatam atque munitam : nam per secundum ipsius adventum quotidie adunatur et informatur; tertio tandem adventu plene ab eo confirmanda, et lætariis omnibus tam angelis quam hominibus dedicanda. Hæc enim primo Christi adventu præparata quodammodo videntur potius quam completa. Complebuntur autem, cum signis omnibus decedentibus res succedent, fides transibit in speciem, umbra in veritatem. Interim, dum durat umbra, sciens Christus signa esse necessaria, et ad res ipsas præparatoria, talia agere voluit, quæ et res essent præcedentium signorum, et signa rerum futurarum. Præsignavit enim fundationem civitatis suæ in sua natiuitate, initiationem in circumcisione, adunationem in apparitione, informationem in sacramentorum institutione, confirmationem in passione, secundum illud Apostoli : *Ubi est testamentum, mors, necesse est intercedat testatoris; testamentum enim in mortuis confirmatum est. Alioquin nondum valet, dum vivit qui testatus est, unde nec quidem sine sanguine dedicatum est* (Hebr. ix). Quæ dedicatio sicut triplex fuit in Veteri Testamento, prima tabernaculi, secunda et tertia civitatis et templi; sic ultimam et plenam nostræ civitatis dedicationem duæ præcessisse in Novo Testamento et præfigurasse noscuntur : prima in Purificatione, sive hypapante, Domini, quæ et apud nos festum luminum nominatur; quo nomine apud veteres, vocatam legimus dedicationem; secunda in missione Spiritus sancti, quando congregati in unum Apostoli Spiritu sancto leguntur baptizati (Act. ii). Et quia signis peregrinantes et militantes præcipue uti solent, recte peregrinanti et militanti civitati signa dantur. Quia quoadiu sumus in corpore, peregrinamur à Domino (II Cor. vi), et quoadiu militia est hominis super terram (Job. vii), visibilium signorum scala ad invisibilia necesse habemus uti, secundum quod Apostolus ait : *Invisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur a creatura mundi* (Rom. i). Creatura, ait, mundi, non cœli; illa enim scala non indiget solium jam tenens. Filii autem Chore, qui Thau signatum habent in frontibus suis (Ezech. ix), qui vocatos se reputant ad cinerem et ad calvitium, qui ea quæ prima fronte apparent, visibilia scilicet, temporalia esse cognoscunt, et ad æterna et anteriora se extendunt, ut ait beatus Augustinus; tales, inquam, calvi et peregrini et advenæ super terram et peregrinantis civitatis cives signa suæ militiae recognoscunt, et suæ civitatis cantaturi canticum;

A sic activæ vitæ psalterium assumunt, ut semper ad contemplativam transire contendant. Cujus finis est et satietas beata Trinitas unus Deus, qua sola fruentes efficiuntur beati. Quæ quia, dum peregrinamur a Domino, sicut est, a lippientibus videri non potest, voluit Dominus suæ civitati visibilem quamdam proponere Trinitatem, qua humana infirmitas in exilio per ea quæ usu didicit confricata incalesceret, ut sic ad ea quæ non didicit tandem assurgens perveniret. Hæc intelligens discipulus ille quem dilexit Jesus, duas trinitates in suis scriptis proposuit, unam in cœlis, aliam testimonium dantem in terris, innuens quod frustra quis ad testimonia aspiraret, si insensibilis Trinitatis testimonium non haberet. De quo ita ait : *Tres sunt qui testimonium dant in terris; spiritus, aqua et sanguis; et hi tres unum sunt* (I Joan. v). Tria siquidem, ut ait beatus Augustinus, novimus de corpore Domini exisse, cum penderet in ligno : primum spiritum, juxta illud : *Inclinato capite, emisit spiritum* (Joan. x); deinde, quando latus ejus lancea perforatum est, sanguinem et aquam.

Hæc tria cum diversas habeant singula quæque substantias, non sunt unum. Sed si ea quæ his sunt significata attendimus, occurrit beata Trinitas unus Deus, Pater et Filius, et Spiritus sanctus, ut nomine Spiritus accipiamus significatum Deum Patrem, secundum illud : *Spiritus est Deus* (Joan. iv); nomine autem sanguinis Filium, secundum quod Verbum caro factum est; nomine vero aquæ Spiritum sanctum, sicut ait evangelista : *Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum* (Luc. vi). Hæc Augustinus. Ad hanc igitur Trinitatem volens Dominus Jesus se ipsum nobis parare viam, tria in his tribus instituit sacramenta, quibus interim anima lippiens mundaretur, et exerceatur; exercitata dilataretur, dilatata tandem caperet quod capere non poterat otiosa. In aqua quippe sacramentum baptismi instituit; in sanguine sacramentum altaris, dicens : *Hic calix novum testamentum est in sanguine meo* (I Cor. xi); in Spiritu sacramentum confirmationis, quod apostolis Spiritus sancti igne etiam visibiliter confirmans et corroborans, eundem Spiritum aliis manum impositione tradentibus, signis diversarum linguarum Dominus voluit commendari, igne suæ præsentia sordes universas purificans, hominem innovat et immutat. Et licet hæc tria sacramenta unum non sint, una tamen est operatio Trinitatis in tribus, et in singulis trina. In baptismo spe talis apparuit operatio Spiritus, per columbam; mysterium Eucharistia passione sua specialiter Filius consecravit; in confirmatione Pater specialiter visus est operari, qui, misso Spiritu apostolorum corda invisibili illustravit potentia. In confirmatione igitur Pater corroborat; in traditione Eucharistia Filius noctis illius tenebras, qua comedebantur carnes agni veteris, sapienter illustrat; in baptismo Spiritus sanctus igne suæ præsentia sordes uni-

versas purificans hominem innovat et immutat. Et quia inseparabilis est operatio Trinitatis, eadem tria in singulis tota Trinitas operatur. Tres itaque sunt, qui in tribus sacramentis operari probantur, et tres unum sunt: aliter enim tota Trinitas nobis eisdem substantiis commendatur. Spiritus enim qui orantes facit, et gemitibus inenarrabilibus interpellat pro nobis (*Rom. viii*), orationis devotionem commendat; eleemosynam, quæ aqua Dei interpretatur, aquam manifeste designat. Confessionis et penitentiae ruborem sanguis significando demonstrat. Et hæc sunt quæ testimonium dant in terra, quoniam his fructibus in terra homines cognoscuntur. Dant etiam exterius testimonia latentium intus virtutum; oratio scilicet humilitatis, abstinencia castitatis, eleemosyna charitatis. In quibus virtutibus quam expressim appareat vestigium Trinitatis, ex sequentibus manifeste liquebit. Interim extra portam veteris Jerusalem et terrenæ, et in Calvariæ loco, id est in vitæ novitate, filii Choro triplici prædictæ Trinitatis insigniti imagine ponant signaculum supra frontem, super cor, super brachium suum, velut in superliminari, et super utrumque postem, operis scilicet et cognitionis, ut corde credatur ad justitiam, fides per dilectionem operetur ad Dei gloriam (*Rom. x*); in fronte, id est in aperto, fiat confessio ad salutem (*ibid.*). Contempletur etiam in prima Trinitate unitatem trinæ significationis, in secunda unitatem trinæ operationis, in trina trinum effectum unius affectionis sive intentionis. Ad unum enim intentionem dirigere in tribus illis docet Dominus in Evangelio dicens: *Cum oras, intra in cubiculum (Matth. vi)*, etc., manifeste ostendens, orationem, eleemosynam et jejunium ad illam referenda esse, qui videt in abscondito, dicens: *Qui videt in abscondito, reddet tibi (ibid.)*. Quod si adhuc altius et subtilius hujus testimonii mysterium perscrutari placet, terminetur ad præsens hic sermo, ne, si fuerit nimis prolixus, fiat etiam tardiosus. Ille igitur semper Alpha et Omega sit nostri sermonis, qui initium est et finis universorum, et sine initio et fine permanet in sæcula sæculorum, Amen.

TRACTATUS II.

DE CARACTERE, TITULO ET TESTIMONIO, QUIBUS CIVES SUOS CHRISTUS INSIGNIRI VOLUIT.

Postquam primus homo de terra terrenus, terrenis civitatibus et habitatoribus terrena sapientibus mundum implevit, veniens novus homo de cælo cælestis, et cælestem in terris civitatem volens ædificare, cives suos qui cælestia saperent a terrenis civibus voluit sui characteris signo distingui, titulo prænotari, testimonio communi. Signum fuit decalvatio, titulus filiatio, testimonium secretiori familiaritate probata amicitie certitudo. Signum siquidem et imago terreni fuit in terrenis crescere, multiplicari, dominari. Sic quippe protoplastis dictum est: *Credite et multiplicumini, et replete terram, et subjicite eam; et dominamini piscibus maris, et volatilibus cæli, et bestiis terræ, omnique reptili*

A quod movetur in terra (Gen. 1). Novus autem homo signum novitatis suis sequacibus tribuens ait: *Qui non renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus (Luc. xiv)*. Et illud: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me (Matth. xvi)*. Illud etiam: *Qui reliquerit patrem aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros, propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit (Matth. xvii)*. Ecce quomodo calvus noster omnibus temporalibus suos vult decalvari, ut libera facie, et aperta fronte æterna desiderent, et sine impedimento oculos ad cælum levant. Cives terreni a fructu frumenti, vini et olei sui multiplicati sunt (*Psal. iv*). Cohæredes Christi in spe singulariter constituti in pace in idipsum dormiunt et requiescunt (*ibid.*). Licet enim multi ex eis bonis temporalibus abundantes, minime decalvati, sed multis etiam superfluitatibus frontem operam et oneratam habere videantur, tamen qui veri Christi concives sunt, sic utuntur illis, quasi jam non utantur, non ponentes spem in incerto divitiarum, nec in luxu deliciarum gaudentes, sed mortem habentes præ oculis, se eis jamjamque non dubitant carituros. Nil quippe sic amorem mundi in homine mortificat, sicut meditatio mortis. Unde scriptum est: *Memorare novissima tua, et non peccabis (Eccli. vii)*. Nihil enim certius morte, nihil incertius hora mortis. Hos in magni patrisfamilias domo ministros potius dixerim, quam filios vel amicos. Tales videntur fuisse patres Veteris Testamenti, qui signum acceperunt circumcisionis, non titulum filiationis, aut testimonium amicitie specialis. Cum enim dictum sit ad eos: *Ego Dominus Deus vester (Levit. xxiii)*. *Ego Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob (Exod. iii)*, nunquam tamen legitur eis dictum: *Estote misericordes sicut et Pater vester cælestis misericors est (Luc. vi)*; aut: *Pater vester cælestis dabit spiritum bonum petentibus se (Luc. vi)*. Et cum testimonium acceperit Abraham divinum: *Nunc cognovi quod timeas Deum (Gen. xxii)*, non tamen meruit audire quod dictum est apostolis: *Vos autem dixi amicos, quia omnia quaecunque audivi a Patre meo, nota feci vobis (Joan. xv)*. Filiorum titulus hic est: *Omnis qui natus est ex Deo, non peccat, quia generatio divina conservat eum, et malignus non tangit illum. In hoc manifesti sunt Filii Dei, et filii diaboli (I Joan. v)*. Et illud: *Quod natum est ex Deo, vincit mundum (Joan. iii)*, ut sit titulus cælestis generationis victoria tentationis: et, sicut qui filius est per naturam mundum cum suo principe triumphavit, sic mundi victores sunt, quotquot sunt filii adoptionis. Amici testimonium vox sponsi est, auditui amici dans gaudium et lætitiâ, sive ad amicum directa, ut est illud: *Surge, propera, amica mea, columba mea, formosa mea, et veni (Cant. ii)*, sive de amico ad alios facta, sicut ait Dominus de Joanne: *Quid existis in desertum videre? Prophetam? Etiam dico vobis, et plusquam prophetam (Matth. xi)*, etc. Hoc geminum amici

testimonium plenius postea prosequemur, si prius ministrorum et filiorum testimonia sufficienter fuerint explanata. Quod enim inter signa et titulos et testimonia distinguimus, inde est, quia non omnia testimonia, signa vel tituli dici possunt. Signa tamen et tituli aliqua testificando testimonia merito nuncupantur. Inde est etiam quod in Romana Ecclesia levitæ cardinales, velut quidam Dominicæ mensæ ministri in signis sigillorum suorum titulos non assignant, quod solis presbyteris cardinalibus velut filiis est concessum. Nam episcopi amicorum vice fungentes, quanto viciniorem sponso, tanto vocem ejus familiarius audiunt, et de secretioris familiaritatis testimonio gratulantur. Singulis igitur a sponso pro meritis testimonium redditur; et ne testimonium istud nutare videatur, tota Trinitas ei stipulatur. Tria sunt igitur, quæ ministris circa transitoria occupatis velut in terra testimonium dare noscuntur, spiritus, aqua et sanguis. Per hæc, si non sit tædiosum lectori, quæ sunt dicta repetere, eleemosynam, jejunium et orationem diximus designari.

Hæc testimonia Scripturæ sacræ Veteris atque Novæ testimoniis innumeris roborantur. Dicuntur enim et verba sacri eloquii testimonia, quia perhibent testimonium, mandata Dei vera esse, *justificata in semetipsa, desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum, et dulciora super mel et favum* (Psal. xviii). Ne autem impossibilia crederentur, perhibent etiam testimonium multos ea servasse. Unde subditur: *Etenim servus tuus custodit ea* (ibid.). Et ne infructuose ea servasse videretur, etiam de retributione non tacet, cum dicitur: *In custodiendis illis retributio multa* (ibid.). Et quia, sicut retributio obedientis, sic amatio manet transgressores, recte etiam judicia nuncupantur. In istorum mandatorum sive judiciorum Dei testimoniis delectabatur Propheta, sicut in omnibus divitiis, dicens: *Adhæsi testimoniis tuis, Domine* (Psal. cxviii). Et illud: *Testimonia tua meditatio mea est, et consilium meum justificationes tuæ* (ibid.). Nos quoque si hæc testimonia meditando diligentius perscrutemur, prædicta testimonia Scripturæ sacræ testimoniis innumeris commendantur. De jejunio et oratione ait Propheta: *Ego autem cum mihi molesti essent, inducibam me cilicio. Humiliabam in jejunio animam meam, et oratio mea in sinu meo convertetur* (Psal. xxxiv). De eleemosyna: *Mutuabitur peccator, et non solvet, justus autem miseretur et tribuet* (Psal. xxxvi). Et ibid.: *Dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in sæculum sæculi* (Psal. cxl). Joel quoque de jejunio et oratione sic ait: *Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio et fletu et planctu* (Joel ii). De eleemosyna: *Frange esurienti panem tuum, et egenos vagosque induc in domum tuam; cum videris nudum operi eum* (Isa. lviii). In Tobia quoque legitur: *Bona est oratio cum jejunio et eleemosyna* (Tob. iv). Et illud: *Si multum tibi fuerit, abundanter tribue; si exiguum, etiam libenter illud impertire* (Tob. iv).

Hæc et alia, quæ in Veteri et Novo Testamento commendata leguntur, verba et exempla omnia ponere super sedemus, ne pariat copia congesta fastidium. Et tamen quæ Jesus legitur cœpisse facere et docere, non crederi omittenda. Ipse quippe salutem humani generis operaturus in medio terræ, post baptismum suum mox ab oratione et jejunio duxit incipiendum. Unde et legitur, quod eo baptizato et orante, et apertis super eum cœlis, ductus sit in desertum a spiritu, ubi cum jejunasset quadraginta diebus, et quadraginta noctibus, postea esuriit (Matth. iv). Hæc usque ad passionem suam postea nunquam omittens, sic alternatis vicibus exercuit, ut non unum confunderetur ab altero; sed noctem orationi deputans, diem jejunio, prædicationi et curationi, *pertransivit benefaciendo et curando oppressos a demone* (Act. x). Nec solum exemplo nos ad hæc studuit invitare, sed etiam verbis commendare curavit, dicens: *Hoc genus non ejicitur, nisi in oratione et jejunio* (Matth. xvii). Dulcedo siquidem orationis et intimæ compunctionis affectio male dulces carnis affectiones, et immissiones per angelos malos (Psal. lxxvii) extundere consuevit. Jejunium vero exterioribus adhibitis tentationibus et occasionibus peccati obviando resistit. Eleemosyna jejunio et oratione mundatis, sanitatis gaudia et munera gratiarum acquirit, sicut ait Dominus: *Date et dabitur vobis. In ea quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis* (Luc. vi). Et Apostolus: *Qui parce seminat, parce et metet; et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet* (II Cor. ix). Tunc enim oratio ad Deum directa sine offendiculo penetrat cœlos, cum jejunio et eleemosyna velut duabus alis ab infirmis evecta, jejunio velut sinistra adjuvatur, eleemosyna velut dextera et fortiori proficit et gubernatur. Ala jejunii tres pennas habet principales. Jejunandum est enim ab illicito actu, ab illocebroso motu, ab illicito affectu. Tres quoque eleemosynæ pennæ sunt principales, ut subveniat quis proximo sermone, subveniat de suo, vel deserviendo ei, vel orando pro ipso. Hæc sunt, quæ primum testimonium dant in terra. Testimonium apud homines, testimonium cuique apud seipsum, et testimonium apud Deum. Apud homines testimonium justitiæ, cui innitebatur Phariseus ille, cum diceret: *Deus gratias ago tibi; quia non sum sicut cæteri homines raptores, injusti, adulteri. Jejuno bis in Sabbato, decimas do omnium quæ possideo* (Luc. xv). Superbus quippe et arrogans non justum se esse tantum, sed justiore cæteris apparere gloriabatur; et contentus testimonio hominum noluit attendere suum: cuique enim testimonium propriæ perhibent actiones prædictæ. Ut enim de cæteris taceam, attende quantum in abstinentiæ virtute profeceris, quæ omnium principium est, et fundamentum nutritque virtutum, sine qua nullus ad reliquas est accessus. Ingredere et explora omnes conscientia tuæ recessus, quomodo se habeant interiora et exteriora tua, si forte necessaria, ne dicam superflua desint. Si

Severi super repetitione ipsius ecclesie perpetuum A silentium imponentes.

Datum apud Pictavim per manum Rainundi de Capella, sancte Romanæ Ecclesie subdiaconi, anno Dominicæ Incarnationis 1182, Kalendis Aprilis.

XXXI.

Epistola Henrici episcopi Albanensis ad universos Ecclesie prælatos. — Hortatur ad modestiam, humilitatem et pœnitentiam.

(Anno 1187.)

[MARTEN. *Ampl. Collect.*, I, 975, ex ms. Hemerodensi.]

Venerabilibus et in Domino sibi charissimis archiepiscopis, episcopis, cæterisque Ecclesie prælati- B H. (3) Albanensis episcopus apostolicæ sedis legatus, per gloriam salutiferæ crucis ad perpetuæ lucis gaudia pervenire.

Publicani et peccatores violenter præripiunt regnum Dei, quod ab ipsis vim perpeti gratulantur, et qui duces esse debuerant, nec sequuntur. Propter quod personis potissimum ecclesiasticis attendendum, ne, quod Deus avertat, ex clericorum damnatione incipiant resarcire principes tenebrarum, quæ ex laicorum conversione sustinent detrimenta. Cavendum etiam ne mare dicat ut Sidon erubescat. Cavendum est ne subjugale mutum hominis voce loquens inciplat redarguere insipientiam prophetarum. Litteris itaque, dilectissimi, non modo inscribi frontibus signum Thau, signum Dominicæ passionis, sed et cordibus inprimi his præsertim diebus oportet. Atrum est atramentum, atrox atramentarium, quod C a renibus ejus dependet, qui in lineo habitu singularis candoris, qualem sullo super terram facere nequeat, omnimodæ scilicet pietatis quam impœnitens nullus attingat signatum et insignitum advenit. Consideraverat atramentum hoc, altitudinem hanc, hanc nigredinem, qui dicebat: *Vidimus eum et non erat species ei neque decor* (Isai. LIII). Obsecro vos, dilectissimi, ne vos huic deformitati pigeat conformari. Æmulamini ejus humilitatem, qui pro vobis annorum induit infantiliū paupertatem, ignominiam crucis subire non renuit, reputari inter mortuos non refugit. Deponite veterem hominem cum actibus suis, et exuvias veteris exuat Salvatoris ore prudentia commendata serpentis. Non competit huic tempori, non mœrori. Non plus calcaria quam altaria fulgeant, cum et illa forsitan oporteat ciliciis interim cooperiri. Idem quoque de sellis, de frenis, de phaleris nobilibus et inanem præferentibus fulgorem sentiendum. In vestibis suis deponant clerici, quæ etiam reges abjiciunt, quæ signatorum Christi universitas noscitur abdicare. Abjiciant varia, grisea, zebelinos, et pelliculas ejusmodi grandis pretii, sed coram Deo periculi grandioris, nec minoris in veritate dedecoris, dum ad imaginem Dei creatus homo pelliculis murium sese credit ornari. Audia- tur Petrus saltem diebus istis, qui nullo tempore

(5) Hanc epistolam scripsisse videtur Henricus occasione victoriæ a Saladino in Christianos reportatæ, atque adeo ut divini numen placere valeant, hor-

debut non audiri; audiatur, ut appetere viros pudeat, pudeat clericos quod eorum primus ad ipsorum gloriam, primus in contumeliam tonsuratur, etiam mulieribus interdixit. Non manicæ, non calceamenta eorum. Si vero etiam ministrantium eis quotidianis egeant consuturis, ne subtilitas lineæ ligandis eorum manibus et pedibus in vincula debeant graviora converti, vel ne videantur funiculos texere, unde ligatis pedibus suis et manibus in exteriores tenebras demergantur. Manicatas etiam cappas non dissimuletis abjicere, quæ ex cappis et tunicis habitu duplicato duplicitatem redarguunt animarum. Qui ex lino et lana contextam vestem prohibuit, si vidisset suo tempore vestes ex cappa et tunica fieri, non laudasset. Prima fuit in cælo generis humani transgressio, primam et ternam ex adversario jejunans Christus victoriam reportavit. Siquidem vicit mundum in appetibilibus suis, in concupiscentia carnis, in concupiscentia oculorum et superbia vitæ, de voluptate, de otiositate, de ambitione triumphans. Modo sibi et numerum laici in cibariis posuerunt, ut duorum ferculorum sint contenti, quod si vobis diceretur uno fore contentos, forsitan Germanicis aliquibus non placeret. Verumtamen si videtur sufficere quod ad numerum pertinet indicta frugalitas, vestrum erit imitatione dignum aliquid addere super deliciarum ineptiis declinandis. Et quidem mater vestra sacrosancta Romana Ecclesia statuit et decrevit (4) omnibus sextis feriis, et in Adventu Domini in cibo quadragesimali clericis simul et laicis jejunandum, feria quarta et Sabbato a carnibus et sagimine abstinendum, transgressores constitutionis hujus sacrorum reos canonum fore decernens. Sic ibi quoque et familiis suis a summo pontifice et fratribus suis in secunda feria eadem abstinentia carniū est injuncta, quod in vobis prælatos saltem majores voluntaria devotione deceat æmulari. Non competunt vina pigmentis delibuta, mœrori huic potissimum, cujus non expedit oblivisci. Nunquam negotiandum ut clericis, nunquam vilius comparandum quod vendari debeat pretio cariori. Propterea quod sacrilegium semper fuerat, nunc præsertim gravius exsecrandum, et negotiis tum ipsis deteriora videtur jurgia clericorum, ut oporteat magis invicem supportare et donare vobis, ut et ipsi si quis adversus aliquem habet querelam. Insatiabilis est ardor ambitionis, nec hydropis avaritiæ ex divitiis refragatur adeptis. Quid gibbum gibbo camelus adjicit in variis dignitatibus et multitudine præbendarum. Non sunt ista quæ divinam erga hominem misericordiam provocant, sed iram potius mereantur. Ad negandum cœlestis regni per foramen acus introitum gibbus poterat abundare camelo. Itane studia vobis honestiora non suppetunt, ut nec in avibus ludere, nec venationibus pudeat occupari? Dum vobis sutatur cruce signatos ad humilitatem et pœnitentiam.

(4) Decretum illud edidit Baronius ad annum 1187.

perfluita criminum reseatur, ab hujusmodi vanitatibus abstinentum potius mementote. Aleas fugere Cato monuit, et gentibus, de quo volis ad exemplum sufficiat militia Dei signatorum, quos hujusmodi ludos cernitiis abdicasse. Sufficiat etiam in ecclesiis simplex cantus ad præsens et quæ minore gravitatem organa conquiescant. Exhibeamus quod legimus, ut in vocem silentium organa transeant, et in luctum cithara convertatur. Ignoscite mihi si dixerò quod salubrius debeat quam suavius reputari a populo exterminata in ecclesiis licentia Janicalis resedit. Quid festivitati et fatuitati, vel potius ut apostolico vos sermone conveniam, quæ conventio Christi ad Belial? nec vos latet in nonnullis ecclesiis enormitates aliquando consuetas aliquatenus researi, et in olosericis cappis quas offerunt qui baculos ferunt complacere. Quasi vero non de moribus quam de vestibus amplior sit causa Deo, quasi non scriis plus quam sericis delectetur. Verumtamen nec edictum super his et hujusmodi generale procedit, nec perenne proponitur edictum, sed quod nulli debet esse molestum.

XXXII.

Henrici Albani episcopi, legati apostolici, litteræ quibus convocat ad comitia præsules Germaniæ per portitorem ad deliberandum de bellis sacris adversus Saracenos, ad vindicandam crucem et loca Christi pedibus consecrata.

(LUDWIG, *Reliquiæ mss.*, Francofurti et Lipsiæ 1720, in-8°, t. II, p. 449.)

Charissimis in Christo fratribus et amicis, venerabilibus Dei gratia archiepiscopis et episcopis, abbatibus, præpositis et aliis Ecclesiarum prælatiis, et dilectis in Domino nobilibus viris, ducibus, comitibus, marchionibus et aliis principibus universis per regnum Teutonicum constitutis, ad quos litteræ istæ pervenerint, HENRICUS eadem gratia Albanus episcopus, apostolicæ sedis legatus, salutem in Domino.

Ex quo vox illa turturis, vox gemitus, vox doloris fines nostros lamentabilis nuper novitate rumoris aspersit, quis ad tantam stragem non ingemiscat populi Christiani? Quis terram illam sanctam quam redemptionis nostræ ipsi dedicaverunt pedes Domini, spurcitiis paganorum exponi non doleat? Quis Crucem salviticam captam non deplorat, et conculcatam ab ethnicis et sanctuarium Domini profanatum? Heu, heu! ad auditum quemdam similem, cum fixuras clavorum crux ipsa susciperet, terra tremuit, sol expavit, petræ scissæ sunt, et aperta credimus monumenta. Cujus ergo vel saxeum pectus auditus iste non emolliat, cum sputis afficitur configitur, habetur contumeliis crux admirabilis, nostrorum curatio vulnerum, restitutio sanitatum, lignum dulce, signum vitæ, vexillum militiæ Christianæ? Fateamur, necesse est, quamvis quidem minora patimur, sed majora quam potuerimus vel timere. Verumtamen, quia universæ vitæ Dei misericordia et veritas, ea tenus nos dejicere non debemus, quin sperandum

(5) Locus corruptus.

A nobis sit quod qui, peccatis exigentibus, populum Christianum, qui jam post concupiscentias suas oculos suos statuerat declinare in terram de judicio flagellavit, redemptionem nobis de misericordia sua reservavit. Quomodo namque asportari permetteret lignum Crucis ab ethnicis, nisi iterum crucifigendus ab eis?

Ecce videmus iteratum Redemptionis nostræ mysterium, dum pro nobis suo nunc nomini non pepercit vel cruci, qui quondam proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Non enim abbreviata est manus Domini, nec brachium Domini infirmatum est, ut salvare non possit, sed operatur misericordiam suam inscrutabilis altitudo Dei ut torpentem mundi devotionem sic excitet, atque per obsequium vestrum et aliorum quos ad hoc eligere dignatus fuerit, nobis salubriter et sibi gloriose de barbaræ nationis hostilitate triumphet. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis, in quibus utinam milites Christi abjiciant opera tenebrarum, et ad vindicandam injuriam crucis indui non differant arma lucis, loriam fidei et salutis galeam assumentes. Militia fuit, non militia, quod hactenus Christianorum cædibus et rapinis et execrabilibus intenti ignem inextinguibilem et immortalium cruciatuum vermium meruerunt. Felix eis abest militia, in qua et vincere gloria, sed magis mori lucrum. Ad hanc invitat nos hodie, qui amat animas nec propriæ pepercit injuriæ, ut necessitatem fidelibus suis imponeret ad hanc militiam compellentem. Adest qui signaculum vitæ gementibus super tantis malis ad evasionem inolerabilis percussione imponat, et quamvis multiplicia vasa interius exigentibus peccatis jam egressi teneantur percussiones, (5) solos nocebunt eos, qui divinitus oblatum sibi vitæ signaculum recusabunt. Inde est quod a serenissimo domino F. Romanorum imperatore et semper Augusto, et nobis pariter, qui de mandato sedis apostolicæ, pro eodem negotio, quantum Domino cooperante facultas suppetit, laboramus, solemniter curia constituta apud Moguntiam, ad quam Dominicæ, qua cantatur *Lactare, Jerusalem*, diem festum agant et conventum faciant omnes qui diligunt eam.

Quoniam igitur eadem curia singulariter est Salvatori Domino deputata, sicut imperialis majestas sua potestate nos convocat, nosque ex parte Dei et ea quæ fungimus legationis auctoritate universitatem vestram ad eandem curiam convocamus. Et ne quis vestrum legitima et certa necessitate præsentiam suam prædicto concilio Christianitatis exhibere dissimulet, injungimus firmiter et mandamus. Vos autem venerabiles episcopos in convocandis abbatibus et aliis prælatiis qui sub vobis sunt, una cum presentium portitore, qui forte omnes adire non poterit, fore præcipimus studiosos. Illud etiam universitati vestræ duximus nominandum, ut ad curiam Jesu Christi in ea gravitate et modestia

qua convenit, evocationum necessitate et omni curiositate et gloria temporalis postposita, studeatis accedere, igne tamen charitatis et obedientie ad exal-

tationem Christiani nominis unanimiter inflammari ut fidem quam lingua nostra loquitur, habitus, familia et conversatio fateatur.

DOMNI HENRICI TRACTATUS DE PEREGRINANTE CIVITATE DEI.

(Dom TISSIER, *Biblioth. Patr. Cisterc.*, III, 1.)

PRÆFATIO AUCTORIS

AD CLARÆVALLENSES.

Charissimis ac spiritualibus filiis suis in Claramvalle Domino servantibus, Henricus peccator monachus, superfluentem Paracliti consolationem.

Ex ea qua me sentio vobis charitate devinctum, vestrum quem erga me geritis, metiri ac pensare libet affectum. Inde est quod sicut de exteriori vestro profectu quotidiana sollicitudine angor, sic filiali affectu vos paternis anxietatibus condolere, et pro meo statu versa vice sollicitis non dubito cogitationibus aestuare. Videns igitur ad presens non posse satisfieri votis, ut presentes vos habeam, et omnia quæ circa vos sunt, plenius presens agrosceam, vestris saltem desideriis satisfacere, si et absens, cupio: et quæ circa me acta sunt, ex quo a vobis exivi, vel agantur hodie, volo vobis, prout possum melius, aperire. Postquam igitur summi Noe dispositione de arca sum disciplinæ regularis emissus, et imbrium ventorumque procellis expositus, nullam, ut verum fatear, requiem pes meus potuit invenire: et qui intra arcam consueverat stabilis permanere, cœpit extra positus inter labentia fluctuare. Diu ergo multumque in omnibus quærendo requiem fatigatus ipsisque vexationibus eruditus, tandemque in me reversus, talia mecum a'o: *Revertar in domum meam, unde exivi (Luc. xi).* Qui mihi et mundanis? Quid mihi et transitoriis? Suos ista detineant amatores, suos occupent sectatores. Ego qui mea me tunica expoliavi, quomodo iterum induam illam? Qui lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos? (*Cant. v.*) Si spiritu ducor, utique non sum sub lege. Ubi enim, spiritus Domini, ibi liberias. *Non sum liber? (II Cor. ix.)* Non sum monachus? Si liberum est aliquibus a Deo recedere, mihi ad eum liberum non erit redire? Dum talia tacitus in corde volverem, et ad hæc

B fortius animum obfirmarem, vocem subito dicentis audio: *Cum esses junior, cingebas te, et ambulabas ubi volebas. Cum autem senueris, alius te cinget, et ducet quo non vis (Joan. xxi).* Ad hanc vocem totus contremui, et divinæ sententiæ nexibus graviter me constrictum tandem confusus agnovi; et qui velut onagram liberum me prius putabam (*Job xxxix*), certo certius comperi, non esse in homine viam ejus, et quod non nisi a Domino gressus hominis diriguntur (*Prov. xx*). Quis enim restitit ei, et pacem habuit? Ipse quasi peccatum ariolandi indicat non obedire, et quasi scelus idololatriæ non acquiescere (*I Reg. xv*). Hæc et alia multa attendens, et mente diligenter pertractans, cum talibus cogitationibus perturbarer, nec usquam jam exitus appareret; totum tandem ad Dominum me converti, et ex intimis cordis medullis exclamans ad eum aio: *Nunquid mare sum ego, aut cetus, quia circumdedisti me carcere? (Job vii.)* *Abyssus vallavit me et pelagus cooperuit caput meum. Putas videbo templum sanctum tuum? (Jonas ii.)* Putas ad illam meam, imo tuam Claramvallem, ab episcopalis sarcinæ vinculis absolutus aliquando redibo? Putas filiis meis dilectissimis, imo tuis redditus, cum eis tibi lætabundus cantabo: *Dirupisti, Domine, vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis? (Psal. cx.)* *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est, habitavi cum habitantibus Cedar (Psal. cx),* elongatus ab eis, sine quibus vivere mori mihi est, cum quibus mori vivere mihi est? Quis mihi det eorum frui et recreari; præsentia, quorum me confortent merita trepidantem, exempla provocent dormitantem; eorum humilitas reprimat præsumentem, virtus reboret vacillantem, hæsitantem confirment consilia, tristem spirituales lætificent consolatio-

nes? Hæc apud me frequentius versans, aures Domini mei Jesu lacrymis pulsare non cesso, illud propheticum mecum sæpius iterans: *Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ, ita oculi mei ad Dominum Deum meum, donec misereatur mei (Psal. cxxxii)*; et cum patriarcha Jacob constanter affirmans: *Non dimittam te, nisi benedixeris mihi (Genes. xxxii)*. Ad hæc ipse, qui nunquam obliviscitur misereri, tandem me servum suum audire dignatus est clamantem, flentem respicere, pulsanti voluit aperire, revelans oculos cordis mei, ac gratiæ suæ luce perfundens, ad cognoscendum statum illius civitatis, quam Ezechiel, qui et ipse prius audierat: *Ecce data sunt super te vehicula (Ezech. ii)*, vergentem vidit ad austrum; quam Joannes descendentem vidit de cælo (*Apoc. xxi*); quam propheta David in montibus sanctis ædificandam aspexit (*Psal. lxxxvi*). In hac fratres meos et filios Clarævallenses, quorum absentiam deplorabam, præsentem reperi; in hac omnes bonos in hoc mundo peregrinantes ascriptos cives inveni. Quid igitur restare aliud jam videtur, nisi ut post multos et varios fluctus superius descriptos, civitate tandem habitationis inventa, seminare agros, plantare vineas, et fructum nativitatibus facere studeamus? (*Psal. cvi.*) Hoc a me melius fieri posse non credidi; quam si ea, quæ de civitate prædicta a Domino accepi, litteris commendando, agros studiorum meorum specialibus ac dilectissimis filiis meis Clarævallensibus demelendos dimittam, vci si sarculo opus esse cognoverint, a superfluis purgandis committam. Non vereor ab eis patris nuditatem ridendam, sed compatiendo, pallio illo quod utrumque sufficeret operire, velandam confido pariter et ornandam. Sed nec nudum scio eos judicaturos sermonem minus ornatum, qui secundum approbant potius quam facundum. Persuasum quidem eis esse ab Apostolo, virtutem magis quam sermonem eorum qui inflati sunt (*I. Cor. iv*) attendendam; et regnum Dei in virtute consistere sensuum, non in lepore verborum. Rogo ergo vos, fratres mei dilectissimi, ut cum in paternos labores intraveritis, non alienos eos, sed

A proprios judicantes, fruges vobis dicatas præ consideratione pensetis, et si tanta ubertas non fuerit, ut falce digna videatur, saltem spicas quæ occurrerint colligere et manuficere non contempnatis. Excuset sterilitatem agelli mei apud vos solis ardor, et ut Salomonis verbis utar: *Nolite me considerare, quod fuscus sim, quia decoloravit me sol (Cant. i)*. Inde est quod nec illum saporem, quem aliquando apud vos habuit, retinet sermo meus, nec illum colorem, quem in me cernebatis, obtinet actus meus. Placeat soli justitiæ, qui non tam urere quam ungere consuevit, meritis et orationibus vestris, et verbis saporem, et operi pristinum reparare colorem. Tractavit beatus Augustinus (*lib. De civit. Dei*) mistim de utraque civitate, et B peregrinante in terris, et regnante in cælis; si tamen duæ dicendæ sint, cum non sint nisi una in quam se Propheta gratulabatur iturum, cum diceret: *Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus. Stantes erant pedes nostri in atriis tuis, Jerusalem, Jerusalem, quæ ædificatur ut civitas, cujus participatio ejus in idipsum (Psal. cxxi)*. Ecce et ædificari Propheta dixit eam in terris, et id ipsum participare in cælis. In terris habet initium et profectum, ubi est fuisse, esse et fore: ubi heri, hodie et cras (*Hebr. xiii*). In cælis habet consumptionem, ubi erit, et fuit vicissitudinis obumbrationem non faciunt; sed est semper idem est: et quidquid ibi est, in eo quod ipsum est, immarcescibile est. De illa ergo parte civitatis Dei, quæ jam in cælis coronata triumphat, peritioribus et spiritualibus, qui omnia judicant disserendum relinquo. Ego qui imperfectum meum non ignoro; et scire semper volo quod nesciam; ut si quid ignoro, ignorantia mea meum sit; de militante in terris civitate Dei tractare instituo, si quid in eodem tractatu acceptione dignum sit lectoris judicio derelinquens. Quæ si repudiandum totum judicaverit, rogo ut prius legat, postea despiciat ne secundum beatum Hieronymum, ut tamen minus loquar, videatur minus recte, antequam legerit, ignorata damnare

DE PEREGRINANTE CIVITATE DEI.

TRACTATUS PRIMUS.

DE PRÆPARATIONE MATERIÆ CIVITATIS DEI.

Cupienti mihi toto desiderio verbo Domini parere dicentis: *Oportet cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam (Joan. vi)*, nihil ad hoc in præsentiarum commodius occurrit, quam ut civitati Domini virtutum, cujus pars peregrinatur in terris, pars coronata triumphat in cælis, aliquid obsequii mei studeam impertiri. Nam etsi aurum, aut lapides pretiosos non sufficiam exhibere, si saltem pilos caprarum obtulerim (*Exod. xxv*), nonnulli

D in opus Domini inveniar contulisse. Et quia laborantem agricolam oportet primum de fructibus suis percipere (*II Tim. ii*), expedire mihi visum est, primo in civitatis ipsius consideratione, diutius immorari, ut tali commoratione ejus tandem civis per Dei misericordiam merear inveniri. Dehinc ipsius statum studiosus describendo etiam alios ad habitationem ejus instantem provocare, ut nonnullos ei cives, si Dominus concesserit, inveniat collegisse. Sed ad hæc quis idoneus, nisi quem tu, Domine, dignum effeceris per tuam gratiam? Quia nullus est

dignus inventus, qui non ab ea indignus fuerit præventus. Fateor, Domine, fateor me indignum; scio me insufficientem; nec aliunde quidem quam de tua confusus gratia opus istud aggredior. De ipsa me confidere docet sola illa pietatis tuæ ineffabilis affluentia, qua præter merita mea, ad bona si qua feci, me semper præveniri, et in eis promoveri innumeris experimentis probavi. Ad te igitur nunc, Pater luminum, solito more confugio; te invoco, Deus meus, Deus veritas, in quo, et a quo, et per quem vera sunt, quæ vera sunt omnia; Deus sapientia, in quo, et a quo, et per quem sapiunt, quæ digne sapiunt omnia; Deus vera ac summa vita, in quo, et a quo, et per quem vivunt, quæ vere summeque vivunt omnia; fac me vera et recte sapiendo te vera et summa frui vita; a quo exire, est mori; in quem redire, reviviscere; in quo habitare, est vivere. Manendo in te, vivam ex te, et tu vita manens in me; ut fructum, qui maneat, afferam ex te, non ex me. Ex te fuit, quod prophetæ tuo David de tua revelatum est civitate, quodque mihi de eadem per eum revelatur. Quod si et aliis revelatum fuerit per me, non erit ex me, sed ex te. Jam ergo quid intus manens a te audierit, quid apud te viderit David, quid foris ad nos exiens eructaverit, audiamus. *Fundamenta ejus, inquit, in montibus sanctis (Psal. lxxvi)*. Hunc psalmum in nostræ civitatis ponimus fundamento, ne a prophetiæ et catholiciæ regulæ rectitudine in aliquo deviemus. Ille igitur psalmus septem distinguitur versibus, quibus septiformis exprimitur nostræ civitatis profectus. In primo et secundo versu agitur de civitatis ipsius fundatione, et gloriosa portarum seu murorum consummatione. In tertio de communis asyli in medio civitatis collocatione. In quarto de civitatis populatione; in quinto de ejus informatione; in sexto de confirmatione; in septimo de consummatæ civitatis lætabunda dedicatione; et hæc omnia in ædificatione sine reædificatione Jerusalem in Veteri Testamento reperiuntur distincta. In ædificatione sub David, in reædificatione sub Esdra et Nehemia, fundamenta posita, muri ædificati, portæ cum seris et vectibus statutæ leguntur. Asylum vero commune præter civitates refugii, templum Jerosolymitanum omnibus creditur existisse; non ad quod congregaret impiorum quorumlibet impunitas delictorum, ob quam causam asylum Romuleum legitur institutum; sed in quo pro delictis universi satisfaciendæ civitatis lætabunda mundarentur, juxta illud prophetæ, *Verte impium, et non erit (Prov. ix)*. De populatione in Esdra sic legitur: *Postquam ædificatus est murus, et posui valvas (II Esdr. vii)*, etc. *Deus dedit in corde meo, et congregavi optimales et magistratus, et vulgus, ut recenserem eos (Ibid.)*. De informatione in Nehemiæ historia ita legitur: *Aperuit Esdras librum coram omni populo; super universum quippe populum eminebat, et cum aperuisset eum, stetit omnis populus. Et benedixit Esdras Domino Deo magno, et respondit omnis populus: Amen, amen, elevans manus suas*

et incurvati sunt; et adoraverunt Deum prout in terram. Porro levitæ silentium faciebant in populo ad audiendam legem; populus autem stabat in gradibus suo. Et legerunt in libro legis Dei distincte et aperte ad intelligendum, et intellexerunt cum legeretur (II Esdr. viii). Et in sequentibus: *Vicesima quarta die mensis convenerunt filii Israel in jejunio et sacris; et humus super eos. Et separatim est semen filiorum Israel ab omni filio alienigena; et steterunt, et confitebantur peccata sua, et iniquitates patrum suorum. Et consurrexerunt ad standum; et legerunt in volumine legis Domini Dei sui, quater in die, et quater confitebantur, et adorabant Dominum Deum suum (II Esdr. ix)*. De confirmatione ejusdem in sequentibus libris sic legitur: *Super omnibus his percutimus fœdus (Ibid.)*, etc. Item: *Habitaverunt autem principes populi in Jerusalem; reliqua vero plebs misit sortem, ut tollerent unam partem de decem, qui habitaturi essent in Jerusalem civitate sancta, novem vero partes in civitatibus (II Esdr. xi)*. Confirmationem autem hic dicimus, non solum qua populus Domino suo, sed et Dominus populo suo quarundam immunitatum promissionibus obligatur, sicut sub Moysæ factum legimus, ubi dicitur: *Audi Israel: Dominum elegisti hodie, ut sit tibi Deus, et ambules in viis ejus, et custodias cæremonias illius et mandata atque judicia, et obedias ejus imperio. Et Dominus elegit te hodie, ut sis ei populus peculiaris, sicut locutus est tibi, et custodias omnia præcepta illius; et faciat te excelsiorem cunctis gentibus quas creavit (Deut. xvi)*. Item: *Omnis locus quem calcaverit pes vester, jester erit. A deserto, et a Libano, et a flumine magno Euphrate usque ad mare occidentale erunt termini vestri (Deut. xiii)*. Hæc Dominus non solum Israelis populo per Moysen promississe, sed et patribus jurasse perhibetur, sicut est illud: *Per memetipsum juravi, dicit Dominus (Isai. xlv; Jerem. xlix)*. Tali privilegio se munitum quondam gloriabatur populus Judæorum. Sed longe digniori privilegio insignitus est populus Christianus; de quo, quod Dominus docuerit, suo loco dicemus. Dedicationem muri ac totius civitatis ab Esdra et Nehemia factam legimus in hunc modum: *In dedicatione autem muri Jerusalem requisierunt levitas de omnibus locis suis, ut adducerent eos in Jerusalem, et facerent dedicationem (II Esdr. xii)*, etc. Hæc de historia Veteris Testamenti ponenda duximus, ut solide fundamento secure superædificemus. Pro hac igitur septiformi sancti Spiritus operatione Ecclesia septies laudem Domino dicit in die (*Psal. cxviii*). Et sicut in ædificatione domus suæ sapientia columnas septem legitur excidisse, sic certis et distinctis anni temporibus Ecclesia septem prædicta solemniter commendando Deum noscitur collaudare, ut his divinæ laudis præconiis, velut septem suffulta inveniatur columnis. Hæc autem plenius explicanda singulis propositi psalmi versibus reservamus. Sed priusquam ad psalmi principium accedamus, de ipsius psalmi titulo aliquid dicendum esse videtur.

Titulus hic est [psalmus cantici filii Chore (*Psal.* LXXXVI)]. Quid est autem illud, psalmum cantici filii Chore convenire, nisi ut opere impleant, quod voce decantant, qui filii esse Chore, illius scilicet calvi (hoc enim Chore sonat), qui in Calvariae loco suspensus est, non solum sacramento, sed et re sacramenti; non solum adoptione, sed etiam imitatione, seipsos decalvando, et superflua quæque resecando, contendunt? Tales plane filios Chore, mundos scilicet et rectos corde, ferventesque opere decet collaudatio, ut nec vita a voce, nec vox a cordis discrepet puritate; alioqui non erit speciosa laus in ore peccatoris (*Eccles.* xv). Aliud etiam ex hoc titulo attendendum quod, sicut titulus psalmum præcedit, sic foundationem civitatis, quæ in principio psalmi describitur, quædam præparatoria præcesserunt, ut impleretur illud Salomonis: *Præpara foris opus tuum, et diligenter exerce agrum tuum, ut postea ædifices domum tuam* (*Prov.* xxiv). Hoc quoque in Ecclesia, quæ ipsa civitas est, singulis annis et mystice figurari, et actu ipso cernimus representari. Ipsa siquidem suæ foundationis in Christi Nativitate celebrata mysteria, ipsius Dominicæ Nativitatis venerandam memoriam prædicta consideratione quatuor consuevit Dominicalibus officiis prævenire.

Hujus rei si mysterium diligenter attendimus, invenimus quatuor ætatibus præparatum et prænuntiatum multifarie multisque modis Dominicum fuisse adventum: ab Abraham scilicet usque ad Moysen, a Moysen usque ad David, a David usque ad transmigrationem Babylonis, a transmigratione Babylonis usque ad Joannem. Nam duæ quæ præcesserunt ætates, velut infantia mundi et pueritia, minue aptæ, minusque habiles ad veritatis cognitionem inventæ sunt. Vel, si libet ab Abraham usque ad David secundum Evangelium unam computare ætatem (*Matth.* i), dicemus a Noe usque ad Christum quatuor præcessisse. Quæ autem in his ætatibus quatuor facta fuerit Domino suæ præparatio civitatis, plenius in sequentibus exponemus, cum cæperit libri materia plenior apparere. Interim ipsam materiam tantummodo prælibare sufficiat, ut nec nostro operi qualiscunque desit præparatio, qua lectoris animus excitatus ad intelligenda quæ sequuntur, et tenenda memoriter, præparetur. De omnibus igitur quæ quatuor prædictis ætatibus præparata noscuntur, unum ad præsens excerptimus, quod ad tituli prosecutionem sufficiet explicasse. Illis siquidem ætatibus sacra a Deo Scriptura noscitur præparata, quæ in totius civitatis constructione cæmenti locum obtineat, ad inæqualium coæquationem et dissidentium conglutinationem. Non enim in civitate Domini bitumen locum habet, quo Babylonii in suo opere usi sunt pro cæmento. Bitumen quippe quod naturaliter de terra oriur, astutia est naturalis, quæ prudentia carnis inimica est Deo. Prudentia vero spiritus, quæ de sacra Scripturæ velut divini cæmenti compagine generatur, vita et pax. Et quia

A cæmentum de diversis rerum generibus conficitur, voluit Deus singulis prædictis ætatibus singula coadunare, quæ ad hujus cæmenti confectionem necessaria videbantur. Quæ autem sint illa, cæmentum quod manu pontificis sit in consecratione altaris, manifeste declarat. Illud autem ex aqua, et vino, et calce, et cineribus fieri solet. Non enim sal quod aquæ miscetur, inter hæc duximus numerandum, cum ipsum non nisi aqua coagulata esse noscatur. Hæc ergo quomodo summus pontifex Deus diversis temporibus præparaverit, et præparata tandem suo operi adaptaverit, attendamus. Ab Abraham siquidem usque ad Moysen labentium actuum honorum sive malorum historiam texendo velut aquas fluentes in uno Genesis libro, ac si in uno videatur loco congregasse. Inde est quod licet illæ actiones velut aquæ labentes cum sua ætate effluerint, adhuc tamen sacra Scripturæ cæmento per lectionis revolutionem in legentium memoria integræ permanere noscuntur. Et licet huic aquæ vinum spiritualis intelligentiæ permistum reperitur; sequenti tamen ætati, a Moysen scilicet usque ad David, vinum spiritualiter attribuitur, in qua mordaces legis præceptiones et prohibitiones traditæ a Domino, susceptæ a populo, et ipsa sui novitate vini austeritatem inportasse leguntur. A David autem u que ad transmigrationem Babylonis viri perfecti velut lapides vivi igne Spiritus sancti excocti, suis operibus futura præsignantes, et prophetico spiritu ventura prædicentes, pluribus librorum monumentis firmitatem calcis Christianæ fidei paraverunt, qua calce formari et solidari in fide discipulos suos volebat Petrus apostolus, dicens: *Habetis firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes, tanquam lucernæ lucenti in caliginoso loco* (*II Petr.* i). A transmigratione Babylonis usque ad Joannem cineres sunt cribrati, cum Judaici populi reliquiæ multis tribulationum angustiis vexatæ, et suas miseras per Scripturæ seriem ad posteros transmittentes, non aliud innuisse videntur, quam nostræ ætatis fini similia esse præparata; adeo ut semper et præteritorum cinerum recordatione, et futurorum expectatione humiles in prosperis, et fortes inveniamur in adversis. Cinis quippe, cum sit materia vilis, in cæmento tamen non vilem habet effectum, cum et illud durabilius et tenacius reddat. Hoc cæmento Dominus in suæ civitatis ædificatione usus, omnibus fere suis et dictis et factis illud studuit coaptare. Unde et dicebat: *Si crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi: de me enim ille scripsit.* Et illud: *Scrutamini Scripturas; illæ enim testimonium perhibent de me* (*Joan.* v). Et quia longum esset retexere omnia, quæ in Evangelio de Veteri Testamento assumuntur, sive quæ in eo de ipsius nativitate, circumcissione, apparitione, hypapante, baptismo, prædicatione, morte, sepultura et resurrectione prænuntiata reperiuntur, illud ad præsens ponere sufficiat, ubi prædicta quatuor nominatim leguntur expressisse, dicens: *Hæc sunt verba quæ locutus sum*

ad vos, cum adhuc estem vobiscum; quoniam necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi, et prophetis, et psalmis de me. Quoniam sic scriptum est, et sic oportebat pati Christum, et resurgere a mortuis tertia die, et prædicari in nomine ejus penitentiam et remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Jerosolyma (Luc. xxiv). Ecce hic manifeste totam Scripturam veterem in legem et prophetas, et psalmorum nomine agiographa distinguendo concludit. Habemus igitur vinum in lege, calcem in prophetis, cineres in agiographis, et singulis horum: historiæ aquam permistam; imo per aquam historiæ singula hæc sibi invicem permista et conglutinata unum cæmentum efficere comprobantur. Et hæc forsitan est illa rota, quam vidit Ezechiel, quatuor habentem facies per quatuor partes ire.

De rota quatuor habente facies, et per quatuor partes ambulante.

Historia siquidem humanos actus more humano retexendo, faciem hominis manifeste præterdit. Lex vero Moysi præceptorum et prohibitionum jugo colla subditorum atterens, vituli colligati faciem repræsentat; prophetia comminationum et promissionum sublimiora contingens, perspicacitatem aquilæ imitatur. Agiographa duris invectionibus, et asperis increpationibus leonis rugitum exprimere manifeste noscuntur, qualia in psalmis, ut est illud: *Fili hominum usquequo gravi corde* (Psal. iv), in Daniele et Esdra expressa sæpius replicantur. Quod autem per quatuor partes hæc ire dicuntur, illud manifeste innuit quod historia ad sola respicit præterita, velut aqua prætereundo deficiens et defluens in abyssum. Secundum sensum vero spiritualem, tota ipsa Scriptura Veteris Testamenti futura prospiciens in anteriora se extendit, triplicem Christi prænuntians adventum; vel primum, qui occultus fuit et humilis, et jam nobis est præteritus; vel secundum, qui præsens quotidie a sanctis intus sentitur et dulcis; vel tertium, qui manifestus et terribilis in fine temporum exspectatur. Hi tres adventus ita Scripturæ veteri inveniuntur inserti, ut nunc omnibus congruere, nunc singulos separatim tangere videatur. Quod manifeste cernimus in Threnis Jeremiæ, quos quadruplici distinguens alphabeto, unum ad ruinam terrenæ Jerusalem, reliqua ad triplicem Ecclesiæ casum direxisse videtur. Sicut enim terrena Jerusalem prius de gloria regni, postea de gloria sacerdotii, tertio de legalium cæremoniarum observantia legitur corruisse: et, sicut templum primo a Chalcæis destructum, secundo a Græcis profanatum; tertio a Romanis penitus invenitur deletum; sic spiritualis Jerusalem, quæ est Ecclesia, prius a sacerdotalis auctoritatis humilianda est gloria et dignitate, secundo a Christianæ religionis virtute, et sanctitatis simplicitate casura, secundum quod prophetans Apostolus: *In novissimis, inquit, diebus erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, voluptatum amatores magis quam Dei, habentes*

quidem speciem pietatis, virtutem autem cono-
gantes (II Tim. ii). Tertio ipsam pietatis est speciem relictura, et totius ecclesiastici ordinis formam etiam exteridrem rejectura. Quod forte ipsa Ecclesia in eo præfiguratur, quod tribus diebus ante resurrectionem Domini in gloriam, indecoram et mœrentem se exhibet, eo quod communem omnium resurrectionem, et ultimum Christi adventum talia præventura indubitanter exspectet.

De tribus diebus præcedentibus Dominicam Resurrectionem, et de septem antiphonis solemnibus Adventus Domini.

Quod præfigurari manifeste dignoscitur in eo quod prædictis tribus diebus horæ canonicæ sine solito initio et fine dicuntur. Nam ex principio et fine in musica forma dijudicatur. Quod autem, *Dominus vobiscum, Oremus, et Kyrie eleison* supprimuntur, sanctitatis insinuat defectum. Nam quod *Gloria* omnino reticetur, quem hodie Ecclesia obtinet, gloriæ apicem innuit aliquando de medio tollendum. Non tamen subito hæc gloria abscondetur, sed paulatim processu temporis minuetur, sicut a Dominica in passione Domini in missa tantum, ubi specialiter gloria sacerdotalis refulget, incipit reticeri. Hæc etiam distinctio in prædictis Threnis reperitur, cum in secundo alphabeto pollutum regnum et dejecti principes, et omne cornu confractum deploratur; in tertio propheta se esse virum videtum paupertatem lamentatur; in quarto obscuratum aurum, et colorem optimum plangit esse mutatum. Quæ licet de ultimo Christi adventu specialiter dicta intelligantur, multa tamen in eisdem alphabetis ad primum et secundum specialius referuntur. Sicut autem in Ecclesia Domini resurrectio et ea quæ præcedunt, in preparationem ultimi adventus celebrantur, sic et ea quæ primum Christi præcesserunt adventum, in ipsius sunt facta preparationem, et ea quæ singulis annis de primo ejus adventu solemniter recoluntur, medii adventu præparatoria esse noscuntur. Quod in illis septem solemnibus apparuit antiphonis, quæ in præparatione Nativitatis Dominicæ decantantur: quarum primis quatuor, illorum Patrum qui prædictis quatuor ætatibus Scripturas ipsas ediderunt, clamores et desideria exprinuntur. Nam tribus quæ sequuntur, ipse triplex Christi adventus ab eisdem prædictis Patribus prævisus et desideratus innuitur. Quatuor etiam prædictis antiphonis quatuor secundi adventus præparatoria ostenduntur. Nam per primam excitantur corda torpentium ad surgendum, secundum illud: *Media nocte clamor factus est, ecce sponsus venit* (Matth. xxv). Secunda excitatos admonet ad ornandum, quo sponsus suscipiendus est, locum, juxta illud quod sequitur in Evangelio: *Tunc surrexerunt omnes virgines illæ et ornaverunt lampades suas*. Tertia ad obviandum, secundum illud: *Exierunt obviam sponso et sponsæ*. Quarta ad intrandum, sicut dicitur: *Quæ paratæ erant,*

intraverunt cum eo ad nuptias, et clausa est janua (ibid.). Cujus januæ claviger est et clavis : cui vult claudens, ita ut nemo aperiat; cui vult et quando vult aperiens, ut nemo claudat : ille qui in quarta antiphona ad veniendum vocatur, et clavis David nominatur. Aliis enim quæ prædiximus, alias tres antiphonas facile lector diligens assignabit. Patet igitur, ea quæ primum Christi præcesserunt adventum, præparatoria tantum nostræ fuisse civitatis; ipso vero Christi primo adventu civitatem ipsam fundatam atque munitam : nam per secundum ipsius adventum quotidie adunatur et informatur; tertio tandem adventu plene ab eo confirmanda, et lætariis omnibus tam angelis quam hominibus dedicanda. Hæc enim primo Christi adventu præparata quodammodo videntur potius quam completa. Complebuntur autem, cum signis omnibus decedentibus res succedent, fides transibit in speciem, umbra in veritatem. Interim, dum durat umbra, sciens Christus signa esse necessaria, et ad res ipsas præparatoria, talia agere voluit, quæ et res essent præcedentium signorum, et signa rerum futurarum. Præsignavit enim foundationem civitatis suæ in sua natiuitate, initiationem in circumcissione, adunationem in apparitione, informationem in sacramentorum institutione, confirmationem in passione, secundum illud Apostoli : *Ubi est testamentum, mors necesse est intercedat testatoris; testamentum enim in mortuis confirmatum est. Alioquin nondum valet, dum vivit qui testatus est, unde nec quidem sine sanguine dedicatum est* (Hebr. ix). Quæ dedicatio sicut triplex fuit in Veteri Testamento, prima tabernaculi, secunda et tertia civitatis et templi; sic ultimam et plenam nostræ civitatis dedicationem duæ præcesserunt in Novo Testamento et præfigurasse noscuntur : prima in Purificatione, sive hypapante, Domini, quæ et apud nos festum luminum nominatur; quo nomine apud veteres, vocatam legimus dedicationem; secunda in missione Spiritus sancti, quando congregati in unum Apostoli Spiritu sancto leguntur baptizati (Act. ii). Et quia signis peregrinantes et militantes præcipue uti solent, recte peregrinanti et militanti civitati signa dantur. Quia *quandiu sumus in corpore, peregrinamur à Domino* (II Cor. vi), et *quandiu militia est hominis super terram* (Job. vii), visibilium signorum scala ad invisibilia necesse habemus uti, secundum quod Apostolus ait : *Invisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur a creatura mundi* (Rom. i). Creatura, ait, mundi, non cœli; illa enim scala non indiget solum jam tenens. Filii autem Chore, qui Thau signatum habent in frontibus suis (Ezech. ix), qui vocatos se reputant ad cinerem et ad calvitium, qui ea quæ prima fronte apparent, visibilia scilicet, temporalia esse cognoscunt, et ad æterna et anteriora se extendunt, ut ait beatus Augustinus; tales, inquam, calvi et peregrini et advenæ super terram et peregrinantis civitatis cives signa suæ militiae recognoscunt, et suæ civitatis cantaturi canticum;

A sic activæ vitæ psalterium assumunt, ut semper ad contemplativam transire contendant. Cujus finis est et satiety beata Trinitas unus Deus, qua sola fruentes efficiuntur beati. Quæ quia, dum peregrinamur a Domino, sicut est, a lippientibus videri non potest, voluit Dominus suæ civitati visibilem quamdam proponere Trinitatem, qua humana infirmitas in exilio per ea quæ usu didicit confricata incalesceret, ut sic ad ea quæ non didicit tandem assurgens perveniret. Hæc intelligens discipulus ille quem dilexit Jesus, duas trinitates in suis scriptis proposuit, unam in cœlis, aliam testimonium dantem in terris, innuens quod frustra quis ad testimonia aspiraret, si insensibilis Trinitatis testimonium non haberet. De quo ita ait : *Tres sunt qui testimonium dant in terris; spiritus, aqua et sanguis; et hi tres unum sunt* (I Joan. v). Tria siquidem, ut ait beatus Augustinus, novimus de corpore Domini exisse, cum penderet in ligno : primum spiritum, juxta illud : *Inclinato capite, emisit spiritum* (Joan. x); deinde, quando latus ejus lancea perforatum est, sanguinem et aquam.

Hæc tria cum diversas habeant singula quæque substantias, non sunt unum. Sed si ea quæ his sunt significata attendimus, occurrit beata Trinitas unus Deus, Pater et Filius, et Spiritus sanctus, ut nomine Spiritus accipiamus significatum Deum Patrem, secundum illud : *Spiritus est Deus* (Joan. iv); nomine autem sanguinis Filium, secundum quod Verbum caro factum est; nomine vero aquæ Spiritum sanctum, sicut ait evangelista : *Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum* (Luc. vii). Hæc Augustinus. Ad hanc igitur Trinitatem volens Dominus Jesus seipsum nobis parare viam, tria in his tribus instituit sacramenta, quibus interim anima lippiens mundaretur, et exerceretur; exercitata dilataretur, dilatata tandem caperet quod capere non poterat otiosa. In aqua quippe sacramentum baptismi instituit; in sanguine sacramentum altaris, dicens : *Hic calix novum testamentum est in sanguine meo* (I Cor. xi); in Spiritu sacramentum confirmationis, quod apostolis Spiritus sancti igne etiam visibiliter confirmans et corroborans, eundem Spiritum aliis manum impositione tradentibus, signis diversarum linguarum Dominus voluit commendari, igne suæ præsentis sordes universas purificans, hominem innovat et immutat. Et licet hæc tria sacramenta unum non sint, una tamen est operatio Trinitatis in tribus, et in singulis trina. In baptismo spe talis apparui operatio Spiritus, per columbam; mysterium Eucharistis passione sua specialiter Filius consecravit; in confirmatione Pater specialiter visus est operari, qui, misso Spiritu apostolorum corda invisibili illustravit potentia. In confirmatione igitur Pater corroborat; in traditione Eucharistis Filius noctis illius tenebras, qua comedebantur carnes agni veteris, sapienter illustrat; in baptismo Spiritus sanctus igne suæ præsentis sordes uni-

versas purificans hominem innovat et immutat. Et quia inseparabilis est operatio Trinitatis, eadem tria in singulis tota Trinitas operatur. Tres itaque sunt, qui in tribus sacramentis operari probantur, et tres unum sunt: aliter enim tota Trinitas nobis eisdem substantiis commendatur. Spiritus enim qui orantes facit, et gemitibus inenarrabilibus interpellat pro nobis (Rom. viii), orationis devotionem commendat; eleemosynam, quæ aqua Dei interpretatur, aquam manifeste designat. Confessionis et penitentia ruborem sanguis significando demonstrat. Et hæc sunt quæ testimonium dant in terra, quoniam his fructibus in terra homines cognoscuntur. Dant etiam exterius testimonia latentium intus virtutum; oratio scilicet humilitatis, abstinentia castitatis, eleemosyna charitatis. In quibus virtutibus quam expressim appareat vestigium Trinitatis, ex sequentibus manifeste liquebit. Interim extra portam veteris Jerusalem et terrenæ, et in Calvaria loco, id est in vitæ novitate, filii Choro triplici prædictæ Trinitatis insigniti imagine ponant signaculum supra frontem, super cor, super brachium suum, velut in superliminari, et super utrumque postem, operis scilicet et cognitionis, ut corde credatur ad justitiam, fides per dilectionem operetur ad Dei gloriam (Rom. x); in fronte, id est in aperto, fiat confessio ad salutem (ibid.). Contempletur etiam in prima Trinitate unitatem trinæ significationis, in secunda unitatem trinæ operationis, in trina trinam effectum unius affectionis sive intentionis. Ad unum enim intentionem dirigere in tribus illis docet Dominus in Evangelio dicens: *Cum oras, intra in cubiculum* (Matth. vi), etc., manifeste ostendens, orationem, eleemosynam et jejunium ad illam referenda esse, qui videt in abscondito, dicens: *Qui videt in abscondito, reddet tibi* (ibid.). Quod si adhuc alius et subtilius hujus testimonii mysterium perscrutari placet, terminetur ad præsens hic sermo, ne, si fuerit nimis prolixus, fiat etiam tardiosus. Ille igitur semper Alpha et Omega sit nostri sermonis, qui initium est et finis universorum, et sine initio et fine permanet in sæcula sæculorum, Amen.

TRACTATUS II.

DE CARACTERE, TITULO ET TESTIMONIO, QUIBUS CIVES SUOS CHRISTUS INSIGNIRI VOLUIT.

Postquam primus homo de terra terrenus, terrenis civitatibus et habitatoribus terrena sapientibus mundum implevit, veniens novus homo de cælo cælestis, et cælestem in terris civitatem volens ædificare, cives suos qui cælestia saperent a terrenis civibus voluit sui characteris signo distingui, titulo prænotari, testimonio communiri. Signum fuit decalvatio, titulus filiatio, testimonium secretiori familiaritate probata amicitia certitudo. Signum siquidem et imago terreni fuit in terrenis crescere, multiplicari, dominari. Sic quippe protoplastis dictum est: *Credite et multiplicamini, et replete terram, et subjicite eam; et dominamini piscibus maris, et volatilibus cæli, et bestiis terræ, omnique reptili*

A quod movetur in terra (Gen. 1). Novus autem homo signum novitatis suis sequacibus tribuens ait: *Qui non renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus* (Luc. xiv). Et illud: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me* (Matth. xvi). Illud etiam: *Qui reliquerit patrem aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros, propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit* (Matth. xvii). Ecce quomodo calvus noster omnibus temporalibus suos vult decalvari, ut libera facie, et aperta fronte æterna desiderent, et sine impedimento oculos ad cælum levant. Cives terreni a fructu frumenti, vini et olei sui multiplicati sunt (Psal. iv). Cohæredes Christi in spe singulariter constituti in pace in idipsum dormiunt et requiescunt (ibid.). Licet enim multi ex eis bonis temporalibus abundantes, minime decalvati, sed multis etiam superfluitatibus frontem operam et oneratam habere videantur, tamen qui veri Christi concives sunt, sic utuntur illis, quasi jam non utantur, non ponentes spem in incerto divitiarum, nec in luxu deliciarum gaudentes, sed mortem habentes præ oculis, se eis jamjamque non dubitant carituros. Nil quippe sic amorem mundi in homine mortificat, sicut meditatio mortis. Unde scriptum est: *Memorare novissima tua, et non peccabis* (Eccli. vii). Nihil enim certius morte, nihil incertius hora mortis. Hos in magni patrisfamilias domo ministros potius dixerim, quam filios vel amicos. Tales videntur fuisse patres Veteris Testamenti, qui signum acceperunt cum circumcissione, non titulum filiationis, aut testimonium amicitia specialis. Cum enim dictum sit ad eos: *Ego Dominus Deus vester* (Levit. xxiii). *Ego Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob* (Exod. iii), nunquam tamen legitur eis dictum: *Estote misericordes sicut et Pater vester cælestis misericors est* (Luc. vi); aut: *Pater vester cælestis dabit spiritum bonum petentibus se* (Luc. vi). Et cum testimonium acceperit Abraham divinum: *Nunc cognovi quod timeas Deum* (Gen. xxii), non tamen meruit audire quod dictum est apostolis: *Vos autem dixi amicos, quia omnia quaecumque audivi a Patre meo, nota feci vobis* (Joan. xv). Filiorum titulus hic est: *Omnis qui natus est ex Deo, non peccat, quia generatio divina conservat eum, et malignus non tangit illum. In hoc manifesti sunt Filii Dei, et filii diaboli* (I Joan. v). Et illud: *Quod natum est ex Deo, vincit mundum* (Joan. iii), ut sit titulus cælestis generationis victoria tentationis: et, sicut qui filius est per naturam mundum cum suo principe triumphavit, sic mundi victores sunt, quotquot sunt filii adoptionis. Amici testimonium vox sponsi est, auditui amici dans gaudium et lætitiâ, sive ad amicum directa, ut est illud: *Surge, propera, amica mea, columba mea, formosa mea, et veni* (Cant. ii), sive de amico ad alios facta, sicut ait Dominus de Joanne: *Quid existis in desertum videre? Prophetam? Etiam dico vobis, et plusquam prophetam* (Matth. xi), etc. Ille geminatus amici

testimonium plenius postea prosequemur, si prius ministrorum et filiorum testimonia sufficienter fuerint explanata. Quod enim inter signa et titulos et testimonia distinximus, inde est, quia non omnia testimonia, signa vel tituli dici possunt. Signa tamen et tituli aliqua testificando testimonia merito nuncupantur. Inde est etiam quod in Romana Ecclesia levitæ cardinales, velut quidam Dominicæ mensæ ministri in signis sigillorum suorum titulos non assignant, quod solis presbyteris cardinalibus velut filiis est concessum. Nam episcopi amicorum vice fungentes, quanto viciniore sponso, tanto vocem ejus familiarius audiunt, et de secretioris familiaritatis testimonio gratulantur. Singulis igitur a sponso pro meritis testimonium redditur; et ne testimonium istud nutare videatur, tota Trinitas ei astipulatur. Tria sunt igitur, quæ ministris circa transitoria occupatis velut in terra testimonium dare noscuntur, spiritus, aqua et sanguis. Per hæc, si non sit tædiosum lectori, quæ sunt dicta repetere, eleemosynam, jejunium et orationem diximus designari.

Hæc testimonia Scripturæ sacræ Veteris atque Novæ testimoniis innumeris roborantur. Dicuntur enim et verba sacri eloquii testimonia, quia perhibent testimonium, mandata Dei vera esse, *justificata in semetipsa, desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum, et dulciora super mel et favum* (Psal. xviii). Ne autem impossibilia crederentur, perhibent etiam testimonium multos ea servasse. Unde subditur: *Etenim servus tuus custodit ea* (ibid.). Et ne infructuose ea servasse videretur, etiam de retributione non tacet, cum dicitur: *In custodiendis illis retributio multa* (ibid.). Et quia, sicut retributio obedientibus, sic damnatio manet transgressores, recte etiam judicia nuncupantur. In istorum mandatorum sive judiciorum Dei testimoniis delectabatur Propheta, sicut in omnibus divitiis, dicens: *Adhæsi testimoniis tuis, Domine* (Psal. cxviii). Et illud: *Testimonia tua meditatio mea est, et consilium meum justificationes tuæ* (ibid.). Nos quoque si hæc testimonia meditando diligentius perscrutemur, prædicta testimonia Scripturæ sacræ testimoniis innumeris commendantur. De jejunio et oratione ait Propheta: *Ego autem cum mihi molesti essent, induēbam me cilicio. Humiliabam in jejunio animam meam, et oratio mea in sinu meo convertetur* (Psal. xxxiv). De eleemosyna: *Mutuabitur peccator, et non solvet, justus autem miseretur et tribuet* (Psal. xxxvi). Et illud: *Dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in sæculum sæculi* (Psal. cxl). Joel quoque de jejunio et oratione sic ait: *Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio et fletu et planctu* (Joel ii). De eleemosyna: *Frange esurienti panem tuum, et egenos vagosque induc in domum tuam; cum videris nudum operi eum* (Isa. lviii). In Tobia quoque legitur: *Bona est oratio cum jejunio et eleemosyna* (Tob. iv). Et illud: *Si multum tibi fuerit, abundanter tribue; si exiguum, etiam libenter illud impertire* (Tob. iv).

Hæc et alia, quæ in Veteri et Novo Testamento commendata leguntur, verba et exempla omnia ponere supersedemus, ne pariat copia congesta fastidium. Et tamen quæ Jesus legitur cœpisse facere et docere, non credibili omittenda. Ipse quippe salutem humani generis operaturus in medio terræ, post baptismum suum mox ab oratione et jejunio duxit incipiendum. Unde et legitur, quod eo baptizato et orante, et apertis super eum cœlis, ductus sit in desertum a spiritu, ubi cum jejunasset quadraginta diebus, et quadraginta noctibus, postea esuriit (Matth. iv). Hæc usque ad passionem suam postea nunquam omittebat, sic alternatis vicibus exercuit, ut non unum confunderetur ab altero; sed noctem orationi deputans, diem jejunio, prædicationi et curationi, *pertransivit benefaciendo et curando oppressos a dæmonio* (Act. x). Nec solum exemplo nos ad hæc studuit invitare, sed etiam verbis commendare curavit, dicens: *Hoc genus non ejicitur, nisi in oratione et jejunio* (Matth. xvii). Dulcedo siquidem orationis et intimæ compunctionis affectio male dulces carnis affectiones, et immissiones per angelos malos (Psal. lxxvii) extundere consuevit. Jejunium vero exterius adhibitis tentationibus et occasionibus peccati obviando resistit. Eleemosyna jejunio et oratione mundatis, sanitatis gaudia et munera gratiarum acquirit, sicut ait Dominus: *Date et dabitur vobis. In ea quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis* (Luc. vi). Et Apostolus: *Qui parce seminat, parce et metet; et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet* (II Cor. ix). Tunc enim oratio ad Deum directa sine offenculo penetrat cœlos, cum jejunio et eleemosyna velut duabus alis ab infimis evecta, jejunio velut sinistra adjuvatur, eleemosyna velut dextera et fortiori proficit et gubernatur. Ala jejunii tres pennas habet principales. Jejunandum est enim ab illicito actu, ab illocebroso motu, ab illicente affectu. Tres quoque eleemosynæ pennæ sunt principales, ut subveniat quis proximo sermone, subveniat de suo, vel deserviendo ei, vel orando pro ipso. Hæc sunt, quæ primum testimonium dant in terra. Testimonium apud homines, testimonium cuique apud seipsum, et testimonium apud Deum. Apud homines testimonium justitiæ, cui innitebatur Pharisæus ille, cum diceret: *Deus gratias ago tibi; quia non sum sicut cæteri homines raptores, injusti, adulteri. Jejunio bis in Sabbato, decimas de omnium quæ possideo* (Luc. xv). Superbus quippe et arrogans non justum se esse tantum, sed justiozem cæteris apparere gloriabatur; et contentus testimonio hominum noluit attendere suum: cuique enim testimonium propriæ perhibent actiones prædictæ. Ut enim de cæteris taceam, attendo quantum in abstinentiæ virtute profeceris, quæ omnium principium est, et fundamentum nutrixque virtutum, sine qua nullus ad reliquas est accessus. Ingredere et explora omnes conscientiæ tuæ recessus, quomodo se habeant interiora et exteriora tua, si forte necessaria, ne dicam superflua desint. Si

idem vultus, idem oculi, sermo non dispar, eadem mentis tranquillitas quæ fuerat, cum adessent. Hinc planè quam constans, quam firmus sis in proposito virtutis, luce tibi clarius apparebit. Apud Deum autem testimonium nobis hæc præbent fiduciam, ut confidenter ad thronum gratiæ ejus accedamus, qui mandata ejus fortiter adimplemus. Unde scriptum est: *Fiducia magna apud Deum est eleemosyna (Tob. iv)*. Et alibi: *In hoc cognoscimus, quoniam translatis sumus de morte ad vitam, quod diligimus fratres. Qui enim habens substantiam hujus mundi viderit fratrem suum necesse habere, et clausit viscera sua ab eo, non est charitas Patris, quæ vera vita est, in eo (I Joan. iii)*. Sed hæc testimonia virtutum, quæ ad meritum dantur, quantumcunque firma videantur, signa tamen virtutum potius sunt, quam virtutes. Sunt enim bonis et malis communia; et ita a fatuis virginibus, imo et quandoque fortius quam a prudentioribus exercentur. Si enim hæreticorum jejunia, orationes, eleemosynæ, etiam religiosorum stadiis comparentur, aut nulla, aut exigua, hæc illis collata videbuntur. Sed si tradidero corpus meum, ita ut ardeat, et si distribuero omnes facultates meas in cibum pauperum, et si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam; charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeat (I Cor. xiii). Signum est igitur hæc prima et visibilis trinitas summæ Trinitatis, potius quam imago: quo primo quod sit, secundo quid non sit, potius quam quid sit, agnoscatur. Credere siquidem oportet accedentem ad Deum, primo quia est, et requirentibus se remunerator (Hebr. xi) est. Hac fide accedentium primo corda mundantur, secundum illud: *Fide mundans corda eorum (Act. xv)*, ut mundatis cordibus ipsam intelligant veritatem, sicut scriptum est: *Nisi credideritis non intelligetis (Isai. vii)*. Et: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (Matth. v)*. Primum igitur est, credendo quod inquirentibus se remunerator sit, inquirere quid non sit, tandem corde mundato intelligere quid sit.

Volens igitur veritatis Magister suos discipulos paulatim ad veritatis perducere intellectum, visibilis mundo apparens, visibilia proposuit suis civibus, et in eis materiam totius suæ civitatis instituit, et formam expressit: Ut Deum trinum atque unum tota ejusdem civitatis materia prædicaret, et forma commendaret, et civium non solum lingua loqueretur, sed etiam moribus vita fateretur, donec reparata in eis imagine Trinitatis, jam non jam exterius vagando quærent, quam in seipsis interius possiderent. Inde est, quod imperfectos et adhuc visibilia sectantes videmus exteriora fortius operari, ac duriora sustinere perfectis, quoniam qui minoratur actu, percipiet sapientiam; nec debent filii sponsi lugere, quandiu cum ipsis est sponsus. Lugeant et circumceant civitatem, qui quærent, et non inveniunt eum; et sint eis lacrymæ panes die ac nocte (Psal. xli), dum eis quotidie dicitur: *Ubi est Deus tuus (ibid.)*. Quærant, inquam, exterius bene ope-

ando, sive diligentius exteriora rimando, quandiu interius vacare nec libet, nec licet. Studeant exterius ipsum imitando, jejunando, orando, eleemosynas erogando, quædam sibi imprimere, licet longe dissimilem imaginem Trinitatis, nec in his tribus a simplicitate recedant unitatis, ut in uno oculorum dilectus vulneretur; ut et una intentio sit in tribus, et una virtus justitiæ sit ex tribus; imo ipsæ tres virtutes una sint justitiæ virtus, et secundum quod ait Apostolus: *Tres sunt, qui testimonium dant in terra, et tres unum sunt (Joan. iii)*. Talibus Psalmus competit, nondum psalmus canticum; quia non est cantare canticum Domini laboranti in genu suo, sedenti et flenti super flumina Babylonis, manducanti panem doloris in terra aliena. Non enim deest et talibus panis, licet canticum desit. Non enim deesse debet ministris, cum nec mercenariis deest, nec servis. Nam et mercenarii abundant panibus, et servo opus et disciplina et panis ministratur; ministris autem, qui jam de servis effecti sunt liberi, Dominus miseretur: et ne deficient in via pro tridua expectatione (quam forte signat illud triduum, quo Saulus nihil manducans aut bibens cæcus promissum Domini expectavit (Act. ix), triperitum panem apponere consuevit. Hunc panem Dominus in Propheta jam fastidire, et ad filiorum panem anhelare videbatur, cum diceret: *Quousque irasceris super orationem servi tui? Cibabis nos pane lacrymarum (Psal. lxxix)*. Conficitur autem aliquando hic panis ex lacrymis doloris concepti de recordatione præteritorum malorum, quales fuerunt lacrymæ Petri, quando recordatus sermonis Domini Jesu flevit amare (Matth. xxvi). Aliquando ex lacrymis pudoris, quales fuerunt Annæ, cum exprobrante sibi æmula sua, quod conclusisset Dominus vulvam ejus, fletu largiter (I Reg. i); sive Susannæ, cum accusata a sacerdotibus in cælum suspiciens taceret et fletu (Dan. xiii). Aliquando timoris et tælli, quales fuerunt lacrymæ Eliæ fugientis a facie Jezabel, cum diceret: *Obsecro, Domine, tolle animam meam, neque enim melior sum, quam patres mei (III Reg. xix)*; vel ipsius Domini, qui cum cœpisset pavere et tædere, factus est sudor ejus tanquam guttæ sanguinis decurrentis in terram (Luc. xxii). Hoc igitur pane Dominus ipse cibari voluit, ne eum membra sua infirmiora sumere attererent. Unde per Prophetam ait: *Cinerem tanquam panem manducabam, et potum meum cum fetu miscabam (Psal. ci)*. Videtur autem plerisque hic panis ministrorum, licet minus suavis quam panis filiorum, largius eis apponi quam filiis suis; eo quod filiorum panis ex occultioribus et charioribus, ministrorum ex vilioribus et consuetis conficitur speciebus. Quanto autem adhuc remotiores a sponso, tanto dolendi de commissis, erubescendi pro neglectis, timendi de futuris, causa subest certior, et materia major. Sed jam tot fletibus satiati, ad filiorum canticum transezimus: quod titulus psalmi natalium thematum titulis insignire videtur. Titulus

quippe sequentis operis materiam, ac subjectæ rei dignitatem assolet declarare: quod satis titulus ille cruci superpositus declarat, de quo prophetatum longe ante fuerat. *Inscriptionem tituli ne corrupas (Psal. LXXIV)*. Hujus quippe tituli in se inscriptionem corrumpit, quisquis crucifixi sanguine redemptus, factus semel calvi filius, a moribus postea paternis degenerat, et operibus mortuis a nomine salutis, quod est Jegus, et a novitate vitæ, quod sonat Nazareus, elongatus, etiam a gloria regni excluditur. De quibus scriptum est: *Filii alieni mentiti sunt mihi, filii alieni inveterati sunt, et claudicaverunt a semitis suis (Psal. XVII)*. Filii autem regni non claudicant; quia rectus Dominus Deus noster, et recti filii ejus, ac rectos decet collaudatio. Rectos quippe facit cognitio invisibilium et amor æternorum, sicut curvos et claudos cura et appetitus terrenorum. Qui ergo perfecte calvi, frontem libere erigunt ad æterna, paternæ similitudinis et regni libertatis titulis insigniti, sponso canticum nuptiale, canticum novum decantant dicentes: *Dominus regnavit, decorem induit (Psal. XCII)*. Et illud: *Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi? Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis (Psal. CXV)*. His psalmus cantici merito dicitur convenire, qui non jam ex tristitia, vel ex necessitate operantur; sed *cantant in viis Domini, quoniam magna est gloria Domini (Psal. CXXXVII)*. Operantur non ex timore, quoniam timor pœnam habet, et timore pœnæ operari servorum potius est quam filiorum, qui ex amore et desiderio, sed non solius patris, imo potius paternæ hæreditatis. Istos primum, jam cœlum dixerim, in quo Pater, Verbum et Spiritus sanctus testimonium dare, et tres unum esse dicuntur. In Ihs siquidem manifestius relucet imago Trinitatis in unitate, et unitatis in Trinitate, sicut solet in filiis propriis apparere effigies faciei paternæ. Sed ubi imago vel effigies, non ipsa solet esse expressior facies in rebus humanis, nec ipsa veritas, sed imago. Quærenda est ergo hæc imago in filiis; nam veritas reservatur amicis. Hanc igitur imaginem dixerim tres animæ jam spiritualis virtutes, castitatem scilicet, humilitatem et charitatem. Harum virtutum prædictas tres operationes, jejunium, orationem et eleemosynam, velut corpora aut quasi indumenta non immerito dixeris, cum et ipsæ virtutibus his vegetari et vivificari habeant, et nonnisi per eas ad oculos humanos prodeant, et eos sua oblectent venustate.

Hæc virtutes non aliud sunt quam quædam affectiones animæ, Spiritu sancto moderante et ordinante, ut sint ad quod esse debent, et quomodo esse debent. Affectus siquidem Amnon ad sororem, licet fuerit ad quod debuit, quia tamen non quomodo debuit, nec virtus, nec a Spiritu sancto fuit. Attendamus igitur quomodo in his virtutibus imago reliceat Trinitatis Castitas siquidem, quæ est amor incorruptionis, æternitatis nobis speciem repræ-

sentat. Quid enim æternitati incorruptione vicinior? De ipsa quippe sic legitur: *Incorruptio facit hominem proximum Deo (Sap VIII)*. Humilitas quæ de vera propriæ infirmitatis cognitione procedit, summæ in nobis veritatis speciem præfert. In quo enim quis veritati vicinior esse potest, si verissima sui cognitione Deo attribuit, non solum quidquid boni habet, sed et bonum quod factus est; sibi omnia mala, non solum quæ sentit, sed et quæ fecit? Hinc oritur charitas; quia, dum per humilitatem homo sibi vilescit, nec jam in se, seu alia creatura, requiem extra Deum invenit, super omnia Deus ei dulcescit; et quanto magis creatura vilescit, tanto Creator suavius elucescit. Sed et in Creatore incipit creatura placere, quæ in seipsa debet non immerito displicere. Quid autem hac charitate summæ bonitati similis, qua etiam inimici propter Deum, et amici in Deo, et Deus nonnisi propter seipsum diligitur? Per hanc quippe similes illi efficiuntur, qui sola bonitate sua solem suum oriri facit super bonos et malos; et pluit super justos et injustos (*Matth. V*). Sic sic Pater, Verbum et Spiritus sanctus, testimonium dant in cœlo; in homine scilicet talibus virtutum luminaribus illustrato, quod Filius sit Patris sui, qui in cœlis est. Nam et Spiritus testimonium perhibet spiritui nostro, quod filii Dei, et Christi cohæredes sumus, et Spiritum adoptionis filiorum accepimus, clamantem in nobis: *Abba Pater (Marc. XIV)*. Invenimus in nobis imaginem Trinitatis: superest unitatem in Trinitate, et Trinitatem in unitate, aliqua in nobis similitudine, licet longe dissimili, reperire. Quid igitur sunt hæc tres virtutes, nisi tres, sicut diximus, moderatæ et ordinatæ affectiones? Quid autem sunt istæ affectiones in homine, nisi una hominis voluntas, quæ, cum tres harum affectionum habeat affectus in opere exterius, una tamen perseverat interius; tanto amplius una, quanto uni Deo propius conjuncta; tanto ab unitate remota, quanto in diversa divisa, secundum illud: *Sollicita es et turbaris erga plurima, cum unum sit necessarium? (Luc. XI)*. Quam unitatem habere se gloriabatur Propheta, cum diceret: *Unam petii a Domino, hanc requirebam (Psal. XXVI)*. Aliter igitur voluntas hominis una est per naturam, aliter per gratiam. In eo quod est per naturam, imaginem; in eo quod est per gratiam, Dei similitudinem repræsentat. Substantiva quippe quadam imagine divinitatem videtur imitari, in qua talis est creata, ut in ea æternaliter perseveret. Licet enim haberit initium, cum tamen ignoret occasum, quid æternitati similis, quod non sit ipsa æternitas? Non enim rationali carent voluntate insani, infantes, vel etiam dormientes; licet usum discernendi non habeant. Quid rationali voluntate potentiæ divinæ similis, quæ ita libera creata est, ut nulla vi cogi possit, nulla necessitate mutari? Nemo enim non vult quod vult; aut vult, quod non vult.

Quod enim negavit Petrus, non necessitatis fuit sed voluntatis; quæ vim quam ipsa sibi intulit, non

ab alio quam a se pertulit; et qui dolens et coactus Christum negavit, non tamen nisi volens (quia vitare volebat mortem), infirma quidem voluntate, sed tamen voluntate. Nam in quibus erat sana voluntas, occidi poterant, flecti non poterant. Vide, quam libera sit rationalis voluntas, sive in bono, sive in malo: quæ et apud inferos immobilis perseverat. Nam quod diabolus, et quilibet, cum eo damnatus apud inferos jam bonum velle non valet, non violenta vel aliena facit oppressio, sed sua ipsius in malo obstinata voluntas, sicut et quod angelus in cælo malum velle non potest, non facit necessitas, sed firma in bono voluntas, et voluntaria firmitas. Libera est ergo ad utraque voluntas, sed hæc libertas in malo homine misera est et infirma; et licet a Dei imagine penitus non recedens, secundum illud: *In imagine pertransit homo* (Psal. xxxviii), multum tamen remota. Quamvis enim liberum sit ei velle; quia cum bona creata sit, secundum illud: *Et vidit Deus cuncta quæ fecerát, et erant valde bona* (Gen. 1), quæ ex creatione posse non peccare, et posse peccare accepit; peccando meruit, ut quæ cum potuit noluit, per se nec velle possit, nec etiamsi velit, non peccare non possit. A qua miseria non liberatur, nisi gratia illius, qui dicit: *Si vos Filius liberaverit, vere liberi eritis* (Joán. viii). Cujus gratia reformatur in bonis imago peccato deformata, ut quæ in paradiso accepit posse non peccare, et posse non turbari, pro his interim accipiat, nec peccato, nec miseria superari. Licet enim et peccet, et frustra et misere conturbetur, tamen jam ei non imputatur, quia jam *nihil damnationis est his, qui sunt in Christo Jesu, qui non secundum carnem ambulant* (Rom. viii). Tandem autem sic reformata ita confirmabitur et conformabitur divinæ libertati, ut nec peccare valeat, vel turbari. Est etiam in alio quodam rationalis hominis voluntas facta ad imaginem Dei et Creatoris sui (Gen. 1). Sicut enim unus Deus omnia movet, omnia regit, et pro nutu suo ordinat et sic præest universis, ut sit totus in singulis; sic rationalis voluntas in toto corpore suo quasi in suo quodam mundo ubique tota, cum in se sit una, solo nutu singula movet membra, imperat sensibus, procreat appetitus, et in varios fere singulis momentis se commutat affectus. Nunc enim se in fiduciam erigit, nunc in diffidentiam dejicit; nunc odio, nunc amore ducitur: nunc gaudio, nunc mœiore distrabitur; approbata et vehementer desiderata subito detestatur et ita toti compatitur, ut in singulis membris non tam membra quam ipsa pati videatur. Ecce quam similis est illi, de quo legitur: *Spiritus Domini replevit orbem terrarum, et hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis* (Sap. 1). *Omniū est enim artifex, omnem habens virtutem, omnia prospiciens* (Sap. vii). Sed vide, quam deformis sit hæc imago quando voluntas humana a divina dissidet voluntate: *Posuisti, inquit, me contrarium tibi, et factus sum mihi metipsi gravis* (Job vii).

A Et illud: *Quis restitit illi, et pacem habuit?* (Ephes. ii.) Pacem quippe nullus habere potest, donec adversario illi consentiat, qui fieri voluit pax nostra, faciens utraque unum, dans pacem his qui longe et pacem his qui prope. Cum per hujus gratiam humana voluntas suscitata de pulvere, et detorsa, ei consentiendo bonum velle incipit, tunc ad Altissimi gloriam bona voluntas ad pacem reconciliata redit; nec alteri ex hoc debetur gloria, nisi ei cujus sola hoc in converso operatur gratia. Cui consentiens Paulus dicebat: *Gratia Dei sum, id quod sum.* (I Cor. xv.) Hinc jam efficitur homo filius Dei per gratiam, secundum illud: *Voluntarie genuit nos verbo veritatis* (Jac. 1). Qui prius carni consentiendo propria voluntate suus fuerat B per naturam; vel diaboli, mala voluntate ei consentiendo. Bonum igitur volendo, non solum imago deformata per gratiam reformatur, sed et similitudo Dei prius amissa imagini superducitur, in eo minor imagine, quod per eam ovis sive drachma perdita reperitur, monas uonaginta novem additur (Luc. xv); possessio domino suo restituitur, et intantum ei assimilatur, ut idem volendo unus cum eo spiritus efficiatur, secundum illud: *Qui adheret Deo, unus spiritus est* (I Cor. vi). Quæ similitudo plena erit, dum plene apparuerit, secundum illud: *Scimus, quia cum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est* (I Joan. iii). Interim quando ex parte cognoscimus, ex parte assimilamur, tanto C vicinius similitudini accessuri, quanto mundiorem corde clarius inspecturi. Sed hæc perfectio reservatur amicis, initiatur in ministris. Proficit paulatim in filiis, in ministris initiatur, sive potius præparatur per paupertatem spiritus et mansuetudinem. In filiis per esuriam iustitiæ, et misericordiæ executionem, proficit et prælibatur. Proficit per desiderium esuriam, prælibatur per misericordiæ consecutionem, quæ est prælibatio satiæ. In amicis proficitur per munditiam cordis et pacem, quæ se æterno vinculo complectuntur, ut ab invicem, cum perfectæ fuerint, nequeant separari. In altera siquidem, scilicet in munditia cordis, reparatur imago; in altera, id est parte, similitudo innovatur. Est autem imago in libertate, sicut dictum est, similitudo in rectitudine; libertas enim divinam imitatur potentiam cujus corruptio est superbia, corruptionis pœna infirmitas, reparatio humilitas, per quam munditia cordis acquiratur, secundum illud: *Asperges me hyssopo, et mundabor* (Psal. l.). Unde bene Augustinus: *Quid appetit superbia nisi potentiam? Quam si ad bene agendi facilitatem referamus, non invenit nisi anima perfecte Deo subdita, et ad ejus regimen summa charitate conversa.* Ecce perfectio libertatis in præsentem est, liberum esse a servitute peccati, quæ est cordis munditia, in futuro plenius consummanda; dum ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei (Rom. viii.) Hæc erit libertas gloriæ, nam secunda est gratiæ, prima naturæ.

Restat similitudinem in rectitudine, rectitudinem in pace reperire; *Rectum* quippe legitur *Deus hominem* fecisse, sed *ipse se miscuit quæstionibus infinitis* (*Eccle. vii*). Quandiu rectus fuit, nec zelus ei, nec scientia defuit, si enim alterutrum deesset, rectitudo utique claudicaret. Si enim vel sciret et nollet, vel vellet recte agere, et nesciret, quomodo rectus esset? Sciendo igitur rectitudo divinam sapientiam, bene volendo divinam bonitatem imitatur. Sciendo igitur et volendo bonum homo rectus efficitur, merito similis illi factus, de quo legitur: *Rectus Dominus Deus noster, et non est iniquitas in eo* (*Psal. xci*). Hujus autem similitudinis sicut geminum diximus esse profectum, sic duplicem constat esse corruptionem. Corruptitur enim scientia per curiositatem. Unde beatus Augustinus: « Quid appetit curiositas, nisi scientiam, quæ non est vera, rerum æternarum, et eodem modo se semper habentium. » Corruptitur etenim zelus per carnis voluptatem. Unde idem qui supra: « Quid appetit voluptas corporis, nisi quietem, quæ non est vera, nisi ubi nulla est indigentia, nulla corruptio? » Velle igitur scire, quæ semper variantur, et nunquam in eodem statu permanent, aut velle in carne delectari, cujus egestati et infirmitati totus mundus satisfacere nequit, quid aliud est, quam a rectitudine decidere, infinitis quæstionibus se miscere, et a veræ quietis stabilitate velut a divina similitudine in regionem dissimilitudinis misere recedere? Hæc est ergo rectitudinis corruptio, corruptionis poena, vana et misera conturbatio. Hinc enim est, quod frustra et misere conturbatur homo, et pertransit in imaginem. Recte ait, pertransit, quia sola libertate contentus naturæ, veræ libertatis gloriam, quæ est liberum esse a peccato, contemnendo pertransit. Bene ait, frustra; quia non aliunde perturbatur homo, nisi quod per ignorantiam deceptus; vel appetendo quæ videntur bona, et non sunt vera bona; vel fugiendo mala, quæ non sunt vera mala; dum illa sequitur, et non assequitur; hæc fugit, et non effugit; in utroque vane et misere conturbatur. Hæc duo signanter videntur expressa in canone missæ, ubi dicimus: *Ut ope misericordiæ tuæ adjuti, et a peccato simus semper liberi, et ab omni perturbatione securi.*

Ab hac gemina poena et corruptione duplici homo ad rectitudinem reparatur, per illa duo quæ prædicimus, esuriam scilicet justitiæ, et misericordiæ executionem. Per hæc enim ad munditiam cordis, et ad prædictæ pacis portum ascenditur, ubi etsi homo turbari aliquando videatur, perturbatione tamen non frangitur, juxta illud Apostoli: *Quis nos separabit a charitate Christi?* (*Rom. viii*.) Et illud: *Certus sum, quia neque mors, neque vita, et cætera quæ sequuntur, poterunt separare nos a charitate Christi* (*ibid.*). Hæc est pax illa, quæ exsuperat omnem sensum, quæ non est aliud quam fruitio summi boni, quæ est vera rectitudo, vera sapientia, vera bonitas. Quisquis ad hanc pacem pervenerit,

A optimam cum Maria partem eligens (*Luc. x*), jam circa plurima occupari refugit; nec jam libet se diversis quæstionibus immiscere, quein uni summo bono delectat adherere. Amicorum est istud, quibus dicitur: *Omnia quæcumque audiri a Patre meo, nota feci vobis* (*Joan. xv*). Et illud: *Quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam: intra in gaudium Domini tui* (*Matth. xxv*). Ignis quippe est Deus, cui quisquis per charitatem adhererit, ignis et ipse efficitur; nec solum illi simillimus, sed in igneam absorptus charitatem. *Beati igitur pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur* (*Matth. v*), et amici de filiis efficientur. Hæc ad tempus dicta sufficiant, pro testimonio, quod Pater, Verbum et Spiritus sanctus dant in celo, secundum tres proprios effectus operantes, nec ab unitatis simplicitate in aliquo recedentes. Jam de testimonio, quod in aureo amicorum reclinatorio, velut in secundo celo datur, quibus jam non in parabolis, sed palam de Patre a Verbo annuntiatur, aliqua dicenda essent, nisi quia tantam materiam angustiis hujus sermonis indignum est concludi; nec jejuni relinquendi sunt filii, quibus nondum suum assignavimus panem, cum trinum ministris dederimus, et filiorum copiosior et delectabilior debeat esse. Unde Dominus, non esse tollendum panem filiorum, et mittendum canibus aiebat (*Matth. xv*). In quo forte panem ministrorum non esse negandum canibus, innuebat. Unde et verbum mulierculæ approbavit dicentis, catellos edere de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Utinam et hos de filiorum mensa vel micæ mereamur percipere, si panes integros ad plenum non sufficimus assignare. Parvuli enim sumus, et panes integros non solum frangere non sufficimus, sed et frangi ab aliis indigemus. Verum, si benedixerit Dominus et fregerit, benedictio explodet egestatem, et omnem tollet fractio difficultatis asperitatem. Rogemus igitur Patrem nostrum cœlestem, ut det filiis suis spiritum bonum, qui clamet: *Abba Pater* (*Gal. iv*), et quod filii sumus Dei, testimonium reddat spiritui nostro. Ex tali testimonio conscientia gloriatur, oleum in vasis dilatatur, anima in spe gloriæ filiorum Dei gaudio ineffabili delectatur, et forte illud

D gaudium panis est filiorum. Ad conficiendum hunc panem de seminibus, quæ ministri euntes et stantes in terram bonam miserunt, filii cum exultatione manipulos suos tollunt, et de patientia fidei et spei gaudium colligunt; spe gaudentes, quia in tribulatione fuerunt patientes. Hoc igitur gaudium, quod velut quædam primitiæ spiritus, spei ut fiducialius agat, per Spiritum sanctum refunditur, panis est filiorum, quia *expectatio justorum lætitiæ* (*Prov. x*). Sed nec a numero testimoniorum discrepat numerus panum, quia quodlibet spiritus divini testimonium causa est humano spiritui et materia gaudium, nec aliunde suos Dominus gaudere volebat, cum diceret: *In hoc nolite gaudere, quod dæmones vobis subjiciuntur; sed in eo gaudete, quia nomina*

vestra scripta sunt in caelo (Luc. x). Quod non nisi ex testimonio spiritus sciri potest. Sit igitur primus filiorum panis gaudium de contemptu mundi; primum siquidem testimonium spiritus assignamus castitati.

Est autem vera castitas animæ, nihil diligere, nisi Deum, aut propter Deum. Alia quævis dilectio spiritualis est animæ fornicatio. Hæc castitas datur ad meritum, et est haud dubium testimonium virtutis. Gaudium igitur quod de tali testimonio oritur, non immerito panem dixerim, panem cor hominis confirmantem; alioqui suspecta est omnis gratia, quam virtus non parturivit. Secundus est panis filiorum gaudium de contemptu sui. Cum enim quis contemni se videns quia vere contemptibilem se cognoscit, congaudet veritati; quid tali gaudio solidius, quid magis corroborat animum, ut dum jam per contemptum mundi aspernatur dura, etiam per contemptum sui amplectatur abjecta? Hoc pane corroborati erant apostoli, cum irent, *gaudentes a conspectu concilii*, quod digni habiti essent, *pro nomine Jesu contumeliam pati (Act. v)*. Tertium filiorum panem dicamus gaudium de dilectione proximi. Quandiu enim quis necdum accedit ad cor altum, non sufficit Deum diligere in se ipso. Si tamen perfecte diligit eum in proximo, non minus de ejus quam de proprio gaudet bono, et tot invenit causas gaudendi, quot de proximorum successibus occasiones occurrunt congaudendi. Quid hoc pane fortius, ad cujus suavissimum gustum invidiæ stimuli sopiuntur, iræ et indignationis æstus conquiescunt, edacis tristitiæ et suspicionum morsus consumuntur? Hunc panem subtractum sibi Propheta deplorabat, cum diceret: *Percussus sum ut fenum, et aruit cor meum, quia oblitus sum comedere panem meum (Psal. ci)*. His panibus anima confortata jam in spe gloriæ filiorum Dei, cum quadam rei certitudine delectatur, non jam fidei aut spei finibus contenta, sed testimonio conscientiæ confirmata, ut merito possit dicere cum Paulo: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ (II Cor. i)*. Hoc autem testimonio spes subnixæ minime confundit, maxime cum tale testimonium sulcitur meritis prædictorum operum, donis prædictarum virtutum, præmiis prædictarum consolationum, quibus Pater misericordiarum et Deus totius consolationis pascit et consolatur filios in omni tribulatione sua. Ipse igitur semper Alpha et Omega sit nostri sermonis, qui initium est et finis universorum, et sine initio et fine permanet in sæcula sæculorum. Amen

TRACTATUS III.

DE TESTIMONIO QUOD S. TRINITAS PERHIBET AMICIS: QUI HIC DISTINGUUNTUR A FILIIS, ET MINISTERIS.

Sumpta occasione ex eo quod filiis Chore psalmus cantici attribuitur, invenimus a magni Patrisfamilias domo non solum filios esse, sed ministros etiam et amicos: et sicut filiis psalmicum cantici, sic ministris psalmum duximus assignandum. Sed et si canticum

A psalmi amicis assignaverimus, non erit abs re, cum fuerit hujus distinctionis ratio intellecta. Psalmus quippe cantici illis competit, qui ad hoc operantur, ut ad canticum gaudii spiritualis perveniant, timentes illam Apostoli comminationem: *Qui non laborat non manducet (II Thesa. III)*. Et illud Salomonis: *Pigredo immittit soporem; et anima dissoluta esuriet (Prov. XIX)*. Sic et canticum psalmi illis videtur competere, qui de perceptis beneficiis spiritualium gaudiorum gratias exhibentes, quid retribuunt Domino aliud non inveniunt, nisi ut calicem salutaris accipiant; et sicut Christi passiones abundant in eis, sic et consolatio per Christum in eis spiritualis abundet.

Hoc specialiter amicorum esse cognoscitur, qui B jam non ex timore pænæ sicut ministri; nec ex spe paternæ hæreditatis, sicut filii, sed ex sola charitate, delibuti unctione spiritus, operantur. De his aliqua dicere institimus; ne eorum qui præcipui sunt in civitate Domini, et secundi cæli locum obtinent testimonium præterisse non immerito arguamur. In his igitur Pater, Verbum, et Spiritus, testimonium luce clarius ferunt, ut jam revelata facie Domini gloriam speculentur, transformati in eandem imaginem a claritate in claritatem, tanquam a Domini spiritu. His Apostoli verbis manifeste expressum est testimonium Trinitatis, ubi enim ait: *A claritate in claritatem (II Cor. III)*, illud videtur innuere, quod promissum legitur a Domino: *Venit hora, cum jam non in proverbii loquar vobis; sed palam de Patre annuntiabo vobis (Joan. XVI)*. Quid est enim aliud, Filium palam annuntiare de Patre, quam de claritate Verbi ad Patris claritatem accedere? Unde scriptum est: *Nemo novit Patrem nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare (Matth. XI)*, sed hanc revelationem Filius facit per Spiritum, quem mittit nobis a Patre. Unde additur: *Tanquam a Domini S. iritu (ibid.)*, ut tota Trinitas hujus testimonii revelationem operari in nobis ostendatur. Hoc testimonium aliud esse non arbitror, quam illum Trinitatis adventum, qui amicis promittitur in hunc modum: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit, etc. (Joan. XIV)*. Quid tali testimonio firmiter, cum Pater adveniens animam infirmam potenter corroborat, Filius insipientem sapienter illuminat, Spiritus sanctus tepidam vehementer inflamat? Hoc testimonium sibi subtractum deplorabat Propheta, cum diceret: *Dereliquit me virtus mea, et lumen oculorum meorum et ipsum non est mecum (Psal. XXXVII)*; ad hoc nos invitare videtur Sapientia, ubi ait: *Disce ubi sit sapientia, ubi virtus, ubi lumen oculorum, et pax (Baruc. III)*. Amici specialiter est tale testimonium, qui jam rectus stare in amore invisibilium cum sponso sufficit, et de voce sponsi inestimabili gaudio concepto, ex familiaritate secretioris affatus certior efficitur, se inter amicos a sponso reputari, secundum illud: *Vos autem dixi amicos; quia omnia quæcunque audivi a Patre meo, nota feci vobis (Joan. XV)*. Recte tales secundum

dixerim cœlum, nam tertium charissimorum potius esse videtur. Charissimi autem merito intelliguntur, qui jam exuti a corpore, rapti sunt a Domino, ne malitia mutaret intellectum eorum, aut ne scitio deciperet animam ipsorum (*Sap. iv*): et educti de medio iniquitatum jam feliciter experiuntur, quanta Dei gratia et misericordia sit in sanctos ejus, et respectus in electos illius. Talibus dicitur: *Inebriamini, charissimi (Cant. v)*. Ebrietas enim est, quod sentiunt, in comparationem illius oblectationis, quia fruuntur amici. Unde et Paulus, qui inter præcipuos reputatus est amicos, cum ad tertium charissimorum cœlum raptus fuit, verba se audisse ineffabilia, quæ homini loqui non licet, protestatur (*II Cor. xii*). Mensuram quippe humanæ sobrietatis, quæ homo capere non potest, excedere comprobantur. Unde et Paulus raptus se potius asserit divina miseratione, quam humana ductum ratione. Hujus tertii cœli incolæ testimonio nullo egent, qui nude universa et aperte vident. Eis siquidem fides jam transiit in speciem: nec jam creditur vel speratur, quod in re et veritate percipitur. In præsentem autem vitam quoad per fidem ambulatur, necessarium est etiam amicis testimonium, ubi et ignorantia et dubietas locum habet. Ignorantia autem, testimonii pellitur dilucidatione; dubietas, testium tollitur auctoritate. Habent igitur amici testimonium divinæ dilectionis ipsam præsentiam Trinitatis. Nam filiorum testimonium varia sunt Dei dona virtutum et gratiarum, quæ enumerans Apostolus ait: *Divisiones gratiarum sunt: idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus. Alii enim datur sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ, alii operationes virtutum, et cætera, quæ sequuntur (I Cor. xii)*.

Ex his Dei donis testimonium a Spiritu sancto accipiunt suæ filiationis. Ex his enim arribus et primitiis spiritus confidenter jam de paternæ hereditatis perceptione præsumunt. Qui autem tam varia operatur in filiis, se ipsum unum et eundem, et in se cætera omnia exhibet amicis; secundum quod eis in Evangelio ab eo promittitur, ubi dicitur: *Et manifestabo et me ipsum (Joan. xiv)*. Felix manifestatio, ubi Trinitas in unitate, et unitas in Trinitate cognoscitur; ubi trius effectus Trinitatis in una operatione percipitur; et una operatio Trinitatis trius effectus testimonio comprobatur. Hoc testimonio homo sublevatur ad summa, rapitur ad divina, imo cœlum ipse, vel quod majus est, Deus et cœli Dominus ellicitur, secundum illud: *Ego dixi, Dii estis (Psal. lxxxv)*. Quid hoc testimonio beatius, quod sit, ut jam in inanis nil libeat; sed nec in cœlis, præter cœli Dominum nihil sufficiat, secundum illud Prophetæ: *Quid mihi est in cœlo; et a te quid volui super terram? (Psal. lxxii)*. Tibi dixit cor meum: *Exquisivit te facies mea; faciem tuam, Domine, requiram (Psal. xxvi)*. Et illud: *Unam petii a Domino, hanc requiram (ibid.)*. Ecce unum petendo, unum querendo et sitiendo, unus spiritus cum Deo factus Propheta illud feliciter meruit experiri

A quod Dominus in Evangelio Patrem pro suis oravit dicens: *Ut sicut unum sumus, ita et ipsi in nobis unum sint (Joan. xvii)*. Hoc testimonio raptim et alternatim in suo cœlo resciantur amici, quo in suo cœlo plenissime charissimi satiantur. De qua satietate Propheta Jerusalem cœlestem alloquens, ait: *Qui posuit fines tuos pacem, et adipe frumenti satiavit te (Psal. cxlvii)*. Fines siquidem pacem habet, quæ pacem obtinet sine fine. Nam finis ibi finem non habet, ubi finis æternitas est. Pax igitur supernæ Jerusalem, quia sine fine est, vicissitudine caret, continuatione gaudet. Econtrario in præsentem vitam, in qua tenetur animus ad providendum suo corpori, exterius exire; cum de cura tot necessitatum, velut de quadam sollicitudinum via ad se rediit vix apud se homo quid ei apponat, invenit. Unde et pulsare importune ad ostium amici compellitur, et vix tandem tres panes accipere vel commodatos meretur. Ubi diligenter advertendum est, quod commodatio vicissitudinem inducit; quod enim commodatur, ad tempus utendum conceditur, non ad permanendum datur. Continuatio igitur in patria, vicissitudo in via. Nec ea sola, sed eam comitatur indigentia, quam probat petitio tam instans, importuna. Ad cumulum autem mali additur etiam panum partitio, quæ tria ipsorum distinctionem, et scissionem probat, et imperfectionem. Superna vero Jerusalem neutrum habere probatur, quæ adipe frumenti satiatur. Ibi quippe adeps frumenti corticis prohibet transmutationem, puritatis innuit perfectionem. Satietas indigentiam omnem excludit: ita quod nec satiatio parit fastidium, nec ulla indigentia ibi habet locum; sed indigentiam extundit plenitudo; et fastidium totius saporis pellitur delectamento. Sed nec scissura ibi aliqua invenitur, ubi post septimum præsentis vitæ septenarium ad illam monadem pervenitur, quæ summe et incommutabiliter una nec transmutationem nec vicissitudinis recipit obumbrationem. Quanto autem ad illud summe unum proximum acceditur, tanto omnis vicissitudo, omnis indigentia, omnis transmutatio alterationis et divisionis longius removetur. Ille servus pulsare, filius petere, et amicus panem suum querere compellitur. Bene autem servo pulsare congruit, cui instanter operi manuum incumbere conditio servitutis indicit, secundum illud Salomonis: *Cibaria et virga et onus asino; panis et disciplina et opus servo (Eccli. xxxiii)*. Filio petere convenit, orando Patrem, qui indignum judicat tollere panem filiorum, et mittere canibus. Sed nec petenti filio panem lapidem dare, nec pro pisce serpentem, nec pro ovo porrigere scorpionem consuevit. Scit enim Pater cœlestis, necessarium esse filio ovum humilitatis, de quo oritur pullus obedientiæ et subjectionis, ne a scorpio superbiæ vel vanis promissionibus, vel facie blanda, vel præmissis ambizioso apparatu deceptus, vel minis et terroribus, velut armatis posterioribus fractus superetur. Scit etiam necessarium esse ei piscem castitatis

cui frigora et undæ tentationis non noceant, ne serpens ille lubricus, cujus fortitudo in lumbis, et virtus est in umbilico ventris, venenum carnalis voluptatis infundat. Sed et pane charitatis scit eum carere non posse, ne vel deficiat vel per avaritiam induratus, arido et duro corde permaneat, quia oblitus est comedere panem suum. Hunc panem amicus querit et invenit. Nam licet pulsare et petere aliquando et ipse cogatur, querere tamen et invenire amici est proprium, qui de amore accepta fiducia, occultandum nihil quod querat ab amico confidit. Hoc enim ipse Dominus in amoris argumentum induxit, ubi ait: *Vos autem dixi amicos, quia omnia quaecunque audivi a Patre meo, nota feci vobis* (Joan. xv). Sed nec ea quæ audivit a Patre, sufficit ei nota facere amico, sed et sui ipsius visionem promittit, dicens: *Diligam eum, et manifestabo ei me ipsum*. (Joan. xiv). Speciale igitur testimonium dilectionis, visio dilectoris. Et hanc visionem panem dixerim amicorum, quibus nihil jam sapit, præter dilectum, quibus vivere Christus est, et mori lucrum. Sed quia hæc visio tripliciter variatur, etiam hunc panem tripliciter diximus distinguendum.

i Primus percipitur et gustatur mentis dilatatione, secundus mentis sublevatione, tertius alienatione. Dilatatio solito latius, quia supra propriam scientiam se extendit, sed humanæ industriæ mensuram non excedit; sublevatio transcendit, a sensibus timor penitus non recedit; alienatione vero præsentium memoria menti excidit, et spiritus humanus quantum in præsentī vita fas est, totus in dilectum transit. Sed quia etiam circa invisibiles et creatas essentias solet humanus animus contemplando dilatari, sublevari, sive etiam alienari; illam solam contemplationem panem dicimus amicorum, quia in amore et cognitione summæ et creatricis essentiæ dilatatur et sublevaritur animus supra mensuram propriæ conscientiæ, propriæque industriæ; vel etiam supra totius humanæ naturæ industriæque modum alienatur. Quod quia solis amicis conceditur, recte ad hoc convivium amicus invitatur, cum dicitur: *Surge, propera, amica mea, calumba mea, formosa mea, et veni* (Cant. ii). Illa, inquam, anima, quam candor castitatis formosam, quam genitus humilitatis columbam, quam fecit vehementia charitatis amicam, ut a contemplatione totius visibilis et invisibilis creaturæ ad increatæ et invisibilis essentiæ visionem assurgat et properet, excitatur. Et quæ jam in illis tribus virtutibus perfecta est, in solo virtutum Domino gloriatur, non solum edocta per prophetam, sed et cum ipso propheta audiens et intelligens, quoniam Dominus virtutum ipse est rex gloriæ. In eo, inquam, solo gloriandum, a quo omne datum optimum, a quo omnia bona data, dona naturæ; a quo data meliora, charismata gratiæ; quæ enumerans Apostolus ait: *Alii datur sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ, etc.* (I Cor. xii), a quo denique data optima, virtutes scilicet venturi sæculi, quas etiam in præsentī sæculo gustari ait

A Apostolus, eo quod in præsentī sæculo exercentur in actu, gustantur in affectu, in futuro sæculo in solo erunt affectu et interminabili possidebuntur effectū. Eas interim actu ferventissimo exercere studeamus, et affectu degustare ardentissime desideremus, ut licet hic saturari non possimus, esurire saltem et sitire non desistamus. Esuriendo forte et sitiendo facilius quam scrutando vel disputando illius præsentiam merebimur, qui satiari in bonis amici desiderium consuevit, et cujus præsentia lætitia adimplere, et gloria cum apparuerit, amicum novit signare. Amicum siquidem cui apparet similem sibi reddit; et amatorem, imo imitorem facit virtutum, Dominus ipse virtutum; ut sint saltem similes, qui pares esse non possunt: et sponsa quæ sponso nequit æquiparari, intuendo et imitando studeat ei saltem assimilari, et fiat adolescentulis forma virtutum, quæ jam per amorem desponsari meruit Domino virtutum. Talis anima non suas, sed dilecti prædicat virtutes; nec jam de se vel in se, sed de dilecto et in dilecto gloriatur dicens: *Dilectus meus candidus et rubicundus, electus ex millibus* (Cant. v). Ac si dicat: Quidquid candoris habeo, ab eo est qui solus est vere candidus, imo qui verus est candor; candor, inquam, lucis æternæ, qui quos illuminat, non solum candidos reddit actu, sed et lucidos intellectu. Sed quæ comparatio inter candidum et candorem? Non alia quam quæ inter illuminationem et lucem, rivulum et fontem.

C Unde et recte dicitur quod vestimentorum ejus candorem fullo super terram imitari non possit (Marc. ix). Sed etsi rubicunda videor, non mihi imputetur, sed ei cujus sanguis ornavit genas meas, qui non solum rubet per charitatem, sed et rubor, imo ignis est: ignis ungens, non consumens, qui quos leni tactu lambuerit, ardere et ipsos facit extra per opera pietatis, intus affectu compassionis, vel (quod suavius est), flamma devotionis. Unde etsi candida vobis videor castitate, si rubicunda charitate; totum me habere sentio et profiteor a dilecto, imo ab electo; quem diligendum elegi ex millibus, imo præ millibus, præ omnibus scilicet, quæ numero complectuntur. Ipse enim supra numerum est, omnia creans in numero, pondere, et mensura: suæ autem sapientiæ non est numerus, et magnitudinis ejus non est finis. Hunc elegi, hunc dilexi, et venerunt mihi omnia bona pariter cum eo, imo ab eo (Sap. vii). Ab eo mihi liliū castitatis, ab eo rosa charitatis, ab eo mihi viola humilitatis. Tales flores mihi hortus ipse produxit, ipse mihi hortulanus decerpit, legendos et eligendos ostendit. Primo autem violam docuit eligendam, primam eligens eam et ipse, ut sicut in ruina hominis prima fuerat superbia, ita in reparatione humilitas esset prima.

Ad salutem igitur hominum humilitatem eligens, merito a paucitate electorum humilis Jesus super numerositatem reproborum est electus. Electus ad imitandum, electus ad innitendum, electus ad diligendum. Ad diligendum factus est nobis sapientia, ad

imitandum factus est iustitia, sanctificatio et redemptio ad innitendum. Sapientia in prædicatione, iustitia in conversatione, sanctificatio et redemptio in passione. Ad imitandum factus est via, veritas ad innitendum, quia, juxta Salomonem, non est innitendum mendacio (*Prov. x*); ad diligendum vita; quoniam *qui eum non diligit, manet in morte (I Joan. iii)*. Imitandum se omnibus præbuit per humilitatem, fulcimentum se quibusdam præbuit ad castitatem, dicens: *Sunt eunuchi, qui se castraverunt propter regnum cælorum: qui potest capere, capiat (Matth. xix)*. Ac si dicat: Qui non potest, confidat de me, et poterit per me quod non potest per se. *Nemo enim potest esse continens, nisi Deus det (Sap. viii)*. Diligendum se præ omnibus docuit dicens: *Qui diligit patrem suum aut matrem plusquam me, non est mihi dignus (Matth. x)*. Et illud: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota mente tua, et ex totis viribus tuis (Matth. xxii)*. In primo est dolor, in secundo labor, in tertio quies et finis laboris. Dolor confundit, labor affligit, amor innovat et immutat, et omnes præteritos labores in oblivionem adducit. Dolor siquidem confundit, quia cum primo anima ad imitandum Christi humilitatem per paupertatem, per patientiam, per obedientiam se accingit, vel naturæ infirmitate, vel naturæ vitio, vel prævæ consuetudinibus usu præpedita, sæpius ad jam abdicatam etiam invita relabitur. Unde et ad seipsam conturbata dolens et confusa cum Apostolo cogitur exclamare: *Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? (Rom. vii)*. Verum tamen dolor talis inortem non operatur, sed potius spem salutis inducit, spem quæ non confundit; quia non mentitur Veritas, quæ dicit: *Tristitia vestra vertetur in gaudium (Joan. xvi)*. Labor etiam affligit, quia cum diffusa de se soli dilecto inmitti ceperit anima, jam propriæ infirmitatis oblita, supra humanam virtutem carnem affligere incipit, sciens quod carnis mortificatione vivificationem spiritus operatur, secundum illud dictum Apostoli: *Mortificatos quidem carne, vivificatos autem spiritu (I Petr. iii)*. Denique quod amor innovet, et laborum sit fluis quies, et remuneratio, amicus novit, qui hanc tranquillitatis lætitiā experiri consuevit. In hoc igitur portu amicus constitutus nova semper amici testimonia querit, eis cum Propheta delectatus plusquam omnibus divitiis (*Psal. cxviii*). Unde etiam non confunditur, cum in conspectu spiritualium regnum de his testimoniis fieri contingit sermonem. Amicus, inquam, de testimoniis Dei sine confusione loqui potest quem propria experientia ea quæ loquitur edocet, nec vita nec conscientia loquentem remordet. Hinc testimonia Dei credibilia facta sunt nimis; adeo ut alterius testimonio jam de se non credat, nec suo quidem, dicens cum Apostolo: *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum. Qui autem judicat me, Dominus est (I Cor. iv)*. Sed nec ipsius Domini testimoniis omnibus se credit, sciens Dominum aliquos aliquando commendare propter alios, non pro-

pter seipsos. Unde et quibusdam, quibus datus est sermo sapientiæ ad utilitatem, dicitur in finem: *Nonne in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus, responsurum se dicit: Amen dico vobis, nescio vos (Matth. vii)*. Sive igitur detur amico sermo sapientiæ, sive sermo scientiæ, sive prophetia, sive genera linguarum, si revelentur mysteria omnia, si detur etiam fides, quæ montes transferat, quomodocunque amicus amico aridere videatur, non se talibus omnibus testimoniis credit, nisi testimonium sentiat charitatis.

Hoc solum testimonium vox sponsi est, propter quam gaudio gaudet amicus, qui etsi ad vocem magistri, ad vocem domini, ad vocem fratris, ad vocem patris gaudeat, gaudio tamen gaudet specialiter ad vocem sponsi. Ut pater enim monet, ut dominus comminatur et terret, ut magister docet, ut frater congaudet, sicut sponsus cohæret. Ut frater complexatur, ut sponsus conuinitur, in utroque suavitas, in utroque dilectio, sed inter fratrem et sororem germanior, inter sponsum et sponsam ardentior. Ibi copula naturæ, hic gratiæ. Et naturæ quidem conformior, sed suavior et potentior est gratiæ, ita ut relicto homo patre et matre adhaereat sponsæ suæ. Inter fratrem et sororem complexus est unanimitatis, unum velle et unum nolle faciens inter duos, inter sponsum et sponsam cohærentia mutue permissionis, per quam sponsa liquefacta tota transit in sponsum, et in eandem imaginem transformatur, ut sicut in carnali copula jam non sunt duo, sed una caro, ita in spirituali jam non duo, sed unus spiritus sint. Quam unitatem non unus tantum facit consensus geminæ voluntatis, sed una perfructio et unus effectus geminæ dilectionis. Licet enim læva fratris sub capite sit sororis, et eandem ejus dextera complexetur, non tamen ad singularem sponsi gratiam nisi sponsa assurgit, nec gaudio gaudet ad vocem sponsi, nisi vel sponsa, vel amicus sponsi; sed nec amicus semper. Non enim gaudium gaudii est ei, cum vox sponsi ad eum dirigitur propter sponsam; sed tunc solum gaudio gaudet; cum ad eum dirigitur, sicut ad propriam sponsam. Amicus enim est, cum sponsæ procurat profectus; sponsa, cum soli sponso vacans, omnes suos colligit et in sponsum tendit affectus, illud unum desiderans, illud unum in sponso requirens, ut ostendat ei seipsum.

Hæc de testimoniis divinis dicenda credidi, antequam ad fundamentorum tractatum accederem, ut ex talibus testimoniis facile quisque cognoscat, quoniam vel statum habeat, vel gradum teneat in civitate Domini virtutum. Quod si inter ministros se invenit, studeat inter filios computari: nam etiam *de lapidibus potens est Dominus Abraham filios suscitare (Luc. iii)*. Si autem ad filiorum se gradum pervenisse, per Spiritum clamantem, *Abba Pater (Rom. viii)*, cognoscit, etiam ad amicorum ascendere prærogativam contendat, ut sic supra firmam petram fundatus, soliditatem fundamentorum civitatis potius in seipso quam in nostris apicibus legat. Non enim amicos

acutius speculemur. Videtur siquidem civitas Domini hoc nomen inde traxisse, quod suus ei conditor in omnibus suis partibus, officiis et officinis proponitur speculandus. Quod Simeon in Spiritu cognoscens pro sua speculatione gratulabundus et laudans, ait: *Viderunt oculi mei salutare tuum: quod parasti ante faciem omnium populorum (Luc. II)*. Bene dicitur Simeon in spiritu advenisse in templum. Videtur enim per spiritum cognovisse, illum quem videbat, suum, imo Domini esse salutare ad salutem præstandam paratum ante faciem omnium populorum, ut in ipsius visione consisteret jus salutis humanæ. Sicut enim quondam intuitu ænei serpentis a serpentium morsibus Judæi salvabantur; sic et hoc salutare ante omnium Christianorum faciem Simeon vidit esse paratum, ut in ipsius visione salus eorum consisteret. Hoc etiam cognoscens Psalmista dicebat: *Osterde faciem tuam, et salvi erimus (Psal. LXXIX)*. Jacob autem viso Domino facie ad faciem salvam factam animam suam proficitur. Rem igitur sui nominis Sion speculari tenens, et nominis Jesu effectum participans speculari, salvari, et salva facta speculari suum Salutare non cessat: non sicut Roma nudum nomen trahens a Romulo, sed suo Salvatore, quantum ab eo conceditur, speculari inhærens. Sed quia in præsentia vita non est plena visio, nec salus in præsentia potest esse perfecta, neque enim perfectam salutem dixerim, quæ manente crepusculo minui valeat vel corrumpi; in ea autem civitate, quæ sursum est et libera est, sicut est visio manifesta, ita pax est, et salus perfecta. Unde merito Jerusalem dicitur, id est visio pacis; nostra autem civitas quæ adhuc militat et peregrinatur in terris, potius Sion quam Jerusalem debuit nominari, quia interim per speculum in ænigmate videt eum, quem post finem peregrinationis suæ facie ad faciem est visura. Speculetur igitur interim nostra Sion regem Salomonem, et si nondum in diademate gloriæ, saltem in diademate humanæ naturæ; ut quem jam invenit in fundamentis et muris suis, inveniat et in portis. Portas quippe nostræ civitatis diximus sacramenta salutis. Has portas jam penes se, sed tamen clausas habent, qui solo sacramentorum usu gaudent. Illis autem aperiantur, quibus sacramentorum mysteria referantur. Qui vero re ipsa mysteriorum et sacramentorum fruuntur, cum Propheta apertis sibi poris iustitiæ ingressi in civitatem Domino confitentur. Usus sacramentorum et notitiam mysteriorum boni possunt habere et mali. Unde Apostolus: *Si habuero omnem fidem ita ut montes transferam, et noverim mysteria omnia, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest (I Cor. XIII)*. Rem autem mysteriorum et sacramentorum, soli boni percipiunt. Accedunt igitur ad portas, et apertas inveniunt etiam filii hujus sæculi: sed non nisi filii lucis, filii Dei, qui Spiritu Dei aguntur, in numero amicorum vel civium admittuntur. Unde Dominus in Evangelio: *Qui non intrat per ostium in ovile ovium, ille fur est*

et latro (Joan. X). Videntur igitur aliqui intrare per portas, qui non intrant per ostium. Plane ita est. Porta quidem ostio claudi solet, et aperto ostio porta patet.

Porta, sicut jam diximus, est visibile sacramentum, ostium hujus portæ Christus est, qui non solum institutor, sed etiam res est sacramenti. Sera hujus ostii occultum ipsius sacramenti mysterium. Clavis hujus seræ, sive ostiarius, non aliud est a Christo, quia spiritus Christi est. Christus igitur digito et clave spiritus sui nobis reserare dignetur seram istius mysterii, ut cognoscamus quomodo ipse sit ostium in qualibet portarum: quomodo sit res ipsa mysteriorum et sacramentorum. Videamus igitur hoc in sacramento baptismi, ubi manifestius et facilius apparebit. Visibile sacramentum baptismi porta est, per quam intrant boni et mali. Sed boni sicut cives, mali ut fures et latrones. Non enim intrant per ostium Christum, nec habent rem ipsius sacramenti. Quibus etiam occulti sera mysterii clave plerumque spiritus reseratur, secundum illud Apostoli: *Dominus enim illis revelavit (Philip. III)*; tamen per ostiarius non introducuntur, quia rem mysterii Christum non assequuntur, et licet intrent per scientiam, non tamen per conscientiam. Intus quidem videntur esse per scientiam infantem; sed non sunt intus per supervenientem scientiæ charitatem. Boni autem cum suscipiunt visibile sacramentum, etiamsi ignorent mysterium, tamen intrant per ostium Christum; et ostium Christum, et rem habent tam mysterii, quam sacramenti. Christus siquidem res est utriusque. Res est sacramenti, quia salus est et sanctificatio, quæ per illud confertur. Pro salute namque et sanctificatione obtinenda recipitur, non pro elementi veneratione, quæ nulla est, nisi quæ ei ex verbi sanctificatione confertur. Accedente enim verbo ad elementum, fit non ipsa aqua, sed ex ipsa et verbo sacramentum. Christus igitur res est et causa baptismi; quam qui non habet, procul dubio ex baptismo salutem non habet, quia ipse dicit, Salus populi ego sum; et Propheta dicit: *Dic animæ meæ: Salus tua ego sum (Psal. XXXIV)*. Quomodo etiam sit res mysterii, videamus.

Mysterium est occulta sanctificatio ipsius visibilis sacramenti; quam diversam diversi assignaverunt. Ambrosius (c. 6, ad Rom.; Greg., l. 1, ep. 41), quidem per aquam voluit intelligi, quod sicut aqua sordes corporis ac vestes abluit, ita baptismus maculas animæ, sordesque interiorum emundando extergit. Gregorius autem in tribus mersionibus personarum Trinitatem, et in una, ubi talis est consuetudo, divinitatis singularitatem voluit designari. Addidit etiam, nos qui tertio mergimur, etiam triduanæ salutis sacramentum signare. Augustinus (Serm. De my. t. bapt. in Supplem.) etiam baptismi ordinem duplici asserit mysterii significatione celebrari: Recte, inquit, mersi estis qui accepistis baptismum in nomine Trinitatis. Recte tertio mersi estis, qui accepistis baptismum in nomine Christi, qui die tertia

resurrexit a mortuis. » Ecce isti in trina mersione baptismi triduum Dominicæ sepulturæ asserunt designari. Secundum ergo baptismi mysterium est, ut sicut Christus in corde terræ tribus diebus et tribus noctibus fuit, sic qui baptizantur in Christo, mundo mori et sepeliri debeant opere, verbo et affectu, ut possint dicere cum Apostolo: *Vivo autem, jam non ego, vivit vero in me Christus (Gal. ii)*. Hoc mysterium volens Apostolus aperire, ait: *Consepulti estis Christo per baptismum in mortem (Rom. vi)*. Et alibi: *Quotquot autem in Christo baptizati estis, Christum induistis (Gal. iii)*.

Quod si aliter illud triduum licet intelligere, possumus dicere, primam sepulturæ spiritualis diem, abrenuntiationem, quæ sit in baptismo, quando abrenuntiat Satanæ, et omnibus pompis ejus; quæ pompæ non sunt aliæ, quam mundi labentis vanitates; secundam, ejusdem abrenuntiationis ferventem et studiosam executionem; tertiam, quæ et verum sabbatum est, tranquillæ contemplationis quietem; cum etiam a bonis operibus vacatur, ut videatur Deus; cum minoratur quis actu, ut percipiat sapientiam; cum absconditur quis in abscondito faciei Dei a conturbatione hominum. Prima die moritur actus peccati, cum per gratiam baptismi submerguntur Ægyptii; secunda mortificatur sensus, cum non tam puniuntur peccata, quam amore et imitatione Christi mortificantur membra. Tunc enim, sicut scriptum est, maxime prodest poena, cum non panit peccata; tertia peccati moritur et sepelitur affectus, cum spiritus humanus spiritui divino adhærens unus spiritus est, et ad vocem vel visionem dilecti anima liquefacta in ipsum transit dilectum. Ecce quomodo Christus et mysterii res est et sacramenti, cum et sacramentum salutem, quæ Christus est, conferat: et mysterium eandem significet et ostendat. Ipse igitur ostium est per quod homo introducit, ipse via per quam deducitur, ipse vita ad quam perducitur. Bene igitur ait: *Ego sum ostium: per me si quis introierit salvabitur (Joan. x)*. Bene introductus et ingredietur ad me Verbum a me homine deductus, et egredietur a me Verbo ad me hominem reductus, et pasqua inveniet pingua in humanitate, uberiora in divinitate, uberrima autem ad patriam perductus post præsentem peregrinationem in utroque. Non immerito itaque Propheta nominationem civitatis portarum commendationi conjunxit, cum ipse sit illarum portarum ostium, qui præcipue civitati, quam Sion nominat, proponitur specularandus. Ipse siquidem eidem civitati, sicut ait Apostolus: *Factus est sapientia, justitia, sanctificatio, et redemptio (I Cor. i)*. Redemptio est in baptismo, quo homo a servitute peccati redimitur, ut jam ei naturalis concupiscentia sine consensu ad damnationem non imputetur, secundum illud Apostoli: *Nihil damnationis est iis qui sunt in Christo Jesu, qui non secundum carnem ambulant (Rom. viii)*: id est qui carnis concupiscentiam non sequuntur. Et alibi: *Si quod volo, id ago, jam non ego operor illud*

(Rom. vii). In baptismo igitur reJemptus recipit gratiam declinandi a malo, in manuum impositione gratiam operandi bonum. Ibi mundatur a peccatis, hic meritis virtutum proficiens habet fructum suum in sanctificationem. Ibi caput in oleo impingatur hic bene oleo facies exhilaratur. Quod forte non incongrue illud significat, quod in baptismo chrismate in vertice, in confirmatione homo consignatur in fronte. In baptismo enim liberum arbitrium velut quoddam interioris hominis sublimissimum caput unctione Spiritus sancti perfunditur et impingatur, ut quod ante baptismum liberum erat ad posse peccare, non autem liberum ad posse non peccare mortaliter, post baptismum liberum sit cooperante gratia ad non peccandum damnabiliter. Ante baptismum enim, ut ait Augustinus, premitur a concupiscentia, et vincitur, et habet infirmitatem ad malum, sed non habet gratiam ad bonum, et ideo potest peccare, et non potest non peccare, etiam damnabiliter. Post baptismum vero premitur a concupiscentia, sed non vincitur, et habet quidem infirmitatem ad malum, sed gratiam ad bonum, ut possit peccare propter libertatem et infirmitatem, et possit non peccare ad mortem, propter libertatem et gratiam adjuvantem: nondum tamen habet posse omnino non peccare, vel non posse peccare, propter infirmitatem nondum plene absorptam, et propter gratiam nondum perfecte consummatam. In baptismo igitur liberatur voluntas; et quia velle non sufficit, nisi adsit et posse, in confirmatione bene operandi indulgetur facultas, ut exhilarata facie homo decantare jam valeat: *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum (Psal. cxviii)*. Sed quia dum sumus in corpore, peregrinamur a Domino, et corpus quod corrumpitur aggravat animam, et deprimit sensum: hominis multa cogitantem, caligante interim oculo rationes sæpius a justitia deflectimur, dicentes bonum malum, et malum bonum, penentes lucem tenebras, et tenebras lucem.

Contra hunc igitur morbum statutum est etiam antidotum Eucharistiæ sacramentum, per quod velut quamdam portam, quæ vere dici debet speciosa, Christum sapientiam specularum. Hoc siquidem antidoto morbo ignorantiae subvenitur, unde in fractione panis discipulorum oculi leguntur aperti. In eo namque, quod sub visibili specie invisibilem speciem latere credimus et constemur, edocemur, non esse rerum species aut formas visibiles tantummodo attendendas; sed potius invisibilia, quæ causæ sunt visibilium quærenda esse et diligenda. Quæ enim videntur temporalia sunt, unde et parvipendenda: quæ autem non videntur æterna, unde et toto corde optanda et complectenda. De visibili quippe specie apud Danielem sic legitur: *Species decepit te, et concupiscentia subvertit cor tuum (Dan. xiii)*. Primo quidem similitudine veri boni species fallit aspectum, deinde concupiscentia subvertit affectum. Ecce ex ignorantia venit concupiscentia, per carnis concupiscentiam virtus spiritus exhauritur, ita ut

quod vult non faciat, sed quod non vult invitus sustineat, ut clamare cum Apostolo cogatur : *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* (Rom. vii.) Vere corpus mortis, quo vivente nec infirmitas perfecte absorbetur, nec ignorantia tollitur, sed ad concupiscentiam impellit infirmitas, et per ignorantiam impeditur libertas, ut nec ratio sine errore judicare, nec voluntas sine difficultate bonum possit appetere, nisi liberata gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Hæc gratia quotidie est necessaria, quia quotidianus est per ignorantiam et concupiscentiam humanæ infirmitatis defectus, et ideo quotidie dicimus : *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie* (Luc. ii), et quotidie in humanæ salutis subsidium, in infirmitatis adjutorium, Eucharistiæ repetimus sacramentum. Cætera duo sacramenta baptismus et confirmatio, non repetuntur, quia ex quo semel solutus est homo a vinculo concupiscentiæ in baptismo, et infirmitatis in confirmatione, ut jam velle et posse habeat, nil restat, nisi ut noverit qua eat.

Hæc igitur via sacramento altaris quotidie magis ac magis ostenditur, et in usu quotidiano quanto frequentius, tanto certius aperitur. Non solum autem ad tenendam viam, et transeundum a visibilibus ad invisibilia, de speciebus et formis velut de accidentibus ad subsistentia, per hoc sacramentum læce sapientiæ illustramur, sed etiam reliqua duo, quæ per sacramenta baptismi et confirmationis conferri diximus, sacramenti altaris virtute conceduntur, sicut in illis et usu firmantur et augmentantur, quod non sit in illis. Quod etiam significari luce clarius constat in illis tribus substantiis, de quibus ipsum conficitur sacramentum, pane scilicet, vino, et aqua. In pane, qui hominem corroborat, designatur gratia, qua infirmitas roboratur : in vino quæ lætificando inebriat, ostenditur gratia, quæ a concupiscentia visibilium affectuum homines alienat : in aqua, quæ oculos lavando clarificat, sapientiæ claritas exprimitur. Unde et per Isaiam dicitur : *Aqua sapientiæ salutaris potavit illum* (Eccli. xiv). Hæc sunt illa tria, quæ philosophi prudentiam, fortitudinem, temperantiam vocaverunt, et in eorum perfectione justitiam humanam constituerunt. Verum, quia de propriis viribus præsumentes, et suam volentes statuere justitiam, justitiæ Dei non fuere subjecti : ideo Dei ignorantes justitiam, evanuerunt in cogitationibus suis, se ex se et de se sapientes, fortes, temperatos, et justos fieri posse dicentes. Sed civitas Sion verius philosophando de suis portis aliter speculatur, aliter prædicando annuntiat dicens : *Mihi adhærere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam : ut annuntiem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion* (Psal. lxxii). In porta siquidem orientali annuntiat, quia nemo potest esse continens, nisi Deus det (Sap. viii). In aquilonari, *Fortitudo mea et laus mea Dominus* (Psal. cxvii). In australi, *Omnis sapientia a Domino Deo est* (Eccli. i). In occidentali, cum jam non solum

A homo exterior deficit, sed etiam interior portam mortis ferream horrescit, confitendo annuntiat, et annuntiando cum Propheta exclamat dicens : *In te Domine, speravi, non confundar in æternum; in tua justitia libera me* (Psal. xxx). Jam certe de justitia sua diffidens, et se coram se statuens, velut pannum menstruatæ omnem suam justitiam reputat, et ad merita se convertens, solius Christi, justitiæ memorans, eam Patris oculis repræsentat : nec aliud jam, quam misericordiæ oleum expostulans, sicut a planta pedis usque ad verticem non esse in se sanitatem profitetur, sic a planta pedis usque ad verticem non solum oleo visibili perungi, sed etiam interiorem hominem unctione misericordiæ totum perfundi credit et gloriatur. Talia in portis suis annuntiat, talia de portis speculando clarius intuetur. Sed quia intrare gestientibus tandiu circa portas morari tædiosum, forte videbitur, multa quæ de his portis dicenda occurrunt, legentibus relinquo speculanda, dans tantam occasionem sapienti, ut sapientior fiat.

Videat ergo lector et judicet si primam harum portarum in Esdra porta piscium præfiguraverit (II Esdr. iii), propter illud quod dictum est Petro : *Faciam te fieri piscatorem hominum* (Matth. iv). Videat, si secunda debeat dici porta gregum, propter illud quod dictum est : *Populus ejus et oves pascuæ ejus, introite portas ejus in confessione* (Psal. xcix). Nunquid non videntur velut quidam greges ad portam congregari, cum anhelando currit populus festinans ab episcopo confirmari? Videat, si porta sterquilini tertia dici possit, cum jam stercus peccati relinquitur, et corpusculum terræ velut sterminus vilissimum commendatur. Videat, si quarta dici debeat porta judicialis, ad quam qui non digni accedunt, iudicium sibi manducant et bibunt. Videat etiam, si his portis, congrue possit aptari, et de altitudine earum speculando valeat comprehendere, quid sit latitudo, longitudo, sublimitas, et profundum. Videat si latitudo congruat temperantiæ coarctationi, secundum illud : *In tribulatione dilatasti mihi* (Psal. iv), si longitudo fortitudinis longanimitati, si sublimitas prudentiæ circumspectioni, si profundum justitiæ ancipiti et incertæ conclusioni, quia nescit homo, utrum amore dignus sit an odio (Eccli. ix), sed omnia in posterum reservantur incerta. Hæc de portis principalibus ad præsens dicta sufficiant. Nam sunt forte aliæ portæ secundariæ, quibus aliæ quinque quæ in Esdra nominantur (Esdr. iii), non inconvenienter aptari possunt, sed hæc alias. Jam ergo cum propheta in civitatem intrantes, quid intus audierit quid viderit, ab ipso pariter et cum ipso audiamus.

TRACTATUS VII.

DE LIBERTATE, DOMINATIONE, ET GLORIA CIVITATIS DEI.

Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei (Psal. lxxxvi). Ex his quæ dicta sunt, civitatis Domini virtutum firmitatem, decorem et commoditatem Propheta

describente, imo per Prophetam Spiritu sancto revelante, manifeste jam comprehendisse videmur. Hæc enim in omni civitate, sicut superius dictum est, specialiter attendi, et præcipue assolent commendari. Unde et Propheta hæc volens ostendere, expressius in fundamentis expressit firmitatem, in muris pulchritudinem, commoditatem commendavit in portis. Quod quia satis jam ex præmissis videtur patuisse, superfluum duximus replicare. Sciens igitur Propheta, non in his solis etiam æternæ civitatis perfectionem felicitatis consistere, et ad metienda cælestia ex terrenis, ad conspicienda invisibilia per visibilia, ad insolita per assueta nos volens deducere; post ea quæ prædiximus, illud quod summopere in civitate terrena solet desiderari, gloria: scilicet et dominationem, in civitate Domini prosequendo describit dicens: *Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei.* Primo igitur quanti in civitate terrena apud suos cives sit hodie gloria et dominatio, ac quanti apud antiquos extiterit, ipsa nos edoceat urbs Romana. De illa siquidem sic ait Augustinus (lib. v De civ. c. 12): « Veteres primumque Romani, sicut eorum docet historia, laudis erant avidi, pecuniæ liberales, gloriam ingentem, divitias honestas volebant. Hanc ardentissime dilexerunt, propter hanc vivere voluerunt, pro hac etiam mori non dubitaverunt: cæteras cupiditates ingenti gloriæ cupiditate presserunt. Ipsa denique patriam, quoniam servire videbatur inglorium, dominari et imperare gloriosum, prius omni studio liberam, domini esse concupierunt. Illuc est quod regalem dominationem non ferentes, annua imperia binosque consules sibi fecerunt; qui consules appellati sunt a consulendo. Expulso itaque rege Tarquinio, et consulibus institutis, civitas incredibilem adeptam est libertatem; et tantum brevi crevit, quantum gloriæ cupido incesserat. Laudis ergo aviditas et cupiditas gloriæ multa illa miranda fecit atque gloriosa secundum hominum existimationem. » Cujus autem laudis avidi et gloriæ cupidi essent, in magnis illis et præclaris viris Marco Catone et Caio Cæsare, qui suo tempore ingenti virtute diversis moribus magni fuisse perhibentur, ostendit dicens primo in laudibus Cæsaris: « Ibi magnum imperium exercitus novum bellum exoptabat, ubi virtus enitescere posset, hoc laudis aviditas et gloriæ cupiditas faciebat. »

Deinde Catonem eos laudasse refert, qui ad gloriam, honorem, imperium, vera via, id est ipsa virtute nitebatur. Unde et verba Catonis ponens, ita dicit (ibid.): « Nolite existimare majores nostros armis rempublicam ex parva magnam fecisse. Si ita esset, multo pulcherrimam eam nos haberemus. Quippe sociorum atque civium, præterea armorum, atque equorum major copia vobis quam illis est. Sed alia fuere, quæ illos magnos fecere, quæ nobis nulla sunt. Domi industria, foris justum imperium, animus in consulendo liber, neque delicto, neque libidini obnoxius. Pro his nos habemus luxuriam, avaritiam, publice egestatem, privatim opulentiam. Lau-

danus divitias, sequimur inertiam; inter bonos et malos discrimen nullum, omnia virtutis præmia ambitio possidet. Nec mirum, ubi vos separatim consilium sibi quisque capitis, ubi demum voluptatibus aut pecuniæ, aut gratiæ servitis. Eo fit, ut impetus fiat in vacuam Rempublicam. » Hæc Augustini verba, sive illorum quos loquentes inducit, posuimus, ut ex his manifeste detur intelligi, quantum Romani primo quidem libertatem, post etiam dominationem, laudem quoque et gloriam sibi quæsierunt. Sed primo magis ambitio quam avaritia animos eorum exercuit: quod tamen vitium propius virtuti erat. Sed et illi, qui nec ambitione, nec avaritia, sed per virtutem honorem quæsierunt, sicut Cato, nec dolis nec fallaciis, sed vera via nitendum esse judicaverunt, finem tamen virtutis honorem posuerunt. Unde et ædes Virtutis et Honoris conjunctissimas statuerunt. Hinc et de Catone dictum est, quominus petebat gloriam, eo illum magis sequebatur, quia semper virtutem gloria comitatur. Ex his breviter colligimus, Romanos primo gloriam libertatis, secundo gloriam dominationis, tertio gloriam laudis, tribus viis, quosdam scilicet ambitione, quosdam avaritia, quosdam vera via, id est per virtutem, quæsisisse. Sed illi hominibus servire ducentes inglorium, a servitute humana liberi esse voluerunt. Nostræ autem civitatis cives vera gaudentes libertate, qua libertate Christus nos liberavit, a servitute peccatorum, vitiorum et demonum, liberos se esse gloriantur. Nec enim filii sunt ancillæ, sed liberæ.

Et quia Spiritu Dei aguntur, filii sunt Dei. Quod si filii, et hæredes. Hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi (Rom. viii). Et cum liberi sint ex omnibus, omnium se servos propter Christum faciunt, subjecti omni humanæ creaturæ propter Deum, in hoc ipso illi soli servientes, cui servire regnare est. Est et alia gloria libertatis, qua non solum a supradictis, sed ab ipsorum etiam elementorum hujus mundi servitute cives nostræ civitatis liberos se esse gloriantur, ut jam non serviant in vetustate litteræ, sed in novitate spiritus consummentur. Non enim indigent doceri quæ sint elementa exordii sermonum Dei, sed intermittentes inchoationis Christi sermonem ad perfectionem feruntur, audientes ab Apostolo: *Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba Pater (ibid.).* Ea quippe sunt elementa exordii sermonum Dei, rudimenta scilicet, et divini documenta timoris, quæ velut prima quædam elementa incobantibus proponuntur, qui lacte opus habent, non solido cibo, et adhuc sermonis justitiæ sunt expertes. Hæc Salomon filio proponebat, dicens: *Audi, fili mi, disciplinam Patris tui. Timor Domini principium sapientiæ (Prov. i). Time Dominum, et recede a malo Timenti Dominum bene erit in extremis (Prov. iii). Timor Domini expellit peccatum. Et: Sine timore Domini non poterit quis justificari (Eccli. i). Ille*

timore quidam civium nostrorum serviunt, eo ipso jam liberi, quod voluntarie et libere et libenter sic serviunt, sperantes se per hanc servitutem proficere in libertatem gloriæ filiorum Dei. Quinimo jam et ipsi sunt liberi, licet quandiu sunt parvuli nihil distent a servo, cum sint Domini omnium, sed sub tutoribus et actoribus timoris et obedientiæ sunt usque ad præstitum tempus a Patre. Ad quod cum per Patris gratiam pervenerint, sive qui jam Patris munere pervenerunt, non solum non serviunt prædictis elementis, sed quadam jam libertate spiritus in auras libertatis evadentes, etiam elementa figurarum, et sacramenta veterum omnium et novorum spiritus vivacitate transcendunt, nec jam onere figurarum premuntur, sed ad veritatis perfectionem feruntur. Sunt etiam et alia elementa, quæ tertio tangit Apostolus, arguens quosdam servientes inûrnis et egenis elementis. Elementa, sive elementata, sunt quæcunque sensu corporeo percipi possunt; et ea merito infirma et egena dicuntur, quia humanam naturam nec a corruptione tueri, nec ipsius indigentia sufficere possunt. Qui autem in eis sanitatem aut satietatem quærent, decepti et volentes vanitati serviunt: a qua servitute liberi sunt, qui serviunt non volentes, secundum Apostolum, subjecti interim vanitati, propter eum qui subjecit eos in spe. Subjecti, inquam, non servi, sed liberi tandem etiam a corruptione omnino liberandi. Hac de gloria libertatis ad præsens dicta sufficiant. De gloria quoque dominationis, quam gloriosa, quamque gloriose a viris gloriosis dicta sunt, audiamus. Ait prophetarum eximus Isaias, imo per Isaiam Dominus, de gloria civitatis Sion: *Ecce in manibus meis descripsi te. Muri tui coram oculis meis semper. Venerunt structores tui, destruentes te et dissipantes a te exibunt. Leva in circuitu oculos tuos et vide; omnes isti congregati sunt, venerunt tibi. Vivo ego, dicit Dominus, quia omnibus his velut ornamento vestieris, et circumdabis tibi eos quasi sponsa. Adhuc dicent in auribus tuis filii sterilitatis meæ: Angustus michi est locus, fac mihi spatium, ut habitem. Et dices in corde tuo: Quis genuit mihi istos? Ego sterilis et non pariens, transmigrata et captiva, et istos quis enutrivit? Ego destituta et desolata, et isti ubi erant? Næc dicit Dominus Deus: Ecce levabo ad gentes manum meam, et ad populos exaltabo signum meum. Et afferent filios tuos in ulnis, et filias tuas super humeros portabunt. Et erunt reges nutritii tui, et reginæ nutrices tuæ; vultu in terram demisso adorabunt, et pulverem pedum tuorum lingent (Isai. XLIX). In his verbis primo commendatur gloria libertatis, deinde dominationis. Ubi enim Dominus in manibus suis dicit se Sion descripsisse, nullius eam dominationi obnoxiam, nullius jugo depressam, nullius tributo ascriptam, sed sibi soli debere latrariam ostendit. Licet enim suæ civitatis civibus dixerit: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei Deo (Math. XXI)*; et Apostolus unus illorum structorum de quibus subjungitur: *Venerunt structores tui**

A (*Isai. XLIX*), eidem concinat, dicens: *Reddite omnibus debita: cui honorem, honorem; cui vectigal, vectigal; cui tributum, tributum (Rom. XII)*; tamen ab hujusmodi debitis liberos docet Dominus esse filios, dicens ad Petrum: *Reges gentium a quibus exigunt tributum: a filiis, an ab alienis?* Cui cum responsam esset a Petro, *ab alienis*, ait: *Ergo liberi sunt filii (Math. XVII)*. In hunc modum suæ civitatis cives velut filios Dei, et suos cohæredes a tributo Cæsaris liberos esse probat. Licet enim Cæsar universum mundum sub sua descriptione concluderet, et suam imaginem numismati suo impresserit; tamen *Domini est terra et plenitudo ejus; orbis terrarum et qui habitant in eo (Psal. XXIII)*. Ejus quippe rectius dici debent omnia, qui *dixit et facta sunt, mandavit et creata sunt (Psal. XXXII)* universa. Nam et quod Augustus hoc potuit, ex Dei ordinatione processit, quia *non est potestas nisi a Deo (Rom. XII)*. Cum ergo redduntur Cæsari, quæ sunt Cæsaris, Deo potius sua redduntur, ex cujus concessione sunt Cæsaris, cum tamen non tam ejus sint, quam esse dicantur sive putentur; et cum redduntur quæ Dei sunt Deo, etiam quæ Cæsari propter Deum redduntur, non tam Cæsari quam Deo exhibentur. Cui concinit prædictus structor, ubi ait: *Servi, obedite dominis carnalibus, sicut Christo; non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo; cum bona voluntate servientes, sicut Domino et non hominibus (Ephes. VI)*. Ecce quomodo conveniunt descriptor et structor. Quod si Cæsari, qui mundi descriptor tantum, non structor fuit, mundus obedivit, et suæ imaginis numisma recepit, quanto magis Christo suæ civitatis cives obedire, et ejus imagine insigniri debent ut liberi ab omni jugo ei soli serviant, qui in suis operibus velut in propriis manibus formam eis vitæ dedit et disciplinæ, et per apostolos et evangelistas suos, quasi per proprios structores, suam eis imaginem misericorditer impressit? Ipsi quippe merito structores ejus dicuntur, qui suis concivibus dicunt: *Imitatores nostri estote, sicut et nos Christi (I Cor. IV)*. Ipsorum merita et exempla muri nostri sunt, qui coram oculis Domini semper esse dicuntur, quia eorum meritis ab eo protegimur et munimur. Quod autem subjungitur: *Leva in circuitu oculos tuos, et vide; omnes isti congregati sunt, venerunt tibi: et omnibus his velut ornamento vestieris, et circumdabis tibi eos, quasi sponsa (Isai. XLIX)*, et cætera quæ sequuntur, omnia libertatis gloriam commendant; eo quod cives tam gratuito undique congregati, tam mirabiliter a Deo præordinati, dati, geniti, et enutriti, tamque multiplicati et magnificati, civitatem Sion glorificent et exornent; et quasi quædam vestimenta gloriæ similem eam faciant sponsæ, quæ, relicto patre et matre, et adhærens viro jam se in gloriam vindicat libertatis. Cætera quæ sequuntur quam manifeste expriment gloriam dominationis, expositione non indiget, sed admiratione.

Quis enim non miretur, quis non delectetur audire, imo quis jam se vidisse non gloriatur, a cunctis mundi partibus gentes ad Ecclesiam convolasse; filios Ecclesiae in ulnis, et filias super humeros attulisse; reges nutritos, et reginas nutrices habuisse, vultu demisso in Ecclesia adorasse, et ad limina apostolorum et martyrum, aliorumque inceptorum intrantium et exeuntium pulverem labiis et lingua devotissime deteruisse? Limina siquidem piscatorum reverenter deosculantur labia imperatorum. Ecce quanta est civitatis Sion gloria potentiae ac dominationis, quae non solum gentibus, sed etiam regibus et imperatoribus dominatur; imo servire ei reges et principes gloriantur; et ut plus aliquid dicatur, etiam daemonia ei subjiciuntur, et potestatem a suo rege accipit calcandi super serpentes et scorpiones (*Luc. x*), quorum alii cauda pungunt, alii lingua, et super omnem inimici virtutem, quae tota in his duobus, peccati scilicet suggestionem et consummationem consistit. Dominatur etiam caeteris mundi visibilibus creaturis quibuslibet, de dono et gratia sui imperatoris, a quo audire meretur: *Terror vester et tremor sit super cuncta animantia terrae, et super omnes volucres caeli, cum universis quae moventur in terra (Gen. ix)*. Quod licet bonis et malis videatur esse commune, specialiter tamen bonorum est, qui non solum animantibus, sed ipsis etiam elementis potenti virtute leguntur imperasse; ita ut caelum clausisset, solem fixisset, tempestuosum acrem et mare procellosum solo verbo serenasse inveniantur. Quibus specialiter a Paulo dicitur: *Omnia vestra sunt, sive Cephas, sive Paulus, sive Apollo; vos autem Christi (I Cor. iii)*. Merito quidem Christi esse debent, quibus Christus invisibilia omnia subiecit, et quos suae civitatis cives conscripsit ad conregnandum, cum orbis Augusti dictus fuerit, qui eum non condidit, sed descripsit ad sibi servierendum. His de gloria dominationis breviter praelatis, ad tractandum de laudis gloria transcamus. Eam siquidem beatus diffinit Augustinus, iudicium hominum bene de hominibus opinantium. Et licet nostri cives de testimonio conscientiae suae potius quam de opinione hominum gloriantur; tamen nec bonae opinionis famam sibi deesse volunt, sed commendant se ad omnem conscientiam hominum, providentes bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus, testimonium habere volentes etiam ab his qui foris sunt, ut ex luce operum suorum non ipsi, sed Pater suus glorificetur, qui est in caelis. Sciunt enim, quod laudando Patrem, nec ipsis laus deerit, sed secundum Salomonem dabitur eis de fructu manuum suarum, et laudabunt eos in portis opera eorum (*Prov. xxxi*). Fallacem siquidem gratiam et vanam pulchritudinem contemnunt, scientes quod mulier timens Dominum ipsa rectius laudabitur. Hanc laudis gloriam non vanam sed veram, non fallacem sive fugacem, sed stabilem, nglens Dominus suae civitati deesse, multis eam laborum monumentis inseri voluit, mittens

A ad eam depromendam prophetas, et sapientes, et Scribas; et, ne quid huic deesset gloriae, gloriosos etiam reges David et Salomonem ad eam decantandam suo spiritu excitavit: quorum omnium, si dicta super hoc vellemus retexere, citius deficeret tempus, quam copia. Sed ut alios omittamus, sufficit tantum ad Salomonis laudes recurrere, quas, in typo civitatis nostrae de muliere forti legitur deprompsisse. Ibi quidem post multa, quae in laudem ejus dicta inveniuntur, legitur: *Nobilis in portis vir ejus, cum sederit cum senatoribus terrae (Prov. xxxi)*. Et illud, quod praemissum est: *Laudent eam in portis opera ejus (ibid.)*. Aliae siquidem sunt portae, in quibus quae apparent commendantur, aliae in quibus non operum, sed conscientiae testimonium requiritur ab illo qui cordium est inspector, qui ipsas justitias, cum ad judicandum sederit, judicabit; e. ipsam Jerusalem scrutabitur lucernis, ubi justus vix salvabitur, et etiam prudentibus virginibus vix suum. sufficit oleum, ut ex eo vel in modico fatuis virginibus valeant subvenire (*Math. xxv*). In illis portis nostrae civitatis gloria manifestius apparebit. Ibi vir ipsius nobilitatis suae gloriam revelabit. Surgent enim filii ejus, et beatissimam praedicabunt, et vir ejus laudabit eam (*Cant. vi*) dicens: *Mulier filiae congregaverunt divitias, tu supergressa es universas (Prov. xxxi)*. In illis portis dabitur ei de fructu manuum suarum, quae interim in aliis portis sine fructu laborare et operari videtur, et fructum non tam percipere, quam sperare, secundum illud: *Singulariter in spe constituisti me (Psal. iv)*, juxta illorum opinionem qui in aliis portis dicturi sunt: *Nos insensati vitam illorum aestimabamus insaniam, et finem eorum sine honore. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, et inter sanctos ars illorum est (Sap. v)*. Portae gloriae erunt illae, in quibus non solum a filiis, non solum a viro, sed et ab hostibus tam mirifice, tam gloriose civitas nostra laudabitur. Portae vero justitiae non incongrue dici possunt, in quibus interim ex operibus justitiae collaudatur, de quibus in Psalmo legitur: *Aperite mihi portas justitiae, et ingressus in eas confitebor Domino (Psal. cxvii)*. Has justitiae portas quatuor esse plurima doctorum scripta testantur. Prima est dolor compunctionis, secunda vox confessionis, tertia satisfactio operis, quarta est confessio laudis, vel gratiarum actionis. Haec portae diversis aperiuntur modis. Primo, cum per eas quid apud nos interius agatur, exterius hominibus aperitur. Revelatur siquidem vis doloris per lacrymas, victoria peccati per confessionis humiliationem; quia, sicut initium peccati superbia (*Eccli. x*), sic per humilitatem confessionis triumphatur de peccato; per satisfactionem operis ostenditur ardor fervoris, sicut de Maria Magdalena legitur (*homil. xxxiii*): « Consideravit quod egerat, et noluit moderari quid ageret. » Per gratiarum actionem apparet charitatis profectus, quae quanto consummatio fuerit, tanto quietius et securius in Domino glorietur.

Alter enim aperiuntur hae portae, cum vel ad prædicatoris vocem, vel per solam divinam inspirationem, corda peccatorum, quæ prius male in mundi concupiscentia obdurata, et cuilibet admonitioni clausa et obsecrata erant, ad poenitentiam aperiuntur, et compunctionis dolore scinduntur; ita ut etiam digni poenitentiae fructus, qui sunt in confessione et satisfactione, remoto omni difficultatis repagulo subsequantur. Sic sibi Propheta portas justitiae aperiri poscebat, ut ingressus in eas, id est ut ingressus eis consisteretur Domino, non in illis remanere volens, sed per eas ad hanc transire, de qua dicitur: *Hæc porta Domini, justi intrabant in eam (Psal. cxvii)*. In illas enim peccatores intrant, in istam iustificati a peccatis, quibus per Paulum dicitur: *Iustificati a peccato, pacem habemus ad Deum (Rom. v)*; et qui cum Propheta dicunt Domino: *Repleatur os meum laude, ut cantem gloriam tuam, tota die magnitudinem tuam (Psal. lxxxv)*; quoniam non est speciosa laus in ore peccatoris (*Eccli. xv*). Ecce hæc sunt portae justitiae, per quas civitatis nostrae cives intrant ad gratiam, qui per quatuor præscriptas, quas principales diximus, intrant ad veniam. Bene autem illæ principales dicuntur, quæ ita sunt necessitatis, ut sine illis neque ad veniam, neque ad gratiam pertingatur; et ut duodecim, quas Ezechiel vidit in spiritu (*Ezech. xlvi*), portæ nostræ civitatis spiritualiter assignentur, sunt et quatuor portæ gloriæ, per quas ad patriam pervenitur, quarum tres merito duodecim apostolos dixerim, qui fidem sanctæ Trinitatis per quatuor mundi partes disseminaverunt, et munde prima fidei rudimenta tradentes, doctrinæ Christianæ ei januæ exsiterunt. Sed et cum venerit Dominus iudicare vivos et mortuos et sæculum per ignem, creduntur portæ futuri ad Christum; portæ, inquam, claudendæ damnandis, aperiendæ salvandis. Per eas quidem quotquot ad fidem intraverunt, ad fidei præmiæ admittentur, ab eis iudicandi; per eos Domino præsentandi, quorum uni a Domino dictum pro omnibus legitur: *Tibi dabo claves regni cælorum; et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cælis (Matth. xvi)*. Et illud: *Cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel (Matth. xix)*. Tunc suæ civitati in his portis nobilis apparebit vir ejus, cum gloriosus apparebit in sanctis suis, mirabilis in majestate sua. Tunc istarum portarum revelabitur gloria, quæ cum ad fidem intrantium frequentia premerentur, et comprimentium injuriis quassarentur, minime apparebat, quamvis nec tunc apostoli inglorii prorsus exstiterint. Neque enim mediocris erat gloria, quod in plateis ponebantur infirmi, et sola umbra Petri obumbrati ab incommodis omnibus sanabantur (*Act. v*). Nec solum Petri, sed et aliorum miracula si quis velit attendere, tantam gloriæ immensitatem nullus sufficet admirari. Omitto alia gloriosa Dei dona, quibus ipse in eis voluit glori-

ari, quæ enumerans Apostolus dicit: *Alii datur sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum (I Cor. xii)*, et cætera quæ sequuntur: quæ, si aliquis voluerit diligenter considerare, cogetur cum Apostolo exclamare: *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei: quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus! (Rom. xi)*. Sed ne tanta altitudo gloriæ, et tanti spiritualium divitiarum thesauri jam fluendi sermonis angustia concludantur, melius alteri principio reservantur, ut ex novitate principii ad novitatem gloriæ corda legentium innoventur. Ipse autem semper Alpha et Omega sit nostri sermonis, quibitionem est, etc.

TRACTATUS VIII.

DE GLORIA APOSTOLORUM.

De illa devotione et gloria, quæ apostolis quotidiana fidelibus exhibetur, aliquid jam dicendum videtur, quæ non solum præsentibus festiva gaudia de eis frequenter agentibus visu et auditu sufficienter est nota, sed etiam a patribus Veteris Testamenti per Spiritum prævisa; multifarie multisque modis prænuntiata est ab eis commendata. Ex quibus propheta David, ut cæterorum dicta omittamus, quæ longum esset retexere, in hanc vocem mirando legitur prorupisse: *Mihi autem nimis honorati sunt amici tui, Deus; nimis confortatus est principatus eorum (Psal. cxxxviii)*. Quod cum etiam cæteris beatis assignet Gregorius dicens (*homil. 27*): *Ecce electi Dei carnem domant, spiritum roborant, demonibus imperant, virtutibus coruscant. Præsentia despiciunt, æternam patriam moribus et vita prædicant, eam moriendo diligunt, et ad eam per tormenta pertingunt. Occidi possunt, et flecti nequeunt, ita confortatus est principatus eorum*; specialiter tamen beatis congruit apostolis, qui præ cæteris sunt a Domino honorati, et potentiori principatu donati, sicut alibi idem Propheta ait: *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii; constituit eos principes super omnem terram (Psal. xlii)*. Nunquid non nimis confortatus videtur principatus eorum, qui super omnem terram sunt principes constituti? Quis unquam terrenorum principum totam terram obtinuit, licet monarchiam dicantur aliqui tenuisse? Imo quis vel mediam ejus partem aut per se, aut per suos potuit peragraré? Beati vero apostoli ita sunt super omnem terram principes constituti, ut non solum jugum dominationis eorum nullus refugiat, quin potius nullus sit aut princeps aut subditus, qui non libenter ac gratanter ipsorum dominio devotus colla submittat, qui non eorum patrocínio gaudeat, qui non eorum suffragia reverenter exquirat. Nimis ergo potens ac fortis factus est principatus eorum. Satis potens est ille principatus, qui ita fortiter custodit atrium suum, ut in pace sint omnia quæ possidet, et de suis ab eo nullus possit aliquid violenter auferre; potentior vero, contra quem nullus

vel se vel sua possit defendere vel tueri; potentissimus vero, cui nec resistere potest creatura aliqua, nec nocere. Sed nimis ille confortatus est principatus, qui nec sine clauditur, nec infestatione aliqua molestatur. Sic confortandum principatum apostolorum sicque confortandas seras portarum nostrarum Propheta previdens, mirando gloriabatur et gloriando mirabatur. Et, ne tantus principatus honore debito carere videretur, præmisit dicens: *Nimis honorati sunt amici tui, Deus (Psal. cxxxviii)*. Magnus quippe honor amico exhibetur, cum ad amici secreta consilia, et ad quælibet ejus arcana admittitur, sicut ait Dominus apostolis suis: *Vos autem dixi amicos, quia quæcunque audivi a Patre meo, nota feci vobis (Joan. xv)*. Et Propheta gratias agens Domino dicebat: *Incerta et occulta sapientiæ tuæ, manifestasti mihi (Psal. l)*. Major autem est honor, quando suo amico amicus communicando partitur; maximus, cum omnia sua illi committit, et omnibus eum præficit et præponit. Sic Pharaos Joseph legitur honorasse (*Gen. xli*), sic Nabuchodonosor Daniele (*Dan. ii*), sic rex Assuerns Aman honorare volens, solium ejus posuit super omnes principes quos habebat, ita ut cuncti servi regis eum flectentes genua adorarent (*Esther xi*). Sed quia ille tanta abusus gloria diu in ea stare non potuit, illum permaximum vel nimium honorem dicere possumus, qui non momentaneus aut transitorius invenitur, cum eum quem suis omnibus præficit, etiam adoptat in filium, et suum constituit hæredem. Sic Christus suos volens honorare amicos, cum factus ipse primogenitus in multis fratribus cohæredes habere voluerit, cæteris tamen fratribus et amicis beatos apostolos præferre voluit, quibus et specialiter dixit: *Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis, et ego dispono vobis regnum, ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo; et sedeat super thronos, judicantes duodecim tribus Israel (Luc. xxii)*. Breviter ista pertranseo, dans tantum occasionem sapienti, ut sapientior fiat. Sed forte minus sufficienter videbitur aliquibus assignatum, quod sub trium portarum numero duodenarium apostolorum diximus concludendum. Attendat ergo et aliud forte non contemnendum. Tribus siquidem modis apostoli in civitate Domini officium obtinent, et vicem portarum.

Primo siquidem nascenti Ecclesie portæ fuerunt ad fidem, quotidie proficienti portæ sunt ad justitiam fidei, tandem coronandæ ad justitiæ præmium portæ futuri. Quod non immerito in eo forte signatur, quod apostolicæ documenta doctrinæ tribus tantum scribendi modis distinguuntur: primo in Actibus apostolorum actuum et dictionum sanctorum historia textitur; secundo per epistolas nascentis Ecclesie commendantur virtutes, et vitia corriguntur; tertio quæ pœnæ maneat impios, et justos quæ præmia in Apocalypsi prophetatur. Ad idem quoque respicere videtur, quod triplex Principis apostolorum in Ecclesia festivitas celebratur:

A prima de cathedra, secunda de vinculis, tertia de triumpho. Audientes siquidem eum de persecutore, de mundo, de morte tam gloriose triumphasse, merito de tanta ejus virtute confidimus, ut quod nostris non possumus, tanti patroni meritis assequamur. Audientes autem eum duabus vinculatum catenis, duro carceri mancipatum, ad similia sustinenda pro justitia provocamur. Quid de apostolica dicam doctrina, quæ per Petri cathedram designatur, nisi quod toto orbe fide Christi repleto quatuor ipsius partes quatuor nihilominus pedibus suis cathedra ipsa conclusit? Quatuor siquidem modis coram regibus et principibus, populis et nationibus nomen Christi portando, verbo, moribus, miraculis, morte denique, ejus testimonium sunt confessi. His B quatuor pedibus innitentes, talibus subnixam columnis, suam cathedram firmaverunt, sicut eis a Domino prædictum erat, testes ejus effecti in Jerusalem, et in Judæa, et usque ad ultimum terræ. Hæc est illa cathedra, in qua cum numerantur, et nominantur fortes David, primus absque nomine legitur sedens sapientissimus princeps inter tres, quasi tenerimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu uno (*I Reg. xxii*). Ibi inter fortes David triginta nominantur, deinde tres fortiores, tandem tres fortissimi numerantur, quibus ipso David addito, in summa triginta et septem inveniuntur. In triginta fortibus honorum conjugatorum exprimitur fortitudo, qui fortes in fide fortium operum multiplicatione, fidem in se Trinitatis vivere protestantur. Fides enim sine operibus mortua comprobatur. In tribus fortioribus fides continentium designatur, qui non solum luce honorum ac fide non ficta sunt contenti; sed etiam cor purum et conscientiam bonam Domino exhibere contendunt: cor purum, ut nihil aliud, quam id quod diligendum est, diligatur; conscientiam bonam, per quam recte vivendo certa spe quod diligunt odoratur, quod et fide non ficta tenetur. Bona siquidem invisibilia, quæ fide non ficta tenemus, per spem bonæ conscientie odoramus, et per charitatem de corde puro gustamus (*I Tim. i*). His tribus, fide scilicet, spe et charitate, homo subnixus, easque inconcusse retinens non indiget Scripturis, nisi ad D alios instruendos; ita ut multi per hæc tria sine codicibus in solitudine vixerint. Unde, sicut beatus ait Augustinus, jam in illis impletum esse videtur, quod dictum est: *Sive prophetie evacuabuntur; sive lingua cessabunt, sive scientia destruetur (I Cor. xiii)*; quibus tamen quasi machinis tanta fidei et spei et charitatis in eis surrexit instructio, ut perfectum aliquid tenentes, ea quæ sunt ex parte non quærant. Perfectum sane, quantum in hac vita potest. Ii adeo fortes fuisse dicuntur, ut inter cætera quæ fortiter egisse narratur, etiam leones tres in diebus nivis percussisse ferantur. Quod non est aliud, quam quod de Daniele legitur quom in lacum missum leones minime nocere potuerunt (*Dan. vi*); quia iræ et tribulationis tempore, quod

est in die nivis et caliginis, vitia cum non solum non subjugaverunt, sed ei potius divino sunt auxilio subjugata. Nam quod apud Daniele septem, hic tres tantum leones fuisse dicuntur, ita recte intelligitur, ut in septenario omnia vitiorum genera designentur, sicut septem dæmonia de Maria a Domino sunt ejecta, in tribus leonibus tria illa maxima, ex quibus cætera omnia oriuntur, superbia scilicet, luxuria et avaritia. Bene autem hæc tria leonum nomine exprimentur; quia leo animal superbissimum, libidinosissimum, et voracissimum esse perhibetur. Merito igitur triginta fortibus tres isti fortiores dicuntur, quod et illos non latuit, qui Job tricesimum, Danieli fructum sexagesimum assignarunt. Sed quantumcumque Daniel fortem sentiat, nulla se ratione spirituali Noe audeat comparare; quia etsi docti juxta Daniele intelligendi, qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ futuri sunt in perpetuas æternitates, unde et eis solis fructus centesimus assignatur, quia frequenter doctoribus intelligere ex meritis subditorum conceditur, ad quod nec suis studiis, nec sua unquam contemplatione levantur. Merito igitur fortissimi David doctores intelliguntur, qui seipsos sibi abnegantes, omnibus omnia propter Christum fiunt, ut omnes lucrificiant Christo, et omnia possint in eo, qui eos confortat Christus. Horum omnium primi et præcipui beati fuerunt apostoli, de quorum principe Petro dicitur, quod fuit in cathedra sapientissimi princeps inter tres. Nec ipsi sine causa, cum sint duodecim, tres dicuntur, sed triplex in hoc doctorum officium innui nobis videtur. Primum est doctrinæ, secundum conversationis et vitæ spiritualis, tertium divinæ contemplationis. Hæc tria in illis tribus nobis sunt designata, quos Dominus seorsum ab aliis Apostolis assumens, secum duxit in montem et suam ei gloriam transfiguratus ostendit, Petrum loquor, Jacobum, et Joannem. In Petro doctrinæ gratiam specialiter expressam illud manifeste ostendit, quod ei soli dictum a Domino legitur: *Pasce oves meas* (Joan. xxi). Et illud: *Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos* (Luc. xxi). Illud quoque, quod vas de cælo submissum ei est præostensum, et audire meruit a Domino, *Macta et manduca* (Act. x). In Jacob qui *luctator* interpretatur spiritualis exercitii lucta intelligitur: quam sancti doctores non solum contra vitia luctando quotidie sentiunt, sed in ipsis spiritualibus exercitiis de hoc ad aliud transeundo sæpius experiuntur. Neque enim mediocri lucta est, sicut norant, qui talia sunt experti, cum a dulcedine intinxæ compunctionis, a sedulitate divinorum officiorum, a pervigili suorum circumspectione actuum, ad fraternæ compassionis curam et spiritualibus filiis debitam sollicitudinem ex pastoralis officii debito cogitur quis transire. Unde et talibus congruere videtur, quod dictum est: *Martha, Martha, sollicita es, et turbaris erga plurima* (Luc. x). In Joanne qui supra pectus Domini in cæna recubuit, et cui reve-

lata sunt secreta cælestia, illud manifeste contemplationis genus exprimitur, quod specialiter doctoribus dari solet, ex divina tantum revelatione, potius quam ex humana meditatione aut investigatione. Tales fuerunt excessus Pauli, quos ipse commemorans, raptum hujusmodi hominem asserit, non deductum (II Cor. xii). Talis et illa Petri, cujus superius meminimus, de lintei visione; tales et Joannis revelationes, ex ipsa earum constat relatione fuisse. Licet autem singula horum trium in singulis trium prædictorum apostolorum emineant, tamen omnia ipsa tria plene atque perfecte in singulis eorum et omnium etiam cæterorum apostolorum fuisse credendum est. Recte igitur ipsi per tres fortissimos David intelliguntur, qui et fortes contra homines, et fortiores contra dæmones, fortissimi autem etiam contra Deum, orationibus iram ejus placando, et suis meritis ad misericordiam fletendo prævaluisse leguntur. Nec solum omnes in tribus, sed in ipso uno suo principe Petro omnes possunt intelligi, cum dicitur: « Sedens in cathedra, sapientissimus princeps inter tres. » Doctrina etenim apostolica, quæ et canonica dicitur, majori præ cæteris Romanorum scilicet pontificum atque doctorum non solum auctoritate, sed etiam sapientiæ luce præfulget. Unde nec nominatur sedens ille in cathedra, quia doctrina apostolica non ab eis, sed a Christo per Spiritum sanctum est eis inspirata: nec eorum, sed ejus potius est dicenda, qui eis, manens cum eis, repromisit dicens: *Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre, docebit vos omnem veritatem* (Luc. xxi); et alibi: *Cum steteritis ante reges et præsides, nolite præmeditari, qualiter respondeatis: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini* (Matth. x); et illud: *Dabo vobis os et sapientiam, cui non poterunt resistere omnes adversarii vestri* (Luc. xxi). Quod et Paulus de se proficiens ait: *Evangelium quod evangelizavi, non est a me, nec per hominem accepi illud, sed per revelationem Jesu Christi* (Gal. ii).

Cathedra igitur Petri, Christi potius est, quam Petri; sed ascendens Christus ad regni solium, tribunal ei, sive thronum judicariæ potestatis promissit, cathedram doctrinæ Christianæ commisit: et licet ab apostolicæ doctrinæ cathedra sacri succedentium Romanorum pontificum canones, et ecclesiasticorum doctorum sapientissima documenta non discrepent, nulla tamen ratione eidem cathedræ coæquantur, sed velut scabellum pedum cathedræ coherentia, ei semper humiliter obsequuntur, et in medio eorum Petrus sedet, præsidens auctoritate sapientissimus divinæ revelationis illustratione, princeps gratiæ et magnificentiæ potestate. Audiamus, quid aliqui Romanorum, quidque præcipui doctorum ecclesiasticorum super hoc sentiendo professi sunt. Ait Gelasius papa (in synod. 70 episc.): « Sancta Romana Ecclesia post illas Veteris et Novi Testamenti Scripturas, quas regulariter suscipimus, etiam has suscipi non prohibet: sanctam synodum

(*ibid.*) De innovante : *Spiritum rectum innova in viceribus meis (ibid.)*. Restat porta australis, quam non immerito dixerim sacramentum altaris : ubi non jam oleum demulcens ægotantem, sed panis confirmans et vinum lætificans triumphantem. Unde legitur in propheta : *Qui habitatis terram austri, cum panibus occurrite fugienti (Isa: xxi)*. Fugere de civitate Domini virtutum disponit, quisquis ad carnis suavia, ad mundi prospera, non contra ea pugnaturus, sed eis abstractus et illectus accedit ; quod illis specialiter solet contingere, qui divini panis inedia afflicti, quia panes sanctificatos contingere non præsumunt, ad panes laicos se convertunt. Neque enim panes sanctificatos contingere permittuntur, nisi qui mundi fuerint, maxime a mulieribus, id est carnalibus deliciis. Qui igitur terram austri inhabitant, quorum hortum auster frequenti perflat visitatione, ut educat panem de terra eorum, merito fugientibus cum panibus præcipiuntur occurrere ; ut pane vitæ et intellectus refocillati, manere in civitate, et locum suum student retinere. Merito igitur portam australem Eucharistiam dicimus, quæ specialiter carnis illecebris opponitur ; et cuius virtutem, qui carnem suam crucifixerunt cum vitis et concupiscentiis sæpius experiuntur (*Hebr. xiii*). Ipsa siquidem est altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo carnis deserviunt. Unde et extra castra Christus pati voluit, ut quisquis de castris Babylonicæ civitatis fugiens ad castra nostræ civitatis vellet redire, passionem ejus portam haberet, et per eam in civitatem haberet regressum : si quis autem de nostra ad illam vellet transire, eandem passionem inveniret obstaculum. Hæ sunt portæ civitatis Christi, de quibus dicit Propheta : *Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Jacob (Psal. lxxxvi)*. Ubi Jacob, non Israel ponit, et tabernacula Jacob non Israel, dicit. Videtur nobis innuere, se de illis tabernaculis loqui, quæ mutanda, et finem habitura essent ; sic nomen Jacob in Israel est mutatum, ita quod nec vocari Jacob ultra deberet, dicente Domino : *Nequaquam vocaberis Jacob, sed Israel erit nomen tuum (Gen. xxxii)*. Sicut autem Israel longe dignius et melius nomen, quam Jacob, secundum suam interpretationem esse cognoscitur, eo quod Jacob *luctator*, et Israel *videns Deum*, dicatur ; et longe melius sit Deum videndo quiescere, quam Deum querendo luctari : sic incomparabiliter meliora et digniora sunt sacramenta præsentis Ecclesiæ, quam tabernaculum et cæremoniæ veteris Synagogæ. In illis enim umbra, in his veritas ; in his stabilitas, in illis antiquatio et vetustas. Unde Apostolus : *Holocautomata et pro peccato non tibi placuerunt ; tunc dixi : Ecce venio. Dicens, quia hostias, holocausta, et oblationes nolueris, tunc dixi : Ecce venio, ut facerem voluntatem tuam, Deus ; aufert primum, ut sequens statuat (Hebr. x)*. Merito igitur diligere dicitur Dominus portas Sion super omnia tabernacula Jacob, cum illa nec dilexisse dicatur. Unde nec

ei placuisse Apostolus prophetæ consonans, et prophetam approbans asserit. Sacramenta vero Ecclesiæ adeo diligere cognoscitur, ut per sacramentum baptismatis velut per portam orientalem introducat ad patrem. O quantum diligendæ, quantum attendendæ, quantum venerandæ sunt a nobis hæ portæ, quas non ob aliud diligit et frequenter Rex gloriæ, nisi ut per eas intrantes omnes faciat gloriosos. Quisquis enim de luce ad illum vigilaverit assidentem eum foribus istis inveniet. Bene autem Sion nominatur, cujus portæ tantum a Domino diliguntur. Sion enim *speculatio* dicitur, quia jam non figuratur umbris, sed per sacramentorum veritatem velut per quasdam portas, adhuc tamen clausas, futuræ suæ beatitudinis gloriæ speculatur. Sed quia ex portarum speculatione et civitatis nominatione magis ac magis cæpit nobis ejus notitia relucere, non est ipsius nominationis discussio in transitu percurrenda, nec jam finiendi sermonis angustiis coarctanda. Acrius igitur principio reservetur, quæ ad alicujus secreti speculationem nos invitare videtur. Ipse autem semper Alpha et Omega sit sermonis nostri ; qui universorum est principium et finis, et sine principio et fine manet in sæcula sæculorum. Amen.

TRACTATUS VI.

DE NOMINE CIVITATIS DEI.

Cum propheta mente excessisset Deo, volens sobrius nobis fieri, et quæ in excessu suo viderat, fideliter aperire : descriptis fundamentis, et commendatis portis civitatis Domini virtutum, quo nomine censi eam audierit, postmodum non dicit. Sciens enim quod ex re nomen imponi soleat, et ex nomine re agnosci, cum a multis aliis prophetis qui de eadem gavisi sunt visione, diversis sit vocabulis nuncupata : ipse illud magis ponere voluit, quod proprietati intellexit civitatis potius convenire. Isaias siquidem hujus civitatis nomen exprimere volens, nec satis prout volebat, valens, dicebat : *Non vocaberis ultra derelicta ; et terra tua non vocabitur amplius desolata. Sed vocaberis voluntas mea in ea (Isa. lxi)*. Et ibidem : *Vocabitur, ait, tibi nomen novum, quod os Domini nominavit (ibid)*. Alii quoque prophetæ alia atque alia de nuncupatione istius civitatis scripsisse inveniuntur. David brevi volens uri compendio, Sion eam nominat, ut ad speculandam, et diligenter perscrutandam ipsius gloriæ et virtutem audientes invitet. Unde et in alio Psalmo : *Circumdate Sion, et complectimini eam ; narrate in turribus ejus. Ponite corda vestra in virtute ejus (Psal. xlvii)*. Circumdate perscrutando, complectimini desiderando, narrate collaudando. Et ne videatur sufficere, exteriora quoque, fundamenta scilicet, muros ac mœnia, turres ac portas intueri : *Ponite, ait, corda vestra in virtute ejus ; ut non tam gloria civitatis, quam virtutis attendatur, quia fallax omnis gloria, quam virtus non parturivit. Nos igitur virtutem ac proprietatem hujus nominis attendentes, non quæ exterius videntur, sed quæ interius latent,*

non posse inferre præjudicium, asseramus. Sed ne, quæ dicta sunt de cathedra, æmuli cathedræ de sermonis prolixitate corrodant, cum multa adhuc de ea occurrant, alio ea principio reservamus, ut modica interim quiete relevati, ad ea quæ dicenda sunt alacriter accedamus. Ipse autem alpha et omega sit sermonis nostri, qui omnium princ. etc.

TRACTATUS IX.

DE CATHEDRA PETRI ITERUM.

Nec mirari debet aliquis, nec moveri, si circa civitatis nostræ portas diutius immoramur, vel si de portis tractaturi, de cathedra prolixius disputamus. Solent enim juxta portas plateæ inveniri, in quibus solent sapientibus cathedræ præparari, ut de ipsis secundum Salomonem foras fontes sapientiæ deriventur; et in plateis spiritualium aquarum rivuli dividantur (*Prov. v*). Sic quippe Job ad portam civitatis proceßenti, sicut ipse te tatur (*Job xxix*), in platea cathedra parabat, ubi videntes eum juvenes abscondebantur, et senes assurgentes stabant, auris audiens beatificabat eum, et oculus videns testimonium reddebat ei. Non ergo mirum, si et nos inventa latiori planitie Scripturarum, circa portas gloriæ aliquantulum evagamur, et more ludentium in plateis de portis ad cathedram, de cathedra ad scabellum, de scabello ad tapetem pictum ex Ægypto saltum damus, ne forte impropere nobis possit a patribus illud Evangelicum: *Cantavimus vobis, et non saltastis* (*Matth. xi*). Cantatum siquidem nobis jucunde et mirabiliter est in libro Regum de fortibus David; et descripta nomina eorum simul et opera in typo apostolorum quibus dictum est: *Gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cælo* (*Luc. x*). Nam quod primi eorum nomen non edicitur, illud forte significat, ut quisquis ad doctrinæ officium et cathedram pastorem assumitur, nomen sibi facere non studeat, sed etsi nomen juxta nomen magnorum qui sunt in terra habuerit, in eo non gaudcat, sed in eo, si nomen suum scriptum in cælo esse confidat, dicens cum Propheta Domino: *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam* (*Psal. cxiii*). Sic sic nomen Domini, non suum, sanctificari semper postulet et exoptet. Hinc est quod Romanus pontifex, qui Petri successor est in terris, quando instituitur, nomine pristino deposito, alicujus sanctorum prædecessorum suorum nomine insignitur, ut jam non communem hominum vitam aut conversationem ducat, sed mutatus in virum alterum non jam sit qui fuerat, et de numero sanctorum effectus, cum Apostolo dicat: *Vivo ego, jam non ego; vivit vero in me Christus* (*Galat. ii*). Sic quippe Petrus in signum sui principatus, solus inter alios a Domino nomen accepit, per quod non tam ipse, quam Christus agnosceretur; qui, cum petra dictus sit, a petra Petrum denominavit, dicens: *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam* (*Matth. xvi*). Merito proinde Petrum præfiguravit ille primus fortium David; non solum in eo

A quod nomen ejus non ponitur, sed et in eo quod addisse in cathedra, et sapientissimus fuisse inter tres, quasi tenerrimus ligni verniculus, et octingentos occidisse uno impetu perhibetur (*II Reg. xxiii*). De cathedra autem Petri et sapientia satis jam dictum esse videtur.

Sed si adhuc alia de ea audire delectat, tres in Scripturis cathedras specialiter legimus commendatas, cathedram Moysi, cathedram Elisei, et cathedram Petri. De prima legitur: *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisei* (*Matth. xxiii*). De secunda, quod fecerit mulier Sunamitis Eliseo cœnaculum parvum, in quo constituit ei lectum, sellam, mensam et candelabrum (*IV Reg. iv*). De tertia: *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam; et portæ inferi non prævaldebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni cælorum* (*Matth. xvi*). Cathedra igitur Moysi, doctrina fult legis; sella Elisei, doctrina prophetica; cathedra Petri evangelica et apostolica est doctrina. Doctrina legis justitiam carnis imposuit, sicut Apostolus ait: *Non potest lex juxta conscientiam perfectum facere servientem; solummodo in cibis et potibus, et justitiis carnis usque ad tempus correptionis impositis* (*Hebr. ix*). Hæc justitia carnis erat in hostiis et muneribus, et variis baptismatibus: quæ, licet secundum conscientiam perfectum non possent facere servientem, secundum legis tamen justitiam justidicti sunt multi, etiam coram Domino, incedentes in mandatis et justitiis legis sine querela. Sic enim de Elisabeth et viro ejus Zacharia etiam in Evangelio legitur (*Luc. i*). Doctrina prophetica non recte offerendi, sed recte operandi indixit. Unde Isaias: *Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum dicit Dominus? plenus sum. Ne offeratis ultra sacrificium frustra. Incensum abominatio est mihi. Neomenias, et Sabbata, et festivitates alias non feram. Manus vestræ sanguine plenæ sunt. Lavamini, mundi estote, quiescite agere perverse, discite bene facere. Quærite judicium, subvenite oppresso, judicate pupillo, defendite viduam; et venite, et arguite me, dicit Dominus* (*Isai. i*). Ecce doctrina prophetica primo victimarum et holocaustorum, et ceremoniarum carnalium vanam spem et fallacem fiduciam tollit; secundo quiescendum a perverso opere præcipit; tertio bene agere discendum indicit; quarto quæ inter bona opera sint potentiora et salutis viciniore, edicit. Huic omnis concinit prophetia, hoc omnes prophetiæ persuadere intendunt, ut declinent perversi a malo, et faciant quod bonum est. Hæc Elisei sella, quæ licet et iaculta, et sermone obscuro velut ex rudi et impolita materia contexta videatur, solida tamen et firma, atque immobilis invenitur, juxta verbum Principis apostolorum dicentis: *Habetis firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes tanquam lucernæ lucenti in caliginoso loco* (*II Petr. i*). Ecce cathedra Petri sellam Elisei aut cathedram Moysi non evertit, sed velut eis supereminens quasi firmissimis columnis innixa subsistit. De lege enim ait: *Non reni-*

solvere legem, sed adimplere (Matth. v). De prophetis : *incipiens, ait, a Moyse et prophetis, interpretabatur eis, quæ de illo scripta erant (Luc. xxiv).* Huic etiam concinit, quod Moyses et Elias cum Christo loquentes apparuerunt in monte. Inter hos igitur cathedra Petri medium obtinet locum, velut dignior et superior, et quæ illi merito sessori congruat, qui sapientissimus dicitur inter tres. Sicut enim cathedra Petri prædictis duabus constat esse superiorem, ita et Petrum in sapientia tanquam Christi vicarium, et primum fortium David, constat fuisse sublimiorem. Ejus siquidem sapientia non solum carnis justitiam, sicut Moyses, nec solum operis rectitudinem, sicut sermo propheticus, sed cordis munditiam requirendam, agnovit et docuit, dicens, sicut ex ore Veritatis didicerat, et acceperat prædicandum : *Mundate prius quod intus est calicis vel paropsidis; et quod exterius est, mundum erit (Matth. xxiii).* Et illud : *Non quod intrat in os, coinquinat hominem; sed quod exit, et cætera. De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia (Matth. xv), et cætera quæ sequuntur.* Illud quoque : *Audistis, quia dictum est antiquis : Non occides (Matth. v), et cætera.* In his et aliis multis, quæ silva nobis evangelica et apostolica profert, docemur, non solum illicite actus, sed etiam petulantes corporis motus, et irrationabiles cordis affectus colibere. Merito igitur sapientissimus inter tres dicitur, qui perfectissimus inter eos quos prædiximus, perfectioris vitæ, et abundantioris justitiæ præcepta noscitur edidisse. Ut autem hujus sapientissimi cathedræ dignitas seu firmitas plenius innotescat, quot et quibus nitatur pedibus, intendamus.

Tres siquidem ipsius pedes Dominus in Evangelio videtur expressisse, ubi discipulis aiebat : *Nonne hæc scripta sunt in lege, et prophetis et psalmis de me (Luc. xxiv) : ubi legem, prophetas et psalmos, de se dicit testimonium perhibere, ut scilicet oporteret eum pati et resurgere a mortuis die tertia, et prædicari Evangelium in omnes gentes (ibid.).* Ibi legem, prophetas, et psalmos, Evangelio probat astipulari, et eis velut tribus stipitibus Evangelium niti. Quibus ut quartus stipes addatur, junguntur prædictis Scripturæ quæ hagiographæ nuncupantur; sicut sunt, liber Job, Salomonis, Daniel, et alii qui non minus manifeste quam cæteri Christum præsentando prophetant. Vel si inter hagiographa psalmos juxta Hieronymum computamus, possumus quartam pedem dicere, scripturam illam, quam idem Hieronymus apocrypham nominat, scilicet librum Sapientiæ, Jesu filii Sirach, Tobie, Judith, Machabæorum, in quibus nihilominus invenimus Christi et apostolorum tempora præsignata. In his omnibus Scripturis Veteris Testamenti si sensus spiritualis requiratur, ut eliciatur mysticus intellectus, invenietur non minus mirabiliter, quam decenter tenerrimus ille ligni vermiculus de quo statim post cathedram subinfertur. Quid enim vermiculo illi similis spirituali intellectu? Vermiculus

A siquidem ille ex aliquo ligni humore velut ex quadam occulta ipsius materia et accidentaliter calore secreta quadam vi naturæ exterius adhibita procreatur. Hic spiritualis intellectus ex duritia litteræ tracta similitudine quasi quadam humore reperto, et calore Spiritus sancti animum inspicientis inflammante pariter et illustrante, velut quodam sole aerem accendente extruditur. Hic velut tenerrimus ligni vermiculus quidam non violentia utens alienus percussiois, sed vicem obtinens unctionis, litteræ duritiam occulta quadam et subtili examinatione inflectendo emollit; animum quoque inspicientis quadam vi voluntaria demulcendo compungit. Hunc vermiculum Paulus in cordibus auditorum suorum procreari volebat, cum diceret : *Littera occidit, Spiritus vivificat (II Cor. iii).* Petrus quoque id ipsum aliis verbis exprimit, dicens : *Omnis prophetia propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines (II Petr. i).* Ac si diceret : Si juxta propriam interpretationem verba prophetica accipitis, ligni, imo lapidis potius duritiam, quam intelligentiam capietis. Si autem Spiritu illo ducimini, quo fuerunt prophete inspirati, in eorum verbis Spiritum et vitam invenietis, et ex eis ipsi etiam vobis vitam comparabit, ut more teredonis sermo Dei in vobis operetur, et si non cito gressu, jugi tamen conatu quidquid in vobis durum est emolliens, et in similem sui commutans qualitatem. Hoc igitur teredone duce timentur cætera, quæ in eadem littera subjunguntur, ut ex eis vitale aliquid ipsi percipientes tenerrimi illius vermiculi exitiam virtutem mox in nobis experiamur. Sequitur ergo, quod occiderit hic sapientissimus octingentos impetu uno (II Reg. xxiii). Quid, quæso, utilitatis ex littera ista, cum legitur, fidelibus provenit; qui non solum occi'ere, sed etiam sine causa irasci homini prohibentur? Sed veniens Spiritus Domini, qui ut hæc scriberentur inspiravit, et qui in corde scribentis velut tenerrimus vermiculus quidam reconditus etiam hoc litteræ sibi reconditorium præparabat, jam nobis in lucem prodeat, et omni duritia et obscuritate remota, quid in hoc facto voluerit præfigurari, declaret. Primo siquidem salvo altiori mysterio, si corpoream hujus fortitudinem spirituali Petri comparemus virtuti, incomparabiliter Petri invenimus virtutem excellere, qui non solum octingentos, sed etiam tria millia hominum uno sermone sui impetu una die baptizatos mundo legitur occidisse. Sed et octingentos uno impetu occidit, cum in Simone omnes Simoniacos condemnavit, dicens : *Pecunia tua tecum sit in perditione (Act. ii); quoniam donum Dei existimas pecunia possideri (Act. viii).* Quasi diceret : Gratiam Spiritus sancti quæ septenario designatur, ad octonarii quæstum voluisti transferre, quæstum æstimans pietatem. Sed non est tibi pars, neque sors in sermone isto. In felte enim amaritudinis, et obligatione iniquitatis video te esse (ibid.),

dum octonarium rerum mundanarum, quæ per quatuor mundi partes ex quatuor elementis subsistunt, multiplicare contendis, et gratiam septiformis Spiritus, quæ amaritudinem aut tedium nullum habet, venalem reputando contemnis. Octingentos quoque uno impetu sermo apostolicus occidit, cum hæreticos quosque ab Ecclesia condemnando præcidit. Sic Nicæna synodus in Ario Arianos omnes una sententia condemnavit, Constantinopolitana in Macedonio omnes Macedonianos, Ephesina Nestorianos in Nestorio, Chalcedonensis Eutychanos in Eutyche uno gladii spiritualis ictu peremit: quod hodie quoque per totum orbem Petri gladius facere non desistit, cum iuxta prophetam carnes devorare non desinit (*Deut. xxxii*), carnalium hominum vitia vel corrigens, vel præcidens. Ecce hic gladius carnalibus invenitur asperimus, spiritualibus tenerrimus; sedentibus in cathedra, et eum de ipsa vibrantibus splendidissimus reperitur.

Hæc autem sunt, quæ sedentibus in cathedra spiritualiter præ cæteris congruunt, scilicet lumen discretionis, zelus rectitudinis et affectus pietatis. Secundum ista pro variis subditorum meritis gladium verbi Dei circa impios oportet variari. Unde beatus Benedictus, qui justorum omnium spiritu plenus fuisse legitur, qualis debeat esse pastor in Regula sua describens, ita ait (*cap. 2*): « Oportet eum esse doctum lege divina, ut sciat unde proferat nova et vetera. » Et in sequentibus: « Obedientes et milites ut in melius proficiant, obsecret. Duros vero corde et improbos ut durius increpet et corripiat, admonemus. » Spiritus quoque sanctus in igne super apostolos apparens, hæc spiritualiter visus est figurasse. Ignis enim lucis habet splendorem, caloris suavitatem, urendi asperitatem. Eadem etiam in tribus animalium faciebus designata videntur, ut qui officium pastorum suscipiunt, et vice animalium Ecclesiæ murum trahunt, faciem leonis exhibeant perverſis, faciem hominis simplicibus et mansuetis, faciem aquilæ spiritualibus et eruditis (*Exech. 1*). Sic Paulus faciem aquilæ assumens, sapientiam loquebatur inter perfectos; facie hominis utens lac potum parvulis propinabat; stebat cum flentibus, gaudebat cum gaudentibus (*Rom. xii*). Faciem vero leonis, quoties oportuit, semper tamen coactus induens, Corinthium tradidit Satanae in interitum carnis; in promptu habuit ulcisci omnem inobedientiam, et omnem altitudinem extollentem se adversus Christi scientiam dejicere non dubitavit. Sicque his faciebus vicissim, et absque confusione uti novit, ut nec plus habens de leone, minus habere voluerit de homine; vel plus habere volens de homine, minus habuerit de leone; vel utriusque horum deposita facie totus aquila voluerit apparere. Hac quoque discretione usus beatus papa Gregorius alios etiam uti docebat, dicens (*homil. 32*): « Compassionem quippe homini, rectitudinem vitiis debemus, ut in uno eodem homine et diligamus bonum: quod factus est, et persequamur

A malum quod fecit, ne, dum culpas incaute remittimus, non jam per charitatem compati, sed per negligentiam condescendisse videamur, id est non tam hominem homini, quam bovem exhibeamus. Sed si bovinum aliquid sanctis inesse dicere videamur, non eis bovinæ tarditatis vitium assignemus, sed quam sit aptum hoc animal divinis sacrificiis, attendamus. Hujus ergo animalis faciem soli Deo, non homini exhibemus, cum in ara cordis nos ipsos divinis oculis immolamus, et hanc faciem sibi in Canticis dilectus præcipit exhiberi, dicens: *Ostende mihi faciem tuam* (*Cant. ii*). Ac si dicat: Hanc tuam reputo, quam tibi formas de tuo, quia in te materiam infirmitatis et culpæ causam invenis, unde merito compungaris; et hanc mihi soli ostendi volo, qui solus remedium infirmitatis conferre valeo, solus culpam abolere sufficio.

Nec videri debet contrarium huic sensui, quod sequitur: *Nam facies tua decora* (*ibid.*). Quanto enim est quæque anima sibi amplius inlectora, tanto oculis sponsi speciosior apparet. Has facies beatus Benedictus prælatos subditis exhibere docebat, cum diceret (*Regul., cap. 28*): « Si delinquenti fratri abbas adhibuit fomenta, si unguenta ad abortationem, quod est faciem hominis exhibere; si medicamina divinarum Scripturarum quod est faciem aquilæ, si ad ultimum plagas virgarum, excommunicationis, quod est faciem leonis; exhibeat tandem quod majus est, suam et suorum orationem, quod est bovis faciem adhibere. Et licet in hunc modum hæ facies exhibeantur proximo, specialiter tamen facies bovis orando, et facies aquilæ contemplando debentur Deo, facies leonis, et facies hominis proximo. Unde et hæ duæ, hominis scilicet et leonis non incongrue exprimuntur in illis duobus fortibus David, qui primo ipsorum fortium subnectuntur. Leonis siquidem faciem prima facie nobis Eleazarus et re et nomine repræsentat, in eo quod dicitur percussisse Philisthæos, donec obrigesceret manus ejus cum gladio (*II Reg. xxiii*). Quid est enim obrigescere manum cum gladio, nisi absque ulla remissione zelum justitiæ contra peccata et vitia inflexibiliter exercere, et velut in virga ferrea vel regendo subditos, vel motus illicitos comprimendo leonis insuperabili uti severitate? Sed ad hoc agendum opus est Dei adjutorio, quod Eleazarus sonat, nec tam de propria virtute, quam de Dei est auxilio confidendum, ut dicat qui hujusmodi est: *Dominus mihi adjutor, non timebo quid faciat mihi homo* (*Psal. cxvii*). Nihil enim, secundum apostolum, nocere nobis poterit, si boni æmulatores fuerimus (*I Petri iii*). Sed caveat Eleazarus ne, dum leonis exercet severitatem, leonis incurrat austeritatem. Ista enim, si adsit, odibilem, illa si desit contemptibilem reddit. Unde in Ecclesiastico legitur: *Non sis quasi leo in domo tua, erertens domum tuam, et opprimens subditos tibi* (*Eccli. iv*). Contrario legitur de Juda Machabæo: *Similis factus est leoni in operibus suis, et persecutus est iniquos*

perscrutans eos; et qui conturbabant populum suum saccendit flammis. Et repulsi sunt inimici præ timore ejus, et exacerbabat reges multos, et letificabat Jacob in operibus suis. Et directa est salus in manu ejus, et congregavit pereuntes (I Machab. iii). Sic et de hoc Eleazaro dicitur, quod facta per eum salute magna, populus qui fugerat reversus est ad caesorum spolia detrahenda. Ecce quantum prodest populo facies leonis in magistro. Sicut enim ubi non est gubernator, populus corrui; et, sicut vix terræ cujus est rex puer, et cui effeminati dominantur, sic dissipat impios rex sapiens, et curvat eos fornice. Roboam siquidem dominante, populus sub David congregatus dividitur (*III Reg. xvi*); In la vel Eleazaro triumphante qui perierant congregantur; et qui fugerant, ad caesorum detrahenda spolia revertuntur (*II Reg. xxiii*). Sequitur in fortibus David Eleazarum Semmaa, de quo legitur, quod cum fugisset populus a facie Philisthæim, stetit ille in medio agri lente pleni, et tuitus est eum, percussitque Philisthæos, et fecit Dominus salutem magnam (*ibid.*). Semmaa iste audiens interpretatur: in quo aperte faciem hominis intuemur, cum prælatum ceruimus aures propitias subditis inclinare, clamorem pauperum efficaciter exaudire, vociferantem eripere de manu fortiorum, egenum et pauperem a diripientibus eum (*Psal. xxiv*). Sed ne in hoc Semmaa, vel in porta undecima, propter undecim saga cilicina, et undecimum psalmum, qui sanctitatis defectum deplorat, diminutionem aliquam suspicemur, sub altero principio factum ejus subtiliter iudagemus. Ipse autem semper alpha et omega sit sermonis nostri, qui universorum principium est et finis; et sine principio et sine permanet in sæcula sæculorum.

TRACTATUS X.

DE TRIBUS PRÆLATORUM ORDINIBUS, ET CLERI SUPRA POPULUM EXALTATIONE.

Ad portam undecimam accessuri, priusquam agrum lente plenum, quem Semmaa in ea tuctur, intremus, libet intueri in his tribus robustis fortium David, per quos prælatos diximus designari, tres distincte expressos ordines prælatorum: qui sicut hodie in Ecclesia distinguuntur, ita et apud ethnicos, apud Judæos, et in Novo Testamento a Domino invenimus distinctos. Apud gentiles quidem simplices sacerdotes templorum flamines, majores archiflamines, maximi protoflamines. In Veteri quoque Testamento summi sacerdotes in anno semel in Sancta sanctorum introibant. Minores sacerdotes quotidie tabernaculum intrantes sacrificia consummabant. Hi quoque levitæ velut minimi subserviendõ ministrabant. In Novo autem Testamento Jacobus, Cephas et Joannes, qui secundum Apostolum columnæ erant aliorum, dexteras dederunt Paulo (*Galat. ii*). Dominus quoque Petrum, Jacobum et Joannem assumens duxit in montem excelsum, et ostendit illis gloriam suam (*Matth. xvi*). Istorum vice hodie in Ecclesia sunt primates

A et archiepiscopi instituti, vice aliorum apostolorum episcopi. Fuerunt etiam præter apostolos et alii septuaginta duo a Domino designati, et missi in omnem civitatem et locum, quo erat ipse venturus; quibus specialiter dictum est ab eo: *Ecce ego mitto vos, sicut oves inter lupos (Matth. x)*. Loco istorum sacerdotes hodie plebibus præferuntur, quos Semmaa iste proprie designare videtur, sicut et superiores ordines duo præmissi forte manifeste demonstrant. Primates et archiepiscopos primus sedens in cathedra, qui et sapientissimus asseritur; quia quanto sunt cæteris superiores, tanto et esse convenit sapientiores. Nam et aquila quæ aliis avibus dicitur præeminere, clarius etiam omnibus oculos noscitur infixos luci tenere. Episcopos Eleazarus, qui rigidissimus fuit, sicut et ille sapientissimus. Nam, sicut leo cæteris bestiis fortitudine noscitur præeminere, sic episcopus rigidiores minoribus sacerdotibus, et constantiores convenit apparere. Minoribus quippe, quibus dictum est: *Ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos (Luc. x)*, pietas specialiter congruit, et mansuetudo, ut nulla seditiosarum plebium inquietudine, nulla improbitate ad rancorem vel odium provocentur; sed, sicut agni mansuetissimi luporum rabiem sustinentes, illum qui sicut ovis ad occisionem ductus est, et sicut agnus coram tondente se obmutuit (*Isai. Liii*), infatigabiliter imitentur. Attendant subtiliter factum Semmaa, in quo quid eis agendum sit, plenius edocentur. Ipse siquidem agrum lente plenum a Philisthæis tuitus esse perhibetur. Quis iste ager est, nisi vita terrena, cujus agri Cain primo, deinde Esau factus est agricola? Econtra Abel pastor ovium, Jacob vir simplex habitans in tabernaculo (*Gen. iv; Gen. xxv*). Bene in Abel, qui primus obtulit et obitus est sacrificium Deo; et in Jacob, qui primus unxit lapidem, et erexit in titulum; fundens oleum desuper, nostrum est sacerdotium præfiguratum, quod his duobus sacramentis, incorruptibilis scilicet hostiæ immolatione, et sacri chrismatis delibutione specialiter noscitur institutum. Specialius tamen in Jacob, qui etiam decimas offerendo, et in duorum hædorum morte, tanquam in gemina carnis, scilicet et spiritus petulantia mortificatione, et proprii nominis alteratione, ea quæ hodie in Ecclesia obtinent, velut historialiter noscitur expressisse. In Cain vero et Esau terrenus est populus recte præfiguratus, quorum primus invidia et odii fraterni scelere tabefactus a facie Domini est ejectus; alter, dum venatur in agro, domi est supplantatus a fratre, et oppido lassus de agro reversus libenter primogenita dedit pro rufa lenticulæ coctione.

Non mirentur sacerdotes, cum vident hodie laicos invidiæ stimulis agitari; timeant autem laici, qui tales se sentiunt, a facie Domini se cum Cain expelli. Sed et si se a lumine divinæ sapientiæ experiuntur ejectos, non tamen ad laqueum desperationis recurrant, sed Deo humiliter subjecti ad

iniquitate declinare contendant. Non autem conturbentur et doleant cum sint priores nati, si clerum sibi conspiciunt præminere; sic quippe futurum Dominus præordinavit, et præordinatum in Jacob et Esau præsignavit. Isaac siquidem, cum benediceret Jacob, Domino inspirante, sic ait: *Det tibi Deus de rore cæli et de pinguedine terræ abundantiam frumenti, vini et olei, et seruiant tibi populi, et adorent te tribus. Esto dominus fratrum tuorum, et incurventur ante te filii matris tuæ. Qui maledixerit tibi, maledictus erit, et qui benedixerit benedictionibus replentur (Gen. xxvii)*. Econtrario dictum est Esau: *In pinguedine terræ et in rore cæli desuper erit benedictio tua. Vives in gladio, et fratri tuo servies (ibid.)*. Ecce quam manifeste statum utriusque, cleri scilicet et populi Christiani Spiritus sanctus in his verbis expressit. Clero siquidem non solum rorem cæli, sicut quidam blasphemant, sed et de pinguedine terræ abundantiam pleniorē concessit. Servitutem etiam populorum, adorationem tribuum, et dominationem fratrum suorum, et incurvationem expressit: in quibus omnibus, non latrāam, quæ soli Deo debetur, sed dulia intelligimus, quæ et angelis et sanctis hominibus, sanctorumque quibuslibet successoribus exhibetur. Popularibus autem cleri servitutem indixit, et vivendum ei gladio, et in pinguedine terræ benedicendum prædixit. Nam, etsi ei rorem cæli concessit, non tamen roris cæli abundantiam, et ipsum rorem, non in se habituros, sed deuper a clero, et post terræ pinguedinem percepturos prædixit. Sed non solum quid sit per Isaac a Domino prædictum, sed et quid inter ipsos fratres actum sit attendamus. Esau siquidem primogenita fratri libens primo, et ea parvipendens leviter concessit. Sed postmodum concessisse se dolens ad persecutionis tyrannidē se convertit. Sic et Constantinus Romano pontifici regni insignia, coronam scilicet et purpuram regalem devotus primo obtulit, quod in vestibus Esau valde bonis Jacob a matre concessis præfiguratum fuit; sed et in successoribus suis eidem postmodum exsilia intulit, mortem etiam comminatus, injurias multas inflixit, sed tandem Esau Jacob patientia et longanimitate devictus, divinæ sententiæ quamvis invitatus acquievit; et conductum ei atque defensionem, potius tamen ex simulatione quam ex devotione, obtulit: quam et Jacob sapienter, et provide recusavit, dicens: *Nosti, quod parvulos habeam teneros, et oves fetas, quas si plus in ambulando fecero laborare, morientur omnes una die (Gen. xxxiii)*. Quæ omnia apud sacræ Scripturæ guaros expositione non indigent sed tantum rememoratione. Illud autem potissimum videtur attendendum, quo jure, quibusve ex causis minor nati primogenito sit prælatus; et prima quidem facie jus in evidenti esse videtur, quod Jacob lentem quam coherat, non antea fratri instantem petenti concessit, donec illa primogenita sponte cessit. Sic et clerus eodem etiam jure populis est prælatus, cum

A carnis et sanguinis opera velut rufam lentæ coctionem, licet gustum suavem, tamen visui nocivam a se abiciens, populis cedendo concessit. Illi vero velut animales, et quæ sunt Spiritus Dei minime percipientes, eadem carnis opera velut summum aliquid retinentes, maluerunt carnaliter et sæcularibus implicari, quam Deo militando in spiritu ambulare. Clerus vero verbum apostolicum libenter amplectens, illud scilicet: *Spiritu ambulate, et desideria carnis non perficietis (Galat. v)*; illud etiam non surda aure audiens: *Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini. Et: Qui in carne sunt, Deo placere non possunt (Rom. viii)*. Et: *Qui in deliciis est vivens mortuus est (I Tim. v)*. Spiritu facta carnis mortificare, ut viveret, prælegit. Juste igitur sicut spiritus carni, sic spiritualiter viventes carnaliter sapientibus præferuntur. Ecce primogenita, quæ lentis non comestio, sed concupiscentia Esau abstulit, Jacob ejusdem lentis despectus contulit, et primatum clerus ex continentie castitate promeruit, quam carnalis concupiscentiæ suavitate, velut quadam rufa lentis decoctione pluris duxit. Est et alia hujus præposterationis causa, pius scilicet nostri Jacob dolus, qui carnem peccati velut quamdam hædi pellem assumens, in similitudinem carnis peccati venire voluit, tentatus per omnia pro similitudine absque peccato (*Hebr. iv*). Hunc pietatis dolum, matre gratia operante, Judæorum populus, velut pater cæcus ignorans benedictionem quam Isaac Jacob verbo dederat, opere in Christo nesciens adimplevit. *Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent (I Cor. ii)*. Hujus ergo nostri veri Jacob merito, qui non tam ungendo lapidem, quam seipsum unctum lapidem exhibendo, unctus oleo lætitie præcursoribus suis (*Psal. xliiv*), coronatus et oblatus in cruce verus nobis rex factus est et sacerdos, illi etiam qui sacerdotio funguntur ei, genus electum, regale sacerdotium, juste dicti sunt et effecti (*I Petr. ii*), benedictionem paternam velut filii spiritualis Aaron jure hæreditario possidentes

Sed inter hæc meminerit noster Semmaa utendum sibi esse, non gloriandum potestate quam accepit in ædificationem, non in destructionem. Sciat utendum sibi traditum agrum lente plenum, potius quam demetendum, prohibito sibi lentis esum, carnalium scilicet operum delectationem, agri sibi commissam defensionem. Studeat igitur spiritualis Semmaa carnalem populum velut agrum lente plenum tueri, saltem a criminalibus peccatis, si non a concupiscenda uxore proximi, saltem ab adulteranda, si non a re ejus concupiscenda, saltem a rapienda; si non ab odio, saltem ab homicidio. Tucatur pauperes ab injuriis divitum, divites a laqueis dæmonum, docens eos non superbe sapere, nec sperare in incerto divitiarum, dicens eis, quia *qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, et laqueum diaboli (I Tim. vi)*. Caveat autem idem Semmaa, ne solam vocem Jacob retinendo, manus Esau

non tam simulare, quam habere dolis et fallaciis, velut pilorum asperitate et subtilitate versutas inveniantur. Nam et tales aliquos sacerdotes futuros Spiritus sanctus ex illo facto videtur innuisse, et Dominus hoc ipsum in Scribis et Phariseis arguens: *Super cathedram, inquit Moysi sederunt Scribæ et Pharisei: quæ dicunt, facite; quæ autem faciant, facere nolite* (Matth. xxiii). In quibus verbis quid aliud dicere videtur, nisi, *vox quidem vox Jacob est; sed manus manus sunt Esau?* (Gen. xxvii.) Verumtamen propter sacerdotii reverentiam, cathedræ deferatur, voci obediatur. Timeant tamen sacerdotes, ne qui propter vocem Jacob, et propter lentis contemptum benedictionem meruerunt; propter manus Esau et lentis concupiscentiam cum presbyteris Babylonicis mortis maledictionem incurrant. Primus siquidem illorum pro fraudulentis et iniquis judiciis condemnatus audivit. *Nunc venerunt peccata tua, quæ operaberis prius, judicans judicia injusta, innocentes opprimens, et dimittens noxios* (Dan. xii). Unde et damnationis suæ sententiam accepit, Spiritu sancto per os Danielis dictante atque dicente ei: *Cum ilice pereas. Ilex siquidem jugem retinet foliorum virorem; fructum autem profert porcis potius, quam humanis usibus aptum. Quid est autem viror foliorum, nisi integritas et sanorum vigor verborum? Quid vero fructus porcorum nisi opera carnis, quæ enumerans Apostolus post flagitiosa etiam facinora, subintulit, dicens: Veneficia, inimicitia, contentiones, æmulationes, ira, rixa, invidia, homicidia?* (Galat. v.) Quid est etiam dicere, *cum ilice pereas*, nisi quod subjungit Apostolus: *Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur?* (Ibid.) Secundus denique de flagitio velut de lentis edulio condemnatus audivit. *Species decepit te, et concupiscentia subvertit cor tuum* (Dan. xiii). Unde et per sententiam subjunctum est: *In lentem comminuet te angelus* (Dan. xiii). Merito qui lentem aliis concesserat, et carnalibus ille cebris velut quibusdam minimis spiritualia et cœlestia velut summa prætererat, ad minuta rediens in eis comminuitur, ut jam non nisi ima sapiat, et ad capienda cœlestia non asurgat. Hæc de tribus robustissimis David ad præterea dicta sufficere possent; si non aquam Bethlehemicam cum David sitiremus, nec videatur posse satisfieri siti nostræ, nisi eadem nobis aqua non bibenda, sed libanda Domino offeratur. Quod horum trium robustissimorum mysterio tunc juxta litteram factum fuit, et postmodum a spiritualibus spiritualis David fortissimis spiritualiter noscitur esse factum. Apostoli siquidem et eorum successores quos per tres fortissimos David diximus intelligendos, de cisterna legis Mosæ, quæ alibi piscina dicta est, quinque porticus habens, aquam spiritualis intelligentiæ non minus fortiter, quam subtiliter elicerunt, et juxta Salomonem fortiter prementes legis ubera (Prov. xxx), non solum lac moralis scientiæ, sed etiam butyrum sensus allegorici expresserunt. Tanto autem fortius id ab eis factum

PATROL. CCIV.

A apparet, quanto ab inimicis David Scribis et Phariseis, qui carnaliter legem intelligebant, eadem cisterna studiosius obsessaungebatur, et observata diligentius claudebatur. Irruperunt siquidem apostoli castra inimicorum, cum, sicut in apostolorum Actibus legitur, congregati principes et seniores et Scribæ in Jerusalem, et Annas princeps sacerdotum, et Caiphas, et Joannes, et Alexander, et quotquot erant de genere sacerdotali, statuerunt in medio Petrum et Joannem, interrogantes eos: *In qua virtute, aut in quo nomine facitis hoc vos? Tunc Petrus repletus Spiritu sancto dixit ad eos: Principes populi et seniores audite: In nomine Jesu Christi Nazareni quem vos crucifixistis, quem Deus suscitavit a mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus.* B *Hic est lapis qui reprobatus est a vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli* (Act. iv). *Deus autem qui prænuntiavit per os omnium prophetarum patris Christum suum, implevit sic. Moyses quidem dixit: Prophetam vobis suscitabit Deus de filiis vestris; tanquam me ipsum audietis. Et omnis anima quæ non audierit prophetam illum, exterminabitur de plebe. Et omnes propheta a Samuel et deinceps, annuntiaverunt dies istos. Vos estis filii prophetarum, et testamenti, quod disposuit Deus ad patres nostros dicens ad Abraham: In semine tuo benedicentur omnes (familie terre) (Act. iii). Paulus quoque per medias acies inimicorum transiens, et fiducialiter Jesum eis annuntians, ait: Annuntians vobis eam quæ a patres nostros facta est reppromissionem, quoniam hanc Deus adimplevit filiis nostris, resuscitans Jesum, sicut et in psalmo secundo scriptum est: Filius meus es tu; ego hodie genui te. Alias quoque dicit: Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem* (Act. xiii). Quibus contradicentibus Judæis, et repletis zelo, Paulus et Barnabas constanter dixerunt: *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: Sed quoniam repellitis illud, ecce convertimur ad gentes* (ibid.). Ecce aqua spiritualis intelligentiæ Judæis ablata, gentili populo ab apostolis oblata, et in eis ipsi David, qui de gentili populo mediante Ruth ex Moab duxit originem; quæ et ipsa nobis aquam spiritualiter intellecta propinat; sed nos ad alia tendentes, quod cœpimus, breviter prosequamur. Sane quod David aquam desideratam non bibendam sed libandam Domino dignum duxit, in nobis sine dubio signat, quod noster David Christus aquam quam prædiximus, non quæsit sibi ad humanæ infirmitatis, quam susceperat, remedium; sed in divinæ naturæ, quæ seipsam ad hominem inclinaverat, argumentum.

Quod enim est fidei nostræ certius argumentum, quam quod ea quæ a Christo facta pro nobis credimus, a prophetis prædicta longe ante cognoscimus, et in Veteri Testamento, velut in cisterna Bethlehemitica aquam limpidissimam reconditam invenimus? Sic quippe Isaias ait: *Annuntiate quæ ventura sunt in futurum; et sciemus quia dii estis vos* (Isai. xli). Nos quoque si aquam spiritualis scientiæ deside-

rando sitinus, non eam ad presentis vitæ fallacem et fugacem gloriam requiramus; sed ad placandum nobis Deum, et ad imbuendos proximos eam a Domino, sicut ait Jacobus, postulemus; et totum ei in nobis, quidquid adepti fuerimus ascribamus, dicentes cum Apostolo: *Non sumus sufficientes cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est (II Cor. III)*. Sanguis autem iudicata est a David aqua ista; quia, sicut vita carnis in sanguine est, sic vita animæ in sapientiæ calore consistit. Quod autem juxta portam Bethlehemicam cisterna hæc fuisse describitur, non aliud esse videtur, quam Vetus Testamentum, in quo veteres historiae velut aquæ nubium esse, quod non tam cisterna vel puteus, quam fons puteus, et porta aperta civitatis nostræ Bethlehem ab ipsius civitatis incolis comprobatur. Hanc portam convenientissime beatam Mariam dixerim, de qua in Bethlehem Judæ natus est Christus, velut fons ascendens de terra, irrigans universam superficiem terræ; et fluvius egrediens de loco voluptatis ad irrigandum paradysum (*Gen. II*); qui in quatuor Evangelia, quasi in quatuor capita divisus, orbem universum secundat. De hac nobis nostræ civitatis duodecima porta grandis nobis est sermo, et tanto interpretabilior ad dicendum, quanto auditores avidiores fore credidimus ad audiendum. Quanto autem est hæc materia dignior; tanto novum ei principium assignari dignius esse cognoscitur, ut ad tantam materiam corda legentium quiete modica relevata ardentius præparentur. Ipse autem semper Alpha et Ω sit sermonis nostri, qui, etc.

TRACTATUS XI.

DE PORTA DUODECIMA CIVITATIS DEI, S. VIRGINE DEIPARA.

De gloriosissima Domini Dei nostri incorrupta matre et Virgine tractaturi, gloriosissimum filium ejus Dominum nostrum suppliciter exoramus, ut quæ Scripturis sacris de ea gloriose inseri voluit; nobis revelare dignetur; et ea nos de ipsa loqui doceat, quæ et si non ejus congruant dignitati, nostræ salutem indignitati convenient, nostræ satisfaciant devotioni, et vel parvulorum sufficiant lectioni. Igitur quam multifarie, quamque multis modis olim Deus loquens patribus in prophetis eam magnifice commendare voluerit, quidam attendens, in hanc vocem metro ludens erupit:

*Multa de te sunt prophetæ locuti præsentia;
Non ignari singulæ te distandam gratia.
Nem qui nasci atque pasci, tua carne voluit,
Nec Scripturis nec figuris tuas laudes tacuit.*

Prius autem quam ad ea quæ a prophetis et patribus de ipsa dicta et figurata dicuntur, accedamus; attendendum diligentius, et dicendum esse videtur quod hæc duodecima nostræ civitatis porta, de qua tractare habemus, præmissarum portarum prima sit et suprema. Prima ordine, dignitate suprema. Ab ipsa quidem cæteræ portæ habuerunt initium, in ipsa obtinent fulcimentum, per ipsam recipiunt complementum. Ipsa quidem in eminentiori parte civi-

tatis sita, alijs ministrat lucem, gloriæ dignitatem confert, affert consummationem. Ex ipsa namque sacramenta nobis omnia profluxerunt, gratiarum omnium charismata et exempla virtutum non minus delectabiliter effulserunt. Denique ipsis etiam apostolis primo per eam velut per orientalem portam nostræ redemptionis primordia patuerunt. A quo enim melius, quæ de nostri Redemptoris infantia scripturi et prædicaturi erant in universo mundo, ac fidelius potuerunt addiscere, quam ab ea quæ omnia viderat et audierat, et manibus suis tractaverat, firmiter conservaverat conferens in corde suo? (*Luc. II*.) Unde eis nisi per eam innotuit, angelicum illud *Are* mundo tam suave? Unde tota ipsius angelicæ salutationis series, cujus singula verba, velut cujusdam divinæ epistolæ per angelum allatæ, sed Spiritu sancto dictante, oracula sunt divina? Unde ipsius responsio Virginis, et ipsius angeli, qualiter quæ dicta erant ab eo fieri deberent, instructio, et conceptus Elizabeth tam prænuntiatio angelica facta ad Zachariam, quam annuntiatio edita ad Mariam? Unde Mariæ ascensio ad montana, et ad salutationem ejus propheticum Elizabeth responsum, et ipsius Mariæ canticum non magis propheticum quam profundum? Unde tandem Domini nostri stupenda et veneranda, ipsisque cælestibus miranda nativitas, pannorum involutio, reclinatio in præsepium, angustia diversorii, angelica apparitio ad pastores, evangelizatio magni gaudii quod foret omni populo, hymni angelici decantatio gloriosa? Hæc omnia Maria conservans et conferens in corde suo, portam se clausam usque ad octavam Circumcisionis diem mundo exhibuit: quæ jam Spiritu sancto reserata Filio Dei patuerat, et non soli Gabrieli, sed etiam multitudini cælestis exercitus patefacta luce clarius resplendebat. Hæc etiam octavo filii sui die mundo cœpit sensim aperiri, ne si subito totam se aperiret, oculis minus sanis non tam lucem fulgore, quam cæcitatem inferret. Ea igitur die nomen illud suavè auribus, dulce ori, in corde jubulum, quod sola et prima ab angelo didicerat, filio suo imponens, velut stella matutina solis noviter orientis mundo lumen innoxit. Nonne per hujus nominis impositionem dicere ad singulos, dicere ad omnes tibi videtur: *Non est aliud nomen sub cælo, in quo oporteat salvos fieri?* (*Act. IV*.) In quo qui benedicendus est, benedicetur in Domino. Amen (*Isai. LXV*). Hoc siquidem nomen efficax invenitur, non solum ad obtinendam salutem, sed etiam ad promerendam benedictionem; non solum salvat, sed etiam sanctificat; salvat a pondere peccatorum, salvat ab insidiis tentationum, salvat a temporalium periculis varietatum. In hoc namque nomine omne genu flectitur, cælestium, terrestrium et infernorum (*Philip. II*). Flectitur virtus infernalium nequitiarum, ne tentando neceant; flectitur elatio et cupiditas hominum terrenorum, ne peccato consentiant; flectitur etiam virtus cælestium spirituum ad hujus nominis invocationem, ut subveniendo periclitantibus

condescendant. Sic sic cultores hujus nominis salvantur et liberantur a malo. In hoc etiam nomine benedicuntur, promoventur et confirmantur in bono, secundum quod orat sacerdos in canone missæ, ut oblationem suam benedictam, ascriptam ratam, Deus facere dignetur. Benedictam ad sanctificationem, ascriptam ad perfectionem, ratam ad confirmationem. Sic quippe fieri solet in concessionibus principum, sive institutionibus testatorum. Primo namque apud principem vel precibus, vel alio modo, rei alicujus concessio nuda obtinetur: dehinc ut concessio redigatur in scripturam ad perfectionem elaboratur: tandem, ut scriptura sigillo principis ad confirmationem roboretur. In hunc etiam modum ut benedictio Domini sit plena, primo secundanda sanctificat, dehinc perficiendo multiplicat, tandem corroborando confirmat. Sed hoc non nisi in Domini nomine alicujus benedictio operatur. Legitur Job benedixisse Dominum, sed nomen Domini collaudando, dicens: *Sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum* (Job 1). Legitur Dominus benedixisse Abraham, sed suum ei nomen revelando et commendando, dicens: *Ego Deus Omnipotens, ambula coram me, et esto perfectus* (Gen. xvii). Legitur Isaac benedixisse Jacob filio suo, sed in nomine Domini, dicens: *Det tibi Deus de rore cæli, etc.* (Gen. xxvii). Hæc triplex benedictio in Scripturis frequenter reperitur. Prima, quæ Deum benedicimus dicentes: *Sit nomen Domini benedictum*; et hanc signat principium episcopalis benedictionis, quæ primo fit in pectore, quia primo benedicendus est Deus pro jam acceptis donis quæ intra sunt, ut dicamus cum Propheta: *Benedic, anima mea, Domino, et omnia quæ intra me sunt nomini sancto ejus* (Psal. cii). Secundo petenda et expectanda de ipsius benedictione et adjutorio gratiæ, quæ nondum habemus. Absque ipsius namque adjutorio nihil boni facere possumus: et hoc non solum corde credere, sed et in facie Ecclesiæ constiteri debemus, secundum illud: *Corde creditur ad justitiam; ore autem confessio fit ad salutem* (II Rom. x). Hoc ostenditur in eo quod episcopus signo crucis faciem suam muniens, confitendo clara voce dicit: *Adjutorium nostrum in nomine Domini*. Tertio ipsam populorum signans, benedictionem suam in invocatione sanctæ Trinitatis concludit. Prima harum benedictio dici potest Domino attributa, secunda a Domino retributa, tertia in populo distributa. Attribuenda siquidem est nomini ejus gratia et benedictio pro donis suis, ut dicamus ex affectu et devotione: *Benedictus Deus in donis suis*. Benedicendus etiam in omnibus operibus suis, juxta illud Prophetæ: *Confiteantur tibi, Domine, omnia opera tua* (Psal. cxliv). Et illud quod in eodem psalmo legitur: *Fidelis Dominus in omnibus viis suis, et sanctus in omnibus operibus suis* (ibid.). Benedicendus quoque in majestate sua. Quem ordinem videtur servasse propheta, ubi ait: *Benedictus Dominus Deus Israel, qui facit mirabilia solus: et benedictum nomen majestatis ejus in æternum* (Psal.

A LXXI). Nam pro donis suis eum benedicens præmeret: *Sit nomen ejus benedictum, ante solem permanet nomen ejus; et benedicentur in ipso omnes tribus terræ* (ibid.). Retribuitur autem sic benedictibus Deum larga Dei benedictio: aliquando in affluentia temporalium; aliquando in exteriorum eminentia gratiarum; aliquando in spiritualium largitione virtutum: et hanc ultimam cæteris præferendam commendasse videtur Apostolus, ubi ait: *Benedictus Deus, qui benedixit nos omni benedictione spirituali in cælestibus* (Ephes. i). Nam cæteræ benedictiones communiter dantur et bonis et malis: imo frequentius malis quam bonis. Sed non est invidiose aut avaro occultanda aut retinenda a bonis, quia qui abscondit frumenta, maledicetur a populis; sed sicut gratis accepta, et ita et gratis danda, pie est distribuenda. Distribuitur autem in minores a majori benedictio spiritualis, aut imprecando eis bona quæ nondum habent, sicut est illud, quod dictum est Rebeccæ a parentibus: *Crescas in mille millia; et possideat semen tuum portas inimicorum suorum* (Gen. xxiv). Aut congratulando eis pro bonis quæ jam habent, sicut illud Raguellis ad Tobiam: *Benedictio sit tibi, fili mi, quia boni et optimi viri filius es* (Tob. vii). Aut prophetando, sicut fuit benedictio Moysi ad Joseph dicentis: *De benedictione Domini terra ejus, de pomis cæli, et rore, atque abysso subjacente. De pomis fructuum solis ac lunæ, de vertice antiquorum montium, de pomis collium æternorum, et de frugibus terræ, et de plenitudine ejus* (Deut. xxxiii). In quibus verbis salvo altiori mysterio prædicta triplex benedictio invenitur expressa. De pomis enim et rore cæli, et abysso subjacente procedit benedictio, cum ex intimo cordis affectu homo pro gratuitis beneficiis Deum benedicit, dicens cum Propheta: *Clamabo ad Deum altissimum, Deum qui benefecit mihi. Misit de cælo et liberavit me. Misit Deus misericordiam suam, et veritatem suam* (Psal. lvi); et per hæc quasi cæli poma dulcissima liberavit me. De pomis fructuum solis et lunæ homo a Deo benedicitur, cum donis spiritualibus et temporalibus bonis ab eo cumulatur. De vertice autem montium antiquorum, sive de pomis collium æternorum, ad terram frugibus plenam descendit benedictio, cum de sublimitate vitæ sive doctrinæ doctorum orthodoxorum subditi debriantur; vel meritis et orationibus spiritualium virorum sola æterna quærentium, inferiores quique ac debiles a juvenantur. Latent tamen sublimiora quædam in his verbis mysteria, quæ si subtiliter enucleentur, portæ de qua loquimur, dignitatem et gloriam plenius reserabunt. Joseph siquidem Dominum nostrum Jesum Christum, non solum nomine, sed et fratrum venditione, et Ægypti dominatione, et occultorum prophetica interpretatione aperte præfigurasse, nemo qui dubitet. Terra autem ejus caro est intemeratæ beatæ Virginis Mariæ, de qua Christi caro processit, de sola Domini benedictione sancti Spiritus operatione concepta, cujus benedictionis mysteria Moyses in Spi-ritu

mirabiliter praevidens, mirabilius sub tanto verborum involucro praeunntiare curavit, dicens: *De pomis et rore caeli, et abyssu subjacente, etc.*

Ros caeli gratia est Spiritus sancti. Quaedam velut abyssi subjacentis exhalatio vis est humanae naturae, et animalis sensuum vegetatio. His duobus caro Virginis fecundata velut terra bona et optima, pomum non ligni scientiae boni et mali, sed ligni vitae ex se non interdicendum, sed omnibus exponendum, produxit. Hujus secundae generationis, scilicet incarnationis Christi mysterium, in prima caeli et abyssi creatione Deus mox figuravit, et velut quaedam poma odorantia viris spiritualibus praeeparavit. Nec contentus est haec poma sola amicis reponere, sed et Christi mysteria et Ecclesiae, velut poma fructuum solis et lunae eis voluit revelare. Quid enim aliud sensit videtur Propheta, qui ait: *Elevatus est sol, et luna stetit in ordine suo*, nisi quod elevato Christo ad dexteram Patris, velut sole justitiae in meridie constituto, et status Ecclesiae confirmatus, et Christianae religionis ordo sit solidatus? Quid ille qui ait: *Sol et luna steterunt in habitaculo suo* (*Habac. III*), nisi justitia et pace se invicem osculantibus, Christum et Ecclesiam post multas haereses in unitate fidei mansionis suae habitaculum posuisse? Sed et ipse Moyses non alia videtur poma odorasse, nisi Christi et Ecclesiae fructus eximios, velut solis et lunae poma suave olentia commendando. Hujus etiam pomis ad cumulum benedictionis adduntur vertex antiquorum montium, et poma collium aeternorum, fruges denique terrae et plenitudo ejus. Montes antiqui patriarchae et prophetae merito sunt intelligendi; montes pro virtutis humanae et divinae revelationis sublimitate; antiqui, pro factorum et dictorum suorum irrefragabili et summa auctoritate. Omnium autem patriarchalium promissionum et visionum, omniumque prophetarum locutionum et revelationum eminentior vertex Christi fuit humanitas: et summa eorum intentio, quae de Christi nativitate, baptismo, praedicatione, sepultura, resurrectione, et gloriosa ad caelum ascensione, in spiritu praevidebant, verbis praeunntiare, figuris et aenigmatibus praeagnare. Ad hunc verticem Moyses ipse ascendere cupiens, volens videre, quomodo rubus arderet et non combureretur, repressam praesumptionem suam humiliter confitetur, ubi audisse se dicit: *Ne appropies huic. Solve calceamentum de pedibus tuis; locus enim in quo stas, terra sancta est* (*Exod. III*). Quod ergo plene videre non potuit, plebeios multos manifeste visuros praevidit, et hanc eis benedictionem invidit, sine invidia tamen; ad amplectendam tantam benedictionis dulcedinem omnes his verbis posteros invitavit. Sed et poma collium aeternorum, si non praegustasse, tamen odorasse videtur; quae non solum odoranda, sed etiam degustanda praevidit benedictis, vel quando audituri sunt: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum* (*Matth. XXV*); vos enim estis qui permansistis mecum in tentationibus meis; et ego disposui vobis

A regnum, ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo (*Luc. XXII*); vel cum etiam in praesenti ascendente homine ad cor altum, ut exaltetur Deus, jam Christum secundum carnem non cognoscit; sed Christum Dei verbum et Dei sapientiam, Deo consubstantiali et coaeternum, adherendo aeterno factus jam ex parte aeternus, et secundum Apostolum fruendo Deo unus spiritus factus, ut velut collis aeternus poma non immerito proferat incorrupta. Sed ne noster Joseph tantum in caelestibus et montanis pasci, et non nisi in montanis cubare videatur, etiam fruges terrae, qui sunt quilibet fructus digni plenitudinis, et eos qui pleniores sunt, fructus justitiae, dicitur acceptare. Possent etiam aliter verba ista exponi; sed quia ad alia festinamus, breviter ea tangendo potius quam exponendo percurramus. Moyses igitur Jesum nostrum in Joseph benedicens (*Gen. XLIX*), et ipsius praecordia benedicens praedicans, primo capitis unguentum prosequitur, dehinc quomodo sit in membra diffusum, etiam usque in oram vestimenti descendisse describit. Capiti igitur unguentorum copiam caelitus infusam praecursoribus suis prospiciens, in pomis caeli caelicum castitatis ipsius odorem et incorruptum caelibatus ipsius notat candorem; in rore secundissimae charitatis ejus suavitatem; in abyssu subjacente subjectam et mitissimam ipsius humilitatem. His unguentis optimis caput nostrum in ipso suo exortu fragrasse, et ea a capite in membra defluxisse, satis ostensum est, cum de fundamentis antea tractaretur. Sed quae in capite fuerunt poma caeli, in membris poma solis et lunae dicuntur; quia quae consortes habuerunt per gratiam et industriam, Christus habuit per naturam. Merito ergo solis et lunae poma nominantur, quae sub solis et lunae instabilitate mutabiliter obtinentur. Nam Christi virtutes supra solem et lunam invariabiliter constituisse firmiter asseruntur; et ne haec poma tam nova, tamque insolita, immatura forte aut marcescibilia viderentur; de vertice montium antiquorum, et de vertice collium aeternorum fuisse proponuntur. Vertex autem montium antiquorum fuit ad Patres antiquitus de Christo facta promissio, Unde Apostolus: *Abrahae dictae sunt promissiones, et semini ejus* (*Gal. III*). Omnium illarum promissionum summam, et velut verticem fulere illam, quae de Christo facta est, probatur, cum subditur: *Non ait et seminibus, quasi in multis, sed quasi in uno, et semini tuo, qui est Christus* (*ibid.*). Hanc autem promissionem testamentum vocat Apostolus, confirmatum a Deo per legem et prophetas. Non enim ex lege promissio, sed ad promissionis confirmationem et cooperationem propter transgressionem velut paedagogus posita est, ordinata per angelos, signa multa et magna operantes ad ejus confirmationem. Non solum autem per angelos, sed etiam prophetarum dictis praedictae promissionis confirmatum est testimonium. Ipsi enim promissionem de Christo factam intelligentes, et velut jam impletam in spiritu praevidentes, praeterita et futura

præsentialiter contuendo, quamdam æternitatis speciem sunt adepti, secundum illud Isaia: *Ventura annuntiate nobis; et dicemus, quia dil estis vos (Isa. xli).* Hi igitur, quot nobis in Scripturis suis de Christi adventu monimenta reliquerunt, tot quasi poma fragrantissima, quasi colles æterni protulerunt; et Christo reservanda, ac si poma in figurarum et ænigmatum calathis recondita concluderunt. Sciēbant enim secundum Salomonem, omnia poma nova et vetera Christo esse servanda. Vetera ut in eo implerentur, per eum aperirentur, ab eo distribuereutur, secundum illud: *Dedit dona hominibus (Psal. lxxvii);* nova vero, ut ea semper bona crearet, sanctificaret, vivificaret, benediceret ac præstaret. Nova sunt, de quibus ait Apostolus Dominum dixisse per Prophetam: *Ecce consummabo super domum Israel testamentum novum, dando legem meam in mentibus eorum, et non docebit unusquisque proximum suum dicens: Cognosce Dominum. Omnes enim scient me, a majore usque ad minorem (Hebr. viii).* Dicen. lo, ait Apostolus: *Novum, veteravit prius. Quod autem antiquatur et senescit, prope interitum est (Hebr. viii).* *Translato siquidem sacerdotio, necesse erat, ut et legis translatio fieret: et reprobo præcedenti mandato propter infirmitatem ejus, et inutilitatem, quod nihil ad perfectum adduxit, introductio fieret melioris, quod jurejurando stare promitteretur in æternum (Hebr. viii),* dicente Propheta: *Juravit Dominus, et non penitit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech (Psal. cix).* Ea igitur quæ ad sacerdotium novum et testamentum spectant, secundum ordinem Melchisedech, semper bona sunt; et, sicut sacerdotium æternum, ita et ipsa immutabiliter bona a Deo creata, quando secundum virtutem vitæ insolubilis ab eo sunt instituta; sanctificata, quando per Christi mortem facta sunt ad propitiandum efficacia; vivificata, quia Christi resurrectione non solum ad accipiendam vitæ indissolubilis virtutem, sed etiam ad dandam, a Deo sunt benedicta. Unde dicitur in Canone: *Benedicis, et præstas nobis, id est quæ in se sunt benedicta, ut habeant; benedicis, ut conferant nobis vitam.* Ne autem unguento capitis sola proximiora membra perfusa viderentur, etiam simplicium et plebeiorem hominum pii actus ac devoti affectus ad nostri Joseph benedictionem, velut fructus humiles et de locis planioribus et inferioribus procedentes pertinere dicuntur. Sed quia hi fructus ante adventum Christi in eis qui eum futurum expectabant semipleni inveniebantur; in terræ plenitudine, illi qui post adventum ejus a credentibus in eum populis plenius sunt exhibiti, denotantur.

Totius igitur multiformis hujus benedictionis, velut cælestis cujusdam unguenti ex variis speciebus a cælesti pigmentario confecti, plenitudo ad nos est per beatam Virginem, quasi per quamdam portam luce clariorem transfusa: unde et ab angelo dicta est in mulieribus benedicta; non solum quia Evæ maledictio per eam est in benedictionem conversa;

A sed quod etiam ea mediante spiritualium a Deo accipere meruimus benedictionem, et benedicendi minoribus, per Jesum accepimus potestatem, donec tandem in fine omni cælesti benedictione et gratia repleti, solum jam Dominum laudare et benedicere habeamus, dicentes: *Benedictus qui venit in nomine Domini (Psal. cxvii);* et cum Elizabeth ad Mariam: *Benedictus fructus ventris tui (Luc. i).* Exaltabitur siquidem Dominus solus in die illa; et velut in Resurrectionis octava completa generali Circumcisione, ut jam neque nubant, neque nubantur, sed penitus tollatur de medio membri genitalis officium, quod per abscissionem præputii Abraham ostensum est, interim castigandum, ex tunc nomen Jesu quam sit super omne nomen benedictum, adorandum atque laudandum, luce clarius omnibus apparebit: tunc vere hoc nomen oleum effusum erit, quo primo per Gabrielem archangelum Mariæ infusum, clausum apud eum septem diebus permansit, et die octava per eam non tam effusum quam revelatum fuit; quia pauca adhuc erant vasa, quæ tantam olei plenitudinem capere sufficerent, et nondum venerat hora illa, qua mortuo viro vasa vacua non pauca mutuo inveniret, quibus oleum infusum, usque ad effusionem exeresceret. Usque hodie hoc oleum vasis vacuis infundere Maria non cessat, et nominis hujus suavitate in expertis divinitus revelatam velut lactis dulcedinem ex uberibus maternis instillat. Et licet hoc oleo perfusæ adolescentulæ nimis eum diligere dicantur et nomen ejus oleum lateantur effusum, interim tamen, dum peregrinamur a Domino, infusum potius fatendum est, quam effusum; et currere dicendæ sunt adolescentulæ potius in odore, quam in unguenti exinaniti et consummatæ charitatis ardore (*Cant. i*); nec stabit hoc oleum, donec vasa deficiant, et conscientiarum ostiis apertis quæque virgo sapiens de hoc se oleo a suo redimat creditore; et de cætero ad victum et vitam tanta olei sufficiat plenitudo. Hoc nobis, o beata Maria prima de utero tuo, postea de ore profluxit, et quem pariendo prima mundo perditam salutem edidisti, prima etiam nominando ejusdem salutis gratiam prodidisti. Tu Salvatori mundi intranti mundum porta exstitisti; tu accedentibus pastoribus ad eum porta patuisti. Per te magi eum minoribus stella præduce et portam ostendente ad eum intraverunt. Per te usque hodie fideles omnes ad eum accedentes, te portam, te mediatricem, te magistram habere gloriantur. Tu siquidem introducis ad Jerusalem, testimonium fidei perhibendo; tu mediatrice es ad veniam pro peccatis credentium filium interpellando; tu magistra adveniendam gratiam, exempla vitæ et disciplinæ omnibus ostendendo. Tu tuam porta mihi digneris esse ad Filium, interim Incarnationis ejus et civitatis suæ peregrinantis mysteria revelando, tandem ad civitatem regnantem et triumphantem in cælis post Liæ lippitudinem accedenti, non Rachelis, sed tuam et filii tui pulchritudinem sine speculo et ænigmate revelata facie ostendendo (*I Cor. iii*). Sed

ecce dum ad portam duodecimam jam per eam intratūri in civitatem Domini pervenisse videmur, ipsius portæ gloria, decore et dignitate stupefacti, solitum sermonis modum excessimus, a lectore veniam postulantes, si uno adhuc sermone a civitatis ingressu portæ hujus gloriam speculando eum paululum retardamus. Nihil enim gloriosius in tota civitate postmodum apparebit, præter eum, qui ipsius portæ et civitatis fundamentum est et fundator, initium et finis, conditor et dominator. Ipse autem semper Alpha et Ω sit nostri sermonis, etc.

TRACTATUS XII.

DE GLORIA PORTÆ DUODECIMÆ VIRGINIS Mariæ.

De portæ duodecimæ gloria locuturi, et gloriosa quæ de ea dicta sunt ad memoriam reducturi: primo Moysen, qui primus de ea scripturus calceamenta detraxit, in medium adducamus; deinde per ordinem alios qui de ea scripserunt, diligenter quid quisque pro suo officio, pro loco et tempore ad ipsius portæ consummationem decoris obtulerit, attendentes. Primus itaque Moyses velut calamum mensuræ ad metiendum virgam accepit, et obtulit ad portæ spatia designanda; secundus Josue solem jam declinantem stare fecit ad ipsam designationem plenius consummandam, et clarius agnoscendam. De libro quoque Judicum Gedeon aream obtulit ad ædificandum, et vellus ad exsiccandum solum areæ ante purgandum (*Paralip. xxix*). De libro Regum David lapides, aurum, argentum, ferri, æris, lignorumque immensam copiam obtulisse probatur. Salomon thronum eburneum obtulit ad quiescendum (*III Reg. x*). Ezechias aquam piscinæ superioris per aquæ ductum avertit subter, et induere fecit in piscinam urbis interforem, in quiescentium sive operantium usum (*II Paralip. xxxii*). Isaias florem singularis decoris depinxit, qui cæteris omnibus cælaturis in portæ ornatu emereret (*Isai. xi*). Jeremias agrum figuli, in quo necessaria omnia congregarentur, et congregata portæ usui aptarentur, triginta emit argenteis; emptum ad hoc offerens, sicut constituit ei Dominus (*Jer. xxxii*). Ezechiel quatuor rotas plenas oculis in circuitu ipsarum quatuor paratas et volubiles vidit ad quævis necessaria ferenda et transferenda (*Ezech. i*). Omittimus alios brevitate causa, duodecim scilicet prophetas, Daniele et alios, qui inter agiographa computantur, qui omnes officiosissime in opus hujus portæ quod habere potuerunt melius, obtulerunt. Nos quoque pro modulo nostro portæ hujus gloriam, ne dicam attolere, sed saltem a longe prospicere cupientes, ea quæ breviter tangendo posuimus, breviter exponendo auxiliante Domino percurramus. Quid igitur per virgam Moysi (*Exod. iii*) melius intelligimus, quam beatam virginem Mariam, fide rectam, flexibilem humilitate, integram virginitate, de qua legitur: *Egredietur virga de radice Jesse?* (*Isai. xi*.) De hac egressus est ille serpens, qui exaltatus in cruce læsis a serpente antiquo suæ visionis medicinam paravit: qui tandem, morte superata, velut cauda mortaliæ constricta, per re-

A surrectionem suam naturam humanam multis miseriis et corruptionibus distortam in virgæ rectitudinem reparavit. Per hanc virgam diversis sunt plagis afflicti Ægyptii. Per hanc onus illud Ægypti completum est, quod legitur in Isai: *Ecce Dominus ascendet super nubem levem, et ingredietur Ægyptum, et movebuntur simulacra Ægypti, et corejus tabescet in medio ipsius* (*Isai. xix*). Per hanc filii Israel ab Ægyptiis liberati mare sicco vestigio transierunt. Per hanc aquæ maris divisæ, aquæ mæra dulcoratæ, aquæ de silice reperiuntur excusæ. Ad tactum siquidem hujus virgæ tentationum impetus dividuntur, cum parvuli tenentur cogitatus, et ad petram Christum alliduntur. Aquæ etiam sacri eloqui dulcorantur, cum in manu hominis involutus liber in ore comedentis efficitur mel dulce. Aquæ quoque de silice producuntur, cum Christo respiciente induratum quemlibet in peccato, compunctionis lacrymæ proferuntur, juxta illud propheticum: *Flabit spiritus ejus, et fluent aquæ* (*Psal. cxlvii*). Hac virga folia et nuces ex se mirabiliter proferente sacerdotium est Aaron confirmatum, et virgæ pastoralis mysterium præsignatum. Merito a Moyse intra arcam testamenti cum manna et tabulis est hæc virgula collocata, præsignante Spiritu sancto manna divinæ bonitatis, et doctrinæ spiritualis scientiam, disciplinæ virgula mediante, nobis a Domino ministranda: quæ tria Propheta desiderando petere videbatur, cum diceret: *Bonitatem, et disciplinam et scientiam doce me* (*Psal. cxviii*).

C Virgæ quoque pastoralis forma eadem representat, cum monemur, virgæ aculeo velut disciplinæ correctione pungere pigritantes, doctrinæ suavitate velut uncino superiori retrahere fugientes, sive attrahere recusantes, benignitate denique compassionis humanæ sustentare vel sublevare, velut quodam baculo, corruentes. Hujus virgæ mysterium in diversis sacre Scripturæ locis nobis est multipliciter commendatum. Nam et Esther virgæ auræ summitatem osculans legitur confortata (*Esther. xv*); et Dominus in virga ferrea subditos rectorum promittitur (*Psal. ii*), et virga directionis virga regni ejus describitur (*Psal. xlii*). Virgam quoque virtutis, quæ ex Sion legimus emittendam (*Psal. cix*); quæ, ut breviter tangendo potius quam exponendo, perstringamus: virga auræ, Christi est rectitudo naturæ; virga ferrea, rectitudo vitæ; virga directionis, rectitudo doctrinæ; virga virtutis, rectitudo potentiæ, qua licet libere et manifeste uti potuisset; voluit tamen eam sub humilitate humanæ infirmitatis abscondere, donec ad iudicium veniens, eos qui ad ejus correctionem corrigi noluerunt, nec ipsius rectitudini conformari, non solum virga potentiæ feriat, sed etiam extremæ sententiæ malleo rectissime conterat et confundat. Ne tamen penitus ignoraretur, et incognita minus timeretur, partim eam miraculis mundo innotuit: inferno per sui expolationem, plenius mundo per suam resurrectionem, plenissime et manifestissime eam ostensus, cum

apparente ex Sion specie decoris ejus, manifeste venit Deus noster, et non silebit. Ignis in conspectu ejus exardescet, et in circuitu ejus tempestas valida (Psal. XLIX). Interim virga doctrinæ ejus dirigit ignorantes; rectitudo vitæ ejus, quæ velut virga ferrea inflexibilis fuit ad culpam, corrigit et provocat reluctantes. Rectitudo naturæ, licet pro regali progenie, sive pro eo quod talis tanque recta est assumpta, qualisquamque recta a recto Deo in primo homine est creata, virga aurea dici possit; tamen specialiter pro animæ incorruptione virga aurea rectius appellatur. Ea siquidem, sicut virga urnæ aureæ in arca fœderis fuit juncta; sic in una Christi persona fuit divinitati conjuncta. Nam quod apud Jeremiam virga ollæ testæ conjungitur (Jer. 1), illud innuere videtur, quod in eadem persona caro spiritui est conjuncta, et velut testa ferro absque omni carnalis concupiscentiæ repugnantia est subjecta. Sed, sicut virga ferrea conterit et comminuit reluctantes, ita virga aurea contritos et humiliatos erigit ad spem vitæ, et ad gratiam reparat obsequentes. Bene autem quam David ferream dixit (Psal. 11), Jeremias videre se asserit vigilantem; quia Christus nec in aliquo flexus, nec unquam obdormisse, nec vel in modico dormitasse invenitur ad culpam; sed, sicut vigil et sanctus apud Danieleon jubet arborem præcidendam (Dan. 17), sic et apud Jeremiam virga vigilans ollam succensam, et apud David virga ferrea vas figuli confringere perhibetur.

Virga quoque aurea, sed et ferrea beata Dei Genitrix dici potest. Aurea, vel quia atavis edita regibus, vel quia aurea virga primæ matris Evæ florens rosa processit; vel quia gratia plena et inter mulieres benedicta mediante benedicto fructu ventris sui, in carne filii sui est divinitati conjuncta, ita ut illud quod dictum est ei ab angelo: Dominus tecum (Luc. 1), sicut est omnibus fidelibus commune, ita ei fuerit speciale. In aliis enim Deus dicitur esse per gratiam, ei autem ita divinitatis suæ infudit essentiam, ut ex ea etiam humanam sibi univerit naturam. Ei ergo merito antonomastice dicitur, Dominus tecum (Luc. 1), in qua non solum luit per gratiam, sed ipsius etiam divinitatis plenitudo, sicut ait beatus Apostolus, corporaliter habitavit (Coloss. 11). Unde et ex ea tanquam sponsus processisse legitur de thalamo suo (Psal. XVIII), nam et prius fuisse in ea per gratiam, sicut et in cæteris, imo eam singulari præ cæteris gratia ditatam testatus fuerat Angelus dicens, Ave gratia plena (Luc. 1). Ac si diceret, Multæ filiæ congregaverunt divitias, tu supergressa es universas (Prov. XXXI). Ipsa siquidem maturior Sara, sapientior Rebecca, Lia fecundior, Rachele gratior, devotior Anna, castior quam Susanna. Ipsa gratiæ plenitudinem, quam aliæ divisim habuerunt, totaliter creditur accepisse, et absque interpolatione continuo possedisse. Vel gratia plena dicta est, quia charitatis munere, sine qua omnis gratia fallax et vana est pulchritudo; sine qua nihil est, quod possit prodesso, ita repleta fuit, ut in hac perfectione

A nec primam similem visa sit, nec habere sequentem.

Hujus aureæ virgæ summitatem Ecclesia velut altera Esther in altari quotidie osculatur (Esther. xv), et osculando promeretur, ut Aman in Antichristo adversus populum sanctorum non diu prævaleat; et ut Mardochæus, imo in Mardochæo Petrus, vel in Petro Ecclesiæ Romanæ pontifex patruelis ejus, qui solus ante Aman genua non curvabit, honore regio dignus inveniat. Vel si summitatem virgæ aureæ libet intelligere consummationem regni sæcularis, et finem regniæ potestatis: tantam opinari possumus circa finem sæculi, Antichristo sublato de medio, unitatem fore inter sæcularem et ecclesiasticam potestatem; ut se videantur invicem osculari, et non tam Assuerus quam Mardochæus dominetur in regno, quod mox Christus traditurus est Deo et Patri. Virgam quoque ferream dicimus beatam Mariam, non ferream in miserando, sed ferream in sustentando; non in subveniendo ferream, sed in subvehendo. Non enim est baculus arundineus tantum, imo plus quam ligneus, quia quantum ferrum ligno præminet in fortitudine, tantum beata Maria supra omnem humanum modum virtute est induta ex alto, Spiritu sancto superveniente in eam, id est supra solitum veniendi in homines modum in eam descendente, et virtute ei Altissimi obumbrante. Libenter has virgas, quas a vero Jacob in canalibus Scripturarum invenio positas, diutius immorando conspicio, ut in earum contemplatione sensus spirituales concipiam; ne si forte carnaliter concupiscendo concipiam, concupiscentia ipsa cum conceperit, pariat peccatum; et Gabaonitæ mei non tam mihi aquam compunctionis comportent (Josue 15), quam vetustatis opera ingerendo lumbos meos repleant illusionibus; et efficiantur non solum nomine, sed et re illusores. O quoties a Gabaonitis imaginationum mearum memini mihi illusum: et ore Domini non interrogato de cibariis eorum suscepisse, ita ut contemplationis lumine velut quodam mihi sole justitiæ occumbente, continuis vix tandem precibus obtinerem, ut staret sol contra Gabaon; et si non proficeret lumen contemplationis, saltem non deficeret calor devotionis: maneretque dilectus meus mecum, magis precum assiduitate coactus, quam puritate affectuum oblectatus. Heu tunc ovium mearum serotini erant conceptus. Nam qui primi temporis fuerant, Jacob cooperante (Genes. xxx), vario et diverso colore mysticorum sensuum apparebant respersi. Tunc quippe in lumine Domini lumen videns, aspiciebam non solum prædictas virgas, sed et populeas virides, et amygdalinas, et ex platanis positas in prædictis canalibus, et tanta varietate oblectatus, in ipsis virgis Noe, Daniel, et Job, contemplabar exempla. In Noe velut in platano exaltata juxta aquam in plateis, doctrinæ rectitudinem admirabar. In Job velut in amygdalo facili decidentium florum et fructuum ubertate gaudente, fidei rectitudine delectabar. In Daniele velut in populo viridi, intelligentiæ

rectitudine jucundabar. Accelebat etiam, ne similitudo satietatis mater aliquod fastidium generaret, varietas amplior: cum et in decorticatis et spoliatis tunica sollicitudinis sæcularis apparebat candor castitatis; in hac quæ decorticata non fuerat, viror humilitatis; in omnibus lenis teneritudo charitatis, sive ad compassionem proximi, sive ad puriorem dilectionem Dei. Et has mihi omnes virginum varietates illa una regalis virgula de radice Jesse egressa pariebat, quam David astantem a dextris Regis circumdatam vidit varietate (*Psal. XLIV*) Salomon ascendentem sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ et thuris (*Cant. III*); Moyses ut rubi virgulam ardere et non comburi (*Exod. III*). Ipsa aiquidem merito a dextris Regis visa est astare, quæ de tota massa corruptæ et incurvæ in Eva humanæ naturæ prima et sola infaustum nomen Evæ in suave illud *Ave* convertere potuit et mutare. Ipsa namque sinistram, quam Eva elegerat, omnino deserens, totam se convertit in dexteram: et spreto terrenis et carnalibus deliciis imagine terreni deposita, cœlestia et æterna eligendo imagine cœlestis se induit; et Dei in se similitudinem, quam primus homo rectus a recto Deo factus in rectitudine acceperat, Spiritu sancto eandem rectitudinem in ea reparante, et spiritum rectum innovante plenissime in ea, reformavit. Recta ergo astare dicta est, quæ tam recta effecta est: et a dextris Regis, quæ Regi facta est tam proxima, quam conformis. In vestitu quoque deaurato, quia lumine sapientiæ velut auri irradiata fulgore; unde et amicta sole visa est a Joanne lunam habens sub pedibus suis (*Apoc. XII*). Lunam aiquidem humanæ rationis, substramentum habuit naturalis affectionis, quia humani affectus in ea non casu aut impetu ferebantur; sed illustratæ rationis moderamine regebantur. Et hoc quidem deorsum in transitu præsentis vitæ, velut luna in nocte. Sursum vero in dextera contemplationis velut in die amicta erat sole, quæ alibi in ipso sole posita fuisse describitur; quia non solum luce sapientiæ usæ est ut vestimento, sed ei unita, posita et fundata velut in fundamento. Vel posita in sole dici potest; quia sicut in horologio gnomonem facimus prominere, ut quasi in solem porrectus solaris cursus horas designet diurnas; sic divina sapientia beatam Virginem velut virgam rectissimam humano generi gnomonem constituit; ut per eam quantum a lumine sapientiæ deflexerit, humana natura cognosceret, et in ea viam redeundi ad primum punctum suæ originis inveniret. Duodecim aiquidem sunt horæ diei, ad quarum decimam consummandam sol sapientiæ divinæ humanam naturam instituit, ut novem ordinibus angelorum perlustratis, velut decima tandem hora homine illustrato, mediante Spiritu sancto semper ad Patrem velut ad suum rediret principium; duodenarii in eo complens perfectionem, ita in eo manens, ut nullus sit excessus; ita exiens ab eo, ut nullus recessus; ita ad eum rediens, ut nullus fiat accessus. Ab hac

A tanti luminis claritate homo cum in tanto honore constitutus esset, veniente sibi pede superbiæ expulsus est, et non potuit stare: et comparatus jumentis insipientibus de die divinæ claritatis dejectus est in profundissimam noctem humanæ cæcitatæ.

Per hanc noctem transierunt omnes bestię silvæ, et ab Adam usque ad Mariam tenebræ permanserunt super faciem abyssi, donec tandem adveniente temporis plenitudine sol divinæ sapientiæ qui in suo candore ab homine videri non poterat, beatæ Mariæ velut cuidam humani horologii se junxit gnomoni; et umbram carnis quam a sua natura non habebat, de nostro accepit gnomone; ut qui in suo fulgore a nobis videri non poterat, saltem in nostræ infirmitatis umbra caperetur; et juxta Prophetam, in tali viveremus umbra; sive secundum Salomonem, in diu desiderati umbra sederemus (*Cant. II*). Et ista est dies, quam nascendo de beata Virgine fecit Dominus, horis eam duodecim mirabiliter percurrendo consummans, et in nostro nobis eas gnomone designans. Primam aiquidem hujus diei horam habuimus in Christi annuntiatione, secundam in ejus nativitate, tertiam in circumcissione, quartam in apparitione, quintam in ejus oblatione, sextam in fuga ejus in Ægyptum, septimam in baptismate, octavam in apostolorum vocatione, nonam in transfiguratione, decimam in novi Paschæ institutione, undecimam in passione, duodecimam in inferni spoliatione. In hac duodecima hora visus est sol Christus occubuisse, et sepultus ad locum suum, id est ad terram, de qua carnem sumpserat, rediisse. Unde expavescens sol iste visibilis, etiam ipse non dando lumen suum visus est occidisse. Unde ait quidam sapiens: « Non erat mirum apud superos tenebras esse, cum sol descendisset ad inferos (*S. Maximus hom. II in festo Paschæ*). His duodecim horis consummatus est dies justitiæ, succedens diei culpæ, præcedens diem gloriæ, de quibus diebus videtur scriptum. *Viticabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos* (*Ose VI*). Nam de tertia, id est de die gloriæ, videtur Salomon præmissum de die justitiæ. *Oritur sol et occidit, et ad locum suum revertitur*, subjecisse. *Ibique renascens gyrat per meridiem, et flectitur ad aquilonem* (*Eccle. I*).

D Re:atus aiquidem sol Christus in resurrectione consummata die virtutis, habitantibus in regione umbræ mortis initiavit diem æternitatis; imo errantibus in die mortalitatis illuxit dies æternitatis. Hujus diei prima fuit hora resurrectionis, a qua cœpit sol Christus reverti decem lineis per gradus quos descenderat. Primam lineam implevit in homine, per dies quadraginta apparens discipulis, et loquens de regno Dei. Novem lineas in novem implevit ordinibus angelorum, sicque a die ascensionis usque ad diem pentecostes decem gyrando diebus ad summum eroditur meridiem pervenisse. Inde tandem ad aquilonem flectetur, cum veniens ad iudicium, illum qui latera aquilonis elegit primo prorsus dejiciet: postea propriam aream purgans, et paleas tradens igul

inextinguibili, grana in horrea congregabit, et tradens regnum Deo et Patri, eidem per omnia æqualis luce clarius apparebit. Interim *judica mihi, quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie* (Cant. 1), et qui de meridie tua radios tuos apostolis expandens, variis eos linguis ditasti, assistentis a dextris tuis reginæ varios nobis ornatus ostendens, sive in varietate virgarum, sive in multiplicitate stellarum. Nam et post cætera quæ prædicta sunt, visa est etiam habere in capite coronam stellarum duodecim. (Apoc. xii). Hanc coronam credo esse gloriam et honorem, quo beata Virgo coronatur et honoratur in præsentī Ecclesia, in qua duodecim festivitātibus tanquam stellis totidem, tam in se quam in filio suo, colitur et glorificatur. Harum prima est Virginis ipsius nativitas, secunda filii annuntiatio, tertia ejusdem ortus, quarta circumcisio, quinta ejus per stellam declaratio; quæ, etsi in hac festivitate tantum apparuisse describitur, tamen nulli aliarum sua stella deesse cognoscitur, per quam salutis humanæ gradus aliquis declaratur; sexta, festum purificationis, septima, octava et nona triduum passionis, decima resurrectionis, undecima ascensionis, duodecima propriæ assumptionis. Vel si moraliter libet has stellas intelligere, dicamus eas duodecim virtutes, quas fructus Spiritus Apostolus enumerat, dicens: *Charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas* (Galat. v). Harum virtutum merita sibi Virgo accumulans, earumdem præmiis velut stellis totidem creditur a Deo coronata. Per castitatem siquidem abdicavit illicita desideria; per continentiam alienavit sibi superflua; per modestiam moderata et etiam necessaria; per fidem respectum habuit potius ad æternam, quam ad præsentia bona; per mansuetudinem se exhibuit socialem; per benignitatem liberalem; per bonitatem servavit in obsequiis simplicitatem, secundum illud. *Qui tribuit in simplicitate* (Rom. xii). Per longanimitatem perseverantiam, patientiam persecutionibus exhibuit, ne frangeretur; pacem, ne turbaretur; gaudium, ne accideretur; per charitatem ad ultimum quæ est vinculum perfectionis, prædictas colligavit et consummavit virtutes (sicut solent auro in corona pretiosi lapides colligari), cavens ne privato aliquo amore coronæ claritas fuscaretur. Vel sic, casta fuit affectu, continens ab actu. Est enim continens actu, qui non est castus affectu. Et est castus affectu, qui non continet ab actu: qualis credendus est fuisse Abraham. Modesta victu et habitu, fidelis sine ruga simulationis; mansueta, ne inaccessibilis; benigna, ne inexorabilis; bona, ne implacabilis; longanimis, ne inconstans et variabilis: patiens, ne irascibilis; pacifica, ne perturbabilis. His decem virtutibus coronæ circulus consummatur: et forte ipse est denarius qui laborantibus in vinea moralis actionis, consummato opere pro mercede datur. Sicut enim denarius Regis præfert imaginem, sic

A pax quæ decimo constituitur loco hominem Filium Dei facit, et paternam imaginem in Filio representat, juxta illud Evangelicum: *Beati pacifici, quoniam Filii Dei vocabuntur* (Matth. v). Alibi quoque in Evangelio quæ sit ista pax edocetur, cum dicitur: *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris* (Matth. xi). Ecce hanc requiem parit humilitas; imo non aliud est hæc pax, quam ipsa humilitas.

Quid enim nocere potest bono æmulatori; quid perturbare hominem vilia de se sentientem, vilitate gaudentem, de illatis injuriis et contumeliis gloriantem? Sic quippe humilitatis magister contumeliis et tormentis interrogatus, nec contumeliis turbari, nec tormento potuit superari. Bonus denarius humilitatis, qui dum totum quod est summo attribuit largitori, non solum decimam, sed et primitias honorum suorum summo exhibet sacerdoti, coronæ denarii principium uniens fini, ut in unum coeant alpha et omega. Coronæ cum principium obtineat castitas, quæ per incorruptionem proximum Deo facit hominem, et similem; et finem concludit humilitas, quæ est castitas animæ; per quam cum solus Deus glorificandus cognoscitur, bona voluntas hominis ad pacem componitur; et non solum imago Dei, sed et similitudo in homine reparatur. Hæc corona gratia Dei operante et gratiæ Dei homine cooperante, in præsentī vita perficitur; et secundum prophetam corona gloriæ nominatur (Isa. lxi). Quæ vero sequuntur, gaudium scilicet et charitas, velut duo hemisphæria sphæeræ prædicti circuli superaddita, diadema regni perficiunt; ipsa tamen in præsentī vita non solum non perfici, sed et dimidiari vix possunt. Unde et factum esse dicitur silentium in cælo, quasi media hora (Apocal. viii).

Propheta dies illos vocat dimidios, in quibus dum adhuc orditur, succiditur. Hæc igitur in summitate sibi cohærentia, ut circulo coeant, deorsum a se invicem disparantur, et tunc singula quæque locum sortita decerent. Gaudium siquidem a leva protensum in dexteram, suo hemisphærio cognitionem præterdit veritatis; charitas suo hemisphærio a tergo tendens in faciem, cæteris omnibus supereminet: et præcellens cætera quasi spiritus principalis confirmat et consolidat in amore virtutis. Huic in summitate cohæret gaudium, quod parit notitia veritatis, quoniam sursum et ibi anima adhærens Christo unus spiritus est; amor ipse notitia est, et una et summa ibi virtus est, amare quod videas, et videre quod ames. Sic quippe per charitatem anima unitur verbo, sicut corona unitur illi, de quo tota pendere cernitur, lapidi, ut merito dicatur corona de lapide pretioso; non quod sit tota de substantia lapidis; sed quod de plenitudine pretiosissimi lapidis Christi, quidquid pretiositatis aut pulchritudinis habet, credenda sit accepisse. A Christo siquidem emanat ad animam, quidquid percipit gaudii de notitia veritatis, quidquid meriti de amore virtutis. Ab ipso siquidem est gaudium, quod in-

funditur homini de contemplatione invisibilis et creatæ essentiæ: quod cœnum temporalium bonorum pertransiens, parit contemptum mundi. Ab ipso etiam velut ineffabile gaudium emanat, quod infunditur homini de contemplatione invisibilis et increatæ essentiæ, quod dexteram amplexans parit in homine contemptum sui. Hoc ipsum in eo notatur, quod arca propitiatorio, propitiatorium alis cherubim tegebatur. Et sicut ex contemplatione invisibilium creaturarum visibilium amor obducitur; sic ex contemplatione creatricis essentiæ amor sui spiritus et creatorum omnium temperatur. Felix anima, cui temporalia bona velut lævam dilecti propitulari habenti sub capite, lætitia spiritualis de veritate contemplatione concepta, contemptum omnium temporalium parit; et per contemptum omnium otium parat, quærendi studium reparat; et ad vacandum et videndum quam suavis est Dominus, incessanter invitat. Hæc tam feriata, tamque occupata inquisitio, hemisphærium gaudii spiritualis a suis terris initiat, secundum illud Prophetæ: *Lætetur cor quærentium Dominum (Psal. civ)*. Hinc anima perfecta lectuli otio, et nocturni silentii opportunitate captata, quærendo circumeundo ad superiora conscendit, donec se ipsam pertransiens transeat in dilectum; et fruendo eo invenisse se quod quæsierat, gloriatur; et tenere fortius statuat, ne avolans elabatur. Si autem vocem dilecti audierit dicentis sibi: *Averte oculos tuos a me, quia ipsi me faciunt avolare (Cant. vi)*, parit humiliter, licet invita; dexteram tamen gestiens retinere, tota interium in gratiarum actione versatur: gustatæ abundantæ memoriam suaviter eructans, secundum, illud. *Cogitatio hominis confitebitur tibi; et reliquæ cogitationis diem festum agent tibi (Psal. lxxv)*. Cogitatio siquidem in summo sola soli Domino consistitur; deorsum recordatio diem festum agere dicitur, cum multis gratias agendo delectatur. Non est hoc gaudium de vanitate, non de concupiscentia oculorum, nec de vitæ superbia; quo gaudio dictus est gaudere mundus a Domino, ubi ait. *Mundus gaudebit, vos autem contristabimini: sed illud, de quo subjungitur, tristitia vestra vertetur in gaudium (Joan. xvi)*. Et illud, de quo ait Prophetæ: *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine, delisti lætitiæ in corde meo (Psal. iv)*. Et alibi *Euntes ibant et fœbant, mittentes semina sua. Venientes autem venient cum exultatione; portantes manipulos suos (Psal. cxxv)*. Tales manipulos exultationis, quales prædiximus, de agro piæ actionis profert laboriosum exercitium studii spiritualis. Unde Apostolus: *Disciplina que ad præsens est, non videtur gaudii, sed mœroris; postea vero exercitatis per eam pacatissimum fructum afferet (Hebr. xii)*. Audivimus fructus gaudii; quæramus fructus charitatis. Charitatis hemisphærium a dorso dictum est protendi in faciem. Dorso siquidem onera imponi, atteri etiam flagellis dorsum solet. Unde Prophetæ: *Super dorsum meum fabricaverunt peccatores (Psal. cxxviii)*. Usque ad tales fabricatores

extendit se charitas per compassionem, multo amplius compatiens persecutoribus, quam patiens a persecutoribus: quod manifestissime apparet in S. Stephano, ut omittamus illam incomparabilem Christi charitatem, qua pro suis persecutoribus exoravit dicens: *Pater, dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt (Luc. xxiii)*. Non contentus orare, addidit et excusare. Stephanus suis lapidatoribus orando compatiens, aspera invectione eos redarguendo, zelum suæ compassionis manifestat, dicens. *Incircumcisi cordibus et auribus, vos semper Spiritui sancto resistitis (Act. vii)*. Sive ergo arguat, sive obsecret charitas, officium compassionis exsequi comprobatur. Quanto autem per compassionem amplius in imis velut a posterioribus affligitur, tanto defæcator et purior ad summa dilatatur, et summo angulari lapidi Christo, qui vere factus est in caput anguli, vicinior coaptatur. Ubi quia terrena inhabitatio sensum multa cogitantem moram facere diutinam non permittit, descendendo in faciem carnis se extendit, dum per congratulationem illis qui se ad anteriora extendere contendunt humiliter congratulando consentit, a dorso fletus cum fletibus, a facie cum gaudentibus gaudens. In hunc igitur modum virtutum omnium regina charitas, et soror ejus lætitia spiritualis, in summo residentes nutuis complexibus uniuntur, ineffabilia et dulciora super mel et favum oscula permiscentes; ita quod non jam duo dicendæ sint, sed una perfruitio summi boni; quæ vere finis præcepti, finis legis, finis totius consummationis, finis laboris et portus quietis. Quod si moraliter hanc coronam libet interpretari; melius hoc in locum illum servamus, ubi portæ istius faciem coronis aureis curabimus adornare.

In his omnibus varietatibus ab illa Trinitatis simplicitate, quæ in fundamento ostensa est, nequaquam receditur; cum ubique una Trinitas et trina unitas expressa reperitur. Ecce enim, ut cætera prosequamur, habemus in virgula fumi myrrham castitatis, cujus actus est mortificatio; thus humilitatis, cujus actus oratio; habemus ignem charitatis: quo succensæ prædictæ species subtilissimum, suavissimum, ac purissimum emittunt fumum, quo et sordes purificentur et olfacientes delectentur, et intuentes illuminentur. In rubi quoque virgula habemus per ruborem pudorem castitatis, per aculeos humilitatem continuæ pœnalitatis, per ignem non consumentem suavissimum ardorem charitatis. Hoc igne succensa B. Virgo Maria civitatem nostram velut porta lucis purificare, jucundare; illuminare, sumo [forte flamma] excellentissimæ suæ opinionis non cessat; meritis purificans, beneficiis jucundans, exemplis eam illuminans et inflammans. Et hæc dicta sint pro virga mensuræ et solis statione, quæ Moyses (Exod. iv) et Josue ad portæ nostræ gloriam et decorem dicti sunt obtulisse (Josue x). Quæ duo in Cântico suo notasse videtur Habacuc, ubi ait: *Sicut et mensus est terram (Habac. iii)* Ubi enim

Christus sol noster moriendo dimensus est metas humanæ mortalitatis, ibi vere stetit et maxillas Leviathan hamo divinitatis sub esca carnis abscondito perforando, diabolum eiecisse et leonem rugientem leo de tribu Juda probatur superasse. Stat etiam nobis idem sol in hac porta; quia qui in contemplatione divinitatis suæ diu stare non possumus, opponente se mole corporis quod corrumpitur et animam aggravat, in suæ humanitatis humilitate suaviter requiescimus; et in ipsius factis et verbis velut in solis radiis lucis candorem et devotionis calorem reperimus, spectantes illud Salomonis: *Dilectus meus candidus et rubicundus* (Cant. v). Et in hac solis visione subtilius nos ipsos metimur, cum ex operum ejus comparatione, seu verborum indagatone, quantum ad eum profecerimus, sive quam longe adhuc ab eo distemus agnoscimus. Coarctat nos angustia jamjam finiendi sermonis, et cætera quæ sequuntur breviter transeunda indicit.

Quid igitur vellus Gedeonis (*Judic. vi*) aliud intelligimus, quam beatam Mariam, quæ humanæ naturæ velut ovi centesimæ, quæ errando perierat, tandem ad tegumentum et ornatum data esse cognoscitur? In hanc ros divinæ gratiæ cum tanta plenitudine placido se infudit illapsu, ut merito gratia plena dicta sit ab angelo et de ejus plenitudine tota humanæ naturæ area, quæ usque ad illud tempus sicca et absque humore charitatis arida perstiterat, invenitur perfusa. Quidquid enim spiritualis gratiæ Ecclesia in toto orbe diffusa in membris suis majoribus sive minoribus percipit, totum sibi de hujus velleris fecunditate provenire, et suæ capacitatis concham expresso vellere rore compleri, humiliter recognoscit. Et sic quidem velut hæreditati suæ pluviam hanc voluntariam segregavit ille, qui sicut pluvia in vellus descendit, et suo descensu vellus ab omni humore carnalis concupiscentiæ lavit, purgavit, et desiccavit; ut aream tali humore mafidam siccitate velleris detergeret et mundaret, portans in se iniquitates omnium nostrum et afflictus propter scelera nostra. Quod si propositæ Trinitatis libet in his investigare vestigium, habemus in vellere, quod cum de carne trabat originem, nullam tamen carnis habet sensibilitatem, humanæ castimoniæ venustatem. In area, in qua omni asperitate in planitiem versa quælibet altitudo detumuit, humanæ humilitatis æqualitatem. In pluvia divinæ charitatis dulcissimam suavitatem; quæ humanæ castitati et humilitati confert initium, profectum et consummationem. Non autem venit hæc pluvia super montes Gelboe, super quos pluit potius Dominus laqueos, ignem, sulphur, et spiritum procellarum (*II Reg. ii*). Eadem in auro et argento et lapidibus præparatis a David, facile diligens lector inveniet. Quibus si æs, ferrum, et ligna cedrina jungantur; non erit absouum in ære, quod cæteris metallis est durabilius, eam intelligere, quæ non excidit, charitatem; in ferro quod durius, eam quæ nulla liquatur mollitie castitatem

in ligno cedrino patientissimam humilitatis et insuperabilem lenitatem. Nam quod dicit Isaias: *Pro ære offeram aurum, pro ferro argentum, pro lignis æs, et pro lapidibus ferrum* (*Isa. lx*), congrue intelligi possunt in ære, ferro et lignis, prædictæ virtutes, cum sint in solo actu; pro quibus dantur a Deo illæ quæ sunt in affectu. Nec illud Salomonis incongrue huic sensui aptari potest, quod de beata Virgine in persona dicitur angelorum: *Quia faciemus sorori nostræ, in die qua alloquenda est? Si murus est, ædificemus super eum propugnacula argentea; si ostium est compingamus illud tabulis cedrinis* (*Cant. viii*). Murus siquidem fuit, quando per humilitatem suæ celavit excellentiam sanctitatis. Sed quia vera humilitas nunquam novit esse otiosa, habuit etiam hic murus propugnacula argentea, cum se ipsam per charitatem exercuit in operibus pietatis, et claritate enituit perpetuæ castitatis. Facta est etiam ostium, quæ prius murus fuerat; cum superveniente in eam Spiritu sancto, et virtute Altissimi ei obumbrante, quæ prius absconderat per humilitatem conservans et confrens in corde suo, iis qui scire ea digni inventi sunt, revelavit per charitatem. Compactum quoque fuit hoc ostium tabulis cedrinis; quia et tabularum planitiem in humilitatis habuit æqualitate, et cædi naturam incorruptibilem retinuit in virginitatis integritate. Bene autem dictum est: *Compingamus*, quia virtutes istæ ex quo versæ in habitum transierint in affectum cordis, tanta invicem inveniuntur unitate compactæ, ut non jam aliud sit humilitas vel castitas, quam charitas, et in uno charitatis præcepto præcepta omnia cætera consummuntur. Non autem sic est de illis quæ sunt in actu, cum modo unam, modo aliam oporteat exerceri, et pro loco, pro persona, pro tempore, opus ipsum oporteat variari. Intermitterendus etiam aliquando est earum actus, ut latius se extendat, secundum illud: *Qui minoratur actu, percipiet sapientiam* (*Eccli. xxxviii*). Hac quoque nos ratione inducti, paululum quiescendum ducimus a labore scriptitandi, ut quiete modica recreati, quæ supersunt facillius explicemus. Invitat nos etiam ad pausandum thronus ille eburneus, qui primo describendus occurrit: de quo legitur quia non est factum tale opus in universis regnis (*III Reg. x*). Petimus autem veniam a lectore quod, juxta promissum, non omnia prædicta sub uno sermone conclusimus, quoniam spiritum ducem sequimur, et quocumque ducit ille, illuc et sequi necesse est rotam nostræ investigationis. Ut enim verum fatear, stante illo, stat ista; eunte illo, et ista; et cum elevato pariter elevatur. Ipse autem semper alpha et omega, etc.

TRACTATUS XIII.

DIGRESSIO, QUÆ LAMENTATUR AUCTOR JERUSALEM AB INFIDELIBUS CAPTAM.

Cum gloriosa quæ gloriose de civitate Domini a David prævisa et a multis regibus et prophetis prædicta et præfigurata noscuntur, tanto jam cla-

rina, quanto vicinius speculamur; et duodecimæ A
 portæ limina attingentes per eam intrare contendimus, subito ejusdem portæ gloria et decore, ac splendoris insel ti fulgore nimio percussi stupemus, totque varietatum admiratione illecti libenter gressum figimus, et cum regina Saba præ nimio stupore non habentes ultra spiritum exclamamus: *Melia pars per prophetas nuntiata non fuerat (III Reg. x)*: incomparabiliter majus est quod videtur quam rumor qui auditur, nec jam cum Propheta dicere sufficit: *Sicut audivimus, sic vidimus (Psal. XLVII)*; sed longe ampliora quam audivimus de civitate Domini jam videmus. Sed heu heu, dum ordinur, succidimur; et cum ad requiem ingredi festinamus, repente ventus vehemens irrumpit a regione deserti, quo civitas nostra tota concutitur; columnæ et turres ipsæ contremiscunt, fundamenta ipsa nutare videntur. Portæ gloriæ non tam clausæ, quam obstructe reperiuntur. Ipsa denique porta lucis, cujus gloriam paulo ante tam delectabiliter speculabamur; illa, inquam, orientalis porta, per quam civitatem suam illusirare consueverat oriens ex alto, radios suæ lucis abscondit; et sublato de civitate Domini lumine gloriæ, condensatis tenebris nœroris atque tristitiæ, conquiescit gaudium tympani, dulcedo citharæ conticescit, ita ut versa videatur in luctum cithara nostra, organum nostrum in vocem fletuum. Risus quo tota civitas jam nobis intransibus arridebat: heu, heu! ecce dolore miscetur, et gaudii nostri non solum extrema, sed ipsa etiam primordia luctus occupat. Jam non portas civitatis nostræ occupat laudatio; jam non recte dicitur civitas exultans, urbs frequens, clamoris plena, nisi forte illius clamoris, qui in Rama auditus est, ploratus et ululatus Rachelis plorantis filios suos (*Matth. II*), sive Noemi dicentis: *Nolite me vocare Noemi, id est pulchram, sed vocate me mara, id est amaram; quia amaritudine replevit me Dominus (Ruth. I)*. Quæ hodie alia debet esse vox Ecclesiæ, nisi ut Rachelis, quæ ovis interpretatur, amissa fecunditate, obfusca Noemi venustate, ruinas suas deplorans quadrupliciter eas cum Jeremia describat? Scribat autem stylo ferreo in ungue adamantino, ne facile deleri, ne cito transire valeat, quasi momentaneus dolor ejus; sed semper suam descriptionem habens præ oculis, a lacrymis eis non parcat etiamsi præ fletu palpebræ contumescant, et ipsi oculi caligine obtegantur, donec Dominus, qui ad præsens oblitus misereri videtur, in ira sua misericordiæ recordeatur. Primo igitur terrenæ Jerusalem ruinam deplorat, licet eam spiritualis Jerusalem ruina præcesserit; nec terrenæ ulla nocuisset adversitas, nisi prius dominata fuisset iniquitas Jerusalem spirituali. Verum, quia fides hodie mortua videtur, nec est jam qui fidei oculos apertos habens rerum sperandarum et non apparentium argumentum requirat, magis ea quæ videntur nostri temporis homines movent, quam ea quæ non videntur; plusque doleat, subtractis iis quæ habentur, quam iis quæ tantum spe-

rantur sublatis, licet ea quæ videntur et habentur transitoria sint; ea quæ non videntur et sperantur, æterna (*II Cor. IV*). Temporalem igitur visibilis Jerusalem casum in persona Ecclesiæ deploremus qui membra Ecclesiæ digni habiti sumus; et patienti uni Ecclesiæ membro compati et condolere, imo ipsam vim doloris non minus quam ipsum quod patitur membrum, sentire, si vera sumus membra, debemus.

Legimus in Veteri Testamento, templum ab Antiocho profanatum, altare aureum, et candelabrum luminis, mensam propositionis, et libatoria, et phialas, et mortariola aurea, velum et coronas, et ornamentum aureum, quod in facie templi erat, et universa vasa templi ab eo comminuta. Quid etiam ad huc homines duræ cervicis, Judæi scilicet, egerint vel dixerint, audiamus: *Factus est, ait Scriptura, planctus magnus in Israël; ingemuerunt principes et seniores; juvenes et virgines infirmati sunt, et speciositas mulierum immutata est. Omnis maritus sumpsit lamentum: et quæ sedebant in toro maritali lugebant; et commota est terra super habitantes in ea, et universa domus Jacob induit confusionem (I Machab. I)*. Quid etiam Mathathias, videns mala quæ fiebant ab Antiocho in populo, quid, inquam, dixerit, audiamus. *Væ mihi, ait. Ut quid natus sum vivere contritionem populi mei, et contritionem civitatis sanctæ, et sedere illic, cum datur in manibus inimicorum? Sancta in manu extraneorum facta sunt, templum ejus sicut homo ignobilis. Vasa gloriæ ejus captiva abducta sunt; trucidati sunt senes ejus in plateis; et juvenes ejus ceciderunt in gladio inimicorum. Quæ gens non hæreditavit regnum ejus, et non obtinuit spolia ejus? Omnis compositio ejus ablata est. Quæ erat libera, facta est ancilla. Et ecce sancta nostra, et pulchritudo nostra, et claritas nostra desolata est, et coinquinaverunt eam gentes. Quo ergo nobis adhuc vivere? Et scidit vestimenta sua Mathathias, et filii ejus, et operuerunt se ciliciis, et plauerunt valde (I Machab. II)*. Si carnales illi homines sola carnalia sapientes, et carnales cæremonias venerantes, ad sanctorum suorum profanationem adeo inconsolabiliter doluerunt, quid facturi sunt Christiani, qui non in vetustate litteræ serviunt, sed in novitate spiritus ambulant (*Rom. VII*); qui non ad servitutum tam multarum, tamque importabilium cæremoniarum, sed ad libertatem gratiæ sunt vocati; qui non spiritum servitutis in timore, sed spiritum adoptionis, in quo *Abba Pater* exclament (*Rom. VIII*), acceperunt? Ad quos faciens Dominus verbum abbrevians et consummans super terram, pro omnibus illis veteribus et deprimentibus legis mandatis, unum charitatis mandatum novum instituit, quod observatores suos ab omni alleviaret o ere, et a carnalis concupiscentiæ vetustate suaviter innovaret; pro variorum etiam sacrificiorum nidore unam constituit hostiam incruentam, cujus idem ipse voluit auctor esse et consecrator, seipsum pro suis hostiam Deo offerens in odorem suavitatis

(*Ephes. v.*) Nec discrepare voluit hostiam a mandato, cum charitatem illam qua nemo majorem habet (*Joan. xv.*), seipsum offerendo in se nobis primus exhibuit; et eandem sibi a nobis per Idem sacrificium voluit exhiberi. Quid enim aliud nobis protendit et prædicat sacrificium illud, nisi ut toto corde, tota virtute diligamus eum, qui adeo nos dilexit, ut mori voluerit pro peccatis nostris, non solum exemplum et memoriam relinquens suæ passionis, sed etiam remedium adhibens nostræ infirmitatis? Non enim sacramento illo provocamur tantummodo ad imitationem, sed etiam emundamur ad sanctificationem. Hæc sunt Christianorum Sancta sanctorum; hæc nulla vetustate deleri, nulla temporum varietate mutari, nulla possunt profanatione hostium inquinari. Sed voluit divini consilii inscrutabilis altitudo, quædam visibilia sancta Christianis conferre, quæ visibilium sectatores, qui ad invisibilia Sancta sanctorum non conscenderunt, visibiliter intuentes, scalam sibi ad invisibilia facerent; habentes ea argumentum ad fidem, incitamentum ad dilectionem, signum ad recordationem, causam ad venerationem, remedium ad sanctificationem; securum tandem et commune omnibus auxilium contra omnem tribulationem. Sancta hæc intelligit, quisquis se intelligit crucem Domini et sepulcrum. Hæc non solum ultima hæc ætate sunt Christianis exhibita, sed præcedentibus ætatibus multifarie multisque modis a patriarchis prævisa sunt et prophetata. E quibus unus Isaias sic ait: *Erit sepulcrum ejus gloriosum (Isa. xi).* Et alibi: *Locum; ait, pedum meorum glorificabo (Isa. lx).* De cruce quoque Domini Habacuc ait: *Cornua in manibus ejus. Ibi abscondita est fortitudo ejus: ante faciem ejus ibit mors (Habac. iii).* Et David propheta: *Foderunt manus meas et pedes meos (Psal. xxi).* Jeremias quoque in persona Judæorum: *Mittamus, ait, lignum in panem ejus (Jer. xi).* Liquet plane, in quanta veneratione habeant Christiani, quæ tam longe ante admirando et venerando ipsi etiam præviderunt et prædixerunt Judæi. Hæc sancta mei temporis homines mecum nostris diebus conculcata deplorant. Si suorum sanctorum momentaneam violationem tam irremediabilibus lacrymis deplanxerunt Judæi; nobis quæ consolatio potest esse, qui hæc nostra sancta, non tantum violata, sed etiam captiva videmus?

Ecce arca fœderis Domini, arca testamenti novi, crux scilicet Christi, gloria populi Christiani, medicina peccatorum, curatio vulnerum, restitutio sanitatum, captiva ducta est in Damascum. Arca, inquam, nostra, quæ non solum virgam, tabulas testamenti, et manna uno in loco contineat, spatiumque brevi concludat: sed quæ quatuor brachiis quatuor terrarum partes comprehendens, toto orbe terrarum suis cultoribus virga sit ad correctionem, liber ad eruditionem, manna ad consolationem. Per eam siquidem corriguntur perversi, erudiuntur erronei, obediens et docti consolantur, habentes

A urnam auream spiritualis intelligentiæ, per quam quæ sit latitudo crucis, longitudo, sublimitas, et profundum, cum omnibus sanctis comprehendant. Nec solum arca secretorum, sed et communis omnium est scala peccatorum: per quam Christus rex cœlorum ad se traxit omnia. Duo hujus scalæ latera duo sunt crucis ligna, quæ sunt contemptus voluptatis, et contemptus vanitatis. Per hæc contumeliis et tormento interrogatior contumelias amplectens, omnes suos continere docuit gloriæ vanitatem; tormento non cedens, carnalem quamlibet abdicari voluit voluptatem. Quid hac perfectione felicius, qua sit, ut homo nec abjecta timens, nec aspera, imo pro Christo talia pati desiderans, angelica jam fruens ubertate sperare desierit et timere? Nec enim sperat prospera, qui contumeliis gaudet, nec formidat adversa, quem vel delectat adversitas vel exercet. Heu, hæc omnia nobis tecum sunt o bona crux, sublata! imo, ut verius loquar, his tuis virtutibus jamdudum a nobis remotis, tuis fructibus jejuni, tua etiam cohabitatione facti sumus indigni. Neque enim dignum fuit, ut esses nobis sicut umbraculum in vinea, aut sicut tugurium in cucumerario: quæ cum fieri soleant in pomorum custodiam, sublatis pomis ea pariter desolantur. Quis mihi det tecum sublatum fuisse de medio? Quis cum illis novis martyribus defensoribus tuis animam pro te dedisse, corpus tuis obsequiis impendisse? O terque quaterque beati, qui te sequendo, te tuendo, maluerunt succumbere, quam sine te in bonis ducere dies suos! Nunquid non in his videtur venisse Christus iterum crucifigi? venit plane denuo crucifigendus ab ethnicis, qui semel crucifixus fuerat a Judæis. Et hoc sorte in prima præsignatum fuerat passione. Sibi enim hora tertia crucifixus legitur linguis Judæorum, hora sexta manibus ethnicorum. Videtur igitur nostræ diei sexta jam incœpta hora, in qua sit passio Domini consummandam; et Filius iterato, clamans: *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me (Psal. xxi)*, pro sua reverentia exaudiri mereatur, ut denuo aperiantur monumenta, scindantur lapides (*Matth. xxvii*), et multi eorum qui in peccato obdormierant, suscitentur. Nunquid non sic necesse erat, fidem Christianam morte testatoris confirmatam, et jam ubique terrarum non solum sine operibus mortuam jacentem, sed etiam mortuis operibus putridam et fetentem, iterata ejus passione a morte resuscitari? Sic plane decipiendus erat draco ille antiquus, qui formatus est ut illudatur ei, qui cum absorbuisset fluvium, et non miraretur, jam in os suum Jordanem etiam influxisse gaudebat. Sic sic Leviathan hamo decauo fuerat capiendus ut qui prius esca Dominicæ carnis deceptus, ferro divinitatis fuit illaqueatus, nunc quoque esca Dominicæ crucis, humanæ scilicet propitiationis illectus, ferro divinæ sententiæ suas tandem maxillas perforatas sentiret, nec solum quos absorbuerat evomeret, sed et illos amitteret, quos ad deglutiendum paraverat et perdendum. D

vina quippe justitia erat, ut Christiani, qui, relicto Christo, sponte se diabolo peccando subjecerant, puniendi eidem etiam traderentur.

Sed hæc Dei justitia, velut quædam virga ferrea, incurvata videtur et inflexa; cum sævienti adversario in crucem Domini, imo in ipsum crucis consecratorem, occulto ejus judicio potestas est concessa; ut quam juste in Christianos acceperat potestatem, mereatur amittere, cum accepta in Christum abutitur potestate. In eum siquidem per ministros suos iterum debacchatur, cum et nomen ejus ignominiose ab ethnicis blasphematur, et gloriosum sepulcrum ejus, proh dolor! turpissime conculcatur, conspuitur, exprobratur, et lignum salutiferæ crucis, quod in corpore ejus dedicatum est, et ex membris ejus tanquam margaritis ornatum, non solum captivatur, subsannatur, et omnium inimicorum spurcitiis dehonestatur, sed etiam tandem Machometo offertur, ut de Christi ignominia Machometus glorificetur; et non solum de Christianis, sed et de Christo triumphasse Machometus a suis inique prædicetur. Non enim hæc acta sunt, quia Machometus potuit, sed quia Christus voluit, volens dare Christianis occasionem zelandi Domini sui gloriam, vindicandi Patris injuriam et hæreditatem propriam vendicandi. Ecce enim tempus acceptabile, quo probati manifesti fiunt; quo probet Dominus, qui sint ejus; qui sint ei fideles, qui perfdi; qui filii alieni, qui proprii. Fideles siquidem milites suum regem sequuntur, pro suo se rege hostibus incunctanter obijcient, malentes pro eo fortiter occumbere, quam segniter fugiendo vitam sibi conferre, ignominiam suo regi inferre. Si sic pro rege mortali actifant Christiani, quanto fideliores esse debent cælesti et immortalis? E contrario filii alieni mendaces probabuntur, solo se nomine tanto patri, non re filios exhibentes. Filii siquidem alieni, juxta Prophetam: *In veterati sunt, et claudicaverunt a semitis suis* (Psal. xvii). Vetus nauque Adam de terra terrenus, novus autem de cælo cælestis (I Cor. xv). Novus autem temporalibus æterna docuit præponenda; vetus æternis derelictis carnalia et terrena elegit. Hujus falsi Christiani imitatores effecti, Christi novitate relicta veterem hominem induerunt; sicque inverati, et Christo mentientes, facti sunt filii alieni. Unde et claudicaverunt a semitis suis (Psal. xvii), in executione mandatorum Dei debiles, in explendis desideriis carnalibus et sæcularibus fortes. Proh dolor! patres carnis filii reverentur, et pro patris injuria vindicanda, et angusta hæreditate tuenda, decertant usque ad mortem; nec verbis, nec verberibus cedunt. Filii autem patris spiritualis facti omnino degeneres, sic ut nec patris vices dolere, sic nec paterna hæreditate digni esse probantur. O vere beati, qui nunc veri esse filii inveniuntur, qui nunc Dominum suum non negant, patrem non erubescunt, cum tam vehementem plagam ejus conspiciunt, ut vere beatus sit, qui scandalizatus non fuerit in eo. Sed quætaecunque sit materia scandalii, veri tamen

A filii nequaquam scandalizantur, nec verenda patris irrident; sed retrorsum incedunt, et facies habentes aversas pallio piæ interpretationis operiunt, attendentes se patri dedisse causam hujus ebrietatis (Gen. ix). Nostra siquidem crimina, nostra scelera inebriaverunt eum absinthio, ita ut post longam dormitionem, post diutinam simulationem, post morosam expectationem nostræ correctionis, tandem evigilasse videatur quasi potens crapulatus a vino (Psal. lxxvii), quasi virga vigilans, quæ ollam terrenæ cupiditatis a diabolo vehementer accensam conterat et evertat. Sed non terrentur filii virga patris, scientes quia *quos diligit Dominus castigat flagellat autem omnem filium quem recipit* (Hebr. xii). Illam potius formidolosam Domini comminationem verentur, qua ait: *Rece-sit velus meus a te, ultra non irascar tibi* (Ezech. xvi). In eo autem probant veri filii virgam esse patris, non malleum judicis, si virgam sequatur correctio, correctionem consolatio comitetur. Gratias tibi, bone Jesu, qui tria hæc circa filios tuos non desinis operari. Hoc quippe privilegio gaudent filii tui, hæc de patris tui promissione indubitata tenent securitatem. Ait enim per prophetam David: *Si dereliquerint filii mei legem meam, et in judiciis meis non ambulaverint; si justitias meas profanaverint, et mandata mea non custodierint; visitabo in virga iniquitates eorum, et in verberibus peccata eorum. Misericordiam autem meam non dispergam ab eo, neque nocebo in veritate mea; neque profanabo testamentum meum, et quæ procedunt de labiis meis non faciam irrita* (Psal. lxxxviii). Et ne de nuda promissione aliquis hæsitaret, etiam juramento firmatur, cum dicitur: *Samel juravi in Sancto meo, si David mentiar, semen ejus in æternum manebit; et thronus ejus sicut sol in conspectu meo, et sicut luna perfecta in æternum. Ubi sunt ergo nunc misericordiarum tuarum antiquarum, Domine, sicut jurasti David in veritate tua?* (ibid.) Nunquid attendis opprobrium servorum tuorum, quod in sinu Christi tui reponitur, multarum gentium exprobrantium, non solum commutationem, sed et diminutionem, imo evacuationem Christi tui? Et si, Domine, repulisti et despexisti populum tuum, et pro peccatis eorum distulisti Christum tuum, nunquid etiam abstulisti? Nunquid evertisti testamentum servi tui, cum profanatum cernatur æntuarium ejus in terra? *Exaltasti dexteram deprimentium eum, latificasti omnes inimicos ejus. Avertisti adjutorium gladii ejus, et non es auxiliatus ei in bello. Destruxisti eum* (ibid.) in membris suis, nunquid absque eorum emundatione? Absit, Domine, absit, ut in ira misericordiarum non recorderis, et tam duram castigationem filiorum emendatio et emundatio non sequatur, emundationem consolatio non comitetur. Verbera patris exhibuisti filiis, ne, quæso, obliviscaris exhibere etiam ulcera matris. Fac, obsecro, pater misericordiarum et Deus totius consolationis, fac filios tuos et de verbere tuo proficere, et de tua citius consolatione

gaudere. Fac plenius quod jam facere incœpisti; consumma, Deus, hoc quod jam cœpisti operari in nobis. Ecce, te operante, salutem in medio terræ videmus jam perditissimos homines emundari, currere ad confessionem, pœnitentiam agere, satisfacere pro præteritis peccatis, de futuris quærere et promittere emendationem. Nec mediocri, ut assolent, contenti pœnitentia, undique convolant ad perfectionem, mittentes manum ad fortia, crucem sibi bajulant, et relictiis omnibus sequuntur Christum. Nec solum infimæ personæ aut mediocres hoc attentant, summæ etiam crucem sibi affigunt, imo cruci se gloriantur affigi.

Hoc Romanum imperatorem, hoc filium ejus suave ducere, hoc fere omnes Germaniæ principes fecisse videamus, et testamur, dicentes cum Apostolo: *Quod vidimus et audivimus, et manus nostræ tractaverunt de verbo* (II Tim. 11) crucis, hoc testamur et annuntiamus omnibus qui sunt ista audituri. O bone Deus, quanti fuerint ibi clamores in cœlum dati, quot genitus, quot suspiria educta de profundo, quot effusæ lacrymæ, quanto lacrymarum imbre terra illa perfusa, tu solus, Domine, nosti, qui solus talia operari potuisti, educens denuo aquam de petra, et deducens tanquam flumina aquas! (Psal. LXXVII.) Videres ibi iterum crucem exaltatam omnia trahere ad seipsam, et evacuato jam crucis scandalo, non jam crucis captivationem deplangi, sed crucis gloriam prædicari; et fere omnes majores pariter et minores cruce de manu nostra suscepta in sola jam cruce gloriari. Quid de illustribus, et nunc vere gloriosis Franciæ et Angliæ regibus dicam? quid de nriusque regni principibus, ubi paucissimi relicti sunt, qui non cœlestis regis vexilliferi sunt effecti? Vexilliferi plane sunt dicendi, qui prius opus tam arduum, tam laudabile sunt aggressi. Unde et de eis merito dici potest, quod in laudibus beati Stephani dictum legitur; si quid inter martyres distat, maximos illos esse, qui primi exstitisse noscuntur, eis tamen specialiter cedit ad gloriam, quorum æmulatio cæteros provocavit, et qui in odore unguentorum suorum alios post se trahentes currere faciunt ad salutem (Cant. 1). Quid plura? Omnis natio, omnis conditio, omnis ætas, eorum exemplo ad similia animatur. Granum quippe sinapis efforbuisse videtur ad trituram; et unde antiquus hostis scandalizasse fideles præsumebat, inde messis uberior cernitur surrexisse; inde fides mortua ferventior noscitur revixisse. Tanto autem gloriosior, et amplioris meriti probatur esse hæc fides apud Deum, quanto ei nulla humana ratio præbet experimentum. Non enim nunc, sicut initio nascentis Ecclesiæ, cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt (Matth. 11); sed nullis talibus signis jam apparentibus, ita ut vere dici possit, *signa nostra non vidimus, jam non est propheta* (Psal. LXXIII); et illud: *Non egredieris, Deus, in virtutibus nostris* (Psal. LIX); nunc potissimum qui scandalizati non fuerunt, non solum beati,

sed et beatissimi sunt dicendi. Est tamen cernere, si quis oculos fidei habeat revelatos, signa nova tanto gratiôra, quanto uberiora; tanto digniora, quanto animæ immortalis potius quam corporis periculi salutis efficaciora. Nam cæci qui prius erant ad veritatem, claudi ad bonam operationem, leprosi ad virtutem, surdi ad spiritus suggestionem, mortui ad charitatem; non ad manus Christi, non ad sùmbriæ tactum, non ad viviſci ligni præsentiam, sed ad solam ipsius unibræ recipiunt salutem. Ecce qui præsentem non reverebantur, in foliis umbra nominis gloriantur. Quid hoc est miraculi, fratres, quid nisi impleri cernimus his diebus, quod longe ante prophetatum audivimus? *Innova signa, et immuta mirabilia. Glorifica manum, et brachium dextrum. Extolle adversarium, et affige inimicum* (Eccli. xxxvi). Ecce, sicut diximus, signa vetera videamus innovata, antiqua mirabilia immutata, manum dextram et brachium Domini glorificata. Ad sinistram enim videbantur spectare sanitates, quæ ad præsentis vitæ subsidium conferebantur. Nam in dextera ejus longiturnitas vitæ, in sinistra illius divitiæ et gloria. Dexteræ igitur excebi est hæc gloriosa mutatio (Psal. LXXVI), qua de flagitiosissimis castos, de ferocissimis mansuetos, de superbissimis humiles, de tenacissimis liberales, de regibus et principibus mundi contemptores, martyres effectos cernimus de tyrannis. Nunquid enim non veri sunt martyres qui, se ac sua suosque minime attendentes, desolationem exsilii diutinam non verentur; non aeris inclementiam, non procellosi maris instabilitatem, non confusionem sonitus ejus ac fluctuum, non innumera viæ ac solitudinis pericula, nec famis ac sitis inedia, non ipsam denique mortem; sepultura etiam carere non formidant. Hoc solum est, quo maxime molestantur, quod in hostes Christi ruere, quod adversum se provocare adversarios protrahantur; non minus ad coronam justitiæ, si occubuerint, quam ad palmam victoriæ, si superaverint, aspirantes. Nunquid non sola dextera Domini facit tantam virtutem, qua, spretis temporalibus, tanto desiderio sola quærantur et amantur æterna? Ecce dextera Domini gaudet amplexari, qui de sola læva temporalium bonorum quam habebant sub capite, gloriari solebant. Læva hæc extulit adversarium, sed ecce dextera affigit inimicum. Elatus siquidem est et elevatus pro transitoria et momentanea prosperitate animus Salahadini, qui Christianis præ omnibus gentilibus studuit adversari.

Sed unde hic adversarius est elatus, in le, operante gratia, antiquus et iniquus humani generis affigitur inimicus. Salahadinus siquidem Christianis adversatur, ut jura eorum possideat; sed diabolus iniquo eòs odio per Salahadinum et alia memb a sua persequens, nomen Christi penitus delere festinat. Tanto igitur acrius affigitur, quanto ei nunc dominaudi Christianis potestas auferitur, et innumera ei captivitatis vasa eripiuntur. Renuatiatur

atrocissimo prædoni a populis diversarum linguarum et nationum; et vix jam inter Christianos reperitur, qui non tyrannicis legibus reluctetur. Fremit igitur exspoliati hostis impius furor, et novum querit lacrum, quia perdidisse se jus sentit antiquum. Pœnitet eum jam, ni fallor, hujus sæ adinventionis, deprehensum in laqueo quem tetendit. Credebat sic acephalos posse fieri Christianos, si sepulcro et cruce Domini profanatis, et in manus hostium datis, jam ad illud commune omnium peccatorum asylum confugere, ad illud ultimum sceleratissimorum remedium transire non valerent. Sed ecce hac spe sua frustratus, et in contrarium cessisse deplangens, nunquid non cum suis satellitibus stupendo tibi dicere videtur? O crux fallens gaudia nostra, et parturiens damna nostra, cur te exhibuimus Pilato, cur tradidimus Salahadino? Quoties tuam ignominiam, tuam procuravimus perditionem, toties tuam gloriam, nostram autem sensimus lesionem. Quot ei suscitavimus impugnatores, tot semper invenit robustissimos defensores. Judæus etiam nobis suadentibus sepelivit, sed effodiente Helena Constantinus eam mirabiliter exaltavit. Cosdrus nostro eam auxilio captivavit; sed Heraclius ampliori eam gloria sublimavit. Gentilis noster populus totam terram illam nobis semper exosam aliquando nobis cooperantibus occupavit; sed Carolus ab Occidente veniens in manu forti et brachio extento eam ab hostibus liberavit; sed expulsis iterum Christianis, denuo per quosdam Occidentales, multo nostris pauciores multoque inferiores, nostri victi sunt et expulsi. Quid igitur nunc nobis sperandum est, quid agendum? Similia plene expectanda nunc essent, nisi quod jam advenisse hora nostra videtur. Hora, inquam, illa, de qua crucifixus prædixit, tantam futuram esse tribulationem, quanta non fuit, ex quo gentes esse cœperunt. Ubi etiam prophetiam Danielis inducens, *Cum videritis, inquit, abominationem desolationis stantem in loco sancto, qui legit intelligat (Matth. xxiv)*. Nos igitur hoc intelligentes, desolationem istam, quam in loco sancto esse fecimus, stare ibidem diutius faciamus; et si forte convenerint Christiani, ut suorum subveniant desolationi, paremus eis offendicula, struamus impedimenta, laqueos eis tendamus. Inter eos lites et jurgia seminemus. Viderentur ad præsens nostra vincula, nostrum dominium evasisse, sed ad consueta facile relabentur, nec repulsam apud eos diutius patiemur, cum hinc eis carnales delicias, affectus amicorum, natalis soli dulcedinem, bonorum affluentiam, vitæ suavitatem proponemus: inde viarum periculis, transitus difficultate, penuriam victualium, caloris et hiemis acerbitate, et innumerorum hostium deterrebimus atrocitate.

Eia ergo commilitones mei, quid agimus, quid moramur? Circumeamus terram et perambulemus eam, dividamus nobis regiones et regna, ubique spargamus scandala, dissensiones concitemus et bella. Illi circa Germaniam versentur, illi circa Gal-

liam, illi circa Angliam, quique ad illos pertinent, quos melius noverunt, quibus sæpius illuserunt, circa quos corrumpendos amplius profecerunt. Heu! heu! talia ab inimicis crucis dicta, imo etiam facta, ipsis jam rerum experimentis edocemur. Jam enim servos crucis, qui se cruci delicaverant, qui se non nisi Christo militaturos devoerant, ad vomitum rediisse videmus, et contra tam recens votum arma corripuisse dolemus. Jam crux adversus crucem dimicat, crucifixus crucifixum impugnat. Qui soli jam cœlestia sapere videbantur, ecce insatiabiliter terrenis inhiare probantur. Turbaverant et moverant eos sicut ebrios injuriæ Christo illatæ ab ethnicis; sed ecce graviore inferuntur a filiis, ab inimicis Christi crux est tanquam ab incredulis captivata; sed ab

amicis et credulis crux est impiissime abnegata. Nunquid non denuo tibi Christus dicere videtur? *Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem, utique. Nunc vero homo pacis meæ in quo sperabam, qui elabat panes meos, ampliavit adversum me supplantationem (Psal. lvi)*. Nunquid non ampliasset videntur amici, nunquid non amplius nocuisse, quam ipsi inimici? Nunquid non super dolorem vulnerum Christi adlentes, apposuisse etiam iniquitatem super iniquitatem convincuntur? Proh dolor, plangebamus Christum nuper in Oriente passum in membris suis; sed nunc in Occidente detestabilis patitur a membris suis. Contra naturæ ordinem armantur membra adversus membra, impugnant se invicem, se collidunt. Heu, heu, heu!

Domine Deus, quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus? Videbatur tua virtute, tua potestate, in aurum commutatus, in surum obrizum, splendidum, et igitum. O quantum rutilabat hoc aurum, quantis nundum irradiabat fulgoribus, ita ut aurea rediisse sæcula viderentur, cum quocunque te verteres, vexilliferos crucis conspiceres, Christi martyres invenires, quibus nec deceret aliquid ad virtutis perfectionem, nec aliud jam optarent, quam palmam victoriæ, vel de gloriosa morte innarcessibilis coronæ splendorem. Heu, heu! aureus iste color conversus est in pallorem, et cœleste aurum versum est in aurichalcum. Utinam non in scoriam convertatur, ut ad nihil jam inveniatur utile, nisi ut projiciatur foras, et ab hominibus conculcetur! O strenuissimi Christi milites, bene currebatis, quis vos fascinavit? Nunquid parum est vobis, molestos esse hominibus nisi molesti sitis et Deo vestro? Ecce Deo, angelis, et hominibus spectaculum facti estis; ab omnibus judicandi, ab omnibus irridendi, et ostentui habendi, nisi quæ tam fortiter cœpistis fortius consummetis. Alioqui arguit vos Dominus per Jeremiam prophetam dicens.

Vocavi amicos meos, et ipsi, deceperunt me (Thren. i). Vos quippe ut speciales amicos vocaverat Dominus ad cœnam agni, et invitati ab amico amicabiliter annuistis. Quid amicum, imo quid vos ipsos decipitis? Vocavit vos hora cœnæ dicens: *Ecce parata sunt omnia (Luc. xiv)*, et excusationes frivolas

quæritis? Si non negare vos dicitis, sed differre; nescitis quia, hora cœnæ transacta, oneri amico futuri estis, potius quam honori? Cur dicitis amico vestro: *Vade et revertere, et cras dabo tibi* (Prov. III), cum statim dare possitis? Nolite, quæso, osculo Dominum vestrum prodere, nolite locum sortiri cum Juda proditore. Plus enim peccavit Judas Dominum suum tradendo, quam Pilatus occidendo. Ita et incomparabiliter nunc Salahadino eritis deteriores, si ejus, quem Salahadinus ut hostem persequitur, vos qui pro amico spondidistis, non solum mendaces inventi fueritis, sed etiam proditores. Nec blandimini vobis dicentes: Tutius est proprium tueri patrimonium quam quærere alienum. Judæ potius expectetis finem, si Judæ eligitis sortem. Judas siquidem, quia noluit benedictionem, talem meruit maledictionem: *Fiant dies ejus pauci, et episcopatum ejus accipiat alter. Fiant filii ejus orphani, et uxor ejus vidua. Nutantes transferantur filii ejus et mendicent; et ejiciantur de tabernaculis suis. Scrutetur fœnerator omnem substantiam ejus, et diripiant alieni labores ejus. Non sit illi adjutor, nec sit qui misereatur pupillis ejus. Fiant nati ejus in interitum, in generatione una deleatur nomen ejus* (Psal. CVIII). Justum est ut in generatione una nomen eorum deleatur, per quos nomen Dei ubique blasphematur. Justum est ut fiat habitatio eorum deserta, et in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet; qui quem percussus a Deo et humilitum viderunt, super dolorem vulnerum suorum addentes, etiam de cordium suorum domiciliis expulerunt. Dignum plane est ut qui uxorum et natorum affectum amori Christi prætulerunt, sine filiis et uxoribus facti a filio hominis coram suo Patre negentur. Dignum prorsus ut fiant dies eorum pauci, et officia seu dignitates eorum alii accipiant, qui gloria dignitatum illecti paucitatem dierum æternitati temporum prætulerunt. Talia cum Juda Judæ imitatores expectent; et si Judæ nomen abhorrent, abhorreant potius opera, et tam horrendam Judæ maledictionem declinent. Reddant sine mora Domino suo, quæ tam spontaneæ, tam devote voverunt, nec apostasiæ suæ ullam quærissent palliationem, scientes quoniam Deus non irridetur, nec est sapientia, nec consilium, nec fortitudo contra Dominum. Eo igitur operante et sermonem hunc confirmante, quisquis ab hoc voto suo apostataverit, datus in opprobrium sempiternum, sit anathema, maran atha.

TRACTATUS XIV.

DE SIGNIFICATIONE SEPTUAGESIMÆ, ET DE HIS IN QUÆ EA LEGUNTUR.

Videtur ordo ecclesiasticorum officiorum ordini humanæ conditionis congruere; et eorum quæ in Ecclesia geruntur, in ipsis protoplastis et eorum successoribus figuram præcessisse. Quod enim initio anni Septuagesimam, dehinc Sexagesimam, Quinquagesimam quoque et Quadragesimam consuevit Ecclesia solemniter celebrare, quatuor

primis ætatibus convenire videtur. In quibus autem conveniant, vel quid ex istis aut illis significationis elici possit, subtili indagatione inquirendum est; et primo de Septuagesima videamus. Hæc siquidem cum prima ætate convenit, quia quando Adam de paradiso ad hujus exilii mutabilitatem ejectus est, de soliditate octonarii ad septenarii mutabilitatem videtur descendisse. Sicut enim per octonarium, qui quadratus et solidus est numerus, soliditas stabilitatis ostenditur, ita per septenarium, quo præsens tempus volvitur, instabilitas vitæ præsentis designatur. Merito ergo septuagesima præponitur, et ea quæ de protoplastorum exclusionem a paradiso scripta sunt, legendo in Ecclesia replicantur, ut dum ex his homo cognoscit unde, quo devenit, quo etiam ei redeundum sit, per hoc admonetur. Legitur enim in initio Septuagesimæ liber Genesis; in quo et paradisi felicitas, et præsentis vitæ mutabilitas seu mortalitas manifeste exprimitur. Non solum legitur, sed et ut cordibus humanitatis imprimatur, etiam cantando tragœdia eadem deploratur. Et hæc quidem in nocte; ut ea quæ prolixioribus noctis obscuritatem noctis lucubratiuncula elucescant, et humanæ ignorantie nox illustretur, et cæcitas pulsetur. Die vero jam facta, verba Novi Testamenti proponuntur, et ea quæ prædictis Veteris Testamenti verbis conveniant, ut per diem tempus gratiæ, per noctem tempus culpæ transgressionis et pœnæ intelligamus; et quanta inter ipsa sit distantia seu convenientia, ex utriusque Testamenti verbis addiscamus, ut in ore duorum vel trium firmiter sit omne verbum. Ex ipso Veteri Testamento missa initiatur, dehinc Apostolus introducit, tertio Evangelium cum qua decet reverentia pronuntiatur. Et quia magnum est ad quod probandum testes introducuntur, magnos etiam esse convenit, qui ad tantum testimonium admittantur. Primo igitur ille in testimonium producit, cui a Deo testimonium perhibetur, quod invenerit hominem secundum eorum suum. Cui tunc potestas regia, quam prophetica dignitas suffragatur: et ne qui primus producit, et in tanto totius conventu Ecclesiæ loquendi exordium facit, in aliquo aures audientium offendant, venit in psalterio decachordo psallens, et dulcisona miscens carmina, universa assistentium corda dulci ad se pertrahit melodia. Regia igitur auctoritate fultus, et prophetici sermonis firmitate subnixus, velut lucerna ardens in caliginoso loco, et totius dubietatis propulsans caliginem, testimonium perhibet veritati, dicens: *Circumdederunt me gemitus mortis*, etc. (Psal. XVII). Videor mihi in his verbis David velut Janum alterum intueri, et quasi uno versiculo præcedentia et subsequenta prophetica circumspeditione complecti. Vox enim ista et Adæ de paradiso exeunti, et Cain super terram vaganti, et Lamech biganiam introducenti, et Nembroth robusto venatori, sed et Noe inter undas fluctuanti, Abrahæ quoque in Ægypto peregrinanti, Moysi

nihilominus in deserto æstuantî inter populares A murmuraciones : cuilibet quoque in qualibet præcedentium ætatum de Adæ progenie venienti, videtur signanter congruere. Quam proprie autem Christo et Christiano cuilibet conveniat, superfluum est edocere. Merito igitur David in Ecclesia fidelium primus introducit; usque ad quem vox præcedentium ætatum protrahitur, et cui clarius lux subsequentis gratiæ aperitur. Hi autem et templum construendum ostenditur, et regnum in Salomone firmandum promittitur; sed et regnum Christi et Ecclesiæ ex eo propagandum, et in æternum præparandum juratur. Sequitur Paulus apostolus, cuius laus non ab homine, nec per hominem, sed a Deo depromitur, ubi dicitur : *Vas electionis mihi est iste, ut portet nomen meum coram regibus et gentibus* (Act. ix). Merito ergo ipse pro sui reverentia exauditur, cui ab ipso Deo suo nomini testificandi; et suum testimonium portandi officium specialiter committitur. Tandem Evangelium subjungitur, quod testimonium ab homine non accipit; cui si testimonium perhibeat etiam ille qui dedit, testimonium ejus verum est, quia non solus perhibet, sed et Pater, qui misit illum.

Ecce qui et quales testes introducantur audivimus, nunc in quo conveniant, inquiramus. Et primo in quo novi seu nova cum veteribus, deinde in quo ipsa sibi nova conveniant attendamus. In quo Evangelium Septuagesimæ cum prima ætate, seu cum ipsius nocturna Genesis lectione congruat, beatus Gregorius ostendit dicens (Homil. x) : *Quis patrisfamilias similitudinem rectius tenet, quam Conditor noster, qui regit quos condidit, et electos suos sic in hoc mundo possidet, quasi subjectos dominus in domo? Qui habet vineam, universam scilicet Ecclesiam, quæ ab Abel justo usque ad ultimum electum qui in fine mundi nasciturus est, quot sanctos protulit, quasi tot palmites misit. Illic itaque Patrisfamilias ad excolendam vineam suam, mane, hora tertia, sexta, nona, et undecima, operarios conducit; quia a mundi initio usque in finem ad erudiendam plebem fidelium prædicatores congregare non desistit.*

Nos quoque ipsius vestigiis humiliter inhærentes, subjungimus, eundem Patremfamilias ad ejusdem culturam vineæ sicut diversis temporibus, sic ob diversas causas exiisse. Primo enim exiit ad plantandum, secundo ad putandum, tertio ad fodiendum, quarto ad stercoreandum, quinto ad propagandum, sexto ad sepiendum, septimo quando torcular extruxit in ea, exiit ad vindemiandum; et ut Ruth Moabitidi spicæ aliquæ colligendæ remaneant, hæc studioso lectori cuique ætati assignanda relinquimus. Nos vero unde aut quo exiisse Deus, qui ubique est, aut quomodo exiisse, qui semper idem est, dicendus sit, inquiramus. Ante mundi quippe constitutionem in se ipso Deus occultus manebat, cum nec esset, cui innosceret, nec unde innosceret, appareret. Quod videtur Joannes evangelista intelligendo quoquomodo comprehendisse, ubi

ait : *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum* (Joan. i); ac si diceret : Verbum erat in Patre, velut ab eo genitum; et erat apud Patrem, velut in eo occultum. Volens etiam ostendere, unde, aut quo exierit, subjungit : *Omnia per ipsum facta sunt* (ibid.). Creans ergo invisibilia, fecit quibus appareret; creans autem visibilia, fecit unde appareret. *Invisibilia enim Dei a creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur* (Rom. i.). Manens ergo in se veritas incommutabilis, in sui nuditate et puritate prout est, videri non potuit, unde quodammodo a suæ fulgore claritatis et lucis inaccessibilitate exiens, et quasi quadam creaturarum veste se induens, primam hanc sibi vestem, ut videri posset, assumpsit. Hoc quidem primo, manens factum esse dicitur, quando solem justitiæ necdum illuxisse, nec luciferum ortum fuisse in cordibus humanis, manifestum est. Homines namque magis tenebras quam lucem diligentes, relicto Creatore ad eorum creaturarum pulchritudinem, velut ad solum divini habitus fulgorem, oculos aperuerunt; et relicto Conditor, rerum conditaum amori infelicitè inhæserunt. Quod intuens Conditor, et rebus conditis consulere misericorditer volens, secundam etiam sibi texuit vestem, sacræ videlicet Scripturæ mirabilem connexionem, per quam se veritas non solum oculis videntium, sed et auribus impereret auditorum; et hanc sibi vestem variis temporibus diversarum obsequio personarum contexit, multifarie multisque modis loquens patribus in prophetis; nec solum prophetas, sed et sapientes et Scribâs ad hoc ipse se misisse testatur (Math. xxiii). Sed et hæc sicut et alia homines sibi diviserunt vestimenta sua, ipsius Scripturæ sensum in diversa trahentes, et uniformem ipsius connexionem in partes varias scindentes, nec ex ea Dei notitiam requirentes, sed de ipsius scientia gloriari volentes. Sicque dicentes se sapientes, stulti facti sunt; et *evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum* (Rom. i). Unde nec sic profecisse sufficienter se videns, tertiam etiam sibi vestem aptavit, carnem videlicet immaculatam, quam ex intemerata Virgine assumpsit ineffabiliter, miro et incomprehensibili circa humanæ infirmitatis medicinam usus consilio, ut talis ei habitu appareret, in quo non aliud quam ipse vel videri vel amari valeret, et ab ea nec dividi, nec separari posset. Tanta enim in hac assumptione humanæ et divinæ naturæ facta est unio, ut ex quo semel unitæ sunt, neutra ab altera potuerit separari. In hac naturæ meæ veste eum securus intueor, nullam jam oculorum vel petulantiam vel reverberationem formidans. Creaturarum siquidem pulchritudo intuentis oculos alliciens, a Creatoris cognitione potius retardabat, quam ad ipsius dictionem pertraheret. Scripturarum quoque obscuritas potius legentium oculos reverberare, quam de cognitione illuminare consueverat. Jam vero Deus hominem factum, quis non libenter, quis non patienter aspiciat, cum se divinitas corporaliter lu-

manis obtutibus ingerat, et se quodammodo tam miraculis quam exemplis, tam verbis quam factis palpabilem præbeat? O mira divini consilii et incomprehensibilis altitudo! homo factus est Deus, ut dum eum visibiliter cognoscimus, per hunc invisibilium amore rapiamur. Et in hoc quidem habitu circa undecimam ad conducendos operarios in vineam exiit. Videus enim tempus vindemiæ advenisse, vestem sibi huic operi congruam adaptavit, quam et secundum prophetam totam ex ipsa vindemia inquinavit. Sed quanto sordidior ex hac veste apparuit, tanto formosior in stola sua postmodum et clarior effulsit (*Isa. LXIII*).

Comparetur, si placet, primæ diei horæ hæc Septuagesimæ, primæ mundi ætati hoc tempus gratiæ, operationi naturæ... et in quo convenient, aut a se differant, videamus. Qui in undecima veniunt, cum non nisi una hora laborent primi tamen mercedem recipiunt: nec solum primi, sed et tantam quantam et illi qui prima hora venerunt, et portaverunt pondus diei et æstus; non hoc ex merito laborantis, sed ex gratia et beneplacito conducentis. Item qui mane venerunt, cum non solum diutius, sed etiam fortius laborasse dicantur; minus tamen mercedis recepisse videntur cum qui undecima veniunt, vindemiando degustant, quod illi tantum ordinaverant, et quodammodo in labores eorum, ipsis illorum fruentibus laboribus introeunt. Multi enim reges voluerunt videre quæ nos videmus et non viderunt; et audire quæ audimus, et non audierunt. Gratias tibi, Domine Jesu, qui huic nos vindemiæ, et hanc nobis vindemiam reservasti, omnia poma nova nobis proponens et vetera, faciens nobis convivium pinguium medullatorum, vindemiæ pinguium, convivium vindemiæ defæcatæ. Cum ergo tot sint nobis in hoc tempore gratiæ beneficia cumulata, quid sibi vult, quod Ecclesia morè solito *Gloria in excelsis* Deo hoc tempore non decantat, cum hæc ultima ætas præ cæteris omnibus majores Deo laudes offerre, et abundantius gloriam ipsius attollere teneatur? Sed attendendum, quod sicut dies qua paterfamilias in vineam exisse dicitur, diversis horis et diversis ætatibus corpus nostræ mortalitatis distinguitur; sic et Septuagesimæ, Sexagesimæ, Quinquagesimæ, et Quadragesimæ distinctionibus variatur; et cum tempus Quadragesimæ intra parasceven finiatur, Septuagesima usque ad Sabbatum in Albis protenditur, ubi geminum *Alleluia* decantatur; nihilque jam finita Septuagesima nisi Paschæ restat octava, quæ clausum Pascha nominatur, ut sicut exigente culpa octonarius in septenarium descendisse dicitur, sic operante gratia septenarius in octonarium redire videatur. Merito igitur Quadragesimæ fini *Gloria in excelsis* et *Alleluia* reservantur, quando primum Pascha Sabbato sancto inchoatur, secundum cum lætitia expectatur, et etiam in præsentia aliquando prægustatur. Quod ergo tertia, sexta, nonaque inter primam et undecimam horam signant, hoc inter initium e

linem Septuagesimæ, Sexagesimæ, Quinquagesimæ, et Quadragesimæ designant: et quantum undecima clarior est et calidior quam prima, tantum finis Septuagesimæ festivior et uberior, quam ipsius initium esse dignoscitur. Quod intuens Salomon in spiritu, et hunc Ecclesiæ ordinatum progressum admirans, aiebat: *Quæ est ista quæ progreditur, sicut aurora consurgens; pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata?* (*Cant. vi.*) Progreditur de Septuagesima ad Sexagesimam, unde quasi aurora consurgit ad Quinquagesimam. Ibi ut luna decorata eligitur, ut in Quadragesima soli assimilatur; tandemque sole clarior et candidior facta terribilis hostibus appareat, et ut castrorum acies contra eos ab angelis ordinetur. Et ut hæc ad morum ædificationem, salvo altiori mysterio, applicemus; illum Septuagesimam initiare dicamus, qui vitæ præsentis mutabilitate, et humani status instabilitate admonitus, ad se tandem de regione dissimilitudinis rediens, peccatorum sordibus firmiter renuntiare proponit. Sed quia quicumque pie volunt vivere in Christo, persecutionem patiuntur; et qui ad servitum Dei accedit, ad tentationem animam suam præparare monetur, transeundum est ei ad sexagesimam laboris, ne diuturna quies vitæ alimenta ministret; et semen boni propositi simul exortæ spinæ voluptatum et deliciarum suffocent. Sic filii Israel primo in Ægypto luto et latere fætigati, tandem ad se redeuntes ex Ægypto exire disposuerunt. Exeuntes autem insequentes Ægypticis protinus persenserunt, qui et eos inter Magdali et maris angustias concluserunt. Verum illi diviso mari sicco illud vestigio transierunt, videntes submersos Ægyptios Quinquagesimam in littore festivis gaudiis celebrarunt.

Ægyptii sunt consueta et quasi in habitum versa peccata carnalia, quæ volentes a se recedere importune insequi et retinere contendunt, et inter multas et magnas contradictionum angustias concludunt; quibus, si ex toto corde ad Deum clamaverint, mare eis Rubrum dividendo transmeabile facit. Mare enim Rubrum amaritudo est poenitiæ, et rubor confusionis, qui ex peccatorum confessione et insueta ciborum et vestium asperitate procedens, noviter conversis importabilis et intransmeabilis primo videri solet. Sed cognoscit Dominus qui sunt ejus, et parvulos lactentes suos ultra quam ferre possint tentari non sinens, facit cum tentatione proventum; ut ea quæ impedimento esse videbantur, pro muro incipient esse a dextris et a sinistris. A dextris enim muniunt, cum in die bonorum non immemor est quis malorum quæ sustinuit. A sinistris, cum in die malorum non immemor est bonorum quæ gustavit. Sic sic mittens Deus misericordiam suam et veritatem suam, fluctuantem animam de medio calulorum leonum eripuit, deducens eam in nube diei, et in luce stellarum nocte: et eam per noctem in columna ignis, et per diem in columna nubis præcedens. Hunc maris Rubri transitum, et

talium persecutorum defectum desiderare videbatur Propheta, cum diceret : *Vide humilitatem meam, et laborem meum ; et dimitte universa delicta mea (Psal. xxiv)*. Humilitatem, quam ex peccatorum recordatione, et laborem, quem ex satisfactionis dolore sustineo; delicta quæ fugientem de Ægypto ad te, insequi non desistunt. Merito igitur sic liberata anima a servitute peccatorum, quasi ab Ægyptiorum jugo jam mari transmissa et inimicis capitalibus submersis, jam etiam ad carnales motus edomandos accingitur, et rebelles artus in servitutem redigere festinans, Quinquagesimam celebrando consummat. Sic igitur in Ægypto post multas Pharaonis contradictiones formato proposito a malo declinandi, et multiplicibus Ægypti plagis Septuagesimæ mutabilitate probata, Sexagesimæque laborioso certamine peccatis actualibus finitis, sed et peccatorum motibus sensuum maceratione repressis, ino ipsis jam sensibus Quinquagesimæ studiis edomitis, quid jam superest, nisi ut elongans homo effugiat et maneat in solitudine; ubi Quadragesimam cum filiis Israel faciens in planitie, cibo cum eisdem cœlesti reficiatur; sive cum Moyse in monte ab omni prorsus humana sustentatione abstinens, tabulas divini Inscriptas digito accipere mereatur?

Hæc ad præsens, ni fallor, sufficere possunt, ad cognoscendum, in quo cum veteribus nova conveniant. Nunc vero in quibus ipsa inter se nova concinant, attendamus. Sic enim in testium productione, non solum qui sint testes, sed et in quo convenient testimonia ipsa, naturalis ratio edocet inquirendum. At igitur apostolorum eximius beatus Paulus : *Nescitis quod hi qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? (I Cor. ix)*. Sicut Dominus in Evangelio operarios vineæ ad denarium, sic Apostolus currentes in stadio ad bravium, contententes in agone ad coronam invitat. Fidelis sermo, et omni acceptione dignus. Primum est currere, secundum pugnare, tertium est vineam excolere. Prius exercendus est homo in stadio bonæ actionis, secundo probandus in camino tribulationis, tandem componitur animus in renovatione interioris hominis; qui tanto amplius innovatur, quanto exterior de die in diem per prædicta exercitia corumpitur. Primo igitur curritur per obedientiam, secundo pugnatur per patientiam, tandem introducit homo in cellam vinariam. Currentes autem tria solent impedire, pondus, casus, stadii longitudo, sive incertitudo. Si ergo juxta Apostolum sic currere quis cupit, ut comprehendat, exoneretur primo ab omni sollicitudine et amore inferiorum, ut sic exoneratus ad bravium possit festinare. Festinans autem toto studio præcipitium caveat, ut absque interpolatione cursum valeat continuare. Continuationis quoque usus instantia, aliquem sibi certum præfigat terminum, ne si in incertum currit, longitudo tandem lassatus careat perseverantia. Hæc sunt, quæ in obedientiæ stadio cursitantibus maxime sunt necessaria, festinantia, instantia, perseverantia. Festi-

nantia, ne sint pigri; instantia, ne molles et dissoluti; perseverantia, ne irremunerati. Perseverantibus enim, non incipientibus præmium repromittitur, et omnis laus in fine claudi perhibetur. Pugnantibus simili modo tria necessaria esse solent: Ars qua se et ab hoste tueri, et hostem deludere sciant; virtus, per quam ictus adversarii fortiter sustinere, et ipsum fortius possint debilitare; sobrietas, ne gravati crapula aut ebrietate, cum ventum fuerit ad pugnam, risum potius moveant inimicis, quam triumphum de hoste reportent. Hæc tria videtur Apostolus expressisse, ubi ait : *Sobrii estote et vigilate, quia adversarius vester diabolus tanquam le rugiens circuit quærens quem devoret, cui resistite fortes in fide (I Petr. v)*. Sciens adversarium nostrum fortem esse, leonem nominavit. *Leo enim fortissimus bestiarum, ad nullius parebit occursum (Prov. xxx)*; sciens etiam esse callidum, asseruit circuire; sciens tandem malitiosum, ait velle nos devorare. Contra talem igitur armare nos et animare volens, fortes esse in fide docuit, et fortis fortem valeat alligare. Vigilare etiam admonuit, ut callidi hostis versutias vigili solertia deprehendat, ut sic ars artem deludat. Tandem sobrios esse præcipit, ut, dum nos malitia ejus jejunos et inedia affectos invenit, non ait unde suam ingluviem de nobis satiare possit.

Attendendum est autem, et diligenter advertendum quod, cum hæc, quæ præfiximus, currentibus et pugnantibus constet esse necessaria, duo tamen nominavit Apostolus, dicens : *Sic curro, non quasi in incertum; sic pugno, non quasi aerem verberans, sed castigo corpus meum (I Cor. ix)*, etc., quoniam, etsi cætera desint, hæc duo aliquando sufficere cognoscuntur. Videmus etiam pigros et minus instantes, sola perseverantia obtinere, minus etiam fortes et astutos sola abstinentia adversarium superare. Unde ait : *Qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet (ibid.)*. Quod autem subjungit, patres nostros omnes sub nube fuisse, et cætera quæ sequuntur, mittit nos ad vetera, ut probet per ea præfigurata nova, et nova rem esse veterum, sicut et vetera umbram fuisse novorum. Quod enim illis nubes fecit contra æstum, hoc nobis facit exercitium bonorum operum contra carnalium ardorem desideriorum; et quod illis divisio maris, hoc nobis moderata probatio tribulationis: et, sicut per illa duo sub Moyse illi baptizati perhibentur, ita per hæc nos sub spiritu timoris abluimur et emundamur; sicque corde mundo ad spiritualem escam comedendam, et spiritualem potum bibendum transimus, ministrante nobis petra Christo, secundum illud Prophetæ : *Cibavit eos ex adipe frumenti, et de petra melle saturavit eos (Psal. lxxx)*. Christus enim Dei virtus et Dei sapientia capacioribus cibus est, quem qui edunt, adhuc esurient; minus capacibus potus, quem qui bibunt, adhuc sitient. Hæc de Apostoli verbis sufficere posse videntur, nisi quia adhuc de bravio et corona aliquid restat di-

cendum. Currentibus siquidem in stadio obedientiæ per honorum studium operum, pro bravio solet dari quædam securitatis audacia, et bonæ conscientie jucunda confidentia, quæ non est aliud, nisi unde gloriatur Apostolus, dicens: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientie nostræ (II Cor. I)*. Pugnantibus quoque in agone reposita est corona justitiæ, quæ est divinx lætitiæ consolationis; quam qui lugent, ad bratitudinem solent accipere, juxta illud Prophetæ: *Secundum multitudinem dolorum meorum, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam (Psalm. xciii)*. Et illud Apostoli: *Sicut abundant passiones Christi in nobis, ita et per illum abundat consolatio nostra (II Cor. I)*; et multa alia in hunc modum. His de Apostoli lectione breviter prælibatis, jam ad vineam evangelicam accedamus, et, juxta Apostoli consilium, instar boni agricolæ de vineæ nostræ fructu primi percipiamus. Pater siquidem familias quilibet justus et ad perfectionem tendens. Cujus familia sunt exterioris hominis sensus, et interioris affectus. Istis præsidere sic debet homo, sicut paterfamilias in domo, ut cum dixerit uni: *Vade, vadat; et cum alii: Veni, veniat (Math. viii)*. Hujus vinea est propria conscientia, quæ tandiu inculta et sine fructu manet, quandiu neglecta et incomposita jacet. Hujus vineæ vitis virtus est; cujus sunt palmites universæ ejusque virtutis executiones. Tales palmites velut quosdam botros sensus pariunt spirituales. Ipsi sunt, qui si subtilis investigationis et studiosæ retractationis torculari, mediante coclea districtæ examinationis, fortiter fuerint expressi, elicitur vinum suavissimæ affectionis, vinum quod lætificet cor hominis (*Psalm. ciii*), quod utres veteres dirumpat, et novos custodiat imbuendo. Tales fructus in libro Sapientiæ exprimitur, ubi dicitur: *Ego quasi vitis fructificari suavitatem odoris; et flores mei fructus honoris et honestatis (Eccli. xxiv)*. Cum fructificasse se dicit odorem, qui non nisi ex flore procedit, et flores fructus esse asserit, innuit nequaquam sine fructu esse, cujus jam vinea floruit; quantumque delectent fructus, si tantum flores solo odore reficiant, ostendere intendit.

Attendendum sane, quanta sit vini suavitas in gustando, si tanta est floris virtus in odorando, ut ad solam fragrantiam ejus quæque venenata diffugiant. Non viles, non contemptibiles, non quales quales fructus ex tali vite colliguntur, qui honoris esse et honestatis asseruntur. Honoris, quia ex talibus ille honorificatur, cui soli honor et gloria (*I Tim. I*); a quo exeunt, omnia gratiarum, actionum et laudum præconia reverti debent, ut iterum fluant. Merito, inquam, dator talium fructuum ex eis honoratur, per quem etiam qui recepit, honestatur. Non vera honestas est, quæ Dei gratiæ non imputatur; nec Dei digna laus est, quam honestas non comitatur. Illa enim transitoria est, ista adulatoria judicator. In operibus autem sapientiæ honestas esse legitur sine defectione (*Sap. x*). Unde et labores

A illius complexse dicitur, quem in laboribus legitur honestasse. Honestas igitur ad gratiam, honor refertur ad gloriam. Tales sunt fructuum hujus vitæ effectus. Qui sint etiam ipsi fructus, subjungitur, ubi ait: *Ego mater pulchræ dilectionis et timoris et agnitionis, et sanctæ spei (Eccli. xxiv)*. Dilectio et agnitio fructus sunt, timor et spes horum fructuum flores. Sicut enim dilectio custodia legum est, et finis præcepti charitas esse dicitur; sic initium sapientiæ timor Domini (*Psalm. cx*) perhibetur; et sicut fructus florem explodere, sic perfecta charitas timorem foras mittere consuevit; sic et agnitio speciem. *Quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus (Rom. viii)*. Per patientiam igitur quod non videmus sperando expectare, est per florem spei ad visionis fructum tendere. Vide, si non merito hi flores fructus dicuntur, cum sic floruisse jam quodammodo fructificasse videatur. Attende etiam quam recte fructus honoris et honestatis esse referuntur. Pulchra siquidem dilectio est, cum id solum amatur, quod amandum est, et taliter diligitur, qualiter diligendum est. Amon namque etsi Thamar sororem suam dilexit, quam debuit, non tamen dilexit, ut debuit. Vides ergo, ni fallor, quantum pulchra dilectio homini conferat honestatem, quantum Deo attribuat honorem, per quam et Deus super omnia diligitur, cætera propter Deum, aut in Deo tantummodo diligitur. Tantum, fateor, delectabiles vix sunt vitis hujus fructus, quod a proposito longe digressi sumus. Nunc igitur ad seriem lectionis Evangelicæ revertamur.

Dicitur paterfamilias primo mane exiisse, cum scilicet ab activa vita, quasi de domo propria, et quasi de terra et de cogitatione sua exiens quis ad contemplativam transferre se satagit; cui tunc primum mane illucescit, quando in principio vigiliarum suarum primo ei veritas clarius elucescit. Tunc quasi quidam operarii in vineam conducti mittuntur dolor et confessio. Hi primi in vinea conscientie operantur; dolor evellendo et dissipando noxia, dicens: *Quem fructum habui in quibus nunc erubesco? Edificando etiam et plantando utilia, dicens: Usquequo piger dormio? Confessio autem sodiendo et operando occulta; quoniam justus in principio sermonis accusator est sui. Dehinc circa horam tertiam, cum jam veritas plenius innoverit, mittuntur zelus et circumspectio. Hi putare et stercorare noverunt, zelus superflua amputando; circumspectio tam naturæ quam culpæ vilitatem, velut quasdam sordes coram oculis statuendo. Circa sextam autem et nonam horam, cum jam sol in summo est, mittuntur ad propagandum et sepiendum meditatio et oratio. Illa enim mentem virtutes propagando dilatat; ista, ut propagata proficiant, ei qui solus incrementum dat, supplicando commendat. Circa undecimam tandem, cum jam carnalis concupiscentiæ ardor tepescere cœperit, increpandi sunt et invitandi affectus et intellectus ad vindemiandum.*

Isti siquidem in labores aliorum introeunt, et quod alii laborando odorant, degustando percipiunt; affectus fructum pulchræ dilectionis; intellectus autem fructum agnitionis. Alii siquidem arant, in spe et timore suam salutem operantur, et tantum flores decerpere, et ex eis suavitatem odoris haurire videntur. Isti jam in re constituti, sapientiæ vino meracissimo debriantur. Unde et merito una hora fecisse dicuntur; quia in hujus centesimi fructus sapore suavi, vix quasi dimidia hora morari licet. Unde et a quodam eleganter dicitur: *Tarda hora, et parva mora*. Alii autem pondus diei sustinuisse dicuntur; quia ibi labor et afflictio spiritus, hic vero consummatio et finis laboris. Ad eundem tamen gustum et ipsi licet sero perveniunt, cum pro tanta dulcedine omnia interiora hominis Dominum benedicunt. Bene autem in vespera reddi dicitur, quod sero percipitur. De qua vespera legitur in Job: *Si dormiero somno contemplationis, dicam, quando consurgam ad exercitium actionis: et rursus expectabo vesperam* (Job. vii) quietæ contemplationis. Hic est fructus centesimus, ad quem post tricesimum et sexagesimum tandem sero pertingitur, qui merito denario comparatur. In denario enim imago regis exprimitur: ad quem per gratiam contemplationis reditur, cum imago et illa similitudo ad quam homo conditus est, per dilectionem et cognitionem in eo reparantur. Imago enim in agnitione veritatis, similitudo in amore virtutis consistit. Procurator qui hunc denarium distribuit, spiritus discretionis est: qui quid cuique conveniat, et a quo quod meretur accipiat, subtiliter attendit. Ille cum multi sint vocati, paucos esse electos deprehendit (Matth. xx); quia, cum multa sint in præsentibus necessaria, in futuro unum sufficere recognoscit. Hoc unum in vesperam diei differtur, et velut denarius in vinea laborantibus, seu bravium in stadio currentibus, vel corona in agone certantibus, usque ad finem Septuagesimæ reservatur.

TRACTATUS XV.

DE SIGNIFICATIONE SEXAGESIMÆ, ET DE HIS QUÆ IN EA LEGUNTUR.

Explicito itaque officio intrantis Septuagesimæ, jam ad subsequentis Sexagesimæ officium accedamus. Quam, quia laborem doloremque tribulationum et tentationum significare diximus, merito in initio ipsius psalmus proponitur, in quo quasi a somno Dominus excitatur; qui inter tot et tanta suorum flagella obdormisse videtur. Quæ flagella multipliciter exprimuntur, cum eodem psalmo sic dicitur: *Dedisti nos tanquam oves escarum, et in gentibus dispersisti nos. Vendidisti populum tuum sine pretio, posuisti nos opprobrium vicinis nostris, subsannationem et derisum his qui in circuitu nostro sunt. Posuisti nos in similitudinem gentibus, commotionem capitis in populis* (Psal. xliii). Ubi dicitur, *dedisti nos tanquam oves escarum*, exprimitur carnis afflictio; oves enim escarum non nisi ad mortem reservantur. Ubi ait, *vendidisti populum tuum sine pretio*, ipsius conditionis offuscationem ostendit:

quia, cum liber homo venditur, servituti addicitur. In eo autem quod subiungitur, *posuisti nos opprobrium vicinis nostris*, etc., ostendit se non solum damna personæ, sed et famæ detrimenta gravia pertulisse; et non solum tormentis, sed et contumeliis interrogatum esse. Merito tentatis psalmus iste proponitur, ut tot et tantarum tribulationum comparatione in suis tribulationibus tentatus se quisque consoletur: et ne quis apud se tacitus respondeat, merito illos talia pertulisse, qui semper rebelles et increduli perstiterunt; statim beatus Paulus apostolus inducitur, qui non solum illis, sed etiam omnibus plus laborasse, asseratur. Hic qualiter sexagesimæ labores in seipso pertulerit, ostendere volens, sex nobis tribulationes in sua non solum lectione, sed et tribulatione proponit, illud forsitan, ut in Job subtiliter attendens: *In sex tribulationibus liberabo te et in septima non tanget te malum* (Job. v). Præter senarii namque mysterium, secundum quod labori et tribulationi aptari solet, etiam sex tribulationum sunt species, quibus sancti in præsentibus quotidie atteruntur. Prima est, quæ irrogatur ab hoste, quam Apostolus exprimit, ubi ait: *In carceribus, in plagis* (II Cor. ii); ubi etiam quinque quadragenas una minus se a Judæis accepisse, ter virgis cæsum, semel lapidatum esse, testatur. Altera, quæ inferitur ab eventu fortunæ, vel ut magis canonice dicamus a vitæ hujus mutabilitate; quam subiungit Apostolus, ubi ait: *Ter naufragium feci, nocte et die in profundo maris sui. Periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere*, etc. (ibid.). Alia quo seipsos sponte justii affligunt, quæ ab Apostolo designatur, ubi ait: *In laboribus et ærumnis, in jejuniis multis* (ibid.). Et quia non solum exterius crucem portant, per carnis afflictionem; sed etiam interius per mentis compassionem, subiungit: *Præterea quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum. Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror?* (ibid.) Quarta, quam ingerit infirmitas naturæ: quæ signanter ostenditur in fame et siti, in frigore et nuditate, et in frequenti morte. Unde et ait: *Quæ infirmitatis meæ sunt, gloriabor* (ibid.). Quintam exhibet probatio castigationis divinæ, quæ præcipue per falsos fratres exerceri solet, sive per iniquos prælatos, quos ad corrigendum et probandum populum suum permittit Dominus aliquando regnare. Qui per Damasci præpositum signanter exprimuntur: ubi civitatem, ut innocentem Paulum comprehenderet, custodisse narratur. Sexta tandem est, quam molestissimam homini sustinent ex stimulo carnalis concupiscentiæ; quæ idem forsitan ultima ponitur, ubi ait: *Datus est mihi stimulus carnis meæ angelus Satanæ, qui me colaphizat* (ibid.); quia novissime cum morte destruitur; et tunc primo fit sermo, qui scriptus est: *Ubi est mors stimulus tuus?* (Cor. xv.) His sex tribulationibus justii in præsentibus purgantur, probantur, et

liberantur. Purgantur ad veniam, probantur ad gratiam, liberantur ad gloriam, ut gloriari merito possint, et dicere cum Propheta: *Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis (Psal. cxvi)*, sperans et confidens quod in septima non tangat me malum tremende damnationis. Quod autem in principio lectionis apostolicæ dicitur: *Sustinetis, si quis vos in servitatem redigit, si quis devorat, si quis accipit, si quis extollitur, si quis in faciem vos cædit (II Cor. xi)*, si diligenter advertatur, illis quæ in psalmo expressimus, consonare videtur. Jam ergo ad lectionem evangelicam accedentes, in quo etiam prædictis concinat, videamus.

Primo igitur attendendum est quod quando fit vox de firmamento, stare etiam ipsa cherubim et alas suas submittere perhibentur (*Ezech. i*). Duo cherubim sermonem propheticum et verbum apostolicum, quæ præcesserunt, non immerito intelligimus, eo quod plenitudinem scientiæ continere, et omnem humanam scientiam excedere videntur. Quod si ipsi apostoli et prophetæ a voce divini tonitruum formidant, et facta voce super firmamentum, quod capitibus cherubim supereminet, alas conatum suorum humiliter submitunt; quid agere debet humana infirmitas, ubi per seipsam loquitur veritas? Quid est enim aliud Dominum Jesum, Dei virtutem et Dei sapientiam, verbum suis discipulis explare, quam vocem de firmamento dare? Firmamentum siquidem divinitus ejus est: Unde vox toties datur, quoties divina hominibus propalantur. Ad hanc vocem stant cherubim, nec est ulterius quo procedant, quia et amicus sponsi stat, et gaudio gaudet propter vocem sponsi. Taente autem sponso expandunt cherubim alas, et inquisitionum suarum scrutinia superextendentes desciunt, scrutantes scrutatio, exclamantes cum Propheta: *Memor sui Dei, et delectatus sum, et defecit spiritus meus (Psal. lxxvi)*. Unde et a firmamento oculos demittentes, mutuis vultibus in propitiatorium respicere provocantur. Propitiatorium siquidem est assuetus humanæ locutionis modus, quo Christus in Evangelio uti voluit, quo licet humanæ infirmitati se contemperare, et condescendere videatur, sub ipso tamen in Evangelii arca secreta cælestia recondere, et recondita servare comprobatur. Ibi enim sunt tabule præceptorum, ibi virga comminationum, ibi in divini sapientiæ urna quasi quoddam manna est dulcedo promissionum. Quæ tria Apostolus ad Hebræos scribens eis noluit revelare, ne daret sanctum canibus, dicens: *De quibus non est modo dicendum per singula (Hebr. ix)*. Alio tamen tempore Romanis scribens, ea disserendo aperuit, ubi ait: *Non enim erubescio Evangelium. Virtus enim Dei est in salutem omni credenti. Justitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem. Revelatur etiam ira Dei in eo super omnem impietatem et injustitiam hominum, eorum qui veritatem Dei in injustitiis detinent. Ira enim et indignatio, tribulatio et angustia in omnem animam hominis*

operantis malum. Gloria autem et honor et pax omni operanti bonum (Rom. ii). Virtus ad præcepta refertur, in eo quod non modica virtus sit in eis exerceri, nec nisi divina virtute valeant adimpleri. Unde Propheta: *In voluntate tua præstitisti decori meo virtutem. Avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus (Psal. xxx)*. Justitia ad promissa secundum illud Apostoli: *Cursum consummavi, fidem servavi: de reliquo reposita est mihi corona justitiæ, etc. (II Tim. iv)*. Revelatur etiam ira Dei de cælo, ubi non jam pœna temporalis, sed æterna damnatio intentatur, non jam dentem pro dente, oculum pro oculo, mortem corporis pro morte corporali, sed corpus et animam mittere in gehennam, Evangelium suis transgressoribus comminatur. Quod autem ait justitiam revelari ex fide in fidem, idem videtur quia sicut fides præcedentium ex subsequentium exhibitione comprobatur, ita etiam ex perceptione præsentium munerum firma est expectatio futurorum. Vel ex fide promittentis, in fide credentis. Non enim est dissidentie locus, ubi non tam verax quam veritas; nec tam potens quam omnipotens est, qui repromittit Deus. Quod autem hæc quæ prædiximus, in doctrina Evangelica velut in quodam testimonii arca concludantur, ostendit Dominus apostolis, requirentibus quæ esset hæc parabola, dicens: *Vobis datum est nosse mysterium regni Dei; ceteris autem in parabolis (Luc. viii)*. Ac si diceret: *Vobis datum est propius ad arcam accedere, et Evangelii arcam cognoscere, et velut in sancta sanctorum ingressum habere, cæteris a longe velamento interposito manentibus, et faciem vestri Moysi cornutam stupentibus, et præ fulgore nimio non valentibus sustinere.*

Studeamus igitur et nos propius accedere, et quæ dicuntur utilius intelligere, et intellecta in arca memoriæ firmiter retinere. Ait ergo: *Semen est verbum Dei (ibid.)*. Quid enim aliud verbum Dei, sive comminando terreat, sive promittendo demulceat, intendit, nisi ut præcepta Dei, velut quoddam semen, homo per consensum recipiat, per diligentis studii attentionem retineat, per horum operum executionem foveat, per contemptum mundi et compunctionem vigere contendat? *Esto, ait, consentiens adversario tuo, dum es cum illo in via (Matth. v)*. Adversatur nobis verbum Dei, quando a nobis illud repellimus. Cum vero ei consentimus, velut terra semen recipimus. Sed cavendum est ne idem semen juxta viam cadat: via enim est cor, per quod indifferenter boni et mali transiunt cogitatus, quod nulla legæ disciplinæ constringitur, nulla timoris sepe clauditur, sed mala quadam libertate utens, vaga curiositate ubique circumfertur. Quod, quæso, semen cor tale retinere potest, quod quasi quædam strata a dæmonibus conculcatum, eorum suggestionibus resistere non potest? Sed et si vaga curiositas studio lectionis et sui circumspectione fuerit superata, et semen verbi Dei firmiter retentum fuerit, nonnullum

tamen securum oportet esse agricolam; cum ex-
stirpanda restent spinæ deliciarum, et divitiarum
solicitudines; quæ si subortæ libere excreverint,
semen retentum penitus suffocatur. Opponatur
igitur carnis concupiscentiæ, vigiliarum et jejunio-
rum maceratio: et velut quidam prophete sarculus
universas carnis tentationes extirpet. Sed nec sic
quidem adhuc quiescat agricola, cum adhuc su-
persit ei vitæ superbia debellanda. Hæc nisi con-
temptu mundi et compunctionis fuerit humiliatione
depressa, terram cordis petrosam reddit et aridam;
ut licet jam semen radicum videatur, veniente
tamen æstu tentationis sine mora siccetur. Hæc
sunt tres turmæ, quas Chaldæi accedentibus ad
Deum opponunt (*Job. 1*): et nisi et ipsi cum Jacob
tres quas prædiximus turmas eis opposuerint (*Gen.*
xxxii), facile ab eis devinciuntur. Qui autem inter
tot tentationes divino auxilio fortiter dimi-
caverit, fructum tandem centesimum de suo se-
mine percipiet. Sed hæc forte Quinquagesimæ seu
Quadragesimæ, quæ sequuntur, melius reservantur.
Sexagesimæ interim sexagesimæ fructus sufficiat;
et dum sibi turmæ prædictæ invicem adversantur,
et modo istæ, modo illæ ab aliis separantur, tribu-
latio patientiam in homine operetur: per quam
dum homo sibi dominari discit, id ipsum quod est,
possidere incipit. Verum quia de arca testimonii
aliqua breviter tetigimus, et ei evangelicam doctri-
nam comparandam diximus; ad relevandum præ-
sentis sexagesimæ tedium, quæ de eadem super-
sunt materia, suppleamus.

Lecto igitur Evangelio velut arca sanctificationis
in medio constituta, quid restat, nisi ut sacerdos
jam propius accedens desuper propitiatorio et
medio duorum cherubim, ipsum sibi loquentem Do-
minum audiat; et accedens ad cor altum, etiam
supra cherubim exaltatum Deum videat, sicque
ipsis jam spirituum coelestium cœtibus admistus,
gratias Deo semper et ubique agere desiderans,
unanimes cum eisdem voce concinat dicens: *Sanctus,*
sanctus, sanctus Dominus Deus Sabbath? etc. Non
solum enim usque ad cherubim, sed omnem prorsus
creaturam transcendere oportet eum qui ad Deum
accedere festinat, ut et ipsum etiam Christum jam
non secundum carnem agnoscens, Dea adhærendo
non solum duo sint in carne una, sed unus cum
eo spiritus efficitur; non, inquam, duo dicendi
sunt, sed una caro, ubi corpus Ecclesiæ suo capiti
connititur; ubi ima summis sociantur, terrena cœ-
lestibus junguntur. Quid hoc spectaculo jucun-
dus? quid hoc pane suavius? quid tali refectio-
ne melius quæritur? quid fructuosius invenitur? Bonum
est hanc arcam, hoc altare, frequenti investiga-
tione circumire; et hostiam vociferationis in eo
immolando, cum Psalmista vociferando proclamare.
Surge, Domine, in requiem tuam, tu et arca san-
ctificationis tuæ (*Psal. cxxxii*). Dicitur enim hæc
arca, arca sanctificationis, arca testimonii, arca
testamenti, arca fœderis: Fœderis, propter recou-

iliationem; testimonii, propter fidei incorruptio-
nem; sanctificationis, propter munditiæ puritatem.
Dicitur autem hæc arca ex omni parte aure cir-
cumtecta fuisse (*Hebr. ix*), quia doctrina evangelica
undique veritatis fulgore resplendet. Et licet qua-
tuor angulis distincta inveniat; tanta tamen
concordiæ unitas, et veritatis soliditas invenitur, ut
non tam duo parietes in unum convenire, quam
utraque unum fieri videantur. Quod si hos an-
gulos libet diligentius explorare, possumus per duos
parietes intelligere evangelicæ censure rigorem, et
lenitatem dispensationis. Quæ quomodo in unum
angulum coeant, inspecto subtilius Evangelio, ma-
nifeste liquebit. Ait enim ex severitatis rigore:
Facilius est camelum per foramen acus transire,
quam divitem intrare in regnum cœlorum (*Matth.*
xix). Alibi ex misericordiæ dispensatione: *Dato*
elemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis (*Luc.*
xi): Et, *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis*
(Luc. xvi). Sed et ex misericordiæ lenitate, *Dimit-*
tite, et dimittimini (*Luc. vi*). Et hi quidem parietes
a parte orientali et meridiana arcam muniant. Cum
enim oriri nobis Sol justitiæ ineipit, tunc omni sunt
distinctionis rigore præcepta evangelica observanda.
Cum autem nos ad summam perfectionem provexerit;
moderanda est actio, ut contemplatio dilatetur, et
arcu jam contrito, et scuto armisque cæteris con-
fractis, vacandum est jam et videndum quoniam
suavis est Dominus. Nam *qui minoratur actum, per-*
cipit sapientiam (*Eccli. xxxviii*). Vides, ni fallor,
quomodo rigor et dispensatio in unius concordie
angulum indiscrete conveniant.

Cum igitur orientalem et meridianam plagam
teneant decreta mandatorum, occidentalem et aequi-
lonarem obtinent sancita sacramentorum. Quorum
cum quædam sint necessitatis, quædam dignitatis,
sive utilitatis: quædam imponantur, quædam
suadeantur; quæ necessitatis sunt, occidenti
peccatorum obviant; quæ autem utilitatis,
diabolicis aquilonis flatibus opponuntur. Inde
est quod versus aquilonem Evangelium legitur,
ut inde voce divini tonitruum veritatis inimici
formidantes diffugiant. Sed et isti duo parie-
tes unam compagem efficiunt, cum ad salutem
humanam efficaciter sibi cooperentur, et unam
Dei et hominum reconciliationem operentur. Quod
autem quatuor angulos, et in quatuor angulis qua-
tuor annulos arca habuisse describitur, compendii
gratia, et ad vitandum fastidium lectoris studio di-
stinguendum relinquo. Illud tamen prætereundum
non est, quod sicut in angulis concursus designatur
unio, ita in annulis consummata perfectio. Sicut
enim annulus rotundus est, et unum medium pun-
ctum æqualiter circumfertur; sic evangelicæ do-
ctrinæ perfectio nusquam ab unius et simplicis ve-
ritatis definitione longius evagatur. Habet igitur in
iis quæ varie dicere videtur summam concordiam;
habet in iis quæ præcipit, perfectionis summam. Non
sic lex Moysi, quæ neminem ad perfectum adduxit;

et enjus munera et hostiæ non potuerunt juxta conscientiam perfectum facere servientem. Evangelica vero sacramenta perfecte sanant, et præcepta perfecte justificant. Ut enim cætera omittam, dicitur de sacramento baptismatis : *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit* (Marc. xvi). Dicitur etiam de præceptis : *Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis* (Joan. xv). Et forte annuli ideo quatuor esse dicuntur; quia utrique homini, exteriori scilicet et interiori, sacramenta perfectam salutem, et præcepta perfectam afferunt justificationem. Sunt autem in annulis duo vectes, quibus vel ad ima deponitur, vel ad summa levatur. Hi sunt devotio et discretio; quorum specialiter devotio ad sacramenta, discretio respicit ad præcepta. Hos vectes infra hos annulos concludi volebat Apostolus, cum diceret : *Pax Dei quæ exsuperat omnem sensum, custodiat corda vestra et intelligentias vestras* (Philip. iv). Quasi diceret : Pax reconciliationis Dei et hominum quam sacramenta et præcepta evangelica operantur; quæ sua perfectione exsuperat omnem angelicum et humanum sensum, ita et hujus quasi annuli finis creaturæ sensu comprehendendi non possit, concludat tamen et custodiat corda et intelligentiam vestram, ut corda ad devotionem, intelligentiam referas ad discretionem. Hi vectes se invicem juvant, quæ et ex discretionis intelligentia crescit devotio, et ex devotionis dilatactione proficit intelligentia. His etiam seu deponitur, seu elevatur arca; quia cum ista inferioribus implicantur, quodammodo animalia stare et rotæ pariter super terram videntur. Cum autem ad superiora desideranda per devotionem, seu investiganda per discretionem animalia elevantur, elevantur pariter et rotæ evangelicæ sapientiæ; quæ pro rotunditate suæ perfectionis, sive pro agilitate suæ subtilitatis rotæ non immerito comparatur. Vides quomodo vetera veteribus concinunt, et nova nihilominus præconari probantur, ut merito nova et vetera dilecto servanda dicantur. Quod autem annuli in Moyse (Exod. xxv), hoc rotæ in Ezechiele (Ezech. i); quod in hoc animalia, in illo vectes præfigurant. Quod vero et hæc et illa, hoc nobis Evangelii gratia repræsentat.

Quod in arca quatuor anguli, hoc in rota quatuor facies, hoc in Evangelio quatuor, quas præliximus, signant distinctiones. Circa hanc arcam quatuor turmæ castra metabantur; et prima turma ad orientem, secunda ad meridiem, tertia ad occidentem, quarta ad aquilonem erat (Num. ii). Nec elevabatur arca, donec turma orientalis et meridiana proficiscerentur. Tunc elevata et procedente arca, proficiscerentur et aliæ. Quid sibi volunt ista, nisi quod etiam videmus hodie in Ecclesia actitari? Primo accedens sacerdos ad altare, vertit se ad orientem; quasi invitaturus illam, quæ in oriente est; ut quæ retro sunt oblita, in anteriora se extendat. Dehinc vertit se ad meridiem, ut et turmam meridiam provocet ad surgendum. Tunc elevata jam

A arca convertit se ad occidentem, et occidentalem turmam officiose salutans admonet, ut sequatur, dicens : *Oremus*. Et ne pigri forte, ut assolet, inveniuntur; iterum lecto evangelio velut arca jam longius procedente, eadem repetit iterando. Dehinc ad aquilonem se vertens, aquilonarem turmam magis silentio suo, quam clangoribus invitat ad sequendum. Quæ omnia diligentius investigata, non modicum præstant suavitatis saporem. Oritur siquidem nobis sol, quoties veritatis fulgor cordis nostri oculis cæperit irradiare. In tali oriente commoratur turma spiritualium desideriorum. Meridies est, ubi prædictus sol ad altiora conscendens vehementer incaluerit. Et ibi turma est spiritualium gaudiorum. His duabus turmis præcedentibus, et affectionibus spei et gaudii jam in anteriora extentis, nihil amplius restat, nisi ut exsurgat jam Deus in requiem suam, cum arca sanctificationis suæ. Tunc enim exsurgit, cum ad superiora nos elevat, et arcana evangelicæ sapientiæ nobis revelat, introducens nos in cubiculum suum, non jam in specie peregrini per viam nobis Scripturas interpretans, sed revelatis oculis infra domum conscientie per fractionem panis se nobis manifestans. Sic elevata arca, doloris affectiones velut quædam occidentalis turma subsequantur; et easdem affectiones timoris velut aquilonaris turma comitentur; ut jam de præteritis nil libeat, nisi ut ante commissa defleantur, et ex præteritorum recordatione etiam futura timeantur. Hic autem timor potius tacita inspectione, quam clamorosis vocibus in anima excitatur. Vel si magis placet, in oriente dicantur esse constantes in virtute, in meritis perfecti in charitate; ad quos se sacerdos primo convertere debet, ut tam eorum exemplis provocetur, quam orationibus fulciatur. Post istos arca elevatur, cum spiritualibus spiritualia comparantur. Sed etsi in consideratione istorum mente excedat Deo, necesse est tamen ut et minoribus sobrius fiat, ut postquam dies verbum eructavit, etiam ad illos qui in occidente sunt se convertens, velut nox nocti indicet scientiam. In occidente autem sunt, qui volentes alicui serviunt peccato; in aquilone, qui licet volentes, adhuc tamen vincuntur a peccato. Ili a longe sequantur arcam, nec præcedentibus se immiscere præsumant, donec ipsius sacerdotis precibus et sacramenti virtute liberati a peccato, servi autem facti Deo, Christo incorporari mereantur; habentes fructum suum in sanctificationem, finem vero vitam æternam. Et pro talibus tacite cum quadam timoris reverentia et verecundiæ rubore a suo mediatore Deus exorandus est; qui per prophetam loquens, siluisse, et patientem fuisse, et tales sustinendo laborasse se, asserit. His omnibus velut quibusdam præparatoriis consummatis, sacerdos jam bonis actionibus velut quibusdam justitiæ indumentis, et rationabilibus speculationibus velut quibusdam auri et gemmarum splendoribus adornatus, cum Petro et Jacobo et Joanne in montem excelsum, et seorsum a turba

inferiorum cogitationum constitutum Christum du-
cem sequatur (*Matth. xvii*); ut quem cum Moysen et
Elia loquentem audivit, transfiguratum jam videat,
et præ facie ejus fulgore et vestium candore stupe-
factus, ab omni humana elatione corruat, sicque in
nubem inductus, et Patris vocem audiens, tacite
potius et reverenter ineffabilia verba apud se con-
servare, et in corde suo conferre, quam aliis referre
studeat. Attende Scripturarum pulcherrimam con-
nexionem, et totius suavitatis mirabilem earandem
concentum. Quod enim per arcam inter duo cheru-
bim, in Veteri Testamento significari diximus, hoc
per Evangelium inter Psalmistam et Apostolum :
hoc etiam per Christum inter Moysen et Eliam, in
Novo Testamento monstratur. Et quod in taberna-
culo veteri nubes arcam operiens, hoc in Ecclesia
fumus incensi altare circumvolvens, hoc et in ani-
ma perfecta nubes lucida obumbrando designant. Si
tamen juxta religionis et sanctitatis incrementa
velis inter has nubes distinguere; adverte, primam
fuisse caliginosam, secundam odoriferam, tertiam
lucidam esse. In Veteri igitur Testamento nubes
ignorantiæ populo illi cæco occultabat veritatem.
Unde etiam nisi quando recedebat nubes, non pro-
cedebat arca, quia tantum cæremoniarum crescebat
religio, quantum Moysi a Deo, et per Moysen populo
ministrabatur. In Ecclesia autem vapor nebulae de
thure consurgere consuevit, qui presentes suo
assolet odore refovere. Quem fumum prævidens
Propheta ait : *Et domus repleta est fumo* (*Isa. vi*).
Quid aliud hunc fumum dixerimus, nisi ejusdem
bonæ spei vaporem, per quam velut in odore un-
guentorum homines ad Ecclesiam pertrahuntur?
Quidam enim spe veniæ impetrandæ ad Ecclesiam
accedunt, et hi bona spe refoventur; quidam spe ob-
tinendæ gratiæ, et hi sanctæ spei participes sunt;
quidam ad promerendam æternam gloriam, et hi
beatæ spei expectatione lætantur. Et ideo forsitan
in missa tribus vicibus incensum exhibetur, quia
et spem bonam afferunt incipientes, sanctam pro-
ficiunt, perfecti beatam. Et quantumcunque varia
sunt sperantium vota, tamen omnia sacerdos, quasi
intra unum vasculum in memoriam humanitatis
Christi colligit: facta ejus et dicta velut quosdam
carbones in ipso vasculo recondens, et in ipsis suam
suorumque totam spem constituens, dicit cum Pro-
pheta Domino : *Introibo in potentias Domini; Do-
mine, memorabor justitiæ tuæ solius* (*Psal. lxx*).
Quid est intrantem solius justitiæ Dei memorari, nisi
in ipso suo introitu ad altare memoriam Christi
operum, velut quoddam thuribulum aureum in manu
discretionis apprehendere, et per ipsum se et suos
Deo Patri commendare? Tandem nubes spei transit
in nubem rei; nubes fumosa in nubem lucidam,
quæ non tam obnubilat quam obumbrat; obnubilat
tamen in humana, illuminat ad divina, obumbrat
contra adversa. Quæ est hæc nubes, nisi divina spe-
culatio et quædam divinæ presentis non jam in
spe, sed in re ipsa fruitio? Quæ tandem recte nubes

vocatur, quandiu non sicut est, sed per speculum
et ænigma sentitur. Licet enim Christus intra do-
mum in fractione panis agnoscat a discipulis, et
in monte coram eis transfigretur; quamvis etiam
facies ejus sicut sol appareat, tamen non sicut est
cernitur, qui incomparabiliter solis candorem exce-
dit, velut qui candor est lucis æternæ, et emanatio
quædam claritatis omnipotentis Dei sincera, et ideo
nihil inquinatum incurrit in illam. Illis breviter oc-
casione Sexagesimæ perstrictis, jam ad Quinqua-
gesimæ cantica accedamus, quæ sic incipiunt.

TRACTATUS XVI.

DE QUINQUAGESIMA, ET DE HIS QUÆ IN EA LEGUNTUR IN
ECCLESIA.

*Esto mihi in Deum protectorem, et in locum re-
fugii, ut salvum me facias, quoniam firmamentum
meum, et refugium meum es tu, et propter nomen
tuum dux mihi eris, et nutritus me* (*Psal. xxx*).
Merito Quinquagesimam celebraturi duces et nutri-
torem nostrum requirimus; velut qui desertum
intraentes nec viam scimus, nec alimenta habemus.
Desertum enim terra est invia et inaquosa. In tanta
ego solitudinis vastitate quis locus canticis, quæ
causa lætitiæ esse potest? Illa utique, quæ filiis
Israel videntibus Ægyptios mortuos super litus
maris; et manum magnam, quam exercnerat Do-
minus contra eos. Tunc enim *cecinit Moyses et filii
Israel carmen hoc Domino, et dixerunt: Cantemus
Domino, gloriæ enim honorificatus est, etc.*, quæ
sequuntur, usque *Extendisti manum tuam, et devoravit
eos terra. Dux fuisti in misericordiâ tua populo
quem redemisti* (*Exod. Lv*). Maria quoque prophetes
soror Aaron, et omnes mulieres post eam, cum tym-
panis et choris eadem præcinebant. Ecce quem illi
duces se habuisse gloriabantur, nos non solum du-
cem, sed et nutritorem habituros in Quinquagesima
nostra confidimus. Quinquagesima siquidem, sicut
dictum est, quinquepartitam sensuum continentiam
designat, per quam decalogus legis adimpletur, et
sic Quinquagesima a nobis commemoratur. Ad hæc
post exitum de Ægypto et maris Rubri transitum, et
mortalium peccatorum defectum, nos convertimus;
ne tamen recidivum patiamur, etiam a licitis absti-
nere, et sensus subjicere servituti non negligamus.
Quod multis contigisse cognovimus, qui usque ad
Quinquagesimam venientes, quia ultra progredi
noluerunt, ad Ægyptias tenebras infelicitate redie-
runt. Nos igitur, qui hæc usque venimus, cum quin-
que prudentibus virginibus procedentes, sponse
occurrere studeamus, ut ei omnium sensuum coher-
tatione, velut quadam virginitatis incorruptione
placeamus. Bene autem virginitas deserto compara-
tur, quia sicut eremus terra est deserta inaquosa,
sic corpus humanum a ciborum deliciis alienum.
imo etiam ab ipsis necessariis jejunum, vita quoque
humana liti et contentioni et omni avaritiæ et
iniquitati invia, potus etiam ac luxur lavacri et un-
guenti, et totius superflue humectationis renuntia-
tione inaquosa, desertum procul dubio esse videtur.

Quis autem hujus deserti asperitatem sustinere, quis tantæ vastitatis devia perlustrare possit, nisi Denm ducem et nutritorem habuerit? Ideo forsitan fatuæ virgines a sponso non admittuntur; quia de sua virginitate et operum integritate confisæ, sibi potius quam sponso inuituntur. Felices vero, quæ in hac parte prudentes inventæ sunt, ut cum magnificis operibus lampades earum resplendeant; nunquam launen de illo splendore confisæ, oleo semper muniti, et vasa sua implere studuerunt (*Matth. xxv*). Ad quod dicendum beatus Paulus mox introducit, dicens: *Si linguis hominum loquar et angelorum, charitatem autem non habeam*, etc. (*I Cor. xiii*). In Quinquagesima quinquagesimæ sensuum continentie, velut in quadam vasta et aspera corporeæ macerationis solitudine, volens viam Apostolus ostendere, et errantibus per eam doctrinæ suæ velut cæjusedam nubis ducatum præbere; quod Dominus in Evāgelio virginibus oleum prodesse, hoc itinerantibus in solitudine charitatem, ostendit. Nec immerito charitatem oleo comparavit; quoniam, sicut unguentum sanare, decorare et nucleere consuevit, sic in donis Spiritus quædam expediunt, quædam exornant, quædam delectant. Hæc igitur volens Apostolus distinguere et distincte exprimere, ait: *Si linguis hominum loquar et angelorum*. Lingua angelorum est sermo sapientiæ; lingua hominum sermo scientiæ. In illa sonus, in ista tinnitus; illa xri, ista cymbalo comparatur. Et hæc quidem dona Spiritus illum cui dantur exornant; et sunt forsitan illæ divisiones ministrationum, quas in eadem Epistola prædixit Apostolus (*I Cor. xii*). Ministrationes, quia ministrantur pro manifestatione spiritus ad utilitatem; divisiones, quia divisim sunt ministrandæ, ut sapientiam loquentes inter perfectos, spiritualibus spiritualia apparemus, et quasi dies diei verbum eructemus; parvulis vero lac potum propinantes, doceamus hominem scientiam, et velut nox nocti scientiam indicemus (*Psal. xviii*). Deinde subjecit: *Si habuero prophetiam, et noverim mysteria omnia et omnem scientiam, et habuero omnem fidem, ita ut montes transferam*. Quantum hæc suum possessorem delectent, nulli ignotum est, nisi qui deliciarum spiritus penitus expers est. Et hæc forsitan gratiarum divisiones nominat Apostolus, vel quia gratis dantur vel, quia gratiæ suavitatis infusione demulcent. Sequitur:

Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum ita ut ardeam. Ista quantum expediunt, quantum sanativa sint, uorunt, qui misericordiis pauperum peccata sua redimentes, misericordiam consecuti sunt, et qui exterioris hominis maceratione interioris hominis innovationem sunt adepti. Et hæc forsitan dicuntur divisiones operationum; quia, cum cætera in anima sola esse possint, hæc in sola operatione consistunt. Sed quisquis hæc absque charitate habet, nec verum ei esse conferunt, nec ad verum ei esse prosunt. Sicut enim corpus vitam ab anima, sic ista

A a charitate suum esse sortuntur, ut nec esse quidem sine charitate dicenda sint. Sequitur:

Charitas patiens est, benigna est. Commendavit Apostolus charitatem, ex iis quæ habet communia bonis et malis; hic autem commendare incipit ex iis quæ propria habet in solis bonis. Volens autem ipsius bona diffusius enumerare, primo omnia sub quadam binarii summa colligit; postea ipsum binarium subdividendo distinguit. Ait ergo: *Charitas patiens est, benigna est*. Patiens, ad tolerandum mala aliena; benigna, ad retribuendum bona. Et quia etiam aliquo modo hæc mali habere se simulant exterius in actu, ostendit hæc potius habenda interius in affectu, dicens: *Non amulatur*, non dolet de alterius felicitate; et si doleat, quod non habet; non dolet, quod alter habet; sed quodammodo in eo habere se gaudet. Unde nec perperam agit, quod procul dubio faceret, si verbo, vel facto, vel aliquomodo studeret illum habitis carere, vel saltem ne videretur aut crederetur habere. Ita enim quidam invidi, sibi credentes imminui, quod de aliis laudat iliter cognoverunt prædicari, etiamsi habitis eos carere non velint; habere tamen aut credere nolunt, aut credi ab aliis non volunt. Unde et omnia perverse interpretari volunt, et perperam interpretando pervertunt. Charitas autem non solum bonis non invidet alienis, sed nec extollitur suis. Unde *non inflatur*, ait. Non enim sibi ascribit, quod habet; sed eum potius laudat, a quo habet, dicens: *Quid habes, quod non accepisti? Et si accepisti, quare gloriaris, quasi non acceperis?* (*I Cor. iv*). Non solum sibi non imputat, quæ habet; sed nec ab aliis sibi imputari sustinet; quia *non est ambitiosa*. Sicut enim non vult inaniter intra se gloriari, ita nec ambitiose aut jactanter extra se. Non enim querit quæ sua sunt; nec querit exterius mendicando, quæ melius intus possidet, veritati inhærendo. Quidam enim a veritate recedentes, quia intus ea veraciter non retinent, ubi sunt; exterius ea inaniter querere incipiunt, ubi non sunt. Charitas autem semper veritati inhærens, sicut nec querit quæ sua non sunt, ita nec illis unquam carere potest, quæ sua sunt. Est enim fons proprius, cui non communicat alienus. Fons est jugiter fluens per benevolentiam, non tamen perfluens per jactantiam; et, sicut crater tornatilis communem se omnibus exhibet et æqualem, nunquam tamen indiget poculis, nec invidet aliis quæ non habet, aut querit ab aliis, quæ plenius in se habet. Audivimus quomodo scaturiat vera benignitas; audivimus et quo saliat patientiæ vena. *Non irritatur*, ait; quo alius potest patientiæ vena prosilire; sed quid divinius potest esse in homine, quam quod injuriis provocatus non irritetur; contumeliis et tormento interrogatus non solum æquanimitè sustineat, sed et calcando aut gloriando despiciat? Sic quippe Apostolus: *Non solum autem, sed et gloriamur*, ait, *in tribulationibus* (*Rom. v*). Sed et apostoli *ibant gaudentes a conspectu consilii; quoniam digni habitii sunt pro nomine Jesu contume-*

liam pati (Act. v). Sed unde hoc illis? Quia *charitas non cogitat malum*, non cogitat eos qui inferunt, malo animo inferre; sed vel nescire quid faciant, vel præceptum eis esse a Domino, ut maledicant David. Inde est, quod *nec gaudet charitas super iniquitate*: non gaudet, quod qui inique mala innocenti infert, damnetur; sed congaulet veritati, a qua, ut talia fiant, juste disponitur: et ideo *omnia suffert*; quia *omnia credit* a Deo disponi; *omnia sperat* remunerari. Unde et ea longanimitè expectando sustinet. Ecce commendata est charitas ex superexcellenti potentie suæ virtute. Commendatur etiam ex sua perpetuitate. Unde ait: *Charitas nunquam excidit*. Cum enim aliæ virtutes quæ modo in fide et spe consistunt, succedente re spei aut fidei, evacuabuntur; tunc plenius charitas consummabitur. Manentibus igitur interim fide et spe, velut quibusdam mancipiis charitatis, quæ ubi sunt sine charitate non præsent; ubi autem charitati seruiunt, velut rami ex radice proficiunt, patet radicem incomparabiliter ramis esse majorem, a qua rami et habent quod sunt, et præcisi ab ea nec quidem sunt. Radix vero absque ramis in integritate sua permanet; nec portatur a ramis, sed portat; nec confertur ei aliquid ab eis, sed ab ea est, quidquid in illis profertur. Ecce ne erremus in solitudine in inaquoso, et viam civitatis habitaculi non inuenientes (Psal. cvi), esuriamus et sitiamus, et sic Deum protectorem et domum refugii non habentes (Psal. xxx), anima nostra in nobis deficiat; excellentiorem charitatis viam, quam teneamus, nobis Apostolus demonstravit.

Et forsitan secus hanc viam mendicat cæcus ille, quem Dominus in Evangelio illuminat (Luc. xviii). Quid est enim cæcum Jesum videre, sequi et magnificare, nisi viam prius incognitam invenire? O bone Jesu, quanta lux, quantum gaudium, quanta securitas oritur noviter conversis, cum eis primo incipis apparere, cum eis lætitia salutaris infunditur, cum dulcescere eis cœperit nomen Jesus: et ad hujus nominis dulcedinem male dulces affectiones cœperint amaricari, et amaræ in dulcedinem convertentur, ut jam cum magna jucunditate libeat decantare: *Populus gentium qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam; huiusmodi in regione umbræ mortis lux orta est eis* (Isa. ix). Procul dubio hæc lux, hæc dulcedo de Christi humanitate concepta, lignum illud est, quod aquas in eremo commutavit in dulces et potabiles fecit. Tres illæ diætæ triplicem proficientium statum demonstrant. Solent enim post conversionem, cum proficere cœperint incipientes, ex rerum novitate in quendam mentis stuporem venire: et, sicut norunt qui experti sunt, cum assueta coguntur relinquere, et insuetis insistere, turbantur et moventur sicut ebrius, et omnis eorum sapientia devoratur (Psal. cvi). Unde et ex tali turbationis stupore, anima nimio tremore concutitur, et quasi janjamque casura, sola formidine undique circumvallatur; tandemque hoc terrore purgata, cognoscere et dolere incipit defectum, quem pa-

titur. Hæc tria manifeste expressisse videtur Propheta, ubi ait: *Ipsi videntes, sic admirati sunt, turbati sunt, et commoti sunt, tremor apprehendit eos. Ibi dolores ut parturientis* (Psal. xlvii). Ecce primam ponit diætam admirationis, secundam tremoris, tertiam doloris. Hi sunt illi tres dies, quibus beatus Paulus prostratus a Domino in via, et cæcatus, perseveravit non videns, et nihil comedens aut bibens (Act. ix). Post istos tres dies, jam fere deficiente homine mittitur Ananias, qui interpretatur ovis, qui non est alius quam magni consilii angelus; qui quasi ovis ad occisionem ductus est, et sicut agnus coram tendente se obtulit (Isa. LIII). Hæc ovis post illos tres dies, lac suæ humanitatis parvulis suis propinavit, et amaritudinem contritionis velut mara, in lactis commutat dulcedinem. Quod ergo hic per ovem, hoc ibi per lignum intelligitur, et quod hic ovis, ibi lignum operatur. Non est hoc lignum scientiæ boni et mali, sed scientiæ solius boni; lignum vitæ, lignum quod plantatum est secus decursus aquarum (Psal. i), quod ad humorem humanæ devotionis mittet ramos suos, et non timebit cum venerit æstus. O lignum dulce, dulces clavos, dulce pondus sustinens, nunquam tui memoria recedat de ore meo; semper devotionis tuæ dulcedo vigeat in affectu meo; et sic dulces factæ sunt mihi aquæ mara, et sapientiæ lacrymæ contritionis, quantumcunque prius amaræ extiterint. Ideo hæc hodie duodecim discipulis proponuntur; et quia nihil horum intelligentes, adhuc extra viam sunt, cæcus filium David invocans illuminatur (Luc. xviii); et jam viam cum eo carpens, sequens eum, et gaudens comitatur. Per hanc viam venit in Helim, ubi non jam secreto duodecim discipulis passio Domini revelatur; sed patentes, et limpidissimi fontes duodecim cum septuaginta palmis inveniuntur. Hoc fit, cum Christus suos jam in via comitatur, et miro modo eos delectans, quæ in lege et prophetis et psalmis scripta sunt, interpretatur: et licet oculi eorum quandiu extra domum et in via sunt, teneantur; ardore tamen et sapore talis colloquii velut quibusdam fluentis delectabilibus debriantur. Merito autem palmæ cum fontibus fuisse leguntur, quia tunc primo victor animus triumphi gloriæ coronatur; et de testimonio conscientie fructus suavissimi, velut quidam dactyli degustantur, cum, unctione spiritus revelante, ad intelligentiam Scripturarum animus dilatatur. Et hoc totum merito in Helim fieri dicitur, qui aries interpretatur; quia hæc omnia præbet aries ille, qui cornibus suæ crucis licet peccatorum vepribus ad horam hæsisse visus fuerit, tamen peccatorum vincula dirupisse et consumpsisse cognoscitur, et sanguinis sui victoriosa effusione, suavissimum nobis cibum et potum parasse, a nullo jam fideli ignoratur. Et recte fontes duodecim, palmæ septuaginta fuisse dicuntur; quia duodecim fuerunt apostoli, qui doctrinam fidei, et fidem Trinitatis, per quatuor mundi partes disseminaverunt. Septem quoque sunt, quæ septem Ecclesiis in Apo-

catypsi pro Decalogi impletione (Apoc. 1), quæ est peccati victoria, promittuntur. Bene ergo duodenarius doctrinæ, septenarius victoriæ assignatur, quia talia in Helim ab ariete percipiunt. Merito ad peregrini verba per viam inardescunt; sed meminisse debent, non esse remanendum in via, sed priusquam nox et innumera noctis pericula superveniant, ad hospitii domum properandum. Ad hanc domum procul dubio pervenitur, cum de Quinquagesima ad Quadragesimam proficiendo transitur.

TRACTATUS XVII.

DE QUADRAGESIMA, ET DE HIS QUÆ IN EA LEGUNTUR IN ECCLESIA.

Quadragesimam siquidem celebrare, est prævaricatores ad cor redire, et subtili examinatione intima cordis secreta discutere, et inordinatas ac perversas affectiones moderando et ordinando, prava et indirecta et aspera in vias planas facere: quod est Decalogum legis quatuor faciebus, seu quatuor pennis spiritalium animalium adimplere. Quatuor enim animalium facies quatuor sunt inordinatæ, et ordinatæ sanctorum affectiones, quibus ad Deum tendunt, et ab eo discernuntur. Quatuor pennæ, quatuor principales virtutes quibus ad Deum volant et ab eo diriguntur.

Quid est autem taliter de Quinquagesima in Quadragesimam transire, nisi de Helim ad desertum Sin, quod *amphora* interpretatur, venire? Amphoram quippe invenimus, sed vacuum; domum intramus, sed solitariam, cum ad interiora nostra rimanda et subtilius cognoscenda intenti, reperimus primam faciem cor pravum et imperscrutabile, velut quaedam terram inhabitabilem et inviam, terram sitis, et imaginem mortis; terram in qua non ambulavit vir, nec habitavit homo. Merito igitur desertum tale lustratur, talem amphoram exploratur, et domum huiusmodi intratur, Dominum ad intrandum nobiscum cogimus, dicentes et sapius inculcantes: *Mane nobiscum, Domine, quoniam advesperascit* (Luc. xxiv). O quam multos Quinquagesimam devote celebrare, membrâ sua frequenter mortificare, corpus castigare, et in servitutem redigere (I Cor. ix), sensus circumcidere, et universos exterioris hominis motus componere novimus; qui usque hodie interioris hominis sui faciem negligentes, sunt quasi myricæ in deserto; et si quando forte cor suum intraverint, non nisi siccitatem et terram sanguinis invenientes, statim ad consueta relabuntur. Hi, quia Dominum invocando intrare secum et manere non cogunt, non tam vesperam quam noctem patientes, diem videre longitudinem non merentur. Qui vero Quinquagesimam celebrando cor suum omni custodia servare et fructus vitæ qui ex tali vite procedunt degustare intendunt, de Domini auxilio et gratia confidentes, et quasi jam certi de ipsius promissione, gloriando decantant: *Invocavit me, et exaudiam eum; cum i, so-sum in tribulatione, etc.* (Psal. xc). Invocare enim intus vocare est, et

illi soli vere Deum invocant, qui interioris hominis oculos mundantes, Deum videre, et eum qui spiritus est, in spiritu et veritate adorare (Joan. iv) desiderant. Talibus, id est mundis oculis, in bonæ conscientie hospitio revelata se facie Deus in fractione panis ostendit. Quod similiter per manna filiis Israel in deserto Sin primo missum, credo præfiguratum. Quid est enim manna, nisi suavitas divinæ cognitionis, quæ similitæ habet cum melle dulcedinem devotionis, et cum semine coriandri candorem intelligentiæ spiritualis? Quæ bene manna dicitur; quia non tam potest exprimi quam mirari quid sit. Et hoc siquidem in deserto Sin primo colligitur, non quod et ab illis qui domandis et subjugandis exterioribus sensibus intendunt, divinæ cogitationis dulcedo non gustetur; sed non ad satietatem, nec ad diuturnitatem. Eis enim tarda est hora illa, et brevis mora. Mundis autem cordibus, et ad satietatem datur: quod sperabat Prophecia, cum diceret: *Satiabor cum apparuerit gloria tua* (Psal. xvi); et ad diuturnitatem, quod expertus fuerat idem, cum diceret: *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam* (Psal. xciii). Neque enim debent vel possunt divinis carere consolationibus, qui omnes a se humanas prorsus abdicaverunt. Ideo et in Quadragesima præter cursum et morem aliorum temporum, nova quotidie officia decantantur, ut de quotidiano introitu, de quotidiana Veteris Testamenti et Evangelii lectione, velut quoddam manna insolite dulcedinis colligatur. Neque enim debet unius diei manna in alterum reservari, ut vel de Domini gratia quis dubitando diffidat, vel de propria industria hoc manna se inventurum confidat. Alioquin computrescere illud potius, et vermibus foetidis scaturire incipiet. Putrescit enim, et vermibus scaturire videtur quod dulce et vividum prius sentiebatur, cum sermo Domini vivus et efficax, qui penetrabilior omni gladio ancipiti per gratiæ infusionem sentitur (Hebr. iv), humana calliditate præsumptus fastidiri incipit, et velut vermibus quibusdam quæstionibus scaturire.

Quot enim quæstiones moveri, tot quasi vermes videntur oriri. Quod autem Sabbato non colligebatur, minime intelligendum est quod Sabbatum otii spiritualis careat manna divinæ consolationis, in quo maxime illud manna abundare solet; sed quod in colligendo jam labor non est, ubi quod desideratur in promptu est; nec laboratur in figura, ubi præsens est veritas; aut anxie umbra requiritur, ubi res cum delectatione tenetur. Quod forte etiam in eo signatur, quod quintæ feriæ Quadragesimæ nullum proprium officium assignatur. Ea enim die non solum forma sacramentorum, sed ipsum Christi corpus primo est discipulis traditum, nec indiget ea dies aliis adminiculis, quæ ipsius irradiata est fulgore veritatis, ne superfluis videretur Ecclesia laborare impendiis, si solem facibus juvare conaretur. Hoc manna videtur Dominus Quadragesimam intrantem per Prophetam promittere, ut in prædicto versiculo

talium persecutorum defectum desiderare videbatur Propheta, cum diceret : *Vide humilitatem meam, et laborem meum ; et dimitte universa delicta mea (Psal. xxiv)*. Humilitatem, quam ex peccatorum recordatione, et laborem, quem ex satisfactionis dolore sustineo; delicta quæ fugientem de Ægypto ad te, Insequi non desistunt. Merito igitur sic liberata anima a servitute peccatorum, quasi ab Ægyptiorum iugo jam mari transmissa et inimicis capitalibus submersis, jam etiam ad carnales motus edomandos accingitur, et rebelles artus in servitutem redigere festinans, Quinquagesimam celebrando consummat. Sic igitur in Ægypto post multas Pharaonis contradictiones formato proposito a malo declinandi, et multiplicibus Ægypti plagis Septuagesimæ mutabilitate probata, Sexagesimæque laborioso certamine peccatis actualibus finitis, sed et peccatorum motibus sensuum maceratione repressis, ino ipsis jam sensibus Quinquagesimæ studiis edomitis, quid jam superest, nisi ut elongans homo effugiat et mareat in solitudine; ubi Quadragesimam cum filiis Israel faciens in planitie, cibo cum eisdem cœlesti rediciatur; sive cum Moyse in monte ab omni prorsus humana sustentatione abstinens, tabulas divino inscriptas digito accipere mereatur?

Hæc ad præsens, ni fallor, sufficere possunt, ad cognoscendum, in quo cum veteribus nova conveniant. Nunc vero in quibus ipsa inter se nova concinant, attendamus. Sic enim in testium productione, non solum qui sint testes, sed et in quo convenient testimonia ipsa, naturalis ratio edocet inquirendum. Ait igitur apostolorum eximius beatus Paulus : *Nescitis quod hi qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? (I Cor. ix)*. Sicut Dominus in Evangelio operarios vineæ ad denarium, sic Apostolus currentes in stadio ad bravium, contententes in agone ad coronam invitat. Fidelis sermo, et omni acceptione dignus. Primum est currere, secundum pugnare, tertium est vineam excolere. Prius exercendus est homo in stadio bonæ actionis, secundo probandus in camino tribulationis, tandem componitur animus in renovatione interioris hominis; qui tanto amplius innovatur, quanto exterior de die in diem per prædicta exercitia corumpitur. Primo igitur curritur per obedientiam, secundo pugnatur per patientiam, tandem introducitur homo in cellam vinariam. Currentes autem tria solent impedire, pondus, casus, stadii longitudo, sive incertitudo. Si ergo juxta Apostolum sic currere quis cupit, ut comprehendat, exoneretur primo ab omni sollicitudine et amore inferiorum, ut sic exoneratus ad bravium possit festinare. Festinans autem toto studio præcipitum caveat, ut absque interpolatione cursum valeat continuare. Continuationis quoque usus instantia, aliquem sibi certum præfigat terminum, ne si in incertum currit, longitudo tandem lassatus careat perseverantia. Hæc sunt, quæ in *obedientia studio cursitantibus maxime sunt necessaria, festinantia, instantia, perseverantia. Festi-*

*nantia, ne sint pigri; instantia, ne molles et dissoluti; perseverantia, ne irremunerati. Perseverantibus enim, non incipientibus præmium reponitur, et omnis laus in fine claudi perhibetur. Pugnantis simili modo tria necessaria esse solent: Ars qua se et ab hoste tueri, et hostem deludere sciant; virtus, per quam ictus adversarii fortiter sustinere, et ipsum fortius possint debilitare; sobrietas, ne gravati crapula aut ebrietate, cum ventum fuerit ad pugnam, risum potius moveant iniucis, quam triumphum de hoste reportent. Hæc tria videtur Apostolus expressisse, ubi ait : *Sobrii estote et vigilate, quia adversarius vester diabolus tanquam le rugiens circuit quærens quem devoret, cui resistite fortes in fide (I Petr. v)*. Sciens adversarium nostrum fortem esse, leonem nominavit. *Leo enim fortissimus bestiarum, ad nullius pavebit occursum (Prov. xxx)*; sciens etiam esse callidum, asseruit circuire; sciens tandem malitiosum, ait velle nos devorare. Contra talem igitur armare nos et animare volens, fortes esse in fide docuit, ut fortis fortem valeat alligare. Vigilare etiam admonuit, ut callidi hostis versutias vigili solertia deprehendat, ut sic ars artem deludat. Tandem sobrios esse præcipit, ut, dum nos malitia ejus jejunos et inedia affectos invenit, non sit unde suam ingluviem de nobis satiare possit.*

Attendendum est autem, et diligenter advertendum quod, cum hæc, quæ præfiximus, currentibus et pugnantis constet esse necessaria, duo tamen nominavit Apostolus, dicens : *Sic curro, non quasi in incertum; sic pugno, non quasi verberans, sed castigo corpus meum (I Cor. ix)*, etc., quoniam, etsi cætera desint, hæc duo aliquando sufficere cognoscuntur. Videmus etiam pigros et minus instantes, sola perseverantia obtinere, minus etiam fortes et astutos sola abstinentia adversarium superare. Unde ait : *Qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere (ibid.)*. Quod autem subjungit, patres nostros omnes sub nube fuisse, et cætera quæ sequuntur, mittit nos ad vetera, ut probet per ea præfigurata nova, et nova rem esse veterum, sicut et vetera umbram fuisse novorum. Quod enim illis nubes fecit contra æstum, hoc nobis facit exercitium honorum operum contra carnalium ardorem desideriorum; et quod illis divisio maris, hoc nobis moderata probatio tribulationis: et, sicut per illa duo sub Moyse illi baptizati perhibentur, ita per hæc nos sub spiritu timoris abluimur et emundamur; sicque corde mundo ad spiritualem escam comedendam, et spiritualem potum bibendum transimus, ministrante nobis petra Christo, secundum illud Prophetæ : *Cibavit eos ex adipe frumenti, et de petra melle saturavit eos (Psal. lxx)*. Christus enim Dei virtus et Dei sapientia capacioribus cibus est, quem qui edunt, adhuc esuriunt; minus capacibus potus, quem qui bibunt, adhuc sitiunt. Hæc de Apostoli verbis sufficere posse videntur, nisi quia adhuc de bravio et corona aliquid restat di-

vineæ bonæ conscientia colliguntur; hoc manna absconditum, quod nemo scit, nisi qui accipit. Qui autem accipit, non in vano animam suam accepit, non in vacuum cucurrit, nec in vacuum gratiam Dei recepit (*ibid.*).

Attendenda est etiam in his verbis Apostoli quædam interioris hominis virtutum distinctio. Aliter enim habentur virtutes in via, aliter habentur in patria. In via cum labore et interpolatione, in patria sine difficultate et mutabilitate. Has idem Apostolus virtutes futuri sæculi nominat; et eas etiam in presenti haberi potius quam gustari asserit. Primo igitur virtutes viæ ponit, dicens: *In castitate, in scientia, in longanimitate.* Vera castitas animæ est super omnem creaturam Verbo adhærere, secundum illud: *Perdidisti omnes qui fornicantur abs te. Mihi autem adhærere Deo bonum est (Psal. lxxii).* Fornicatur quippe a Deo, qui amoris alicujus rei adhæret propter seipsam; non propter, sed præter Deum. Sed ad hujus felicitatis custodiam necessaria est scientia, ut qui hujusmodi est, sciat reprobare malum et eligere bonum (*Isa. vii*). Si existimando dicat bonum malum, et malum bonum; procul dubio nesciens inter ea eligere, a prædicta excidet castitate, approbando potius quam reprobando verum malum, et verum bonum fastidendo potius quam eligendo; sicque a summo bono ad minus bonum decidendo; et quia scienti bonum et non facienti, peccatum est illi, necessaria est etiam longanimitas, nequando pusillanimitate superatus judicet se homo, in eo quod discernendo probat. Ad hæc obtinenda, quærendum est animæ spirituali Verbum Deus, cui consentiendo ad correctionem castificetur, quo illuminata ad cogitationem scientia impleatur, cui innitens, ad virtutem longanimis efficiatur. Volens autem Apostolus etiam futuri sæculi virtutes distinguendo subjungere præmittit, dicens: *In suavitate, in Spiritu sancto (II Cor. vi).* Est enim suavitas vitæ præsentis, de qua legitur, quod non invenitur sapientia in terra suaviter viventium (*Job. xxviii*). Talis enim suavitas muscarum morientium, solet potius exterminare suavitatem unguenti spiritualis. Suavitas autem quæ est in Spiritu sancto, velut unctio docens de omnibus, sanat omnem languorem, omne tædium et amaritudinem omnem explodit. In quibus autem, vel potius in quo consistat ista suavitas exprimendo subdividit, dicens: *In charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei.* Charitas non ficta nec facta, ipse Spiritus sanctus est. Ipse nostræ in nobis charitatis est auctor, ipse factor, vel potius, fector, qui solus novit signum nostrum.

Vel ideo merito ficta dicitur charitas nostra, quæ habetur in via; quia videmus nunc per speculum in ænigmate, et potius umbra est illius charitatis, quæ erit in patria, quam veritas. Quæ igitur erit in patria, desiderari potest et prægustari in via, nullatenus possideri. Sic et verbum veritatis, imo Verbum veritas in via sub peregrini specie videtur et

A auditur, in patria cognoscetur sicuti est; ibi etiam virtute Dei, imo virtute Deo fruente beati sunt; non jam de virtute in virtute ascendentes, sed uni summæ et incommutabili virtuti inhærentes; ejus participatione incorruptibiles facti et impassibiles. Una igitur et summa ibi virtus Deus est; ipse virtus, ipse veritas, ipse via, ipse omnia, et in omnibus Deus. Ipse virtus ad potentiam, ipse veritas ad notitiam, ipse vita ad lætitiã; et cum illic in beata vita, omnes beati Spiritus apparente gloria Domini satientur, hic interim cum difficultate et raptim eadem tantummodo prægustantur. Hic enim virtus in infirmitate perficitur. Hic de virtute in virtutem ascenditur, donec Deus deorum in Sion videatur. Hic Jacob luctatur cum angelo, et post longam luctam vix tandem benedictionem meretur. B Ex quo contra Deum et hominem fortis effectus, et etiam Israelis nomine insignitus tunc a se ipso deficere, et in se cœpit et didicit infirmari. Quanto enim quis amplius dilecto suo inuiti cœperit, tanto humanæ virtutis pede destitutus, et velut claudicare se sentit. Sed quanto exterior homo corrumpitur, tanto interior de die in diem renovatur, et magis ac magis virtute ex alto induitur. In hunc modum secundum Apostolum ministrum Dei homo se exhibet: primo in tribulationibus per multam patientiam; dehinc in suavitate spirituali per exuberantem fervoris et devotionis fragrantiam. Sed plerumque contingit, ut quos adversitas non dejicit, nec prosperitas elevat, frequens tamen rerum alternatio, et alterna vicissitudo perturbet. Unde et in Ezechiele rex Babylonis sedens in bivio sagittas commiscere legitur (*Ezech. xxi*); ut quos nec timore nocturno, nec sagitta volante in die nocere potest, saltem tentationum perplexione concutiat; quia et perplexi nervi Leviathan perhibentur. Hoc cognoscens Apostolus, cui Satanæ astutiæ ignotæ non erant, etiam contra hoc præmonere et præmonere nos volens, subjungit, dicens: *Per arma justitiæ a dextris et a sinistris.*

Hæc vicissitudinum alternatio ipsi Domino nostro non defuit, ubi nunc a pueris et populo Hebræorum: *Hosanna, Benedictus qui venit in nomine Domini (Matth. xxi)*, nunc: *Crucifige, crucifige; et sanguis ejus super nos et super filios nostros (ibid. xxvii)*, ab eisdem audit. Ipse etiam Paulus nunc ad tertium cœlum raptus (*II Cor. xii*), nunc carnis stimulo colaphizatus tertio Dominum rogat, ut ab eo discedat, et minime exauditur. Alibi quoque nunc mente excedit Deo, nunc sobrius factus hominibus gaudet cum gaudentibus, et flet cum flentibus, infirmatur cum infirmantibus, et uritur pro scandalizatis; vinculis etiam coercetur, sed verbum Domini in eo minime alligatur; quin potius sapientiam loquitur inter perfectos. Aliquando quæ retro sunt oblitus, et in sola anteriora se extendens, dicit: *Vivo autem, jam non ego, vivit vero in me Christus (Galat. ii).* Sed nec sic quidem securus est, nec acquiescit altum sapere, sed timet; sciens quod

rex Babylonis, licet secundum Ezechielem (Cap. XXI) Sabhatorum otium non imitetur, et quasi frustra consuluisse oraculum exta perscrutando se ostendit, ipse tamen recordabitur Iniquitates ad capiendum. Sed in his omnibus Christi milites sperant, propter et per eum qui eos dilexit, et munivit armis justitiæ a dextris et a sinistris. Quæ autem sint hæc arma justitiæ, sive quæ dextera, sive quæ sinistra, psalmus prædictus sive inductus Apostolo per omnia concinens innuit, dicens : *Scapulis suis obumbrabit tibi, et sub pennis ejus sperabis. Scuto circumdabit te veritas ejus ; non timebis a timore nocturno, a sagitta volante in die. Cadent a latere tuo mille, et decem millia a dextris tuis* (Psal. xc). Ubi enim ait Apostolus : *In suavitate, in Spiritu sancto*, ibi Propheta dicit : *Scapulis suis obumbrabit tibi*. Quid enim scapulis Deum obumbrare homini, nisi suavitate Spiritus et infusione gratiæ justum quemlibet a tentationum æstu protegere, quasi in abscondito faciei suæ a conturbatione hominum abscondere? Unde et in alio psalmo idem Propheta gloriatur dicens : *Obumbrasti super caput meum in die belli* (Psal. cxxxix). Et quia in scapulis onera portari solent, recte in scapulis Dei patientiæ ejus et longanimitatis benignitas designatur, qua parvulos suos exspectans fovet et sustinet secundum illud : *Expandit alas suas, et assumpsit eos, atque portavit in humeris suis* (Deut. xxxii); et illud Isaïæ *Pueri eorum in humeris portabuntur* (Isa. lxxvi), donec ex crescentes in virum perfectum jam non solum portari non indigeant, sed et alios portare sufficiant. Pennæ quoque talibus scapulis subnectuntur, quia quos longanimitate portat, etiam plumis spiritualium consolationum calefacit et informat, velut gallina refovens pullos suos sub alas, et velut aquila provocans ad volandum pullos suos, et super eos volitans (Deut. xxxii). Sed ne sub his pennis sperando, et latitando, homo securitate torperet, et semper crederet quiescendum, ubi Apostolus mittit nos ad arma justitiæ, Propheta conchendo, et de pugna nos admonet dicens : *Scuto circumdabit te veritas ejus*. Homo quippe post intimam divini gratiæ consolationem, ad suam rediens infirmitatem, quam longe a veritate existat, et quantum bona transitoria a veris distent bonis ipsa rerum experientia verius edocetur; et hac veritatis cognitione velut quodam scuto in superioribus lato, in inferioribus angusto circumdatus, communitur ad transitoria despicienda, velut ea quæ non vere sunt et angusta sunt : et desideranda æterna, quæ vere sunt. Sic Petrus post angelicam visionem, et educationem de carcere, et portæ ferreæ ultroneam apertionem, ad se tandem reversus dicit : *Nunc scio vere* (Act. xii). Alibi quoque post visionem lintei, in quo erant universa quadrupedia et serpentina, idem Petrus ad se reversus ait : *In veritate comperisse se testatur, quæ prius ignorasse non creditur; sed divina revelatione certificatus, divini*

A veritatis scuto circumdatus esse ostenditur. Volens etiam propheta ostendere adversus quæ scutum istud muniat, universa tentamenta quadruplici distinctione comprehendit dicens : *Non timebis a timore nocturno*. In quo recte concupiscentia carnis intelligitur quia, secundum Apostolum (I Tim. v), qui in deliciis est, vivens mortuus est. Sicut enim mors sensus carnis a presentibus alienat, sic sopor carnalis voluptatis sensus animæ ab æternorum cognitione infatuat. Unde qui dormiunt, nocte dormiunt, et qui ebrii sunt nocte ebrii sunt; et ipsi fortissimi Israel accincti sunt gladio super femur suum, propter timores nocturnos. Sequitur : *A sagitta volante in die*, et per hanc non immerito superbiam vitæ accipimus, quæ maxime in die mundaniæ prosperitatis solet obrepere. Quem diem Propheta non desiderasse fatetur. In *negotio vero perambulante in tenebris*, quod tertio loco ponitur, manifeste avaritiæ negotiatio, seu oculorum petulantia exprimitur, quæ nulla acquiritorum abundantia satiatur, quia, secundum Salomonem, *non satiatur oculus visum* (Eccl. i), et hæc quidem a sinistris nos impugnant. Sed si scuto veritatis circumdamur, cadunt a latere nostro mille; et ne a dextris inermes esse videremur, subjunctum est : *Et decem millia a dextris tuis*. Et forte non immerito per decem millia quæ prædixerat, ab incursu et dæmonio meridiano intelligi voluit. Dæmonium namque meridianum non incongrue a Patribus interpretatum est, cum angelus Satani transfiguratur se in angelum lucis. Cum enim ad perversa et manifeste mala hominem inclinare non potest, ad callida se vertit argumenta; et velut recta suadens, ad altiora se querenda, fortiora se scrutanda, sive etiam quædam occulta ei revelando, plus sapere quam oporteat sapere, persuadet. Et hæc tentatio recte meridiana dicitur, quando homo lucis nimietate offendet, tantoque perniciosius nocet, tardiusque cavetur, quanto difficilius deprehenditur et discernitur rarius. Et licet tantum inter hanc et alias distet tentationes, quantum inter mille et decem millia, quantumque inter levam et dexteram; tamen sicut scuto veritatis muniti mille superamus ad sinistram; sic gladium spiritus, quod est verbum Dei dexteram tenentes, etiam decem millia fugamus a dextra. Vivus enim Dei sermo et efficacis, et penetrabilior omni gladio accipiti, et pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus (Hebr. iv), et quantumcunque spirituales et subtilissimas dæmonum tentationes dividens et discernens. Et forte hæc tentatio meridiana incursus in sequentibus ejusdem psalmi per aspidem designatur. Sicut enim aspis obturans aures suas ne vocem incantantium audiat; sic qui ista lucis transfiguratione ac boni simulatione decepti sunt, contra omnia saniora consilia et monita obsurdescunt. Nam reliquæ forte tentationes in cæteris animalibus exprimentur, ut in leone superbia vitæ, in dracone concupiscentia carnis, in basilisco qui visus nocet, oculorum concupiscentia intelligitur; quæ

si recte ita possunt intelligi, curioso lectori relinquimus.

Satis jam, nisi fallor, dictum est, in quibus Propheta et Apostolus conveniant: quomodo duo hæc cherubim vultus mutuos ad se ipsa habeant. Nunc jam dicendum videtur, quomodo versis vultibus in propitiatorium evangelicæ lectionis respiciant. Sed ne repetendo ea quæ vel in Psalmo vel in Apostolo dicta sunt, lectorem oneremus aut paginam, ea breviter colligendo invenire in Evangelio studeamus. Volens siquidem Dominus Jesus incipere prius facere quam docere, secundum quod in Propheta et Apostolo supra dictum est, primo a patientia cœpit; et primitus in patientia illarum tribulationum, quas sancti sibi imponunt, exerceri voluit, ut nos exemplo doceret, non facile posse per patientiam superare alios, qui sibi ipsi non didicerit imperare, secundum illud: *Melior est patiens viro fortis, et qui dominatur animo suo expugnatore urbium* (*Prov. xvi*). Hoc siquidem postea verbo doctorus erat, et evangelizando dicturus: *In patientia vestra possidebitis animas vestras* (*Luc. xxi*); quia secundum beatum Gregorium, quando nobis ipsis dominari discimus, incipimus possidere quod sumus. Hæc complere volens Dominus primo sibi solitudinis ac penuriæ necessitatem, vastitatis eremi, horrorem jejunii ac famis cruciatum imposuit. Hæc enim volentibus ad Deum redire, maxime in principio necessaria esse sciebat; primo ut fugiens homo, et declinans omnem commoditatem peccati, et temporalium affluentiam, elongans maneat in solitudine; ne forte ipsa commoditate facilius recidivum incurrat; dehinc, ut non solum non habeat quod delectet, sed etiam sit aliquod in promptu quod horreat, ut terrenis affectibus ipso horrore mitigatis, sive etiam effugatis, libentius ac facilius cœlestis requirat. Sic Psalmista cum elongasse fugiendo se dixisset, statim subjunxit: *Expectabam* (*Psal. lvi*); quasi diceret: Ipsius solitudinis squalore et vastitatis horrore provocatus, ad expectandam et expetendam consolationem divinam protinus me converti. Tandem etiam jejuniis corporali affigendus est hostis, et corpus in servitutem spiritus redigendum, ut quanto exterior homo corrumpitur, tanto interior renovetur. Et hæc dicta sint, pro eo quod dictus est Dominus Jesus ductus esse in desertum a suo spiritu, et cum jejunasset quadraginta diebus et quadraginta noctibus, postea esuriisse. Sequitur: *Et accedens tentator* (*Matth. iv*); ac si diceretur: Prædicta a suo sibi spiritu imposuit; quæ sequuntur, ab alieno sustinuit. Notissimæ sunt, et a Patribus subtilissime disputatæ, tres illæ tentationes quæ a tentatore Domino factæ exprimentur. Sed quomodo prædictis conveniant, ostendendum esse videntur. Ubi ergo dicenti sibi tentatori: *Dic ut lapides isti panes fiant* (*ibid.*), verbum sacræ Scripturæ velut solum veritatis opposuisse legitur, draconem conculcasse videtur. Antiqua siquidem fraude serpens antiquus, qua circa protoplastes usus est in para-

A diso, Dominum aggressus est in deserto. Videns enim carnem homini proximam, imo individuum esse, primo quæ carni placerent, et carnem oblectarent, proposuit; et carnis eos concupiscentia decipiendo prostravit. Ita et nunc Dominum esurire conspiciens; ipsam ejus famem volens sibi assumere adjutricem, ab appetitu carnis, ne dicam concupiscentia, eum tentare cœpit, dicens: *Dic ut isti lapides panes fiant*. Ecce quam sit aptus pœnitentiæ locus desertum, manifeste apparet. Quia enim in deserto nec pomum invenit, quod placeret, nec aliud comestibile, quod famem propulsaret, ad lapides, qui deesse non poterant, se convertit, non sicut prius dicens in paradiso, *eritis sicut dii* (*Gen. iii*), callidioris usus astutia facit inquam sicut Deus.

B Ac si diceret: Si vere Deus es, potes; et si potes, debes vitam corporis, etsi non oblectare, saltem cibo necessario sustentare. Sed deprehensa est ab esuriente hæc tanta fraus in deserto, quam advertere non potuerunt felices, et absque ulla necessitate, protoplasti etiam in paradiso. Gratias tibi, Domine Jesu, quia sicut per te ipsum semel draconem superasti, sic quotidie per tuos superare non cessas. Jam enim velut tanti capitis membrum quilibet parvulorum tuorum oculos habens in capite, suo exemplo provocatus, tuo magisterio eruditus, tuo adjutorio confortatus, ejusdem draconis nequitiam, et astutiam cognoscit, conatum parvipendit. Sic sic obstetricante manu tua, de caverna fraudis, in qua neque ad te latuerat, eductus est coluber tortuosus. Videns ergo se nihil proficere sub specio draconis, ad pellem se convertit leonis dicens: *Hæc omnia, scilicet regna mundi, et gloria eorum, tibi dabo, si cadens adoraveris me* (*Matth. iv*). Ecce sicut leo regem bestiarum se reputat, sic iste regnorum terræ se dominum superbe credit: quæ tam facile se daturum, si adoratus fuerit, repromittit. Sed solo uno verbo facile reprobatus conculcatur et leo. Et leonem gentium vicit leo de tribu Juda, agnus draconem, columba basiliscum. Nam in hac secunda tentatione, non solum leonis arrogantiam, sed etiam in oculis basilisci insatiabilis aviditatis avaritiam intueor, ut in ostensione regnorum oculorum concupiscentia, in gloria eorum vitæ superbia exprimat. Nam illud quod sequitur, statuisse illum supra pinnaculum templi, et dixisse: *Si filius Dei es, mitte te deorsum, quia scriptum est: Angelis suis mandavit de te, et in manibus tollent te, etc.* (*Matth. iv*); forte non incongrue ad aspidem et ad incursum et dæmonium meridianum referri potest. Ubi quasi in angelum lucis se transfigurans, etiam testimonio Scripturæ sacræ, quæ sibi a Domino opposita fuerat, quod suaserat persuadere intendit. Verum Dominus a Scriptura sacræ recedendum non esse nos docet; et pravum Satanæ de Scriptura sensum alterius Scripturæ oppositione refellit, dicens: *Non tentabis Dominum Deum tuum* (*ibid.*). Ac si diceret: Deum tentare velle convincerem, si de ejus gratia et promissione

confusus, supra hominem absque ulla necessitate A vel utilitate præsumerem. Sequitur :

Tunc reliquit eum diabolus (ibid.). Quem enim aliquo istorum quatuor modorum non seducit; procut dubio illæsum confusus derelinquit. *Et ecce accesserunt angeli, et ministraverunt ei (ibid.).* Ubi in Apostolo post enumeratas varias tribulationum molestias, subinfertur: *In suavitate, in Spiritu sancto (II Cor. vi)*, et multiplex deinceps distinguitur varietas gratiarum. Hic in Evangelio legitur: *Et accesserunt angeli, et ministraverunt ei.* Angelico namque ministerio manna divinæ consolationis in præsentis exsiliæ deserto lugentibus et peregrinis, ac corde contritis, velut illis qui hæreditatem capiunt salutis, ministratur. Sed istud divinæ suavitatis manna aliquando tentationem præcedit, aliquando comitatur, aliquando sequitur. Præcessit enim in Elia, cui dictum est: *Comede, grandis enim tibi restat via (III Reg. xix)*, et cum comedisset, in fortitudine ipsius cibi quadraginta diebus et quadraginta noctibus, absque omni cibo ambulando laboravit. Danieli in ipsa tribulatione oblatum est prandium, cum esset in lacu in medio leonum angelico ministerio per Habacuc prophetam allatum (*Daniel xiv*). Dominus vero noster, qui pro nobis tentandus advenerat, illud quod gravius est elegit, ut peracto jejunio, et devictis variis tribulationum tentamentis, tandem angelico ministerio frueretur, ut merito de eo dici posset: *Patientiam Job audistis, et finem Domini vidistis (Jac. v)*. Patientia siquidem Job multis præventa est beneficiis, sed multiplicioribus remunerata. Unde ad solam patientiam ejus considerandam, non ad ipsius patientiæ finem mittimur. Domini vero finem intueri monemur, qui proposito sibi gaudio regnorum mundi, et gloriæ eorum, sustinuit crucem confusione contempta (*Hebr. xii*). Hic quoque spreto corporali cibo, angelicas delicias usque in finem æquanimitè expectavit. His dictis de officio Dominicæ, quæ prima Quadragesimæ dicitur, ut quousque ab initio Septuagesimæ processum sit, plenius cognoscatur, breviter quædam supradicta epilogari oportet, ut quæ de Septuagesimæ sine dicenda sunt, eis quæ de ejus principio jam dicta sunt, convenientius coaptentur.

TRACTATUS XVIII.

RECAPITULATIO PRÆDICTORUM, DE SEPTUAGESIMA, ETC.

Duas quippe Septuagesimas historialiter Scripturæ sacræ commemorant: primam videlicet temporum vel ætatum, quæ ab Adam usque ad finem mundi protenditur, secundam annorum, quam filii Israel septuaginta annis in Babylonica captivitate peregerunt. In harum repræsentationem, et spiritualium cujuslibet animæ sanctæ profectuum significationem, Ecclesia duas celebrare Septuagesimas consuevit: unam hebdomadarum, quæ septem determinatur Dominicis; quarum ultima seu septima,

et quasi terminus, est Dominica qua cantatur, *Lætare, Jerusalem*; alteram diæram, quæ licet habet et terminum in Sabbato, cum geminum *Alluia* decantatur. Harum prima vitæ activæ profectum designat; quæ in hac vita habet suam perfectionem, et ad consummationis finem proficiente perducitur; ut completa hebdomada copulæ Liæ, tandem ad optatas Rachelis nuptias perlingatur. Secunda contemplativæ vitæ quietem significat; quæ non tam septimanis quam diebus numeratur: imo nec diebus nec horis integris, quin potius horis dimidiis percipitur. Hæc non nisi finito primo Pascha et initiato secundo connumeratur. Sed qui mistim istæ sibi duæ vitæ, atque vicissim subveniunt, et alternatim sibi invicem succedunt, ut nunc Lia Racheli, nunc Rachel Liæ suum Jacob invidet, et nunc altera alteri nimia præripiat aviditate; bene etiam istæ duæ Septuagesimæ sic in Ecclesia celebrantur, ita sibi invicem connectuntur, ut non tam duæ quam una videatur, et duas esse a paucissimis cognoscatur. Sed hoc sacramentum Ecclesiam Romanam latere non potuit; quæ in universali Ecclesia frequentandum instituit. Et septimam primæ Septuagesimæ Dominicam, per quam activæ vitæ consummationem significari diximus, rosæ aureæ gestatione insignivit. Sed ipsius rosæ mysterium minime parvipendendum, melius illi dici reservatur enucleandum, cui specialiter cognoscitur adaptatum. Interim de aliis Dominicis, quæ illam præcedunt, quod Dominus ministraverit disseramus, ne quæ retro sunt oblii, in anteriora nos extendentes, ordinem præposteremus. Primo igitur mundo renuntiantes, et de Ægypto vitæ instabilis et tenebrosæ exeuntes, fructus carnis velut septem illas Ægypti spicas tenues et ureidine percussas abdicavimus, et fructus spiritus velut septem alias plenas atque formosas, in uno charitatis culmo amplectentes, sicque Decalogum spiritualiter intelligere et adimplere proponentes, Septuagesimam initiavimus. Secundo peccatis mortalibus plene renuntiare volentes, et in hoc angustias non modicas, et amaritudines ex ipsorum peccatorum consuetudine, et velut quorundam Ægyptiorum persecutione sustinentes, miraculoso tandem Dei auxilio ipsius amaritudinis ruborem et dolorem, velut quoddam mare Rubrum, non sine multo labore transivimus; et sic senario activæ vitæ decalogum adimplere studentes, Sexagesimam celebrare contendimus. Tertio non solum peccatis resistere, sed ipsis etiam corporeis sensibus imperare volentes, et sic voluntaria quinque sensuum mortificatione Decalogum adimplere curantes, Quinquagesimam jam mari transmissis celebrantes, exultavimus. Et licet errantes in solitudine, in iniquo, civitatem habitaculi non invenerimus; tamen per Mara transientes, et dulcorate aquæ haustu suavi delectati, tandem in Helim pervenimus, ubi palmas victoriæ jam nostrum ipsorum facti victores invenimus: et

et ejus munera et hostiæ non potuerunt juxta conscientiam perfectum facere servientem. Evangelica vero sacramenta perfecte sanant, et præcepta perfecte justificant. Ut enim cætera omitam, dicitur de sacramento baptismatis : *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit* (Marc. xvi). Dicitur etiam de præceptis : *Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis* (Joan. xv). Et forte annuli ideo quatuor esse dicuntur; quia utrique homini, exteriori scilicet et interiori, sacramenta perfectam salutem, et præcepta perfectam afferunt justificationem. Sunt autem in annulis duo vectes, quibus vel ad ima deponitur, vel ad summa levatur. Hi sunt devotio et discretio; quorum specialiter devotio ad sacramenta, discretio respicit ad præcepta. Hos vectes infra hos annulos concludi volebat Apostolus, cum diceret : *Pax Dei quæ exsuperat omnem sensum, custodiat corda vestra et intelligentias vestras* (Philip. iv) Quasi diceret : Pax reconciliationis Dei et hominum quam sacramenta et præcepta evangelica operantur; quæ sua perfectione exsuperat omnem angelicum et humanum sensum, ita ut hujus quasi annuli finis creaturæ sensu comprehendendi non possit, concludat tamen et custodiat corda et intelligentiam vestram, ut corda ad devotionem, intelligentiam referas ad discretionem. Hi vectes se invicem juvant, quia et ex discretionis intelligentia crescit devotio, et ex devotionis dilatactione proficit intelligentia. His etiam seu deponitur, seu elevatur arca; quia cum ista inferioribus implicatur, quodammodo animalia stare et rotæ pariter super terram videntur. Cum autem ad superiora desideranda per devotionem, seu investiganda per discretionem animalia elevantur, elevantur pariter et rotæ evangelicæ sapientiæ; quæ pro rotunditate suæ perfectionis, sive pro agilitate suæ subtilitatis rotæ non immerito comparatur. Vides quomodo vetera veteribus concinunt, et nova nihilominus prænuuntiare probantur, ut merito nova et vetera dilecto servata dicantur. Quod autem annuli in Moyse (Exod. xxv), hoc rotæ in Ezechiele (Ezech. i); quod in hoc animalia, in illo vectes præfigurant. Quod vero et hæc et illa, hoc nobis Evangelii gratia repræsentat.

Quod in arca quatuor anguli, hoc in rota quatuor facies, hoc in Evangelio quatuor, quas prædiximus, signant distinctiones. Circa hanc arcam quatuor turmæ castra metabantur; et prima turma ad orientem, secunda ad meridiem, tertia ad occidentem, quarta ad aquilonem erat (Num. ii). Nec elevabatur arca, donec turma orientalis et meridiana proficiscerentur. Tunc elevata et procedente arca, proficiscerentur et aliæ. Quid sibi volunt ista, nisi quod etiam videmus hodie in Ecclesia actitari? Primo accedens sacerdos ad altare, vertit se ad orientem; quasi invitaturus illam, quæ in oriente est; ut quæ retro sunt oblita, in anteriora se extendat. Dehinc vertit se ad meridiem, ut et turmam meridianam provocet ad surgendum. Tunc elevata jam

A arca convertit se ad occidentem, et occidentalem turmam officiose salutans admonet, ut sequatur, dicens : *Oremus*. Et ne pigri forte, ut assolet, inveniuntur; iterum lecto evangelio velut arca jam longius procedente, eadem repetit iterando. Dehinc ad aquilonem se vertens, aquilonarem turmam magis silentio suo, quam clangoribus invitat ad sequendum. Quæ omnia diligentius investigata, non modicum præstant suavitatis saporem. Oritur siquidem nobis sol, quoties veritatis fulgor cordis nostri oculis cæperit irradiare. In tali orientem commoratur turma spiritualium desideriorum. Meridies est, ubi prædictus sol ad altiora conscendens vehementer incaluerit. Et ibi turma est spiritualium gaudiorum.

B His duabus turmis præcedentibus, et affectionibus spei et gaudii jam in anteriora extensis, nihil amplius restat, nisi ut exsurgat jam Deus in requiem suam, cum arca sanctificationis suæ. Tunc enim exsurgit, cum ad superiora nos elevat, et arcana evangelicæ sapientiæ nobis revelat, introducens nos in cubiculum suum, non jam in specie peregrini per viam nobis Scripturas interpretans, sed revelatis oculis infra domum conscientie per fractionem panis se nobis manifestans. Sic elevata arca, doloris affectiones velut quædam occidentalis turma subsequantur; et easdem affectiones timoris velut aquilonaris turma comitentur; ut jam de præteritis nil libeat, nisi ut ante commissa defleantur, et ex præteritorum recordatione etiam futura timeantur. Hic autem timor potius tacita inspectione, quam clamorosis vocibus in anima excitatur. Vel si magis placet, in oriente dicantur esse constantes in virtute, in meritis perfecti in charitate; ad quos se sacerdos primo convertere debet, ut tam eorum exemplis provocetur, quam orationibus fulciatur. Post istos arca elevatur, cum spiritualibus spiritualia comparantur. Sed etsi in consideratione istorum mente excedat Deo, necesse est tamen ut et minoribus sobrius fiat, ut postquam dies verbum eructavit, etiam ad illos qui in occidente sunt se convertens, velut nox nocti indicet scientiam. In occidente autem sunt, qui volentes alicui serviunt peccato; in aquilone, qui licet nolentes, adhuc tamen vincuntur a peccato. Hi a longe sequantur arcam, nec

C præcedentibus se immiscere præsumant, donec ipsius sacerdotis precibus et sacramenti virtute liberati a peccato, servi autem facti Deo, Christo incorporari mereantur; habentes fructum suum in sanctificationem, finem vero vitam æternam. Et pro talibus tacite cum quadam timoris reverentia, et verecundiæ rubore a suo mediatore Deus exorandus est; qui per prophetam loquens, siluisse, et patientem fuisse, et tales sustinendo laborasse se, asserit. His omnibus velut quibusdam præparatoriis consummatis, sacerdos jam bonis actionibus velut quibusdam justitiæ indumentis, et rationabilibus speculationibus velut quibusdam auri et gemmarum splendoribus adornatus, cum Petro et Jacobo et Joanne in montem excelsum, et seorsum a turba

inferiorum cogitationum constitutum Christum du-
 cem sequatur (*Matth. xvii*); ut quem cum Moysen et
 Elia loquentem audivit, transfiguratum jam videat,
 et præ facie ejus fulgore et vestium candore stupe-
 factus, ab omni humana elatione corruat, sicque in
 nubem inductus, et Patris vocem audiens, tacite
 potius et reverenter ineffabilia verba apud se con-
 servare, et in corde suo conferre, quam aliis referre
 studeat. Attende Scripturarum pulcherrimam con-
 nexionem, et totius suavitatis mirabilem earandem
 concentum. Quod enim per arcam inter duo cheru-
 bim, in Veteri Testamento significari diximus, hoc
 per Evangelium inter Psalmistam et Apostolum: hoc
 etiam per Christum inter Moysen et Eliam, in
 Novo Testamento monstratur. Et quod in taberna-
 culo veteri nubes arcam operiens, hoc in Ecclesia
 fumus incensi altare circumvolvens, hoc et in ani-
 ma perfecta nubes incida obumbrando designant. Si
 tamen juxta religionis et sanctitatis incrementa
 velis inter has nubes distinguere; adverte, primam
 fuisse caliginosam, secundam odoriferam, tertiam
 lucidam esse. In Veteri igitur Testamento nubes
 ignorantiae populo illi cæco occultabat veritatem.
 Unde etiam nisi quando recedebat nubes, non pro-
 cedebat arca, quia tantum caeremoniarum crescebat
 religio, quantum Moysi a Deo, et per Moysen populo
 ministrabatur. In Ecclesia autem vapor nebulae de
 thure consurgere consuevit, qui præsentibus suo
 assolet odore refovere. Quem fumum prævidens
 Propheta ait: *Et domus repleta est fumo (Isa. vi)*.
 Quid aliud hunc fumum dixerimus, nisi cujusdam
 bonae spei vaporem, per quam velut in odore un-
 guentorum homines ad Ecclesiam pertrahuntur?
 Quidam enim spe veniæ impetrandæ ad Ecclesiam
 accedunt, et hi bona spe refoventur; quidam spe ob-
 tinendæ gratiæ, et hi sanctæ spei participes fiunt;
 quidam ad promerendam æternam gloriam, et hi
 beatæ spei expectatione lætantur. Et ideo forsitan
 in missa tribus vicibus incensum exhibetur, quia
 et spem bonam afferunt incipientes, sanctam pro-
 ficientes, perfecti beatam. Et quantumcunque varia
 sunt sperantium vota, tamen omnia sacerdos, quasi
 intra unum vasculum in memoriam humanitatis
 Christi colligit: facta ejus et dicta velut quosdam
 carbonem in ipso vasculo recondens, et in ipsis suam
 suorumque totam spem constituens, dicit cum Pro-
 pheta Domino: *Introibo in potentias Domini; Do-
 mine, memorabor justitiæ tuæ solius (Psal. lxx)*.
 Quid est intrantem solius justitiæ Dei memorari, nisi
 in ipso suo introitu ad altare memoriam Christi
 operum, velut quoddam thuribulum aureum in manu
 discretionis apprehendere, et per ipsum se et suos
 Deo Patri commendare? Tandem nubes spei transit
 in nubem rei; nubes fumosa in nubem lucidam,
 quæ non tam obnubilat quam obumbrat; obnubilat
 tamen in humana, illuminat ad divina, obumbrat
 contra adversa. Quæ est hæc nubes, nisi divina spe-
 culatio et quædam divinæ præsentis non jam in
 spe, sed in re ipsa fruitio? Quæ tandem recte nubes

vocatur, quandiu non sicut est, sed per speculum
 et ænigma sentitur. Licet enim Christus intra do-
 mum in fractione panis agnoscat a discipulis, et
 in monte coram eis transfigureretur; quamvis etiam
 facies ejus sicut sol appareat, tamen non sicut est
 cernitur, qui incomparabiliter solis candorem excedit,
 velut qui candor est lucis æternæ, et emanatio
 quædam claritatis omnipotentis Dei sincera, et ideo
 nihil inquinatum incurrit in illam. His breviter oc-
 casione Sexagesimæ perstrictis, jam ad Quinquagesimæ
 cantica accedamus, quæ sic incipiunt.

TRACTATUS XVI.

DE QUINQUAGESIMA, ET DE HIS QUÆ IN EA LEGUNTUR IN
 ECCLESIA.

*Esto mihi in Deum protectorem, et in locum re-
 fugii, ut salvum me facias, quoniam firmamentum
 meum, et refugium meum es tu, et propter nomen
 tuum dux mihi eris, et enutries me (Psal. xxx)*.
 Merito Quinquagesimam celebraturi duces et enu-
 tritorem nostrum requirimus; velut qui desertum
 intrantes nec viam scimus, nec alimenta habemus.
 Desertum enim terra est invia et inaquosa. In tanta
 ergo solitudinis vastitate quis locus canticis, quæ
 causa lætitiæ esse potest? Illa utique, quæ filiis
 Israel videntibus Ægyptios mortuos super litus
 maris; et manum magnam, quam exercuerat Do-
 minus contra eos. Tunc enim *cecinit Moyses et filii
 Israel cæcumen hoc Domino, et dixerunt: Cantemus
 Domino, gloriose enim honorificatus est, etc.*, quæ
 sequuntur, usque *Extendisti manum tuam, et devoravit
 eos terra. Dux fuisti in misericordia tua populo
 quem redemisti (Exod. lv)*. Maria quoque prophetes
 soror Aaron, et omnes mulieres post eam, cum tym-
 panis et choris eadem præinebant. Ecce quem illi
 duces se habuisse gloriabantur, nos non solum du-
 cem, sed et nutritorem habituros in Quinquagesima
 nostra confidimus. Quinquagesima siquidem, sicut
 dictum est, quinquepartitam sensuum continentiam
 designat, per quam decalogus legis adimpletur, et
 sic Quinquagesima a nobis consummatur. Ad hæc
 post exitum de Ægypto et maris Rubri transitum, et
 mortalium peccatorum defectum, nos convertimus;
 ne tamen recidivum patiamur, etiam a licitis abstinere,
 et sensus subjicere servituti non negligamus.
 Quod multis contigisse cognovimus, qui usque ad
 Quinquagesimam venientes, quia ultra progredi
 noluerunt, ad Ægyptias tenebras infelicitate redie-
 runt. Nos igitur, qui hæc usque venimus, cum quin-
 que prudentibus virginibus procedentes, sponso
 occurrere studeamus, ut ei omnium sensuum cohortatione,
 velut quadam virginitatis incorruptione placeamus.
 Bene autem virginitas deserto comparatur, quia sicut
 eremus terra est deserta inaquosa, sic corpus humanum
 a ciborum deliciis alienum. imo etiam ab ipsis necessariis
 jejunum, vita quoque humana liti et contentioni et omni
 avaritiæ et iniquitati invia, potus etiam ac lux lavacri et un-
 guenti, et totius superflue humectationis renuntiatione
 inaquosa, desertum procul dubio esse videtur.

quam signis delectabilibus commendatur : quæ A experimentur. Primum igitur de primo prosequi-
omnia suis in sociis prout Deus ministraverit plenius mur.

videbat quam quod audierat de eadem civitate Domini; cum, inquam, hæc et similia dixisset, atque de eadem civitate magna relatorum præferret, ac lectoris animum in spem erigeret mira et insolita audiendi, mox digreditur ad lamentandam terrænam Jerusalem ab infidelibus, illo tempore, quo scribebat, captam; sequentem autem tractatum ab officio Septuagesimæ exorditur, nulla mentione præmissa, qua connexionem huius et sequentium cum præcedentibus ostendat; nulla amplius portarum, aut gloriæ civitatis Domini mentione facta. Ideoque videntur hic et sequentes tractatus jam ante ab auctore fuisse perducti usque ad illum locum ubi nos cum illo hic desimus. Sciendum quoque est nullum in Claravallensi codice manuscripto esse titulum, nisi initio totius operis, quo auctor se satis declarat, et suum propositum manifestat : sin-

gulis autem sermonibus nos apposuisse titulos, et tractatus maluisse appellare quam sermones; ne sermonis nomine arbitraretur quis esse conciones in templo habitas et pronuntiatas, cum solum scripserit auctor, non autem pronuntiaverit ea quæ hic scripsit; ideo etiam nonnunquam suum lectorem monet, non auditorem. Singulis tractatibus usque ad 12 hunc finem imposuit. (Ipse autem sit Alpha et Omega sermonis nostri, etc.;) et cum non scripserit Alpha et Omega, ut nunc passim scribitur et legitur, sic etiam edidimus, maxime cum erudite ostendat Estius cum aliis quos laudat, non Omega, sed solum O legendum et scribendum, ut antiqui semper legerunt. Conciones huius auctoris, quas Ciaconius et alii dicunt illum coram pontificibus habuisse, reperire non potuimus, et an exstant ignoramus.

ANNO DOMINI MCLXXXVIII

BALDUINUS

CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS

NOTITIA

D. Bertr. Tissier, Biblioth. Patrum Cisterc., Bonofonte, 1662, fol. V, p. I.

Venerabilis Balduinus, cognomento Devonius, natione Anglus, Oxoniæ humili loco natus, a Bartholomæo Ozoniensi præule magistro traditur, litteris imbuendus. Qui cum progressum non mediocrem in artibus liberalibus atque in theologia fecisset, ejusdem Ecclesiæ archidiaconatu ornatus est: verum religiosæ vitæ studio incensus, in cœnobio Fordensi ordinis Cisterciensis monachi habitum induit, deinde ejusdem loci abbas eligitur: post in Vigorniensem episcopatum, ac demum in Cantuariensem archiepiscopatum evehitur anno æræ Christianæ 1184. Pallio et legalia Angliæ honoratur a Lucio III. In congregatione procerum sæcunda oratione adversus Saracenos arma simul et comœatus Christianis persuasit: crucis et ipse tesseram assumpsit, et quosdam ex abbatibus Cisterciensibus sibi socios adjunxit. OÆneum nobilem virum, olim a S. Thoma excommunicatum, exhumari et in mare abjici jussit. Paci inter Galliæ et Angliæ reges firmandæ arbiter cum quibusdam aliis prælatis designatus est. In Syriam tandem trajecit, et Saracenos ingenti clade prostravit. In eadem regione moriens, pecuniam quam congregaverat, in usum sacræ militiæ distribuendam legavit. Hæc vester Angelus Manrique in Annalibus, ex auctoribus Vitæ ejusdem. Multa scripsit quæ ab Arsfeldio, Vitæ ejus præcipuo scriptore, Pitæo, eodem Manrique, et aliis recensemus.

Scripsit adhuc abbas ad Bartholomæum, episcopum Ozoniensem:

De corpore et sanguine Domini, librum unum. Magnum, et profundum novi verique. Manuscriptum Ozoniæ in collegio Lincolnensi. Et existimo, idem opus esse quod habetur manuscriptum Cantabrigiæ, in collegio Sancti Benedicti, sub his titulis:

De sacramento altaris; vel De inestimabili sacramento veteris, et novi Testamenti, manuscript. etiam Lovanii in collegio Societatis Jesu.

De sacramentis Ecclesiæ, librum unum: Reverenda nomina Magistri.

De commendatione fidei, librum unum: Omnia fœdera societatis humanæ.

De orthodoxis dogmatibus, librum unum: Doctrina sanctorum conciliorum.

De sectis hæreticorum, libros duos: Mysterium fidei Christianæ.

De unitate charitatis, librum unum: Institutio vitæ communis.

De amore, librum unum: Fortis est, ut mors, dilectio.

De sacerdotio Joannis Hircani, librum unum: Genus magni Herodis.

De eruditione Giraldi, librum unum: Opus tuum, archidiacone, quod.

Sermonum triginta trium, librum unum: Candidiores nive, nitidiores.

Super historiis Regum, libros quatuor.

Contra Henricum Wintoniensem, librum unum.

De commendatione virginitatis, librum unum.

De angeli nuntio, librum unum.

liam pati (Act. v). Sed unde hoc illis? Quia *charitas non cogitat malum*, non cogitat eos qui inferunt, malo animo inferre; sed vel nescire quid faciant, vel præceptum eis esse a Domino, ut maledicant David. Inde est, quod *nec gaudet charitas super iniquitate*: non gaudet, quod qui inique mala innocenti infert, damnetur; sed congaulet veritati, a qua, ut talia flant, juste disponitur: et ideo *omnia suffert*; quia *omnia credit* a Deo dari; *omnia sperat* remunerari. Unde et ea longanimitate expectando sustinet. Ecce commendata est charitas ex superexcellenti potentia suae virtute. Commendatur etiam ex sua perpetuitate. Unde ait: *Charitas nunquam excidit*. Cum enim aliae virtutes quæ modo in fide et spe consistunt, succedente re spei aut fidei, evacuabuntur; tunc plenius charitas consummabitur. Manentibus igitur interim fide et spe, velut quibusdam mancipiis charitatis, quæ ubi sunt sine charitate non prosunt; ubi autem charitati serviunt, velut rami ex radice proficiunt, patet radicem incomparabiliter ramis esse majorem, a qua rami et habent quod sunt, et præcisi ab ea nec quidem sunt. Radix vero absque ramis in integritate sua permanet; nec portatur a ramis, sed portat; nec confertur ei aliquid ab eis, sed ab ea est, quidquid in illis profertur. Ecce ne erremus in solitudine in inagnoso, et viam civitatis habitaculi non invenientes (Psal. cvi), esuriamus et sitiamus, et sic Deum protectorem et domum refugii non habentes (Psal. xxx), anima nostra in nobis deficiat; excellentiorem charitatis viam, quam teneamus, nobis Apostolus demonstravit.

Et forsitan secus hanc viam mendicat cæcus ille, quem Dominus in Evangelio illuminat (Luc. xviii). Quid est enim cæcum Jesum videre, sequi et magnificare, nisi viam prius incognitam invenire? O bone Jesu, quanta lux, quantum gaudium, quanta securitas oritur noviter conversis, cum eis primo incipis apparere, cum eis lætitia salutaris infunditur, cum dulcescere eis cœperit nomen Jesus: et ad hujus nominis dulcedinem male dulces affectiones cœperint amaricari, et amaræ in dulcedinem convertentur, ut jam cum magna jucunditate libeat decantare: *Populus gentium qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam; habi antibus in regione umbræ mortis lux orta est eis* (Isa. ix). Procul dubio hæc lux, hæc dulcedo de Christi humanitate concepta, lignum illud est, quod aquas in eremo commutavit in dulces et potabiles fecit. Tres illæ diætæ triplicem proficientium statum demonstrant. Solent enim post conversionem, cum proficere cœperint incipientes, ex rerum novitate in quemdam mentis stuporem venire: et, sicut norunt qui experti sunt, cum assueta coguntur relinquere, et insuetis insistere, turbantur et moventur sicut ebrius, et omnis eorum sapientia devoratur (Psal. cvi). Unde et ex tali turbationis stupore, anima nimio tremore concutitur, et quasi jamjamque casura, sola formidine undique circumvallatur; tandemque hoc terrore purgata, cognoscere et dolere incipit defectum, quem pa-

titur. Hæc tria manifeste expressisse videtur Prophetæ, ubi ait: *Ipsi videntes, sic admirati sunt, turbati sunt, et commoti sunt, tremor apprehendit eos. Ibi dolores ut parturientis* (Psal. xlvii). Ecce primam ponit diætam admirationis, secundam tremoris, tertiam doloris. Ili sunt illi tres dies, quibus beatus Paulus prostratus a Domino in via, et cæcatus, perseveravit non videns, et nihil comedens aut bibens (Act. ix). Post istos tres dies, jam fere deficiente homine mittitur Ananias, qui interpretatur ovis, qui non est alius quam magni consilii angelus; qui quasi ovis ad occisionem ductus est, et sicut agnus coram tondente se obmutuit (Isa. lvi). Hæc ovis post illos tres dies, lac suæ humanitatis parvulis suis propinavit, et amaritudinem contritionis velut mara, in lactis commutat dulcedinem. Quod ergo hic per ovem, hoc ibi per lignum intelligitur, et quod hic ovis, ibi lignum operatur. Non est hoc lignum scientiæ boni et mali, sed scientiæ solius boni; lignum vite, lignum quod plantatum est secus decursus aquarum (Psal. i), quod ad humorem humanæ devotionis mittet ramos suos, et non timebit cum venerit æstus. O lignum dulce, dulces clavos, dulce pondus sustinens, nunquam tui memoria recedat de ore meo; semper devotionis tuæ dulcedo vigeat in affectu meo; et sic dulces factæ sunt mihi aquæ mara, et sapientiæ lacrymæ contritionis, quantumcunque prius amaræ exstiterint. Ideo hæc hodie duodecim discipulis proponuntur; et quia nihil horum intelligentes, adhuc extra viam sunt, cæcus filium David invocans illuminatur (Luc. xviii); et jam viam cum eo carpens, sequens eum, et gaudens comitatur. Per hanc viam venit in Helim, ubi non jam secreto duodecim discipulis passio Domini revelatur; sed patentes, et limpidissimi fontes duodecim cum septuaginta palmis inveniuntur. Hoc fit, cum Christus suos jam in via comitatur, et miro modo eos delectans, quæ in lege et prophetis et psalmis scripta sunt, interpretatur: et licet oculi eorum quando extra domum et in via sunt, teneantur; ardore tamen et sapore talis colloquii velut quibusdam fluentis delectabilibus debriantur. Merito autem palmæ cum fontibus fuisse leguntur, quia tunc primo victor animus triumphi gloria coronatur; et de testimonio conscientia fructus suavissimi, velut quidam dactyli degustantur, cum, unctione spiritus revelante, ad intelligentiam Scripturarum animus dilatatur. Et hoc totum merito in Helim fieri dicitur, qui aries interpretatur; quia hæc omnia præbet aries ille, qui cornibus suæ crucis licet peccatorum vepribus ad horam hæsisse visus fuerit, tamen peccatorum vincula dirupisse et consumpsisse cognoscitur, et sanguinis sui victoriosæ effusione, suavissimum nobis cibum et potum parasse, a nullo jam fideli ignoratur. Et recte fontes duodecim, palmæ septuaginta fuisse dicuntur; quia duodecim fuerunt apostoli, qui doctrinam fidei, et fidem Trinitatis, per quatuor mundi partes disseminaverunt. Septem quoque sunt, quæ septem Ecclesiis in Apo-

calypsi pro Decalogi impletione (Apoc. 1), quæ est peccati victoria, promittuntur. Bene ergo duodenarius doctrinæ, septenarius victoriæ assignatur, quia talia in Helim ab ariete percipiunt. Merito ad peregrini verba per viam inardescunt; sed meminisse debent, non esse remanendum in via, sed priusquam nox et innumera noctis pericula superveniant, ad hospitii domum properandum. Ad hanc domum procul dubio pervenitur, cum de Quinquagesima ad Quadragesimam proficiendo transitur.

TRACTATUS XVII.

DE QUADRAGESIMA, ET DE HIS QUÆ IN EA LEGUNTUR IN ECCLESIA.

Quadragesimam siquidem celebrare, est prævaricatores ad cor redire, et subtili examinatione intima cordis secreta discutere, et inordinatas ac perversas affectiones moderando et ordinando, prava et indirecta et aspera in vias planas facere: quod est Decalogum legis quatuor faciebus, seu quatuor pennis spiritualium animalium adimplere. Quatuor enim animalium facies quatuor sunt inordinatæ, et ordinatæ sanctorum affectiones, quibus ad Deum tendunt, et ab eo discernuntur. Quatuor pennæ, quatuor principales virtutes quibus ad Deum volant et ab eo diriguntur.

Quid est autem taliter de Quinquagesima in Quadragesimam transire, nisi de Helim ad desertum Sin, quod *amphora* interpretatur, venire? Amphoram quippe invenimus, sed vacuum; domum intramus, sed solitariam, cum ad interiora nostra rimanda et subtilius cognoscenda intenti, reperimus prima facie cor pravum et imperscrutabile, velut quandam terram inhabitabilem et inviam, terram sitis, et imaginem mortis; terram in qua non ambulavit vir, nec habitavit homo. Merito igitur desertum tale lustraturi, talem amphoram exploraturi, et domum huiusmodi intraturi, Dominum ad intrandum nobiscum cogimus, dicentes et sæpius inculcantes: *Mane nobiscum, Domine, quoniam advesperascit* (Luc. xxiv). O quam multos Quinquagesimam devote celebrare, membrâ sua frequenter mortificare, corpus castigare, et in servitutem redigere (I Cor. ix), sensus circumcidere, et universos exterioris hominis motus componere novimus; qui usque hodie interioris hominis sui faciem negligentes, sunt quasi myricæ in deserto; et si quando forte cor suum intraverint, non nisi siccitatem et terram saluginis inveniunt, statim ad consueta relabuntur. Illi, quia Dominum invocando intrare secum et manere non cogunt, non tam vesperam quam noctem patientes, dierum videre longitudinem non merentur. Qui vero Quinquagesimam celebrando cor suum omni custodia servare et fructus vitæ qui ex tali vite procedunt degustare intendunt, de Domini auxilio et gratia confidentes, et quasi jam certi de ipsius promissione, gloriando decantant: *Invocavit me, et exaudiam eum; cum i; so-sum in tribulatione*, etc. (Psal. xc). Invocare enim intus vocare est, et

A illi soli vere Deum invocant, qui interioris hominis oculos mundantes, Deum videre, et eum qui spiritus est, in spiritu et veritate adorare (Joan. iv) desiderant. Talibus, id est mundis oculis, in bonæ conscientie hospitio revelata se facie Deus in fractione panis ostendit. Quod similiter per manna filiis Israel in deserto Sin primo missum, credo præfiguratum. Quid est enim manna, nisi suavitas divinæ cognitionis, quæ similæ habet cum melle dulcedinem devotionis, et cum semine coriandri candorem intelligentiæ spiritualis? Quæ bene manna dicitur; quia non tam potest exprimi quam mirari quid sit. Et hoc siquidem in deserto Sin primo colligitur, non quod et ab illis qui domandis et subjugandis exterioribus sensibus intendunt, divinæ cogitationis dulcedo non gustetur; sed non ad satietatem, nec ad diuturnitatem. Eis enim tarda est hora illa, et brevis mora. Mundis autem cordibus, et ad satietatem datur: quod sperabat Prophe:ta, cum diceret: *Satiabor cum apparuerit gloria tua* (Psal. xvi); et ad diuturnitatem, quod expertus fuerat idem, cum diceret: *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam* (Psal. xciii). Neque enim debent vel possunt divinis carere consolationibus, qui omnes a se humanas prorsus abdicaverunt. Ideo et in Quadragesima præter cursum et morem aliorum temporum, nova quotidie officia decantantur, ut de quotidiano introitu, de quotidiana Veteris Testamenti et Evangelii lectione, velut quoddam manna insolitæ dulcedinis colligatur. Neque enim debet unius diei manna in alterum reservari, ut vel de Domini gratia quis dubitando diffidat, vel de propria industria hoc manna se inventurum confidat. Alioquin computrescere illud potius, et vermibus fœtidis scaturire incipiet. Putrescit enim, et vermibus scaturire videtur quod dulce et vividum prius sentiebatur, cum sermo Domini vivus et efficax, qui penetrabilior omni gladio ancipiti per gratiæ infusionem sentitur (Hebr. iv), humana calliditate præsumptus fastidiri incipit, et velut vermibus quibusdam quæstionibus scaturire.

Quot enim quæstiones moveri, tot quasi vermes videntur oriri. Quod autem Sabbato non colligebatur, minime intelligendum est quod Sabbatum otii spiritualis careat manna divinæ consolationis, in quo maxime illud manna abundare solet; sed quod in colligendo jam labor non est, ubi quod desideratur in promptu est; nec laboratur in figura, ubi præsens est veritas; aut anxie umbra requiritur, ubi res cum delectatione tenetur. Quod forte etiam in eo signatur, quod quintæ feriæ Quadragesimæ nullum proprium officium assignatur. Ea enim die non solum forma sacramentorum, sed ipsum Christi corpus primo est discipulis traditum, nec indiget ea dies aliis adminiculis, quæ ipsius irradiata est fulgore veritatis, ne superfluis videretur Ecclesia laborare impendiis, si solem facibus juvare conaretur. Hoc manna videtur Dominus Quadragesimam intrantem per Prophetam promittere, ut in prædicto versiculo

subjungitur : *Glorificabo eum; longitudine dierum adimplebo eum, et ostendam illi salutare meum (Psal. xc)*. Glorificat enim quem facit de testimonio conscientiae gloriari; et ne hujus testimonii gaudium momentaneum videretur, longitudinem etiam dierum repromittit; quod non solum in aeternitate, sed et in praesenti consuevit exhibere, cum inclinatis umbris et expirante nocte ignorantiae, aspirare incipit dies gratiae, non jam hiemalis, pluvialis et brevis; sed dies aetiva, lucida et proluxa. Unde, ne dies longiores, sed minus salubres et intolerabiles viderentur, subjungitur : *Ostendam illi salutare meum*. Talis visionis manna desiderabat Propheta, cum diceret : *Redde mihi laetitiam salutaris tui (Psa. l)*. Ecce quam magna sunt et quam jucunda quae promittuntur. Sed diligenter tamen pensanda sunt quae promittuntur : *Cum ipso sum in tribulatione, et eripiam eum (Psal. xc)*. Per multas enim tribulationes oportet introire in regnum (*Act. xiv*); nec coronabitur quis nisi legitime certaverit (*II Tim. ii*); et disciplina, secundum Apostolum, non videtur in principio esse gaudii, sed mœroris; postea autem exercitatis per eam fructus pacatissimos affert (*Hebr. xii*). His concinens apostolica lectio subinfertur, dicens : *Hortamur vos, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis (II Cor. vi)*. Gratia illa est, de qua in Epistola ad Hebraeos ait idem Apostolus : *Tanquam filiiis offert se vobis Deus (Hebr. xii)*. Ubi quam paternam gratiam Deum filiiis offerre intelligi voluerit, ex praemissis ostendit, dicens : *Recogitate eum qui talem sustinuit, etc., flagellat omnem filium quem recipit (ibid)*. Hæc est gratia patris ad filium, ut quem diligit flagellet, et in filio flagellato et castigato sive probato, quasi pater sibi complacere. Hanc disciplinam patris quidam non gratiam, sed iram existimant, et quibus possunt molis declinant; vel si declinare non possunt, murmurando recalitrant, facti filii alieni, qui constantur Domino cum benefecerit eis (*Psal. xlviii*); sed mendaces tempore tentationis comprobantur, qui in prosperis credere videbantur. Quidam eam patienter recipiunt, et forti devotione percurrunt, sed quia exterioribus dediti, intimae consolationis gratiam non requirunt, quasi in incertum, et velut in vacuum currunt. Tanquam enim vas vacuum, sed signatum invenitur, quisquis velut virgo fatua exterius affligitur, interius oleum in vase non reponens, lampadis suae defectum experitur (*Matth. xxv*). Ille autem non in vacuum hanc gratiam recipit, qui de tribulatione proficiens, ex sententia cum Propheta dicere meretur : *In tribulatione dilatasti mihi (Psal. lv)*. Et : *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuae laetificaverunt animam meam (Psal. xciii)*. Et cum Apostolo : *Sicut abundant passiones Christi in nobis, ita et per Christum abundat consolatio nostra (II Cor. i)*. Et illud : *Benedictus Deus qui consolatur nos in omni tribulatione nostra (ibid)*. Ilanc etiam Dominus consolationem in Evangelio lugentibus repromittit; ad hanc requirendam Apostolus

nos hortatur, ac si diceret : Ad eam hortari vos possum, dare eam non possum; sed mitto vos ad illum qui ait : *Clamavit a me, et exaudiam eum : cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum et glorificabo eum (Psal. xc)*. Ipse enim qui ait hoc per Psalmistam, ipse per alium prophetam dixit : *Tempore accepto exaudiri te, et in die salutis adjuxi te (Isa. xlix)*. Exaudivi deficientem a te, clamantem ad me, adjuvi laborantem te, levantem oculos non in montes, sed ad me, adiutorem in opportunitatibus, in tribulatione. Utinam conanti et proficienti necessarium est, ut exaudiatur ad impetrandam veniam, ut adjuvetur ad inveniendam gratiam.

Ad hoc dicitur quadragesimale tempus esse acceptabile, et dies esse salutis (*II Cor. vi*); acceptabile peccatoribus, ad obtinendam veniam peccatorum, ad destruendum regnum vitiorum; dies salutis, ad promerendam gratiam meritorum, ad percipiendam gloriam præmiorum; quoniam gratiam et gloriam dabit Dominus (*Psal. lxxxiii*). Qui ergo talia quærunt, nemini ullam offensionem præbeant, nemini fiant lapis offensionis, aut petra scandali (*I Petr. ii*); non fiant offendiculum infirmis exemplo suo, non fortioribus scandalum, altiora se quærendo, vel fortiora præsumendo. Caveant scandalizare pusillos, caveant impedire robustos; ut secundum beatum Benedictum fortes habeant quod cupiunt, et infirmi non refugiant, ne vituperetur ministerium nostrum (*II Cor. vi*). Et quia non sufficit declinare a malo, vituperationem a proximo declinare, famam ad proximum custodire; conscientiam puram Deo nos exhibere admonet Apostolus, dicens : *Sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos, sicut Dei ministros (ibid)*. Si non possumus aliis temporalia ministrare, possumus nosmetipsos sacrificium Deo offerre, secundum illud : *In me sunt Deus, vota tua (Psal. lv)*. Et : *Apud me oratio Deo vitæ meæ (Psal. xli)*. Et illud : *Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo. Vota Domino meo reddam (Psal. cxv)*. Bibimus autem hunc calicem, vel cum ipsi nobis membra mortificando dura imponimus, vel cum ab aliis irrogatas injurias æquanimiter sustinemus. Hæc volens Apostolus distinguere, primo ponit, quæ inferuntur ab aliis, quæ sunt necessitatis victus et vestitus, angustiae timoris et solitudinis, plagæ, carceres, seditiones contra nos motæ. Bene horum patientia dicitur multa, quia multae tribulationes justorum. Unde : *Ostendisti mihi tribulationes multas et malas (Psal. lxx)*. Dehinc quæ ipsi nobis imponimus, voluntarie Domino sacrificantes : quæ sunt labores manuum, jejunia, vigiliae. Et quia corporis excitatio ad modicum utilis est, ne in ea spei nostræ anchoram collocemus, ad interioris hominis renovationem per exterius exercitium faciendam, post prædictos labores mittit nos Apostolus, dicens : *In castitate, quæ est cordis, sicut continentia carnis, in scientia, in longanimitate, in suavitate, in Spiritu sancto, in verbo veritatis, in virtute Dei (II Cor. vi)*. Ili sunt fructus Spiritus, qui de

minorius, quo Deus mortem interminatus est. Tunc mulier quasi adhuc dubia noudum omnino impulsæ ut caderet, sed notabunda, similisque parieti inclinato, et maceræ depulsæ (*Psal. lxi*), adhuc inter comminationem Dei et suggestionem diaboli quid crederet, nescia: interim respexit lignum, de quo agebatur; viditque quod bonum esset ad vescendum, pulchrum oculis, et aspectu delectabile (*Gen. iii*). Blandiente aspectu ligni, valuit hoc totum quasi ad testimonium, pro parte, accusatoris. Nul- lum enim signum mortis apparuit in ligno, unde putaretur accusator falsum dixisse, vel Deus non falsum dixisse. Accessit ad hoc quod mulier natura- liter vitam amabat, quem serpens repromittebat; et mortem æque non amabat, quam Deus intenta- bat. Usus quoque vitæ experta, et mortis inex- perta, magis sequebatur, quo eam trahebant amor et experientia; et sic tandem victa extendit ad ini- quitatem manum suam. Sic seducta est, et primum ad dubitationem, et a dubitatione ad infidelitatem perducta, ut falsum crederet, quod Deus prælixer- at, sic persuasa est, ut a concupiscentia incipiens, et ad consensum perveniens, præsumeret, quod Deus interdixerat.

Interea superba ratio pro tribunali sedens, mulie- rem a metu mortis absolvit; nec Deum in sermo- nibus justificavit, sed superbo iudicio falsi condem- navit: et sic mulier honorem fidei, quem verbis Dei exhibere debuit, ad gloriam tentatoris transtulit, illi credens, Deoque non credens. Superba voluntas superbæ rationi assidebat: quæ honorem obedientiæ Deo subtraxit, et per inobedientiam tentatori se sponte subdidit. Corrupta est itaque in muliere ratio per superbiam; quia de fide sermonis Dei dubitavit. Nam nefas est de verbis Dei dubitare, et impiuin est sermonibus ejus non acquiescere. Homo enim per iudicium rationis et libertatem voluntatis ad imaginem et similitudinem Dei conditus, natu- rali æquitate in iis debet subditus esse Deo, ut sem- per velit illi subesse, a quo cœpit esse; humilians rationem ante eum, ut credat omnibus verbis ejus; sic voluntatem, ut obediat omnibus præceptis ejus. Pietas siquidem fidei rationem humiliat in homine, obedientia voluntatem. Superbia humanæ rationis, quæ pietatem detrectat, et sub fide humiliari nequit, cæcitas cordis est damnabilis, Deo odibilis, dum non acquiescit credere, quod non sufficit compre- hendere. Cum Dominus illuminasset cæcum natum, non credentes Pharisei magis excæcati sunt, et obscurnati sunt oculi eorum ne viderent. At Dominus novitatem miraculi tanti contra eos intentans, dixit: *Ego in iudicium veni in hunc mundum, ut qui non vident videant, et videntes cæci fiant* (*Joan. ix*). Ut qui non vident per superbiam, videant per humili- tatis gratiam; et qui vident per superbiam, non vi- deant per subtractam gratiam. Sed in sequentibus addit: *Si cæci essetis, peccatum non haberetis; sed quia dicitis quia videmus, peccatum vestrum manet* (*ibid.*). Bona cæcitas est, in seipso magna non vi-

de, et quæ scire non licet, pie ignorare. Propterea in crelestibus mysteriis et divinis sacramentis omnis impia dubitatio a corde nostro procul pellenda est; omnis curiosa inquisitio compescenda est, ut fides, quæ habet veritatis conscientiam, habet etiam piam ignorantiam. Incomprehensibilis enim est Dei sapientia: intra angustias humanæ rationis coarctari non potest. In hoc ergo sacramento tota humana ratio sub pietate fidei humilianda est. Ita enim oportuit, et ordo nostræ reparationis hoc exigebat, ut imago Dei, quæ per superbiam rationis defor- mata est, in ipso sacramento redemptionis nostræ per humilitatem rationis debeat reformari. Homo itaque rationem suam totam Deo humilians, de hoc sacramento id credat, quod Dominus instituit creden- dum, dicens: *Hoc est corpus meum* (*Matth. xxvi*). Credat hoc firmiter, credat indubitanter, consteatur fideliter. Si videtur impossibile juxta humanam rationem, si incredibile secundum humanam sa- pientiam, semper verum et certum maneat in con- scientia fidei, propter divini sermonis reverentiam. Credat homo magis Deo quam sibi; credat se Deo, ne Deus non se credat illi. Credat spiritum suum Deo, ut sit creditus cum Deo spiritus ejus (*Psal. lxxvii*). Credat rationem suam Deo, et abneget se- metipsum, et sicut audit a Deo, ita iudicet, illum sequens, qui dicit: *Ego sicut audio, iudico* (*Joan. v*). Christus itaque exemplum geminæ utilitatis in se nobis exhibuit, in humilitate iudicii et humili- tate voluntatis. De humilitate iudicii scriptum est: *Ego sicut audio iudico*. Et per prophetam dicit: *In humilitate iudicium ejus sublatum est* (*Isa. lxxxiii*). De humilitate voluntatis dicit: *Non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me* (*Joan. vi*). Christus a se non est, nec a se operatur, sed a Patre, sicut dicit: *Ego a me non possum fa- cere quiquam* (*Joan. v*). Sicut Filius a Patre est, ita a Patre habet iudicare et velle operari; in his ta- men Patris æqualis. Discat hinc homo, qui a se non est, sed a Deo factus est, nil a se iudicare, sed a Deo; nil a se velle, nil a se operari, in iis maximo quæ ad salutem operantur, vel cooperantur.

Sacrificium hoc, de quo nunc agitur, non solum sacramentum est ad sanctificationem, sed exemplum in se continet ad imitationem. Sacramentum per mysterium fidei, exemplum ad formam vivendi. Sacramentum ad humilitatem voluntatis. Illis qui- dem prodest sacramentum, qui imitantur exem- plum. Qui non imitantur exemplum, nec illis prodest sacramentum. Forma autem vivendi non solum hoc sacrificio præscripta est; sed in figura hujus sacri- ficii dudum præmonstrata fuit. In lege enim Moysi decima die septimi mensis solemnibus hostia jubetur offerri, cujus caro crematur extra castra, et san- guis infertur in Sancta (*Levit. xvi*). Nam ut Apo- stolus ait: *Quorum animalium sanguis infertur in sancta, horum corpora cremantur extra castra* (*Hebr. xiii*). Dies autem afflictionis dies est propiti- ationis de peccato. Quomodo dies afflictionis dies

rex Babylonis, licet secundum Ezechielem (Cap. XXI) Sabbathorum otium non imitetur, et quasi frustra consuluisse oraculum exta perscrutando se ostendit, ipse tamen recordabitur iniquitates ad capiendum. Sed in his omnibus Christi milites auferant, propter et per eum qui eos dilexit, et munivit armis justitiæ a dextris et a sinistris. Quæ autem sint hæc arma justitiæ, sive quæ dextera, sive quæ sinistra, psalmus prædictus sive inductus Apostolo per omnia concinens innuit, dicens : *Scapulis suis obumbrabit tibi, et sub pennis ejus sperabis. Scuto circumdabit te veritas ejus ; non timebis a timore nocturno, a sagitta volante in die. Cadent a latere tuo mille, et decem millia a dextris tuis* (Psal. xc). Ubi enim ait Apostolus : *In suavitate, in Spiritu sancto*, ibi Propheta dicit : *Scapulis suis obumbrabit tibi*. Quid enim scapulis Deum obumbrare homini, nisi suavitate Spiritus et infusione gratiæ justum quemlibet a tentationum æstu protegere, quasi in abscondito faciei suæ a conturbatione hominum abscondere? Unde et in alio psalmo idem Propheta gloriatur dicens : *Obumbrasti super caput meum in die belli* (Psal. cxxxix). Et quia in scapulis onera portari solent, recte in scapulis Dei patientiæ ejus et longanimitatis benignitas designatur, qua parvulos suos expectans fovet et sustinet secundum illud : *Expandit alas suas, et assumpsit eos, atque portavit in humeris suis* (Deut. xxxii); et illud Isaïæ *Pueri eorum in humeris portabuntur* (Isa. lxxvi), donec ex crescentes in virum perfectum jam non solum portari non indigeant, sed et alios portare sufficiant. Pennæ quoque talibus scapulis subnectuntur, quia quos longanimitate portat, etiam plenis spiritualium consolationum calefacit et informat, velut gallina refovens pullos suos sub alas, et velut aquila provocans ad volandum pullos suos, et super eos volitans (Deut. xxxii). Sed ne sub his pennis sperando, et latitando, homo securitate torperet, et semper crederet quiescendum, ubi Apostolus mittit nos ad arma justitiæ, Propheta conchendo, et de pugna nos admonet dicens : *Scuto circumdabit te veritas ejus*. Homo quippe post intimam divini gratiæ consolationem, ad suam rediens infirmitatem, quam longe a veritate existat, et quantum bona transitoria a veris distent bonis ipsa rerum experientia verius edocetur; et hac veritatis cognitione velut quodam scuto in superioribus lato, in inferioribus angusto circumdatus, communitur ad transitoria despicienda, velut ea quæ non vere sunt et angusta sunt : et desideranda æterna, quæ vere sunt. Sic Petrus post angelicam visionem, et educationem de carcere, et portæ ferreæ ultroneam apertionem, ad se tandem reversus dicit : *Nunc scio vere* (Act. xi). Alibi quoque post visionem lintei, in quo erant universa quadrupedia et serpentina, idem Petrus ad se reversus ait : *In veritate comperisse se testatur, quæ prius ignorasse non creditur, sed divina revelatione certificatus, divini*

A veritatis scuto circumdatus esse ostenditur. Volens etiam propheta ostendere adversus quæ scutum istud munit, universa tentamenta quadruplici distinctione comprehendit dicens : *Non timebis a timore nocturno*. In quo recte concupiscentia carnis intelligitur quia, secundum Apostolum (1 Tim. v), qui in deliciis est, vivens mortuus est. Sicut enim mors sensus carnis a presentibus alienat, sic sopor carnalis voluptatis sensus animæ ab æternorum cognitione infatuat. Unde qui dormiunt, nocte dormiunt, et qui ebrii sunt nocte ebrii sunt; et ipsi fortissimi Israel accincti sunt gladio super femur suum, propter timores nocturnos. Sequitur : *A sagitta volante in die*, et per hanc non immerito superbiam vitæ accipimus, quæ maxime in die mundanæ prosperitatis solet obrepere. Quem diem Propheta non desiderasse fatetur. In *negotio vero perambulante in tenebris*, quod tertio loco ponitur, manifeste avaritiæ negotiatio, seu oculorum petulantia exprimitur, quæ nulla acquiritorum abundantia satiatur, quia, secundum Salomonem, *non satiatur oculus visu* (Eccl. i), et hæc quidem a sinistris nos impugnant. Sed si scuto veritatis circumdamur, cadunt a latere nostro mille; et ne a dextris inermes esse videremur, subjungit : *Et decem millia a dextris tuis*. Et forte non immerito per decem millia quæ prædixerat, ab incursu et dæmonio meridiano intelligi voluit. Dæmonium namque meridianum non incongrue a Patribus interpretatum est, cum angelus Satanæ transfiguratur se in angelum lucis. Cum enim ad perversa et manifeste mala hominem inclinare non potest, ad callida se vertit argumenta; et velut recta suadens, ad altiora se querenda, fortiora se scrutanda, sive etiam quædam occulta ei revelando, plus sapere quam oporteat sapere, persuadet. Et hac tentatio recte meridiana dicitur, quando homo lucis nimietate offenditur, tantoque perniciosius nocet, tardiusque cavetur, quanto difficilius deprehenditur et discernitur rarius. Et licet tantum inter hanc et alias distet tentationes, quantum inter mille et decem millia, quantumque inter lævam et dexteram; tamen sicut scuto veritatis muniti mille superamus ad sinistram; sic gladium spiritus, quod est verbum Dei dexteram tenentes, etiam decem millia fugamus a dextra. Vivus enim Dei sermo et efficax, et penetrabilior omni gladio accipiti, et pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus (Hebr. iv), et quantumcunque spirituales et subtilissimas dæmonum tentationes dividens et discernens. Et forte hæc tentatio meridiana incursus in sequentibus ejusdem psalmi per aspidem designatur. Sicut enim aspis obturans aures suas ne vocem incantantium audiat; sic qui ista lucis transfiguratione ac boni simulatione decepti sunt, contra omnia saniora consilia et monita obsurdescunt. Nam reliquæ forte tentationes in cæteris animalibus exprimitur, ut in leone superbia vitæ, in dracone concupiscentia carnis, in basilisco qui visum nocet, oculorum concupiscentia intelligitur; quæ

si recte ita possunt intelligi, curioso lectori relin-
quimus.

Satis jam, nisi fallor, dictum est, in quibus Pro-
pheta et Apostolus conveniant : quomodo duo hæc
cherubim vultus mutuos ad se ipsa habeant. Nunc
jam dicendum videtur, quomodo versis vultibus in
propitiatorium evangelicæ lectionis respiciant. Sed
ne repetendo ea quæ vel in Psalmo vel in Apostolo
dicta sunt, lectorem oneremus aut paginam, ea
breviter colligendo invenire in Evangelio studeamus.
Volens siquidem Dominus Jesus incipere prius fa-
cere quam docere, secundum quod in Propheta et
Apostolo supra dictum est, primo a patientia cœ-
pit ; et primitus in patientia illarum tribulationum,
quas sancti sibi imponunt, exerceri voluit, ut suo
nos exemplo doceret, non facile posse per patien-
tiam superare alios, qui sibi ipsi non didicerit im-
perare, secundum illud : *Melior est patiens viro
forti, et qui dominatur animo suo expugnatore ur-
bium (Prov. xvi)*. Hoc siquidem postea verbo do-
cturus erat, et evangelizando dicturus : *In patientia
vestra possidebitis animas vestras (Luc. xxi)*; quia
secundum beatum Gregorium, quando nobis ipsis
dominari discimus, incipimus possidere quod sum-
mus. Hæc complere volens Dominus primo sibi so-
litudinis ac penuriæ necessitatem, vastitatis eremi,
horrorem jejunii ac famis cruciatum imposuit. Hæc
enim volentibus ad Deum redire, maxime in prin-
cipio necessaria esse sciebat; primo ut fugiens ho-
mo, et declinans omnem commoditatem peccati, et
temporalium affluentiam, elongans maneat in soli-
tudine; ne forte ipsa commoditate facilius recidi-
vam incurrat; dehinc, ut non solum non habeat
quod delectet, sed etiam sit aliquid in promptu quod
horreat, ut terrenis affectibus ipso horrore mitiga-
tis, sive etiam effugatis, libentius ac facilius cœle-
stia requirat. Sic Psalmista cum elongasse fugiendo
se dixisset, statim subjunxit : *Expectabam (Psal.
lrv)*; quasi diceret : Ipsius solitudinis squalore et
vastitatis horrore provocatus, ad expectandam et
expetendam consolationem divinam protinus me
converti. Tandem etiam jejuniis corporali affligendus
est hostis, et corpus in servitutem spiritus redigen-
dam, ut quanto exterior homo corrumpitur, tanto
interior renovetur. Et hæc dicta sint, pro eo quod
dictus est Dominus Jesus ductus esse in desertum a
suo spiritu, et cum jejunasset quadraginta diebus
et quadraginta noctibus, postea esurisse. Sequitur :
Et accedens tentator (Matth. iv); ac si diceretur :
Prædicta a suo sibi spiritu imposuit; quæ sequun-
tur, ab alieno sustinuit. Notissimæ sunt, et a Patri-
bus subtilissime disputatæ, tres illæ tentationes quæ
a tentatore Domino factæ exprimentur. Sed quomodo
prædictis conveniant, ostendendum esse videtur.
Ubi ergo dicenti sibi tentatori : *Dic ut lapides isti
panes fiant (ibid.)*, verbum sacræ Scripturæ velut
soutum veritatis opposuisse legitur, draconem con-
culcasse videtur. Antiqua siquidem fraude serpens
antiquus, qua circa protoplastes usus est in para-

A diso, Dominum aggressus est in deserto. Videns enim
carnem homini proximam, imo individuum esse,
primo quæ carni placerent, et carnem oblectarent,
proposuit; et carnis eos concupiscentia decipiendo
prostravit. Ita et nunc Dominus esurire conspiciens;
ipsam ejus famem volens sibi assumere adjutricem,
ab appetitu carnis, ne dicam concupiscentia, eum
tentare cœpit, dicens : *Dic ut isti lapides panes fiant*.
Ecce quam sit aptus pœnitentiæ locus desertum,
manifeste apparet. Quia enim in deserto nec pomum
invenit, quod placeret, nec aliud comestibile, quo
famem propulsaret, ad lapides, qui deesse non po-
terant, se convertit, non sicut prius dicens in para-
diso, *eritis sicut dii (Gen. iii)*, callidioris usus astutia
facito inquitens sicut Deus.

B Ac si diceret : Si vere Deus es, potes; et si potes,
debes vitam corporis, etsi non oblectare, saltem
cibo necessario sustentare. Sed deprehensa est ab
esuriente hæc tanta fraus in deserto, quam adver-
tere non potuerunt felices, et absque ulla necessi-
tate, protoplasti etiam in paradiso. Gratias tibi,
Domine Jesu, quia sicut per te ipsum semel dra-
conem superasti, sic quotidie per tuos superare non
cessas. Jam enim velut tanti capitis membrum qui-
libet parvulorum tuorum oculos habens in capite,
suo exemplo provocatus, tuo magisterio eruditus,
tuo adjutorio confortatus, ejusdem draconis nequi-
tiam, et astutiam cognoscit, conatum parvipendit.
Sic sic obstetricante manu tua, de caverna fraudis,
in qua usque ad te latuerat, eductus est coluber
C tortuosus. Videns ergo se nihil proficere sub specio
draconis, ad pellem se convertit leonis dicens : *Hæc
omnia, scilicet regna mundi, et gloriam eorum,
tibi dabo, si cadens adoraveris me (Matth. iv)*.
Ecce sicut leo regem bestiarum se reputat, sic
iste regnorum terræ se dominum superbe credit :
quæ tam facile se daturum, si adoratus fuerit,
repromittit. Sed solo uno verbo facile reprobatus
conculcatur et leo. Et leonem gentium vicit leo de
tribu Juda, agnus draconem, columba basiliscum.
Nam in hac secunda tentatione, non solum leonis
arrogantiam, sed etiam in oculis basilisci insatiabi-
lis aviditatis avaritiam intueor, ut in ostensione
regnorum oculorum, concupiscentia, in gloria eorum
vitæ superbia exprimatur. Nam illud quod sequitur,
statuisse illum supra pinnaculum templi, et dixisse :
D *Si filius Dei es, mitte te deorsum, quia scriptum
est : Angelis suis mandavit de te, et in manibus
tollent te, etc. (Matth. iv)*; forte non incongrue
ad aspidem et ad incursum et dræmonium meridia-
num referri potest. Ubi quasi in angelum lucis se
transfigurans, etiam testimonio Scripturæ sacræ,
quæ sibi a Domino opposita fuerat, quod suaserat
persuadere intendit. Verum Dominus a Scriptura
sacra recedendum non esse nos docet; et pravum
Satanæ de Scriptura sensum alterius Scripturæ
oppositione refellit, dicens : *Non tentabis Dominum
Deum tuum (ibid.)*. Ac si diceret : Deum tentare
velle convincerem, si de ejus gratia et promissione

confusus, supra hominem absque ulla necessitate A vel utilitate præsumerem. Sequitur :

Tunc reliquit eum diabolus (ibid.). Quem enim aliquo istorum quatuor modorum non seducit; procul dubio illæsum confusus derelinquit. *Et ecce accesserunt angeli, et ministraverunt ei (ibid.)*. Ubi in Apostolo post enumeratas varias tribulationum molestias, subinfertur : *In suavitate, in Spiritu sancto (II Cor. vi)*, et multiplex acinceps distinguitur varietas gratiarum. Hic in Evangelio legitur : *Et accesserunt angeli, et ministraverunt ei*. Angelico namque ministerio manna divinæ consolationis in præsentis exsili deserti lugentibus et peregrinis, ac corde contritis, velut illis qui hæreditatem capiunt salutis, ministratur. Sed istud divinæ suavitatis manna aliquando tentationem præcedit, aliquando comitatur, aliquando sequitur. Præcessit enim in Elia, cui dictum est : *Comede, grandis enim tibi restat via (III Reg. xix)*, et cum comedisset, in fortitudine ipsius cibi quadraginta diebus et quadraginta noctibus, absque omni cibo ambulando laboravit. Danieli in ipsa tribulatione oblatum est prandium, cum esset in lacu in medio leonum angelico ministerio per Habacuc prophetam allatum (*Daniel xiv*). Dominus vero noster, qui pro nobis tentandus advenerat, illud quod gravius est elegit, ut peracto jejunio, et devictis variis tribulationum tentamentis, tandem angelico ministerio frueretur, ut merito de eo dici posset : *Patientiam Job audistis, et finem Domini vidistis (Jac. v)*. Patientia siquidem Job multis præventa est beneficiis, sed multiplicioribus remunerata. Unde ad solam patientiam ejus considerandam, non ad ipsius patientiæ finem mittimur. Domini vero finem intueri monemur, *qui proposito sibi gaudio regnorum mundi, et gloriæ eorum, sustinuit crucem confusione contempta (Hebr. xii)*. Hic quoque spreto corporali cibo, angelicas delicias usque in finem æquanimiter expectavit. His dictis de officio Dominicæ, quæ prima Quadragesimæ dicitur, ut quousque ab initio Septuagesimæ processum sit, plenius cognoscatur, breviter quædam supradicta epilogari oportet, ut quæ de Septuagesimæ sine dicenda sunt, eis quæ de ejus principio jam dicta sunt, convenientius coaptentur.

TRACTATUS XVIII.

RECAPITULATIO PRÆDICTORUM, DE SEPTUAGESIMA, ETC.

Duas quippe Septuagesimas historialiter Scripturæ sacræ commemorant : primam videlicet temporum vel ætatum, quæ ab Adam usque ad finem mundi protenditur, secundam annorum, quam filii Israel septuaginta annis in Babylonica captivitate peregerunt. In harum repræsentationem, et spiritualium cujuslibet animæ sanctæ profectuum significationem, Ecclesia duas celebrare Septuagesimas consuevit : unam hebdomadarum, quæ septem determinatur Dominicis; quarum ultima seu septima,

et quasi terminus, est Dominica qua cantatur, *Lætare, Jerusalem*; alteram dicam, quæ finem habet et terminum in Sabbato, cum geminum *Alleluia* decantatur. Harum prima vitæ activæ profectum designat; quæ in hac vita habet suam perfectionem, et ad consummationis finem proficiendo perducitur; ut completa hebdomada copulæ Liæ, tandem ad optatas Rachelis nuptias pertingatur. Secunda contemplativæ vitæ quietem significat; quæ non tam septimanis quam diebus numeratur imo nec diebus nec horis integris, quin potius horis dimidiis percipitur. Hæc non nisi finito primo Pascha et initiato secundo connumeratur. Sed quia mistim istæ sibi duæ vitæ, atque vicissim subserviunt, et alternatim sibi invicem succedunt, ut nunc Lia Racheli, nunc Rachel Liæ suum Jacob invideat, et nunc altera alteri nimia præripiat aviditate; bene etiam istæ duæ Septuagesimæ sic in Ecclesia celebrantur, ita sibi invicem connectuntur, ut non tam duæ quam una videatur, et duas esse a paucissimis cognoscatur. Sed hoc sacramentum Ecclesiam Romanam latere non potuit; quæ in universali Ecclesia frequentandum instituit. Et septimam primæ Septuagesimæ Dominicam, per quam activæ vitæ consummationem significari diximus, rosæ aureæ gestatione insignivit. Sed ipsius rosæ mysterium minime parvipendendum, melius illi dici reservatur enucleandum, cui specialiter cognoscitur adaptatum. Interim de aliis Dominicis, quæ illam præcedunt, quod Dominus ministraverit disseramus, ne quæ retro sunt obliti, in anteriora nos extendentes, ordinem præposteremus. Primo igitur mundo renuntiantes, et de Ægypto vitæ instabilis et tenebræ exeuntes, fructus carnis velut septem illas Ægypti spicas tenues et uredine percussas abdicavimus, et fructus spiritus velut septem alias plenas atque formosas, in uno charitatis culmo amplectentes, sicque Decalogum spiritualiter intelligere et adimplere proponentes, Septuagesimam initiavimus. Secundo peccatis mortalibus plene renuntiare volentes, et in hoc angustias non modicas, et amaritudines ex ipsorum peccatorum consuetudine, et velut quorundam Ægyptiorum persecutione sustinentes, miraculoso tandem Dei auxilio ipsius amaritudinis ruborem et dolorem, velut quoddam mare Rubrum, non sine multo labore transivimus; et sic senario activæ vitæ decalogum adimplere studentes, Sexagesimam celebrare contendimus. Tertio non solum peccatis resistere, sed ipsis etiam corporeis sensibus imperare volentes, et sic voluntaria quinque sensuum mortificatione Decalogum adimplere curantes, Quinquagesimam jam mari transmisso celebrantes, exultavimus. Et licet errantes in solitudine, in iniquo, civitatem habitaculi non invenerimus; tamen per Mara transientes, et dulcoratæ aquæ haustu suavi delectati, tandem in Helim pervenimus, ubi palmas victoriæ jam nostrum ipsorum facti victores invenimus: et

ipsius victoriæ fructus percepimus dulciores. Sed nec ibi diutius morari valentes, eo quod nec fontes duodecim, nec palmæ septuaginta, ad satietatem sufficerent, pertransire volentes eos qui circumeunt civitatem; transivimus in desertum Sin, ubi subtilis conscientiæ amphoram perscrutantes, de exterioribus ad interiora, de visibilibus ad invisibilia, de sensu carnis ad spiritum jam spirituales facti pervenimus; et spiritu in desertum spirituale ducti, quatuor virtutum pennis Decalogum transvolantes, Quadragesimam cum Domino initiare, et manna cœlestis degustare meruimus.

Bene autem hæc in Sin, quod amphora dicitur, fieri incipiunt; ubi civitatem interioris hominis intrare volentibus occurrit homo amphoram aquæ bajulans: qui et cœnaculum grande stratum, ubi Pascha paretur, ostendit (*Luc. xxi*). Quærentibus enim Deum primo occurrit homo Deus, ut per hominem Deum ascendant ad Verbum Deum; et per Verbum Deum homines dii efficiantur, secundum illud ipsius Verbi verbum: *Si illos dixit deos ad quos sermo Dei factus est*, etc. (*Joan. x*). Homo igitur iste, cui vult et quando vult, et quomodo vult, occurrit, et succurrit, et præcurrit. Occurrit quærentibus, succurrit deficientibus, hæsitantes præcurrit, et trepidantes, priusquam invocetur, dicens, ecce adsum. Mariæ adhuc trepidanti, et corpus mortuum quærenti, præcurrens apparuit; non tamen amphoram aquæ bajulans, sed sicut hortulanus (*Joan. xi*); significans quod plura adhuc in ea evellenda et dirumpenda restarent, quæ hortulani ope, vel opera indigerent. Euntibus in Emmaus tristantibus et pene deficientibus succurrens apparuit, sed sicut peregrinus (*Luc. xxiv*), non aquæ amphoram bajulans. Omnes hi adhuc exterioribus dediti, foris eum inveniunt, foras deosculantur, et exteriora dona ab eo percipiunt. Solis intra cubiculum intrare conantibus, et jam lectuli secretum, et Sabbati otium quærentibus, quod est velle celebrare Pascha, occurrit amphoram aquæ bajulans. Sed quia divisiones aquarum apud eum sunt, et divisiones gratiarum ex diversis ipsius fontibus emanant, non unam semper aquam continere credenda est amphora ipsius, sed quam cuique noverit esse necessariam, pro sua voluntate propinat. Alii aquam refectiois, alii aquam salientem in vitam æternam, alii aquam Siloe, quæ fluit cum silentio; alii aquam egredientem de templo, alii aquam fontis patentis in ablutione domus David et menstruatæ, alii aquam fontis signati, alii aquas fontis et putei, quæ fluunt impetu de Libano. Omitto aquam cisternæ, et fluentia putei viventis, quæ foras derivantur, et dividuntur in plateis; sed et aquas Jordanis, quæ Naaman septies mersum in eis mundant a lepra (*IV Reg. v*). Aquas quoque Mara, aquas Helim, quæ sunt lacrymæ pœnitentium et baptisatorum: quæ omnes extra sunt, et ante spiritualem Quadragesimam percipi solent. E. rum autem quas prædiximus, noster Moyses, qui ex aqua dicitur, quia de Spiritu sancto

conceptus, quando vult, amphoram suam implet, et sicut vult singulis exhibet, dividens singulis prout vult. Et quia longum esset de omnibus disserere, illius ipsius aquam ardentem sitiamus, quam qui biberit, non sitiet in æternum. Ipsa est aqua charitatis, de qua ait evangelista, quam *accepturi erunt credentes in eum* (*Joan. vii*). Hanc nobis quam Dominus in humana conversatione velut in vase fictili exhibuit, et quotidie proficientibus exhibere non cessat; suam eis infundens charitatem, ad suam eos invitans intuendam, et imitandam conversationem, dicens: *Pone me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum, quia fortis est ut mors dilectio* (*Cant. viii*). Si hujus aquæ effectus et proprietates libet inquirere, invenimus eam mundativam, refrigerativam, speculativam. De primo legitur: *Lavabis me et super nivem dealbabor* (*Psal. l*). Et illud: *Lavami, mundi estote* (*Isa. i*). De secundo: *Mitte Lazarum ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma* (*Luc. xvi*). De tertio: *Super aquam refectiois educavit me* (*Psal. xxii*). De quarto: *Movebatur aqua, et sanabatur unus* (*Joan. v*). De quinto: *Lacrymis meis stratum meum rigabo* (*Psal. vi*). Et Salomon exstruxisse legitur piscinas aquarum, ut irrigaret silvam lignorum germinantium (*Eccle. ii*). De sexto: *Aquæ Jordanis sanctificatæ sunt* (*Ecclesia*). De septimo Salomon: *Sicut in aquis resplendent vultus prospicientium, ita corda hominum manifesta sunt prudentibus* (*Prov. xxvii*). Et in Cantico canticorum: *Occult tui sicut columbæ super rivos aquarum; quæ lacte sunt lotæ, et resident juxta fluentia plenissima* (*Cant. v*). Columbæ enim in aquarum rivulis non solum suos vultus, sed et accipitris speculantur, ut a longe visum levius effugiant. Omnes istos effectus et proprietates, in charitatis aqua facile diligens lector reperiet. Ipsa siquidem est fons vivus, cui non communicat alienus. Ipsa aqua viva, quam Dominus Samaritanæ promittit (*Joan. iv*). Ino aqua viva, de qua dicit Apostolus: *Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo* (*Coloss. iii*). Hæc vita mortificat et vivificat; mortificat mundum, quia valida est ut mors; vivificat Deo, quia qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo (*I Joan. iv*). Hæc quia quatuor præceptis concluditur, illis scilicet: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota virtute tua; et proximum tuum tanquam te ipsum* (*Deut. vi; Matth. xxii*); et in ipsis quatuor tota lex pendet et prophete (*Luc. xxiii*), merito quadragesimali tempore figuratur, ut ille solus recte Quadragesimam dicatur celebrare, qui charitatem dictis et operibus studuerit ostendere. Sic enim infra geminam, quam prædiximus Septuagesimam, Quadragesima concluditur; sic activæ et contemplativæ vitæ pennis charitas proficiens, et proficiendo se in anteriora extendens, in finem dilatatur,

Unde et feruli Salomonis, ascensus purpureus, A reclinatorium aureum, media charitate constrata describuntur (*Cant. III*). Quod ibi per ferculum, in Evangelio per cœnaculum grande stratum (*Luc. XXII*) reor significari. Ferculum enim sive cœnaculum, cor est divina contemplatione sublimatum et illustratum; quod ascensum habet purpureum laboriosæ actionis, et grande est multiplicitate boni operis; quod ex cœlestis desiderii charitate, velut quodam excellentiori et eminentiori ornamento conster-nitur, ut tandem in reclinatorio aureo divinæ sapientiæ suaviter repausetur. Sic igitur Quadragesima inter duas Septuagesimas medium locum tenet; sic per charitatem inter activam vitam et contemplativam quasi inter medios clericos dormiens, per activam exercetur sub se, per contemplativam elevatur supra se. Per exercitium boni operis elevatur ab imis, per studium contemplationis commoratur in summis; et quanto charitas dilatatur in opere, tanto postmodum suavius delectatur in contemplatione. Ex fructu enim boni operis charitas promeretur, unde per gustum contemplationis postea remuneratur. Est igitur charitatis meritum patientia laboris, et tribulationis præmium cognitio veritatis. Si quis igitur aspirat ad præmium, prius procuret meritum. Si quem delectat complexus veritatis, prius eum exercent via laboris. Si quis suaves fructus desiderat percipere charitatis, non abhorreat asperitatem corticis, nec refugiat amaritudinem radicis; quoniam *justus ut palma florebit, et sicut cedrus Libani multiplicabitur* (*Psal. XCI*). Si cui igitur libet ex sententia dicere: *Ascendam in palmam, et apprehendam fructus ejus* (*Cant. VII*), sciat a radice incipiendum esse; quoniam juxta Apostolum, rami et cætera quæ in arbore sunt, radicem non portant, sed portantur a radice (*Rom. I*).

Quærendum igitur nobis est, quæ sit hæc radix, a qua stipes, rami, fructusque procedunt. Tria siquidem sunt præcepta charitatis, dilectio Dei, dilectio proximi, et dilectio sui. Ubi enim dicitur: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum* (*Matth. XXII*), ostenditur quod primo debeat homo recte diligere seipsum. Non enim recte diligit se, qui diligit iniquitatem; sed procul dubio secundum Prophetam, odit animam suam (*Psal. X*). Ut ergo recte se diligit, oportet quod perfecto odio oderit vitia sua, deponens: *Omnem malitiam et omnem dolum, et simulationem, et invidiam, et omnes detractiones* (*I Petr. II*); et si quid est aliud, quod charitati adversetur. Hoc primum mandatum, scilicet dilectio sui, primum non dignitate, sed ordine, non incongrue radix intelligitur charitatis; ex qua pro-

deunt stipes fraternæ dilectionis, qui in multiplicibus ramos honorum operum dilatatur; fructus divinæ dilectionis, qui tandem post multas tribulationes et ascensiones in valle lacrymarum dispositas, per cognitionem veritatis a mundicordibus suavissime degustantur.

Et notandum quod hæc ita sibi connexa sunt, ut nec fructus sit sine stipite, nec stipes vivat sine radice. Vitam autem radici vel stipiti neque qui plantat tribuit, neque qui rigat; sed solus incrementum dans Deus (*I Cor. III*). Sic nec amor Dei verus in homine est, sine amore proximi; nec amor proximi purus sine amore sui; sed nec amor sui rectus, nisi aliquo Dei amore et cognitione vivificetur, et quasi animetur. Cognitio enim veritatis quasi quædam est anima charitatis, ut quantum cognoscitur veritas, tantum ametur, et quantum proficit quis in amore, tantum dilatetur in cognitione; quia amor ipse notitia est. Veritatem autem primo cognoscit homo in seipso per humilitatem; deinde in proximo per compassionem; tandem in ipsius natura veritatis per revelationem. Ecce quomodo ubique charitas veritatis cognitione animatur et vivificatur. Ut enim homo recte se diligit, necesse est ut sine fallacia se cognoscat. Ut proximum veraciter diligit, necesse est ut cognoscendo ejus infirmitatem, et compatiendo descendat. Ut Deum pure diligit, necesse est ut naturæ Dei puritatem mundo cordè, quantum in hac vita fieri potest, videat et cognoscat. His finibus concluduntur, et consummantur prædictæ Quadragesimæ et Septuagesimæ cursus, ut spiritualis Quadragesimæ finis sit et consummatio in Dei dilectione, finis Septuagesimæ, quam contemplativam vitam diximus, sit in Dei cognitione. Nam proximi dilectio in ea forte parte Quadragesimæ commendatur, quæ dicitur, *Dominica in passione*, ut tunc merito accingat se homo ad diligendum proximum in Christo, cum audire et considerare cœperit, quanta fecit et passus sit Christus pro eo. Tempore autem reliquo spiritualis Quadragesimæ quod præcedit, manifeste ostenditur homini quo ordine procedere et proficere debeat in amore et cognitione sui. Primo igitur convenit homini scire quid sit ex culpa; deinde quid sit ex gratia; tertio quid sit ex natura. Primum quidem initio Quadragesimæ convenire videtur, secundum tertiæ Dominicæ; nam secunda Dominica, Dominica vacans appellatur, et proprio officio a prima institutione Quadragesimæ vacasse invenitur. Tertium vero quartæ Dominicæ, quæ media Quadragesimæ dicitur, manifeste congruit, in qua *Lætare Jerusalem* decantatur (6), et spiritualis gaudium libertatis tam verbis

(6) Huc usque progressus est Henricus cardinalis Albanensis, qui manum ultimam operi huic non apposuit, ut ex ultimis verbis aperte constat. Nimirum negotiis pro sancta Ecclesia susceptis, et legationibus diversis a sede apostolica sibi injunctis præpediis, et tandem morte præventus, quod mente conceperat, scripto mandare nequivit. Videntur

etiam quædam desse, et forsitan multa, post tractatum 13. Cum enim initio illius tractatus dixisset se jam limina civitatis Domini attingere, et per duodecimam portam mox in eam ingressurum, splendore ac gloria ejusdem portæ, et fulgore nimis percussus stupere, et cum regina Saba præ stupore exanimem esse: et incomparabiliter majus esse quod

quam signis delectabilibus commendatur : quæ A exprimentur. Primum igitur de primo prosequimur.

videbat quam quod audierat de eadem civitate Domini; cum, inquam, hæc et similia dixisset, atque de eadem civitate magna relaturum præferret, ac lectoris animum in spem erigeret mira et insolita audienti, mox digreditur ad lamentandam terrenam Jerusalem ab infidelibus, illo tempore, quo scribatur, captam; sequentem autem tractatum ab officio Septuagesimæ exorditur, nulla mentione præmissa, qua connexionem huius et sequentium cum præcedentibus ostendat; nulla amplius portarum, aut gloriæ civitatis Domini mentione facta. Ideoque videntur hic et sequentes tractatus jam ante ab auctore fuisse perducti usque ad illum locum ubi nos cum illo hic desimus. Sciendum quoque est nullum in Claravallensi codice manuscripto esse titulum, nisi initio totius operis, quo auctor se satis declarat, et suum propositum manifestat : sin-

gulis autem sermonibus nos apposuisse titulos, et tractatus maluisse appellare quam sermones; ne sermonis nomine arbitraretur quis esse conciones in templo habitas et pronuntiatas, cum solum scripserit auctor, non autem pronuntiaverit ea quæ hic scripsit; ideo etiam nonnunquam suum lectorem monet, non auditorem. Singulis tractatibus usque ad 12 hunc finem imposuit. « Ipse autem sit Alpha et O. sermonis nostri, etc. » et cum non scripserit Alpha et Omega, ut nunc passim scribitur et legitur, sic etiam edidimus, maxime cum erudite ostendat Estius cum aliis quos laudat, non Omega, sed solum O legendum et scribendum, ut antiqui semper legerunt. Conciones huius auctoris, quas Ciaconius et alii dicunt illum coram pontificibus habuisse, reperire non potuimus, et an exstant ignoramus.

ANNO DOMINI MCLXXXVIII

BALDUINUS

CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS

NOTITIA

D. Bertr. TISSIER, Biblioth. Patrum Cisterc., Bonofonte, 1662, fol. V, p. 1.

Venerabilis Balduinus, cognomento Devonius, natione Anglus, Oxoniæ humili loco natus, a Bartholomæo Ozoniensi præsule magistris traditur, litteris imbuendus. Qui cum progressum non mediocre in artibus liberalibus atque in theologia fecisset, ejusdem Ecclesiæ archidiaconatu ornatus est: verum religiosæ vitæ studio incensus, in cænobio Fordensi ordinis Cisterciensis monachi habitum induit, deinde ejusdem loci abbas eligitur: post in Vigorniensium episcopatum, ac demum in Cantuariensem archiepiscopatum evehitur anno æræ Christianæ 1184. Pallio et legatia Angliæ honoratur a Lucio III. In congregatione procerum sacunda oratione adversus Saracenos arma simul et comæatus Christianis persuasit: crucis et ipse tesseram assumpsit, et quosdam ex abbatibus Cisterciensibus sibi socios adjunxit. Æneum nobilem virum, olim a S. Thoma excommunicatum, exhumari et in mare abjici jussit. Paci inter Galliæ et Angliæ reges firmandæ arbiter cum quibusdam aliis prælatis designatus est. In Syriam tandem trajecit, et Saracenos ingenti clade prostravit. In eadem regione moriens, pecuniam quam congregaverat, in usum sacræ militiæ distribuendam legavit. Hæc noster Angelus Manrique in Annalibus, ex auctoribus Vitæ ejusdem. Multa scripsit quæ ab Arsfeldio, Vitæ ejus præcipuo scriptore, Pitsæo, eodem Manrique, et aliis recensemur.

Scripsit adhuc abbas ad Bartholomæum, episcopum Oxoniensem:

De corpore et sanguine Domini, librum unum. Magnum, et profundum novi verique. Manuscriptum Oxoniæ in collegio Lincolnensi. Et existimo, idem opus esse quod habetur manuscriptum Cantabrigiæ, in collegio Sancti Benedicti, sub his titulis:

De sacramento altaris; vel De inestimabili sacramento veteris, et novi Testamenti, manuscript. etiam Lovanii in collegio Societatis Jesu.

De sacramentis Ecclesiæ, librum unum: Reverenda nomina Magistri.

De commendatione fidei, librum unum: Omnia fœdera societatis humanæ.

De orthodoxis dogmatibus, librum unum: Doctrina sanctorum conciliorum.

De sectis hæreticorum, libros duos: Mysterium fidei Christianæ.

De unitate charitatis, librum unum: Institutio vitæ communis.

De amore, librum unum: Fortis est, ut mors, dilectio.

De sacerdotio Joannis Hircani, librum unum: Genus magni Herodis.

De eruditione Giraldi, librum unum: Opus tuum, archidiacone, quod.

Sermonum triginta trium, librum unum: Candidiores nive, nitidiores.

Sæper historiis Regum, libros quatuor.

Contra Henricum Wintoniensem, librum unum.

De commendatione virginitatis, librum unum.

De angeli nuntio, librum unum.